

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

**Ўзбекистон Республикаси Президенти
Ислом Каримовнинг**

**2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий
ривожлантириш якунлари ва 2011 йилга мўлжалланган
энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасидаги
“Барча режа ва дастурларимиз Ватанимиз тараққиётини
юксалтириш, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат
қилади” мавзусидаги маърузасини ўрганиш бўйича**

ЎҚУВ-УСЛУБИЙ МАЖМУА

Тошкент – 2011

Ўзбекистон Республикаси И.А.Каримовнинг 2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасидаги “Барча режа ва дастурларимиз Ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат қилади” мавзусидаги маърузасини ўрганиш бўйича Ўқув-услубий мажмуа. – Тошкент: Иқтисодиёт. - 2011. – ___ бет.

Ушбу ўқув-услубий мажмуа Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислоом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасидаги “Барча режа ва дастурларимиз Ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат қилади” мавзусидаги маърузалари асосида яратилган бўлиб, унда маърузаларни ўрганиш бўйича иқтисодий ва ноиқтисодий таълим йўналишлари ва мутахассисликлари учун Махсус курс ўқув дастури, ўқув қўлланма, таълим технологияси, тест саволлари, маърузаларда келтирилган атамаларнинг глоссарийси ҳамда умумий назорат саволлари жамланган.

Яратилган ўқув-услубий мажмуа Президентимизнинг ўта муҳим ва долзарб фикр ва ғоялари, амалий таклиф ва тавсияларини ҳамда 2011 йилда белгилаб берган мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг устувор йўналишларини талаба ёшлар ўртасида тарғиб этиш, уларнинг онгу тафаккурига чуқур сингдиришга қаратилган. Шунингдек, ўқув-услубий мажмуадан ўқитувчилар, илмий ходимлар, аспирант ва тадқиқотчилар, республикамизда олиб борилаётган ижтимоий-иқтисодий ислохотлар жараёнларига кизиқувчилар ҳам кенг фойдаланишлари мумкин.

Мазкур ўқув-услубий мажмуа Олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими ўқув-методик бирлашмалари фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашнинг 2011 йил __ февралдаги -сонли қарорига мувофиқ нашрга тавсия этилган.

МУҚАДДИМА

Ижтимоий-иқтисодий тараққиёт тажрибаларидан маълумки, мамлакат иқтисодиёти уни ривожланишининг объектив қонуниятларини, иқтисодий салоҳият ва имкониятларини, миллий қадрият ва хусусиятларини, маънавий бойликларини тўла ҳисобга олувчи, мукаммал иқтисодий сиёсат ишлаб чиқилиб, изчил амалга оширилган шароитдагина барқарор ва мутаносиб ривожлана олади. Айнан мана шундай омилларни ўз мазмун-моҳиятига сингдирган, бугунги кунда жаҳон ҳамжамияти томонидан тўлиқ эътироф этилаётган тараққиётнинг “Ўзбек модели” мамлакатимизнинг жадал равақ топиши, халқимиз моддий ва маънавий ҳаётининг тез суръатлар билан юксалиб бориши учун мустақкам негиз бўлиб хизмат қилмоқда.

Мамлакатимизнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётда тўғри йўл тутганлиги, унинг ривожланиши асосида қабул қилинган тамойилларнинг мантиқий яхлитлиги ва кенг қамрови, энг муҳими, уларнинг халқимиз ҳаёти мазмун-моҳиятини чуқур ифодалай олганлиги яққол намоён бўлмоқда. Айниқса, 2008 йилда бошланган ҳамда бугунги кунда ҳамон ўзининг таъсир оқибатларини кўрсатиб келаётган жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитида мамлакатимиз, унинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётининг миллий модели яна бир бор синовдан муваффақиятли ўтганлиги эътирофга лойиқдир.

Мамлакатимиздаги чуқур иқтисодий ислохотлар, ижтимоий ҳаётнинг турли жабҳаларида амалга оширилган бунёдкорлик ишлари, иқтисодиётни модернизациялаш ва диверсификациялаш, кенг таркибий ўзгаришлар 2010 йилда ҳам ўзининг салмоқли натижаларини кўрсатди. Эришилган натижа ва муваффақиятларнинг кенг таҳлили ҳамда келгусида эътибор қаратишимиз лозим бўлган масалаларни янада чуқурроқ ҳал этиш борасида Президентимиз И.Каримов шу йилнинг 21 январида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йилнинг асосий яқунлари ва 2011 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган мажлисида маъруза қилди. Унда мамлакатда танланган иқтисодий ривожлантиришнинг ўз модели ва унинг тамойиллари асосида ишлаб чиқилган, чуқур ва ҳар томонлама ўйланган мамлакатни ислох қилиш ва модернизациялашнинг тадрижий дастури изчил амалга оширилиши жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг Ўзбекистон иқтисодиёти, унинг молия ва банк тизимида салбий таъсирини сезиларли даражада камайтириш имконини берганлиги қайд этилди.

Шунингдек, маърузада 2011 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг қуйидаги энг муҳим устувор вазифалари ва йўналишлари белгилаб берилди:

биринчидан, Ўзбекистоннинг жаҳон бозоридаги рақобатдошлигини ошириш ва мавқеини мустақкамлашга йўналтирилган таркибий ўзгаришлар ва юксак технологияларга асосланган замонавий тармоқлар ва ишлаб чиқариш соҳаларини жадал ривожлантириш сиёсатини давом эттириш;

иккинчидан, ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш, иқтисодиётнинг етакчи тармоқларини жадал янгилаш;

учинчидан, чет эл инвестицияларини кенг жалб қилиш, хорижий инвесторлар учун янада кулай шароитлар яратиш;

тўртинчидан, инфратузилмани, транспорт ва коммуникация қурилишини комплекс ва жадал равишда ривожлантириш;

бешинчидан, ижтимоий ривожланиш, биринчи навбатда, таълим ва соғлиқни сақлаш соҳаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва уларни жиҳозлаш;

олтинчидан, 2011 йил – “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили” Давлат дастурини ҳаётга татбиқ этиш;

еттинчидан, аҳоли бандлигини таъминлаш ва янги иш ўринларини ташкил қилиш муаммосини ҳал этиш.

Президентимизнинг ушбу маърузасида белгилаб берилган Ўзбекистон иқтисодий ривожланишнинг юқори ва барқарор суръатларини, самарадорлигини ҳамда макроиқтисодий мувозанатни таъминлаш, банк-молия тизимининг барқарорлигини ошириш, стратегик аҳамиятга молик лойиҳаларни амалга ошириш учун фаол инвестиция сиёсатини олиб бориш, халқимизнинг ҳаёт даражаси ва фаровонлигини янада ошириш борасидаги вазифаларни тўлиқ ва самарали амалга ошириш энг аввало жамиятимиз аъзолари томонидан уларнинг мазмун-моҳиятини теран ва чуқур англаб етилишини тақозо этади. Айниқса, 2011 йилни “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили” деб номланиши ҳамда бу борадаги махсус Давлат дастурининг ишлаб чиқилиши барчамиздан аниқ мақсадга йўналтирилган саъй-ҳаракатларни талаб этади.

Шунга кўра, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил “__” _____ даги __-сонли фармойишига биноан Президентимиз И.Каримовнинг **“Барча режа ва дастурларимиз ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат қилади”** номли маърузасини талабалар томонидан чуқур ва ҳар томонлама ўрганиш, унда кўрсатиб ўтилган долзарб масалаларнинг туб моҳиятини англаш, 2011 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор йўналишларини билиш мақсадида махсус курсни жорий этиш муҳим аҳамият касб этади.

Махсус курсни ўрганиш бўйича тузилган мазкур ўқув дастурида Президентимиз И.Каримовнинг 2010 йил 7 декабрда Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганлигининг 18 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги **“Мамлакатимизни модернизация қилиш йўлини изчил давом эттириш – тараққиётимизнинг муҳим омилидир”** номли маърузасида баён этилган “Баркамол авлод йили” Давлат дастури доирасида эришилган натижалар, 2011 йилнинг “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили” деб номланиши ва бу борадаги дастурда амалга оширилиши кўзда тутилаётган чора-тадбирлар ҳақидаги материаллар тегишли мавзу ва ўринларда ўз ифодасини топган. Бу эса талабаларга 2010 йилнинг асосий яқунлари ва 2011 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор йўналишларини мамлакатимизнинг муҳим ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий ҳаётига оид Президентимизнинг қатор дастурий чиқишлари билан изчил боғлиқ ҳолда ўрганиш имконини беради.

Махсус курсни Президентимиз маърузаси мазмуни, унда баён этилган муаммо ва масалалар, уларни ҳал этиш борасида белгилаб берилган чора-тадбирлар тавсифи ва йўналишидан келиб чиққан ҳолда иқтисодий таълим йўналишлари ва мутахассисликлари учун 8 соатлик (4 соат маъруза, 4 соат семинар машғулоти), ноиқтисодий таълим йўналишлари ва мутахассисликлари учун 6 соатлик (4 соат маъруза, 2 соат семинар машғулоти) ҳажмда белгилаш тавсия этилади.

Мазкур ўқув дастур маъруза машғулоти мавзулари ва улар мазмунининг қисқача баёнларини, маърузада кўтарилган муҳим масалаларни камраб олган амалий машғулотлар мавзу ва режаларини, машғулотларни самарали ташкил этиш борасидаги услубий кўрсатмалар ва талабаларни ўқитишда қўллаш тавсия этилаётган замонавий педагогик технологиялар ва адабиётлар рўйхатини ўз ичига олади.

**Ўзбекистон Республикаси Президенти
Ислом Каримовнинг**

**2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий
ривожлантириш яқунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг
муҳим устувор йўналишларига бағишланган Ўзбекистон
Республикаси Вазирлар Маҳкамасидаги “Барча режа ва
дастурларимиз Ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз
фаровонлигини оширишга хизмат қилади” мавзусидаги
маърузасини ўрганиш бўйича махсус курснинг**

ЎҚУВ ДАСТУРИ

*(иқтисодий таълим йўналишлари
ва мутахассисликлари учун)*

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримовнинг 2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларга бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги “Барча режа ва дастурларимиз Ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат қилади” номли маърузасини олий таълим муассасаларида ўрганиш бўйича махсус курснинг

ТАРКИБИЙ ТУЗИЛИШИ

(иқтисодий таълим йўналишлари ва мутахассисликлари учун)

Мавзу тартиб рақами	Мавзу номи	Ажратилган ўқув соатлари
Маъруза машғулоти		
1-мавзу	Ватанимиз тараққиёти ва аҳоли фаровонлигини юксалтириш борасида эришилган ютуқлар – ҳар томонлама ва чуқур ўйланган тадрижий тараққиёт дастурини изчил амалга ошириш натижаси	2 соат
2-мавзу	2011 йилга мўлжалланган мамлакатимизни иқтисодий ривожлантириш дастурининг энг муҳим устувор йўналишлари	2 соат
Жами:		4 соат
Амалий машғулотлар		
1-мавзу	Ватанимиз тараққиёти ва аҳоли фаровонлигини юксалтириш борасида эришилган ютуқлар – ҳар томонлама ва чуқур ўйланган тадрижий тараққиёт дастурини изчил амалга ошириш натижаси	2 соат
2-мавзу	2011 йилга мўлжалланган мамлакатимизни иқтисодий ривожлантириш дастурининг энг муҳим устувор йўналишлари	2 соат
Жами:		4 соат
Ҳаммаси:		8 соат

МАЪРУЗА МАШҒУЛОТЛАРИ

1-мавзу. Ватанимиз тараққиёти ва аҳоли фаровонлигини юксалтириш борасида эришилган ютуқлар – ҳар томонлама ва чуқур ўйланган тадрижий тараққиёт дастурини изчил амалга ошириш натижаси (2 соат)

2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунларини танқидий баҳолаш ва 2011 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларини аниқлаб олиш зарурлиги.

“Ўзбек модели”нинг тамойиллари асосида тадрижий тараққиёт дастурини изчил амалга оширганимиз жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг иқтисодиётимизга, молия ва банк тизимига салбий таъсирини сезиларли даражада камайтириш имконини берганлиги.

Жаҳон иқтисодиётидаги бугунги аҳволни таҳлил қилиш асосида чиқарилган хулосалар.

Мамлакатимиз иқтисодиётининг юқори барқарор ўсиш суръатлари ва макроиқтисодий мутаносиблиги сақланиб қолаётганлиги. 2010 йилда эришилган асосий макроиқтисодий кўрсаткичлар.

Мамлакатимиз иқтисодиётида амалга оширилаётган таркибий ўзгаришлар. Миллий маҳсулотларни диверсификация қилиш бўйича эришилган натижалар. Маҳаллийлаштириш дастури доирасида амалга оширилган лойиҳалар. Корхоналар ўртасида кооперация алоқалари мустаҳкамлашда кичик корхоналар ва хусусий бизнес субъектлари кенг иштирокининг таъминланиши.

Мамлакатимиз молия-банк тизимининг барқарорлигини кучайтириш бўйича амалга оширилган ишлар. Банкларнинг балансига ўтказилган банкрот корхоналарни молиявий соғломлаштириш борасидаги тижорат банклари фаолиятининг юксак баҳоланиши.

Иқтисодиётимизнинг аграр секторида юз бераётган таркибий сифат ўзгаришлари. Хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасида замонавий хизмат турларини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилаётганлиги.

Инвестицион фаолиятнинг кенгайтириши, Инвестиция дастури доирасида амалга оширилган лойиҳалар. Транспорт ва коммуникация инфратузилмасини ривожлантириш бўйича эришилган натижалар. Тикланиш ва тараққиёт фондининг стратегик муҳим лойиҳаларни молиялаштириш борасидаги ролининг ортиб бораётганлиги.

Касб-ҳунар коллежлари ва академик лицейларни қуриш, реконструкция қилиш ва жиҳозлаш, мактабларнинг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш бўйича дастурларни амалга оширишнинг якунига етказилганлиги. Соғлиқни сақлаш соҳасини ислоҳ қилиш ва сифат ўзгаришларини амалга оширишни таъминлаш борасидаги ишлар.

Қишлоқ жойларда яқка тартибдаги турар-жой массивларини комплекс қуриш борасида эришилган натижалар. Мамлакатимизда меҳнатга лаёқатли аҳолини иш билан таъминлаш бўйича амалга оширилган ишлар. Аҳоли даромади ва фаровонлигини ошириш борасида юз бераётган сифат жиҳатидан чуқур ўзгаришлар. “Баркамол авлод йили” Давлат дастурини амалга ошириш бўйича қўлга киритилган ютуқлар.

Маъруза машғулотини ўтказишда янги педагогик технологиялардан фойдаланиш бўйича услубий кўрсатмалар:

Мазкур маъруза машғулотини ўтказишда дастлаб талабалар билимини фаоллаштириб олиш муҳим ҳисобланади. Бунинг учун интерфаол ўқитишнинг «Ақлий хужум», блиц-сўров, Инсерт техникаси усуллари қўлланган ҳолда 2010 йилда мамлакатимизда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштиришнинг энг муҳим устувор йўналишлари тўғрисидаги билимларни фаоллаштириб олиш мақсадга мувофиқ. Шундан сўнг, визуал-маъруза усули воситасида 2010 йилда эришилган асосий натижалар баён этилади. Мамлакатимиз иқтисодиётида амалга оширилаётган таркибий ўзгаришлар, молия-банк тизимининг барқарорлигини кучайтириш тадбирлари, Инвестиция дастури доирасида амалга оширилган лойиҳалар тўғрисидаги маълумотларни мультимедия ёрдамида визуал-тақдимот кўринишида

баён этиш мумкин. Такдим этилган маълумотларнинг талабалар томонидан мустаҳкам ўзлаштирилишини таъминлаш учун тарқатма материаллардан самарали фойдаланиш тавсия этилади.

Мамлакатимизда 2010 йилда қабул қилинган “Баркамол авлод йили” Давлат дастури доирасида эришилган натижалар бўйича махсус маълумотнома тузиш ҳамда талабаларга тарқатиш уларнинг бу борадаги билимларини янада мустаҳкамлашга имкон яратади. Шунингдек, мамлакатимиз молия ва иқтисодиёт соҳаларида фаолият юритувчи таникли мутахассис ва амалиётчиларни таклиф этган ҳолда муаллифлик маърузаси, бинар маъруза, экспертлар иштирокидаги маъруза, муаммоли маъруза усулларини ҳам қўллаш мумкин.

2-мавзу. 2011 йилга мўлжалланган мамлакатимизни иқтисодий ривожлантириш дастурининг энг муҳим устувор йўналишлари (2 соат)

2011 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий прогноз кўрсаткичлари. 2011 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишлари.

Ўзбекистоннинг жаҳон бозоридаги рақобатдошлигини ошириш ва мавқеини мустаҳкамлашга йўналтирилган таркибий ўзгаришлар ва юксак технологияларга асосланган замонавий тармоқлар ва ишлаб чиқариш соҳаларини жадал ривожлантириш сиёсатини давом эттириш – асосий устувор йўналиш. “2011-2015 йилларда Ўзбекистон саноатини ривожлантиришнинг устувор йўналишлари тўғрисида”ги дастурнинг асосий мақсади, вазибалари ва аҳамияти.

Ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш, иқтисодиётнинг етакчи тармоқларини жадал янгилаш – энг муҳим устувор вазифа сифатида. Инвестициялар салмоқли қисмининг саноатни модернизация қилиш ва технологик янгилаш дастурларини амалга оширишга йўналтирилиши. Йирик ишлаб чиқариш корхоналарини куришни яқунлаш ва фойдаланишга топшириш. Барча йирик корхона ва ишлаб чиқариш қувватларида жаҳон тажрибасида синовдан ўтган замонавий технологиялар билан алмаштирилиши лозим бўлган ускуна ва технологияларнинг рўйхатини аниқлаш учун техник аудит ўтказиш зарурлиги. Қишлоқ хўжалигини модернизация қилиш, унинг таркибига кирадиган деярли барча тармоқ ва ишлаб чиқариш соҳаларининг бутун комплексидида техник ва технологик янгилаш ишларини амалга ошириш. Ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашга йўналтирилаётган маблағлардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш ва уларни мақсадли ишлатиш, замонавий технологиялар ва техникани жорий этиш борасидаги ишларни тартибга солиш. Замонавий агротехнологияларни ўрганиш ва амалда жорий этиш, селекция ишларини янада такомиллаштириш ва қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг маҳсулдорлигини ошириш бўйича аниқ чора-тадбирлар комплексини ишлаб чиқиш зарурлиги.

Чет эл инвестицияларини кенг жалб қилиш, хорижий инвесторлар учун янада қулай шароитлар яратиш – муҳим устувор йўналиш. Ўзбекистонда инвесторлар учун бекиёс, ўта қулай инвестицион муҳит, имтиёз ва преференциялар тизими яратилганлиги. Хорижий шериклар билан ўзаро ҳамкорликни чуқурлаштириш, мамлакатимизда янада қулай инвестиция муҳитини шакллантиришдаги мавжуд имкониятларни ишга солишда ишончли кафолатларни яратиш, хорижий инвесторларнинг ишончини қозониш ва мустаҳкамлаш зарурлиги. Тикланиш ва тараққиёт фондининг ролини, унинг хорижий шериклар билан биргаликда инвестиция лойиҳаларини молиялаштириш борасидаги самарали ҳамкорлигини кучайтириш.

Инфратузилмани, транспорт ва коммуникация курилишини комплекс ва жадал равишда ривожлантириш – устувор йўналиш. Инфратузилма, транспорт ва коммуникация тармоқларини ривожлантиришнинг 2015 йилгача бўлган даврга мўлжалланган дастурини изчил амалга ошириш. Ўзбекистон миллий автомагистралари таркибига кирадиган автомобиль йўлларини куриш ва реконструкция қилиш, мамлакатимизнинг барча ҳудудларини ўзаро

ишончли боғлайдиган ягона миллий автомобиль транспорт тизимини ташкил этиш лойиҳаларига биринчи даражали аҳамият қаратиш. Темир йўл тармоқларини электрлаштириш, йўловчи ташиш локомотивлари паркини янгилаш, юк ташиш локомотивлари ҳамда вагонларини модернизация қилиш ва қайта тиклаш, темир йўлларни модернизация қилиш бўйича лойиҳаларни амалга оширишни жадаллаштириш. Ўзбекистон ҳудудида юкларнинг ички ва халқаро транзитини ишончли равишда таъминлайдиган транспорт ва логистика тизимларини такомиллаштириш. Замонавий компьютер ва телекоммуникация тизимлари ҳамда технологияларини янада ривожлантириш. Ўқув жараёнига кенг форматли коммуникация тармоқлари ва интернет технологияларини жорий қилиш. 2015 йилгача мамлакатимизнинг барча ҳудудларида рақамли телевидениега ўтишни таъминлаш.

Ижтимоий ривожланиш, биринчи навбатда, таълим ва соғлиқни сақлаш соҳаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва уларни жиҳозлаш – устувор йўналиш. Ижтимоий мақсадлар учун йўналтирилган Давлат бюджети сарфларининг муттассил равишда оширилиб бориши. Таълим ва соғлиқни сақлаш соҳаси ходимларининг меҳнатини рағбатлантириш тизимини такомиллаштириш борасидаги ишларнинг давом эттирилиши. Молия вазирлиги ҳузуридаги Таълим муассасаларини реконструкция қилиш, мукамал таъмирлаш ва жиҳозлаш жамғармаси маблағларидан самарали фойдаланиш. 2011-2015 йилларда Олий ўқув юртларини ривожлантириш дастурининг асосий мақсади. Йирик соғлиқни сақлаш объектларини фойдаланишга топшириш ва энг замонавий асбоб-ускуналар билан жиҳозлаш ишларининг давом эттирилиши. Уй-жой қуриш кўламини кенгайтириш ва қишлоқларни ободонлаштириш дастурини амалга оширишга алоҳида эътибор қаратилиши.

2011 йил – “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили” Давлат дастурини ҳаётга татбиқ этиш – муҳим устувор йўналиш. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг иқтисодийни жадал ривожлантиришда ўта муҳим роль ўйнаши. Мазкур соҳанинг мамлакатимизда катта суръатлар билан ривожланиб бораётганлиги. Ўзбекистонда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришда қилиниши лозим бўлган ишлар. Мамлакатимизнинг барча минтақаларида бизнесни ривожлантириш учун янада қулай ишчан муҳит яратиш, тадбиркорликка кенг эркинлик бериш, бюрократик тўсиқларни бартараф этиш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятини тартибга солидиган қонун ҳужжатларини танқидий таҳлил қилиш. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг кредитлар, хом ашё ресурслари, давлат харидлари тизимидан фойдаланиш имкониятларини кенгайтириш. Кичик бизнеснинг экспорт салоҳиятини ривожлантириш учун зарур ташкилий, ҳуқуқий, молиявий механизм ва шароитларни яратиб бериш.

Аҳоли бандлигини таъминлаш ва янги иш ўринларини ташкил қилиш муаммосини ҳал этиш – мамлакатимизни муваффақиятли ва барқарор ривожлантиришнинг алоҳида устувор йўналиши ва энг муҳим шarti. Республикада янги иш ўринларини яратиш дастурида қишлоқ жойларда яратиладиган иш ўринларининг салмоқли улушга эгаллиги. 2011 йилда касб-ҳунар коллежлари битирувчиларини ишга жойлаштириш масаласининг эътиборимиз марказида бўлиши. Касб-ҳунар коллежлари фаолиятида энг заиф бўлган бўлиб қолаётган масалалар. Ҳар бир туман ва шаҳар бўйича коллежларнинг битирувчиларини ўз мутахассислигига мувофиқ иш билан таъминлаш юзасидан аниқ мақсадли режаларни тайёрлаш зарурлиги. Муайян корхона ва иш берувчиларни турдош коллежларга бириктириш тажрибасини, доимий амал қиладиган “корхона – коллеж” ҳамкорлик алоқаларини йўлга қўйиш борасидаги ишларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш. 2011 йилга мўлжалланган дастурий вазифаларни амалга ошириш ҳар биримиз ўз ишимизни қандай ташкил этишимиз, куч ва имкониятларимизни, билим ва тажрибамизни қанчалик самарали сафарбар эта олишимизга боғлиқ эканлиги.

Маъруза машгулотини ўтказишда янги педагогик технологиялардан фойдаланиш бўйича услубий кўрсатмалар:

Маърузани экспертлар иштирокида ёки маъруза-конференция кўринишида ташкил этиш нисбатан юқори самара беради. Экспертлар сифатида иқтисодиётнинг турли соҳаларидаги мутахассислар, банк-молия тизими ходимлари, юқори малакали педагог-мураббийлар таклиф этилиши мумкин. Шунингдек, маъруза-конференцияда талабаларнинг махсус тайёргарлик асосидаги чиқишлари, фикр-мулоҳазалари тингланади.

Маърузада мамлакатимизда олиб борилаётган фаол инвестиция сиёсати, қишлоқ ҳаёти, унинг мустақиллик йилларида юксалиб бориши, қишлоқ аҳолиси фаровонлигининг яхшиланиб боришига оид кинолавҳалар, қисқа муддатли хужжатли фильмлардан фойдаланиш мумкин. Мавзунинг асосий мазмунини баён этишда олдиндан тайёрлаб олинган тақдимот материалларини қўллаш мақсадга мувофиқ. Олинган маълумотларнинг талабалар томонидан мустаҳкам ўзлаштирилишини назорат қилиб бориш мақсадида Инсерт жадвали илова қилинган тарқатма материаллардан самарали фойдаланиш мумкин. Маъруза машгулотини олиб боришда талабаларнинг фаоллигини таъминловчи ақлий ҳужум, мулоқот, мунозара каби усулларни қўллаш тавсия этилади.

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ

1-машғулот. Ватанимиз таракқиёти ва аҳоли фаровонлигини юксалтириш борасида эришилган ютуқлар – ҳар томонлама ва чуқур ўйланган тадрижий таракқиёт дастурини изчил амалга ошириш натижаси (2 соат)

Режа:

1. Жаҳон иқтисодиётидаги бугунги аҳволни таҳлил қилиш асосида чиқарилган хулосалар.
2. 2010 йилда мамлакатимизда эришилган асосий макроиқтисодий кўрсаткичлар – изчил таркибий ўзгаришлар, иқтисодиётни диверсификациялаш ва маҳаллийлаштириш жараёнларининг натижаси.
3. Мамлакатимиз молия-банк тизимининг барқарорлигини кучайтириш борасида қўлга киритилган муваффақиятлар.
4. Хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасида замонавий хизмат турларини ривожлантириш натижалари.
5. Самарали инвестицион фаолият – ижтимоий-иқтисодий таракқиёт асоси.
6. Таълим ва соғлиқни сақлаш соҳасини ислоҳ қилиш ва сифат ўзгаришларини амалга оширишни таъминлаш борасидаги ишлар.
7. “Баркамол авлод йили” Давлат дастурини амалга ошириш бўйича қўлга киритилган ютуқлар.

2-машғулот. 2011 йилга мўлжалланган мамлакатимизни иқтисодий ривожлантириш дастурининг энг муҳим устувор йўналишлари (2 соат)

Режа:

1. Ўзбекистоннинг жаҳон бозоридаги рақобатдошлигини ошириш ва мавқеини мустаҳкамлашга йўналтирилган таркибий ўзгаришлар ва юксак технологияларга асосланган замонавий тармоқлар ва ишлаб чиқариш соҳаларини жадал ривожлантириш сиёсатини давом эттириш.
2. Ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш, иқтисодиётнинг етакчи тармоқларини жадал янгилаш.
3. Чет эл инвестицияларини кенг жалб қилиш, хорижий инвесторлар учун янада қулай шароитлар яратиш.

4. Инфратузилмани, транспорт ва коммуникация курилишини комплекс ва жадал равишда ривожлантириш.

5. Ижтимоий ривожланиш, биринчи навбатда, таълим ва соғлиқни сақлаш соҳаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва уларни жиҳозлаш.

6. 2011 йил – “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили” Давлат дастурини ҳаётга татбиқ этиш.

7. Аҳоли бандлигини таъминлаш ва янги иш ўринларини ташкил қилиш муаммосини ҳал этиш.

Амалий машғулотларни ўтказишда янги педагогик технологиялардан фойдаланиш бўйича услубий кўрсатмалар:

Амалий машғулотларни самарали ва юқори савияда ўтказиш учун талабаларнинг гуруҳларда ва ўзаро ҳамкорликдаги ўқитиш усулларидан кенг фойдаланиш муҳим ҳисобланади. Макроиқтисодий кўрсаткичлар, уларга эришиш омиллари ҳамда олдинги йиллар билан таққослаш ҳолатларини гуруҳларга ажраган ҳолда, тақдимот кўринишида баён этиш муҳимдир. Бунда Инсерт, график органайзерлар техникаси, «Т-схема», категориялар жадвали, «Б/БХ/БО» жадвалидан фойдаланиш тавсия этилади.

Муаммоли вазиятлар ва уларнинг ечимини топишга қаратилган ҳолатларда «Балиқ склети», «Ҳаракатларни йўналтириш», «Нима учун?» каби усуллардан фойдаланиш самарали ҳисобланади. Машғулотларнинг самарадорлигини ошириш мақсадида видеомаъруза, мультимедия воситалари, видеопроектор, флип-чат ва бошқа техник воситаларнинг қўлланилиши жараёнларини олдиндан технологик карталарда режалаштириб қўйилиши мақсадга мувофиқ.

«Иқтисодиёт» нашриёти томонидан 2010 йилда чоп этилган Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг 2010 йил 12 ноябрдаги қўшма мажлисидаги “Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси” мавзусидаги маърузасини ўрганиш бўйича ўқув-услубий мажмуа, “Бу муқаддас Ватанда азиздир инсон” Ўзбекистоннинг 19 йил мустақил тараққиёт йўлида жамиятни модернизациялаш ва иқтисодиётни инновацион ривожлантиришнинг дадил одимлари ва муваффақиятлари: талаба ёшлар ва кенг жамоатчилик билан учрашувларда фойдаланиш учун ижтимоий-иқтисодий ва маънавий-маърифий мавзуда илмий-оммабоп рисола, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг БМТ саммитининг Мингйиллик ривожланиш мақсадларига бағишланган ялпи мажлисидаги нутқини ўрганиш бўйича ўқув-услубий мажмуа, жумладан, уларнинг электрон-визуал версияларидан фойдаланиш тавсия этилади.

**Ўзбекистон Республикаси Президенти
Ислом Каримовнинг**

**2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий
ривожлантириш яқунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг
муҳим устувор йўналишларига бағишланган Ўзбекистон
Республикаси Вазирлар Маҳкамасидаги “Барча режа ва
дастурларимиз Ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз
фаровонлигини оширишга хизмат қилади” мавзусидаги
маърузасини ўрганиш бўйича махсус курснинг**

ЎҚУВ ДАСТУРИ

*(ноиқтисодий таълим йўналишлари
ва мутахассисликлари учун)*

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримовнинг 2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларга бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги “Барча режа ва дастурларимиз ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат қилади” номли маърузасини олий таълим муассасаларида ўрганиш бўйича махсус курснинг

ТАРКИБИЙ ТУЗИЛИШИ

(ноиқтисодий таълим йўналишлари ва мутахассисликлари учун)

Мавзу тартиб рақами	Мавзу номи	Ажратилган ўқув соатлари
Маъруза машғулоти		
1-мавзу	Ватанимиз тараққиёти ва аҳоли фаровонлигини юксалтириш борасида эришилган ютуқлар – ҳар томонлама ва чуқур ўйланган тадрижий тараққиёт дастурини изчил амалга ошириш натижаси	2 соат
2-мавзу	2011 йилга мўлжалланган мамлакатимизни иқтисодий ривожлантириш дастурининг энг муҳим устувор йўналишлари	2 соат
Жами:		4 соат
Амалий машғулоти		
Мавзу	Ватанимиз тараққиёти ва аҳоли фаровонлигини юксалтириш борасида 2010 йилда эришилган ютуқлар ҳамда 2011 йилга мўлжалланган мамлакатимизни иқтисодий ривожлантириш дастурининг энг муҳим устувор йўналишлари	2 соат
Жами:		2 соат
Ҳаммаси:		6 соат

МАЪРУЗА МАШҒУЛОТЛАРИ

1-мавзу. Ватанимиз тараққиёти ва аҳоли фаровонлигини юксалтириш борасида эришилган ютуқлар – ҳар томонлама ва чуқур ўйланган тадрижий тараққиёт дастурини изчил амалга ошириш натижаси (2 соат)

2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунларини танқидий баҳолаш ва 2011 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларини аниқлаб олиш зарурлиги.

“Ўзбек модели”нинг тамойиллари асосида тадрижий тараққиёт дастурини изчил амалга оширганимиз жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг иқтисодиётимизга, молия ва банк тизимига салбий таъсирини сезиларли даражада камайтириш имконини берганлиги.

Жаҳон иқтисодиётидаги бугунги аҳволни таҳлил қилиш асосида чиқарилган хулосалар.

Мамлакатимиз иқтисодиётининг юқори барқарор ўсиш суръатлари ва макроиқтисодий мутаносиблиги сақланиб қолаётганлиги. 2010 йилда эришилган асосий макроиқтисодий кўрсаткичлар.

Мамлакатимиз иқтисодиётида амалга оширилаётган таркибий ўзгаришлар. Миллий маҳсулотларни диверсификация қилиш бўйича эришилган натижалар. Маҳаллийлаштириш дастури доирасида амалга оширилган лойиҳалар. Корхоналар ўртасида кооперация алоқалари мустаҳкамлашда кичик корхоналар ва хусусий бизнес субъектлари кенг иштирокининг таъминланиши.

Мамлакатимиз молия-банк тизимининг барқарорлигини кучайтириш бўйича амалга оширилган ишлар. Банкларнинг балансига ўтказилган банкрот корхоналарни молиявий соғломлаштириш борасидаги тижорат банклари фаолиятининг юксак баҳоланиши.

Иқтисодиётимизнинг аграр секторида юз бераётган таркибий сифат ўзгаришлари. Хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасида замонавий хизмат турларини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилаётганлиги.

Инвестицион фаолиятнинг кенгайиши, Инвестиция дастури доирасида амалга оширилган лойиҳалар. Транспорт ва коммуникация инфратузилмасини ривожлантириш бўйича эришилган натижалар. Тикланиш ва тараққиёт фондининг стратегик муҳим лойиҳаларни молиялаштириш борасидаги ролининг ортиб бораётганлиги.

Касб-ҳунар коллежлари ва академик лицейларни қуриш, реконструкция қилиш ва жиҳозлаш, мактабларнинг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш бўйича дастурларни амалга оширишнинг якунига етказилганлиги. Соғлиқни сақлаш соҳасини ислоҳ қилиш ва сифат ўзгаришларини амалга оширишни таъминлаш борасидаги ишлар.

Қишлоқ жойларда яқка тартибдаги турар-жой массивларини комплекс қуриш борасида эришилган натижалар. Мамлакатимизда меҳнатга лаёқатли аҳолини иш билан таъминлаш бўйича амалга оширилган ишлар. Аҳоли даромади ва фаровонлигини ошириш борасида юз бераётган сифат жиҳатидан чуқур ўзгаришлар. “Баркамол авлод йили” Давлат дастурини амалга ошириш бўйича қўлга киритилган ютуқлар.

Маъруза машғулотини ўтказишда янги педагогик технологиялардан фойдаланиш бўйича услубий кўрсатмалар:

Мазкур маъруза машғулотини ўтказишда дастлаб талабалар билимини фаоллаштириб олиш муҳим ҳисобланади. Бунинг учун интерфаол ўқитишнинг «Ақлий хужум», блиц-сўров, Инсерт техникаси усулларини қўллаган ҳолда 2010 йилда мамлакатимизда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштиришнинг энг муҳим устувор йўналишлари тўғрисидаги билимларни фаоллаштириб олиш мақсадга мувофиқ. Шундан сўнг, визуал-маъруза усули воситасида 2010 йилда эришилган асосий натижалар баён этилади. Мамлакатимиз иқтисодиётида амалга оширилаётган таркибий ўзгаришлар, молия-банк тизимининг барқарорлигини кучайтириш тадбирлари, Инвестиция дастури доирасида амалга оширилган лойиҳалар тўғрисидаги маълумотларни мультимедия ёрдамида визуал-тақдимот кўринишида

баён этиш мумкин. Такдим этилган маълумотларнинг талабалар томонидан мустаҳкам ўзлаштирилишини таъминлаш учун тарқатма материаллардан самарали фойдаланиш тавсия этилади.

Мамлакатимизда 2010 йилда қабул қилинган “Баркамол авлод йили” Давлат дастури доирасида эришилган натижалар бўйича махсус маълумотнома тузиш ҳамда талабаларга тарқатиш уларнинг бу борадаги билимларини янада мустаҳкамлашга имкон яратади. Шунингдек, мамлакатимиз молия ва иқтисодиёт соҳаларида фаолият юритувчи таникли мутахассис ва амалиётчиларни таклиф этган ҳолда муаллифлик маърузаси, бинар маъруза, экспертлар иштирокидаги маъруза, муаммоли маъруза усулларини ҳам қўллаш мумкин.

2-мавзу. 2011 йилга мўлжалланган мамлакатимизни иқтисодий ривожлантириш дастурининг энг муҳим устувор йўналишлари (2 соат)

2011 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий прогноз кўрсаткичлари. 2011 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишлари.

Ўзбекистоннинг жаҳон бозоридаги рақобатдошлигини ошириш ва мавқеини мустаҳкамлашга йўналтирилган таркибий ўзгаришлар ва юксак технологияларга асосланган замонавий тармоқлар ва ишлаб чиқариш соҳаларини жадал ривожлантириш сиёсатини давом эттириш – асосий устувор йўналиш. “2011-2015 йилларда Ўзбекистон саноатини ривожлантиришнинг устувор йўналишлари тўғрисида”ги дастурнинг асосий мақсади, вазифалари ва аҳамияти.

Ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш, иқтисодиётнинг етакчи тармоқларини жадал янгилаш – энг муҳим устувор вазифа сифатида. Инвестициялар салмоқли қисмининг саноатни модернизация қилиш ва технологик янгилаш дастурларини амалга оширишга йўналтирилиши. Йирик ишлаб чиқариш корхоналарини куришни яқунлаш ва фойдаланишга топшириш. Барча йирик корхона ва ишлаб чиқариш қувватларида жаҳон тажрибасида синовдан ўтган замонавий технологиялар билан алмаштирилиши лозим бўлган ускуна ва технологияларнинг рўйхатини аниқлаш учун техник аудит ўтказиш зарурлиги. Қишлоқ хўжалигини модернизация қилиш, унинг таркибига кирадиган деярли барча тармоқ ва ишлаб чиқариш соҳаларининг бутун комплексидида техник ва технологик янгилаш ишларини амалга ошириш. Ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашга йўналтирилаётган маблағлардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш ва уларни мақсадли ишлатиш, замонавий технологиялар ва техникани жорий этиш борасидаги ишларни тартибга солиш. Замонавий агротехнологияларни ўрганиш ва амалда жорий этиш, селекция ишларини янада такомиллаштириш ва қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг маҳсулдорлигини ошириш бўйича аниқ чора-тадбирлар комплексини ишлаб чиқиш зарурлиги.

Чет эл инвестицияларини кенг жалб қилиш, хорижий инвесторлар учун янада қулай шароитлар яратиш – муҳим устувор йўналиш. Ўзбекистонда инвесторлар учун бекиёс, ўта қулай инвестицион муҳит, имтиёз ва преференциялар тизими яратилганлиги. Хорижий шериклар билан ўзаро ҳамкорликни чуқурлаштириш, мамлакатимизда янада қулай инвестиция муҳитини шакллантиришдаги мавжуд имкониятларни ишга солишда ишончли кафолатларни яратиш, хорижий инвесторларнинг ишончини қозониш ва мустаҳкамлаш зарурлиги. Тикланиш ва тараққиёт фондининг ролини, унинг хорижий шериклар билан биргаликда инвестиция лойиҳаларини молиялаштириш борасидаги самарали ҳамкорлигини кучайтириш.

Инфратузилмани, транспорт ва коммуникация курилишини комплекс ва жадал равишда ривожлантириш – устувор йўналиш. Инфратузилма, транспорт ва коммуникация тармоқларини ривожлантиришнинг 2015 йилгача бўлган даврга мўлжалланган дастурини изчил амалга ошириш. Ўзбекистон миллий автомагистралари таркибига кирадиган автомобиль йўлларини куриш ва реконструкция қилиш, мамлакатимизнинг барча ҳудудларини ўзаро

ишончли боғлайдиган ягона миллий автомобиль транспорт тизимини ташкил этиш лойиҳаларига биринчи даражали аҳамият қаратиш. Темир йўл тармоқларини электрлаштириш, йўловчи ташиш локомотивлари паркини янгилаш, юк ташиш локомотивлари ҳамда вагонларини модернизация қилиш ва қайта тиклаш, темир йўлларни модернизация қилиш бўйича лойиҳаларни амалга оширишни жадаллаштириш. Ўзбекистон ҳудудида юкларнинг ички ва халқаро транзитини ишончли равишда таъминлайдиган транспорт ва логистика тизимларини такомиллаштириш. Замонавий компьютер ва телекоммуникация тизимлари ҳамда технологияларини янада ривожлантириш. Ўқув жараёнига кенг форматли коммуникация тармоқлари ва интернет технологияларини жорий қилиш. 2015 йилгача мамлакатимизнинг барча ҳудудларида рақамли телевиденига ўтишни таъминлаш.

Ижтимоий ривожланиш, биринчи навбатда, таълим ва соғлиқни сақлаш соҳаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва уларни жиҳозлаш – устувор йўналиш. Ижтимоий мақсадлар учун йўналтирилган Давлат бюджети сарфларининг муттассил равишда оширилиб бориши. Таълим ва соғлиқни сақлаш соҳаси ходимларининг меҳнатини рағбатлантириш тизимини такомиллаштириш борасидаги ишларнинг давом эттирилиши. Молия вазирлиги ҳузуридаги Таълим муассасаларини реконструкция қилиш, мукамал таъмирлаш ва жиҳозлаш жамғармаси маблағларидан самарали фойдаланиш. 2011-2015 йилларда Олий ўқув юртларини ривожлантириш дастурининг асосий мақсади. Йирик соғлиқни сақлаш объектларини фойдаланишга топшириш ва энг замонавий асбоб-ускуналар билан жиҳозлаш ишларининг давом эттирилиши. Уй-жой қуриш кўламини кенгайтириш ва қишлоқларни ободонлаштириш дастурини амалга оширишга алоҳида эътибор қаратилиши.

2011 йил – “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили” Давлат дастурини ҳаётга татбиқ этиш – муҳим устувор йўналиш. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг иқтисодийни жадал ривожлантиришда ўта муҳим роль ўйнаши. Мазкур соҳанинг мамлакатимизда катта суръатлар билан ривожланиб бораётганлиги. Ўзбекистонда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришда қилиниши лозим бўлган ишлар. Мамлакатимизнинг барча минтақаларида бизнесни ривожлантириш учун янада қулай ишчан муҳит яратиш, тадбиркорликка кенг эркинлик бериш, бюрократик тўсиқларни бартараф этиш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятини тартибга соладиган қонун ҳужжатларини танқидий таҳлил қилиш. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг кредитлар, хом ашё ресурслари, давлат харидлари тизимидан фойдаланиш имкониятларини кенгайтириш. Кичик бизнеснинг экспорт салоҳиятини ривожлантириш учун зарур ташкилий, ҳуқуқий, молиявий механизм ва шароитларни яратиб бериш.

Аҳоли бандлигини таъминлаш ва янги иш ўринларини ташкил қилиш муаммосини ҳал этиш – мамлакатимизни муваффақиятли ва барқарор ривожлантиришнинг алоҳида устувор йўналиши ва энг муҳим шarti. Республикада янги иш ўринларини яратиш дастурида қишлоқ жойларда яратиладиган иш ўринларининг салмоқли улушга эгаллиги. 2011 йилда касб-ҳунар коллежлари битирувчиларини ишга жойлаштириш масаласининг эътиборимиз марказида бўлиши. Касб-ҳунар коллежлари фаолиятида энг заиф бўлган бўлиб қолаётган масалалар. Ҳар бир туман ва шаҳар бўйича коллежларнинг битирувчиларини ўз мутахассислигига мувофиқ иш билан таъминлаш юзасидан аниқ мақсадли режаларни тайёрлаш зарурлиги. Муайян корхона ва иш берувчиларни турдош коллежларга бириктириш тажрибасини, доимий амал қиладиган “корхона – коллеж” ҳамкорлик алоқаларини йўлга қўйиш борасидаги ишларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш. 2011 йилга мўлжалланган дастурий вазифаларни амалга ошириш ҳар биримиз ўз ишимизни қандай ташкил этишимиз, куч ва имкониятларимизни, билим ва тажрибамизни қанчалик самарали сафарбар эта олишимизга боғлиқ эканлиги.

Маъруза машгулотини ўтказишда янги педагогик технологиялардан фойдаланиш бўйича услубий кўрсатмалар:

Маърузани экспертлар иштирокида ёки маъруза-конференция кўринишида ташкил этиш нисбатан юқори самара беради. Экспертлар сифатида иқтисодиётнинг турли соҳаларидаги мутахассислар, банк-молия тизими ходимлари, юқори малакали педагог-мураббийлар таклиф этилиши мумкин. Шунингдек, маъруза-конференцияда талабаларнинг махсус тайёргарлик асосидаги чиқишлари, фикр-мулоҳазалари тингланади.

Маърузада мамлакатимизда олиб борилаётган фаол инвестиция сиёсати, қишлоқ ҳаёти, унинг мустақиллик йилларида юксалиб бориши, қишлоқ аҳолиси фаровонлигининг яхшиланиб боришига оид кинолавҳалар, қисқа муддатли хужжатли фильмлардан фойдаланиш мумкин. Мавзунинг асосий мазмунини баён этишда олдиндан тайёрлаб олинган тақдимот материалларини қўллаш мақсадга мувофиқ. Олинган маълумотларнинг талабалар томонидан мустаҳкам ўзлаштирилишини назорат қилиб бориш мақсадида Инсерт жадвали илова қилинган тарқатма материаллардан самарали фойдаланиш мумкин. Маъруза машгулотини олиб боришда талабаларнинг фаоллигини таъминловчи ақлий ҳужум, мулоқот, мунозара каби усулларни қўллаш тавсия этилади.

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ

Мавзу: Ватанимиз тараққиёти ва аҳоли фаровонлигини юксалтириш борасида 2010 йилда эришилган ютуқлар ҳамда 2011 йилга мўлжалланган мамлакатимизни иқтисодий ривожлантириш дастурининг энг муҳим устувор йўналишлари (2 соат)

Режа:

1. 2010 йилда мамлакатимизда эришилган асосий макроиқтисодий кўрсаткичлар – изчил таркибий ўзгаришлар, иқтисодиётни диверсификациялаш ва маҳаллийлаштириш жараёнларининг натижаси.
2. Мамлакатимиз молия-банк тизимининг барқарорлигини кучайтириш борасида қўлга киритилган муваффақиятлар.
3. Самарали инвестицион фаолият – ижтимоий-иқтисодий тараққиёт асоси.
4. “Баркамол авлод йили” Давлат дастурини амалга ошириш бўйича қўлга киритилган ютуқлар.
5. Таркибий ўзгаришлар сиёсатини давом эттириш, ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш, иқтисодиётнинг етакчи тармоқларини жадал янгилаш.
6. Чет эл инвестицияларини кенг жалб қилиш, инфратузилмани, транспорт ва коммуникация қурилишини комплекс ва жадал равишда ривожлантириш.
7. Таълим ва соғлиқни сақлаш соҳаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш, аҳоли бандлигини таъминлаш ва янги иш ўринларини ташкил қилиш муаммосини ҳал этиш.
8. 2011 йил – “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили” Давлат дастурини ҳаётга татбиқ этиш.

Амалий машгулотларни ўтказишда янги педагогик технологиялардан фойдаланиш бўйича услубий кўрсатмалар:

Амалий машгулотларни самарали ва юқори савияда ўтказиш учун талабаларнинг гуруҳларда ва ўзаро ҳамкорликдаги ўқитиш усулларидан кенг фойдаланиш муҳим ҳисобланади. Макроиқтисодий кўрсаткичлар, уларга эришиш омиллари ҳамда олдинги йиллар билан таққослаш ҳолатларини гуруҳларга ажраган ҳолда, тақдимот кўринишида баён

этиш муҳимдир. Бунда Инсерт, график органайзерлар техникаси, «Т-схема», категориялар жадвали, «Б/БХ/БО» жадвалидан фойдаланиш тавсия этилади.

Муаммоли вазиятлар ва уларнинг ечимини топишга қаратилган ҳолатларда «Балиқ склети», «Ҳаракатларни йўналтириш», «Нима учун?» каби усуллардан фойдаланиш самарали ҳисобланади. Машғулотларнинг самарадорлигини ошириш мақсадида видеомаъруза, мультимедия воситалари, видеопроектор, флип-чат ва бошқа техник воситаларнинг қўлланилиши жараёнларини олдиндан технологик карталарда режалаштириб қўйилиши мақсадга мувофиқ.

«Иқтисодиёт» нашриёти томонидан 2010 йилда чоп этилган Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг 2010 йил 12 ноябрдаги қўшма мажлисидаги “Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси” мавзусидаги маърузасини ўрганиш бўйича ўқув-услубий мажмуа, “Бу муқаддас Ватанда азиздир инсон” Ўзбекистоннинг 19 йил мустақил тараққиёт йўлида жамиятни модернизациялаш ва иқтисодиётни инновацион ривожлантиришнинг дадил одимлари ва муваффақиятлари: талаба ёшлар ва кенг жамоатчилик билан учрашувларда фойдаланиш учун ижтимоий-иқтисодий ва маънавий-маърифий мавзуда илмий-оммабоп рисола, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг БМТ саммитининг Мингйиллик ривожланиш мақсадларига бағишланган ялпи мажлисидаги нутқини ўрганиш бўйича ўқув-услубий мажмуа, жумладан, уларнинг электрон-визуал версияларидан фойдаланиш тавсия этилади.

**Ўзбекистон Республикаси Президенти
Ислом Каримовнинг**

**2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий
ривожлантириш якунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг
муҳим устувор йўналишларига бағишланган Ўзбекистон
Республикаси Вазирлар Маҳкамасидаги “Барча режа ва
дастурларимиз Ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз
фаровонлигини оширишга хизмат қилади” мавзусидаги
маърузасини ўрганиш бўйича**

ЎҚУВ ҚЎЛЛАНМА

КИРИШ

Ижтимоий-иқтисодий тараққиёт тажрибаларидан маълумки, мамлакат иқтисодиёти уни ривожланишининг объектив қонуниятларини, иқтисодий салоҳият ва имкониятларини, миллий қадрият ва хусусиятларини, маънавий бойликларини тўла ҳисобга олувчи, мукамал иқтисодий сиёсат ишлаб чиқилиб, изчил амалга оширилган шароитдагина барқарор ва мутаносиб ривожлана олади. Айнан мана шундай омилларни ўз мазмун-моҳиятига сингдирган, бугунги кунда жаҳон ҳамжамияти томонидан тўлиқ эътироф этилаётган тараққиётнинг “Ўзбек модели” мамлакатимизнинг жадал раванқ топиши, халқимиз моддий ва маънавий ҳаётининг тез суръатлар билан юксалиб бориши учун мустақкам негиз бўлиб хизмат қилмоқда.

Мамлакатимизнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётда тўғри йўл тутганлиги, унинг ривожланиши асосида қабул қилинган тамойилларнинг мантиқий яхлитлиги ва кенг қамрови, энг муҳими, уларнинг халқимиз ҳаёти мазмун-моҳиятини чуқур ифодалай олганлиги яққол намоён бўлмоқда. Айниқса, 2008 йилда бошланган ҳамда бугунги кунда ҳамон ўзининг таъсир оқибатларини кўрсатиб келаётган жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитида мамлакатимиз, унинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётининг миллий модели яна бир бор синовдан муваффақиятли ўтганлиги эътирофга лойиқдир.

Мамлакатимиздаги чуқур иқтисодий ислохотлар, ижтимоий ҳаётнинг турли жабҳаларида амалга оширилган бунёдкорлик ишлари, иқтисодиётни модернизациялаш ва диверсификациялаш, кенг таркибий ўзгаришлар 2010 йилда ҳам ўзининг салмоқли натижаларини кўрсатди. Эришилган натижа ва муваффақиятларнинг кенг таҳлили ҳамда келгусида эътибор қаратишимиз лозим бўлган масалаларни янада чуқурроқ ҳал этиш борасида Президентимиз И.Каримов шу йилнинг 21 январида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йилнинг асосий яқунлари ва 2011 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган мажлисида маъруза қилди. Унда мамлакатда танланган иқтисодий ривожлантиришнинг ўз модели ва унинг тамойиллари асосида ишлаб чиқилган, чуқур ва ҳар томонлама ўйланган мамлакатни ислоҳ қилиш ва модернизациялашнинг тадрижий дастури изчил амалга оширилиши жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг Ўзбекистон иқтисодиёти, унинг молия ва банк тизимида салбий таъсирини сезиларли даражада камайтириш имконини берганлиги қайд этилди.

Шунингдек, маърузада 2011 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг қуйидаги энг муҳим устувор вазифалари ва йўналишлари белгилаб берилди:

биринчидан, Ўзбекистоннинг жаҳон бозоридаги рақобатдошлигини ошириш ва мавқеини мустақкамлашга йўналтирилган таркибий ўзгаришлар ва юксак технологияларга асосланган замонавий тармоқлар ва ишлаб чиқариш соҳаларини жадал ривожлантириш сиёсатини давом эттириш;

иккинчидан, ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш, иқтисодиётнинг етакчи тармоқларини жадал янгилаш;

учинчидан, чет эл инвестицияларини кенг жалб қилиш, хорижий инвесторлар учун янада кулай шароитлар яратиш;

тўртинчидан, инфратузилмани, транспорт ва коммуникация қурилишини комплекс ва жадал равишда ривожлантириш;

бешинчидан, ижтимоий ривожланиш, биринчи навбатда, таълим ва соғлиқни сақлаш соҳаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва уларни жиҳозлаш;

олтинчидан, 2011 йил – “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили” Давлат дастурини ҳаётга татбиқ этиш;

еттинчидан, аҳоли бандлигини таъминлаш ва янги иш ўринларини ташкил қилиш муаммосини ҳал этиш.

Президентимизнинг ушбу маърузасида белгилаб берилган Ўзбекистон иқтисодий ривожланишнинг юқори ва барқарор суръатларини, самарадорлигини ҳамда макроиқтисодий мувозанатни таъминлаш, банк-молия тизимининг барқарорлигини ошириш, стратегик аҳамиятга молик лойиҳаларни амалга ошириш учун фаол инвестиция сиёсатини олиб бориш, халқимизнинг ҳаёт даражаси ва фаровонлигини янада ошириш борасидаги вазифаларни тўлиқ ва самарали амалга ошириш энг аввало жамиятимиз аъзолари томонидан уларнинг мазмун-моҳиятини теран ва чуқур англаб етилишини тақозо этади. Айниқса, 2011 йилни “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили” деб номланиши ҳамда бу борадаги махсус Давлат дастурининг ишлаб чиқилиши барчамиздан аниқ мақсадга йўналтирилган саъй-ҳаракатларни талаб этади.

Шунга кўра, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил “__” _____ даги __-сонли фармойишига биноан Президентимиз И.Каримовнинг **“Барча режа ва дастурларимиз ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат қилади”** номли маърузасини талабалар томонидан чуқур ва ҳар томонлама ўрганиш, унда кўрсатиб ўтилган долзарб масалаларнинг туб моҳиятини англаш, 2011 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор йўналишларини билиш мақсадида махсус курсни жорий этиш муҳим аҳамият касб этади.

Махсус курсни ўрганиш бўйича тузилган мазкур ўқув дастурида Президентимиз И.Каримовнинг 2010 йил 7 декабрда Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганлигининг 18 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги **“Мамлакатимизни модернизация қилиш йўлини изчил давом эттириш – тараққиётимизнинг муҳим омилидир”** номли маърузасида баён этилган “Баркамол авлод йили” Давлат дастури доирасида эришилган натижалар, 2011 йилнинг “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили” деб номланиши ва бу борадаги дастурда амалга оширилиши кўзда тутилаётган чора-тадбирлар ҳақидаги материаллар тегишли мавзу ва ўринларда ўз ифодасини топган. Бу эса талабаларга 2010 йилнинг асосий яқунлари ва 2011 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор йўналишларини мамлакатимизнинг муҳим ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий ҳаётига оид Президентимизнинг қатор дастурий чиқишлари билан изчил боғлиқ ҳолда ўрганиш имконини беради.

Махсус курсни Президентимиз маърузаси мазмуни, унда баён этилган муаммо ва масалалар, уларни ҳал этиш борасида белгилаб берилган чора-тадбирлар тавсифи ва йўналишидан келиб чиққан ҳолда иқтисодий таълим йўналишлари ва мутахассисликлари учун 8 соатлик (4 соат маъруза, 4 соат семинар машғулоти), ноиқтисодий таълим йўналишлари ва мутахассисликлари учун 6 соатлик (4 соат маъруза, 2 соат семинар машғулоти) ҳажмда белгилаш тавсия этилади.

Мазкур ўқув дастур маъруза машғулоти мавзулари ва улар мазмунининг қисқача баёнларини, маърузада кўтарилган муҳим масалаларни камраб олган амалий машғулотлар мавзу ва режаларини, машғулотларни самарали ташкил этиш борасидаги услубий кўрсатмалар ва талабаларни ўқитишда қўллаш тавсия этилаётган замонавий педагогик технологиялар ва адабиётлар рўйхатини ўз ичига олади.

І БЎЛИМ. 2010 ЙИЛДА АМАЛГА ОШИРИЛГАН ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАР ТАҲЛИЛИ

1-БОБ. МАМЛАКАТИМИЗ ИҚТИСОДИЁТИНИНГ ЮҚОРИ БАРҚАРОР ҶСИШ СУРЪАТЛАРИ ВА МАКРОИҚТИСОДИЙ КЎРСАТКИЧЛАР ТАҲЛИЛИ

1.1. 2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунларини танқидий баҳолаш ва 2011 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларини аниқлаб олиш зарурлиги

Президентимиз И.А.Каримовнинг ҳар йили Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасида мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунларини баҳолаш ва навбатдаги йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларини белгилаб олишга бағишланган маърузалари замонавий демократия принципларининг энг муҳим кўринишларидан бири ҳисобланади. Ушбу маърузаларда юртимиз раҳбари ўтган бир йил давомида ҳукуматимиз бошчилигида халқимиз томонидан кўлга киритилган ютуқ ва муваффақиятларни, эришилган натижаларни сарҳисоб қилиб, кейинги йилларда алоҳида эътибор қаратиш лозим бўлган жиҳат ва масалаларни кўрсатиб берадилар.

2011 йилнинг 21 январида бўлиб ўтган Вазирлар Маҳкамаси мажлисида Президентимиз ушбу йилнинг ўзига хос аҳамиятига эътибор қаратиб, “Бу йил барчамиз она юртимиз, Ўзбекистонимизнинг янги тарихидаги энг буюк ва қутлуғ саналардан бири – Ватанимиз мустақиллигининг 20 йиллик шонли байрамини кенг нишонлаймиз. Табиийки, бу биздан барча соҳа ва тармоқларда амалга ошираётган кенг кўламли ислоҳотларимизни атрофлича таҳлил этиб, келгуси режаларимизни аниқ-равшан белгилаб олишни талаб этади”¹, дея таъкидлаб ўтдилар.

Бу эса, шубҳасиз, 2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунларини танқидий баҳолаш ва шу асосда 2011 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларини аниқлаб олиш тадбирларининг аҳамиятини янада оширади.

Шунингдек, ушбу тадбирнинг зарурлиги ижтимоий-иқтисодий тараққиётимиз суръатларини янада ошириш, мавжуд салоҳият ва имкониятлардан янада кенгрок фойдаланиш учун замин яратиш орқали ҳам намоён бўлади.

Айни пайтда биз ўз вақтида танлаб олган иқтисодий тараққиёт моделининг нақадар тўғри эканини ва амалда ўзини тўла оқлаганини ҳаётнинг ўзи яна ва яна тасдиқлаб бермоқда.

Ушбу моделнинг тамойиллари асосида мамлакатимизни ислоҳ этиш ва модернизация қилиш бўйича ҳар томонлама ва чуқур ўйланган тадрижий тараққиёт дастурини изчил амалга оширганамиз инқирознинг, жаҳон бозоридаги кескин ўзгариш ва беқарорликнинг иқтисодиётимизга, молия ва банк тизимига салбий таъсирини сезиларли даражада камайтириш имконини берди.

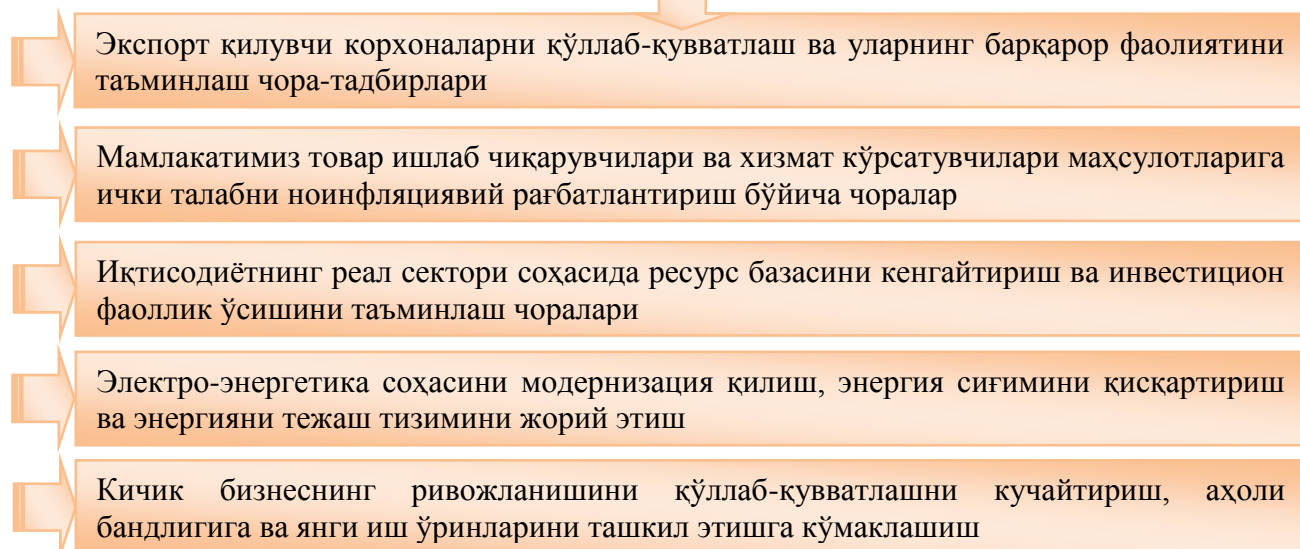
Ислон Каримов

Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози – жаҳоннинг деярли барча мамлакатларида молиявий, ижтимоий ва иқтисодий соҳалардаги мутаносиблик ва нисбатларнинг кескин издан чиқиши натижасидаги беқарорлик ва чуқур танглик ҳолатларининг вужудга келиши.

¹ Барча режа ва дастурларимиз Ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат қилади. - Президент Ислон Каримовнинг 2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларга бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси // “Халқ сўзи” газетаси, 2011 йил 22 январь.

2008 йилда бошланган жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози оқибатларининг кўплаб давлатлар, шу жумладан бизнинг мамлакатимизга ҳам кўрсатаётган салбий таъсирига қарамай 2010 йилда иқтисодий ривожланиш борасида аҳмиятли ютуқларни қўлга киритдик. Бунда 2009-2012 йилларга мўлжалланган Инқирозга қарши чора-тадбирлар дастурининг энг муҳим йўналишларни тўлиқ қамраб олганлиги ҳамда уларда белгиланган вазифаларнинг изчил амалга оширилганлиги муваффақиятлар гарови бўлди (1.1.1-расм).

**2009-2012 йилларга мўлжаллаб қабул қилинган
Инқирозга қарши чора-тадбирлар дастурида
назарда тутилган асосий йўналишлар**

1.1.1-расм.

Ушбу белгиланган чора-тадбирлар доирасида амалга оширилаётган иқтисодий ислохотлар ва модернизация сиёсати қуйидаги ижобий натижаларга олиб келди:

- тўлиқ макроиқтисодий барқарорлик ва миллий иқтисодиётимизни юқори ўсиш суръатлари таъминланди;
- инфляция даражаси йилига 7-8%дан ошмаган ҳолда сақланиб келинмоқда;
- миллий валютамиз барқарорлиги тобора ўсиб бораётган олтин-валюта захираси билан мустаҳкамланиб келмоқда;
- Ўзбекистон Республикасининг жами давлат ташқи қарзи бугунги кунда ЯИМнинг 10 фоизидан ошмайди. Бундай жами ташқи қарз кўрсаткичи Жаҳон банкнинг барча асосий мезонлари бўйича “жуда ўртамиёна” деб таснифланади.
- 2002 йилдан бери бюджет камомади ЯИМнинг 1 фоизидан ошмаган бўлса, 2005 йилдан бери профицит билан ижро этилмоқда;
- реал ЯИМнинг ўсиш даражаси охириги беш йил мобайнида 7%дан юқори бўлиб келмоқда, жумладан 2005 йилда - 7%ни, 2006 йилда - 7,3%ни, 2007 йилда - 9,5%, 2008 йилда - 9%, 2009 йилда 8,1% ва 2010 йилда эса 8,5%ни ташкил этди.

1.2. Жаҳон иқтисодиётидаги бугунги аҳволни таҳлил қилиш асосида чиқарилган хулосалар

Президентимиз кейинги йилларда жаҳон ҳамжамиятини жиддий ташвишга солган ва бугунги кунда ҳам дунё иқтисодиётига ўз салбий таъсирини ўтказиб келаётган глобал молиявий-иқтисодий инқироз тўғрисидаги хулосаларга алоҳида эътибор қаратдилар. Бу

борадаги аҳволнинг таҳлили орқали жаҳон молиявий ва иқтисодий инқирози ҳали-бери ниҳоясига етгани йўқ, деб айтишга барча асослар мавжудлигини таъкидладилар.

Маълумки, жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози бошланиши билан унга қарши биргаликда курашиш мақсадида “Катта йигирмалик” мамлакатлар гуруҳи ташкил этилган эди. Ушбу гуруҳ таркибига ялпи ички маҳсулоти ҳажми жаҳон ялпи ички маҳсулотнинг 90 фоизини ташкил этувчи 20 та ривожланган ва ривожланаётган йирик давлатлар, жумладан, Аргентина, Австралия, Бразилия, Буюк Британия, Германия, Ҳиндистон, Индонезия, Италия, Канада, Мексика, Хитой, Россия, Саудия Арабистони, АҚШ, Туркия, Франция, ЖАР, Жанубий Корея, Япония, Европа Иттифоқи давлатлари киради.

Бугун дунё иқтисодиётидаги аҳволни таҳлил қилар эканмиз, жаҳон молиявий ва иқтисодий инқирози ҳали-бери ниҳоясига етгани йўқ, деб айтишга барча асосларимиз бор.

Ислом Каримов

“Катта йигирмалик” (G-20) – жаҳондаги 20 та энг бой ва ривожланаётган йирик давлатларни ўз ичига олувчи мамлакатлар гуруҳи бўлиб, ушбу мамлакатларда ишлаб чиқарилган ялпи ички маҳсулот ҳажми жаҳон ялпи ички маҳсулотнинг 90 фоизини ташкил этади.

“Катта йигирмалик” гуруҳи жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозига қарши курашиш самарали чора-тадбирларини ишлаб чиқиш ва бу борадаги муаммоларни биргаликда ҳал этиш мақсадида вақти-вақти билан саммит (йиғилиш)лар ўтказиб туради. Дастлабки саммит 2008 йил ноябрида Вашингтон (АҚШ)да, кейинчалик 2009 йил апрелда Лондон (Буюк Британия)да, Канада, 2010 йил ноябрда Сеул (Жанубий Корея)да ўтказилди.

Хусусан, Сеул саммитида АҚШ ва Хитойнинг валюта сиёсатлари, Халқаро ҳисоб-китоблар банкини назорат қилиш бўйича Базель кўмитаси томонидан ишлаб чиқилган жаҳон банк соҳаси учун янги қоидалар, ХВФни ислоҳ қилиш каби масалалар кўриб чиқилди. Бундан ташқари, саммит тасдиғига жаҳон иқтисодиёти ўсиши ва ижтимоий тараққиётнинг “Сеул консенсуси” деб ном олган янги концепцияси киритилди. У “Вашингтон консенсуси” номи билан танилган тараққиётнинг олдинги эталонини алмаштириши лозим эди. “Вашингтон консенсуси” 1980 йилларнинг сўнгидан амал қилиб, ўзига ўта либерал (эркин) бозор ғояларини сингдирган эди. Ҳозирги жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг вужудга келиши билан ушбу ғоялар инкор этила бошлади.

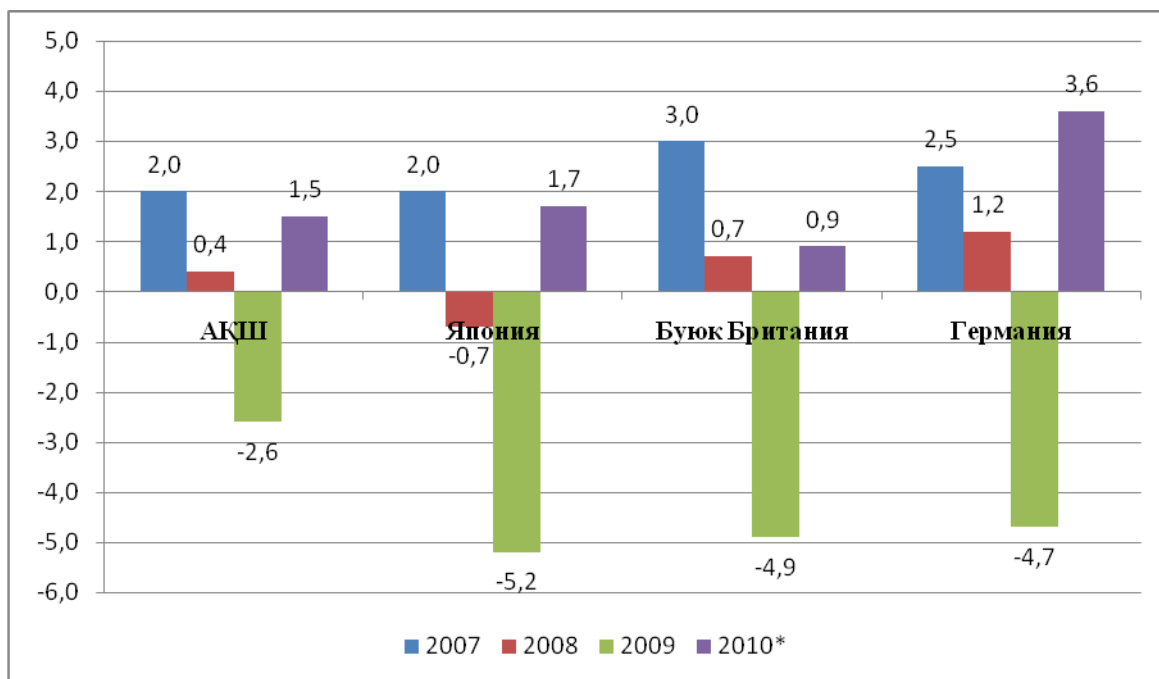
Сеул саммити ниҳоясида Якуний декларация қабул қилиниб, унда хусусан, 2013 йилга бориб ривожланган мамлакатлар бюджет тақчиллигини камида 2 баробарга қисқартириш мажбурияти белгиланди. “Катта йигирмалик” гуруҳининг навбатдаги учрашувлари 2011 йил ноябрида Францияда, 2012 йили эса Мексикада ўтказилиши режалаштирилган.

Президентимиз “Катта йигирмалик” гуруҳининг ўзаро биргаликда қабул қилган чора-тадбирлари, инқирозга қарши курашиш йўллари ва воситаларининг амалдаги хатти-ҳаракатлар сустиги, кўп ҳолларда белгиланган қоидаларга амал қилмаслик, мажбуриятларни бажармаслик оқибатида самараси пастлигини бир неча бор таъкидлаб ўтган эдилар. Ушбу маърузада ҳам мазкур гуруҳ доирасида қабул қилинаётган барча чора-тадбирларга қарамасдан, жаҳон иқтисодиётида барқарор ўсиш суръатларига эришиш йўлида ҳозирча бирон-бир жиддий силжиш кўзга ташланмаётганлигини қайд этдилар.

Дунёдаги тараққий топган 20 та давлат иштирокида ташкил этилган, “Катта йигирмалик” деб ном олган гуруҳ доирасида қабул қилинаётган барча чора-тадбирларга қарамасдан, жаҳон иқтисодиётида барқарор ўсиш суръатларига эришиш йўлида ҳозирча бирон-бир жиддий силжиш кўзга ташланаётгани йўқ.

И.А.Каримов

Ҳақиқатан ҳам, энг ривожланган мамлакатлардаги ЯИМ ўсиш суръатлари аксарият ҳолларда инқироздан олдинги даражага етмаганлигини кўришимиз мумкин (1.2.1-расм).

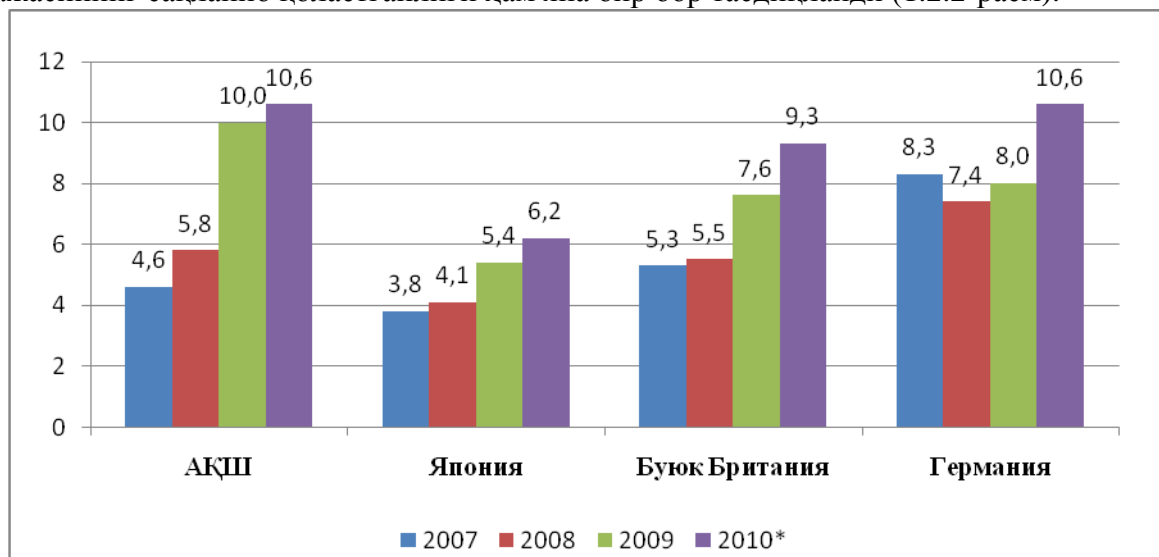

*Изоҳ: 2010 йилда тезкор ҳолда олдиндан олинган маълумотлар келтирилган.

1.2.1-расм. Айрим ривожланган мамлакатларда ЯИМнинг ўсиш суръатлари (олдинги йилга нисбатан фоизда)

Расмда ифодаланган 2010 йилдаги тезкор олинган маълумотларга кўра, ЯИМнинг ўсиш суръати АҚШда 1,5 фоизни, Японияда 1,7 фоизни, Буюк Британияда 0,9 фоизни, Германияда 3,6 фоизни ташкил этган. Фақат Германия ўзининг иқтисодий ўсиш суръати бўйича инқироздан олдинги давр кўрсаткичларига етган. Бироқ, умумий ҳолда жаҳон иқтисодиётидаги ўсиш суръатларини барқарор деб бўлмайди.

Бу хулосанинг тўғрилигини ривожланган мамлакатларда ҳамон ишсизлик юқори даражасининг сақланиб қолаётганлиги ҳам яна бир бор тасдиқлайди (1.2.2-расм).

*Изоҳ: 2010 йилда тезкор ҳолда олдиндан олинган маълумотлар келтирилган.

1.2.2-расм. Ривожланган мамлакатларда ишсизлик даражаси.

Расмдан кўринадики, ривожланган мамлакатларда ишсизлик даражаси кескин равишда ортиб бормоқда. Хусусан, инқирознинг дастлабки палладаги иқтисодиётга кескин таъсирлари пасайганлигига қарамай, ишсизлик даражаси АҚШ ва Германияда 10,6 фоизни, Буюк Британияда 9,3 фоизни, Японияда 6,2 фоизни ташкил этмоқда.

Аксарият ривожланган мамлакатлар тажрибасида жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози салбий таъсирларининг олдини олиш ва бартараф этиш чоралари орасида ҳар қандай йўл билан банк-молия тизимини сақлаб қолишга уриниш ҳолатлари кенг намоён бўлди.

Инқироз йилларида кўплаб давлатлар ўз иқтисодиётига, айниқса, молия-банк соҳасини сақлаб қолиш мақсадида айнан шу соҳага улкан маблағларни йўналтиришга мажбур бўлди. Бу, ўз навбатида, бир қатор давлатларда, аввало, ривожланган мамлакатларда катта миқдордаги давлат бюджети тақчиллиги ва давлат қарзларини келтириб чиқарди, молиявий номутаносибликнинг юзага келишига сабаб бўлди.

Ислом Каримов

Жумладан, АҚШ биринчилардан бўлиб узоқ йиллар давомида хусусий банклар сифатида фаолият кўрсатиб келган тўртта йирик банкни миллийлаштирди, яъни уларни давлат маблағлари ҳисобига сотиб олиш орқали банкротликдан сақлаб қолди. Шунингдек, Европа Иттифоқи мамлакатларида банк тизимининг юқори рискли активларини давлат томонидан қафолатлаш орқали узоқ

муддатли молиялаштириш хатти-ҳаракатлари амалга оширилди. Натижада, банк-молия соҳасида ликвидлик пасайган бир паллада давлатлар турли йўллар билан йирик ҳажмдаги маблағларни ушбу соҳага йўналтира бошладилар.

Маълумки, давлатнинг жамият ҳаётининг барча соҳаларидаги ролининг узлуксиз ўсиб бориши, унинг иқтисодий ва ижтимоий вазифаларининг кенгайиши давлат бюджети харажатларининг даромадлардан ортиб кетиши, яъни бюджет тақчиллигига олиб келади. Бюджет тақчиллигининг ўзгариши хўжалик конъюнктурасидаги жорий тебранишлар, ишлаб чиқаришдаги даврий инқироз ва юксалишларни ҳам акс эттиради, инқирозлар даврида давлат бюджет маблағлари ҳисобидан иқтисодиётнинг маълум секторларини молиявий таъминлаб туришга, умумдавлат аҳамиятига эга бўлган тармоқларда инвестициялар ҳажмини сақлаб туришга мажбур бўлади.

Бюджет тақчиллиги асосан давлат қарзи ҳисобига қопланиб, у ички ва ташқи қарзлардан иборат бўлади. Ички қарз давлатнинг мамлакат ичида заёмлар ва бошқа қимматли қоғозларини чиқариш, турли нобюджет фондлари (суғурта фонди, ишсизлик бўйича суғурталаш фонди, пенсия фонди)дан олинган қарзларидан иборат бўлса, ташқи қарз хорижий давлатлардан, улардаги жисмоний ва юридик шахслардан, шунингдек, халқаро молиявий ташкилотлардан олинган қарз ҳисобланади.

Бюджет тақчиллигини молиялаштириш, яъни қоплашнинг муҳим кўринишларидан бири давлат кредити ҳисобланиб, бунда давлат қарз олувчи сифатида майдонга тушади. Молиявий ресурсларни давлат томонидан қарзга олишнинг асосий шакли – бу давлат қарз мажбуриятлари (заёмлари)ни чиқариш ҳисобланади. Уларни жойлаштириш жараёнида давлат аҳоли, банклар, савдо ва саноат компанияларининг вақтинча бўш турган пул маблағларини жалб қилади.

Давлат ўз мажбуриятларини нафақат хусусий секторда жойлаштириши, балки уларни Марказий банкда ҳисобга олиши ҳам мумкин. Бунда банк муомалага пулнинг товар ҳажмининг кўпайиши билан боғлиқ бўлмаган қўшимча миқдорини чиқаради. Мазкур ҳолда, давлат бюджетини молиялаштириш пул муомаласига тўғридан-тўғри инфляцион таъсир кўрсатади. Пул массасининг ўсиши жамият ҳақиқий бойлигининг кўпайиши билан бирга бормайди. Давлат қарзларининг тўхтовсиз кўпайиб бориши, миллий даромадни фоиз тўловлари шаклида тобора кўпроқ қайта тақсимланишга олиб келади.

Катта бюджет тақчиллиги ва давлат мажбуриятлари бўйича фоиз тўловлари ўсиш шароитида, давлат қарзларини тўлаш вақтини имкон даражада чўзишга ҳаракат қилади. Бунинг учун турли хил усуллардан фойдаланиш мумкин. Жумладан давлат ўзининг қисқа муддатли мажбуриятларини ўрта ва узоқ муддатли заёмларга алмаштиради. У ўзининг қисқа муддатли мажбуриятларини, анча юқори фоиз бўйича янги, узоқ муддатли заёмлар чиқариш ҳисобига ҳам сотиб олиши мумкин. Бундай турдаги тадбирлар қисқа даврли самара бериши ва вақтинча давлатнинг молиявий аҳволини енгиллаштириши мумкин, чунки у одатда келгусида фоиз ставкасининг ошиши ва қарзлар умумий миқдорининг ўсиши билан боғлиқ.

Ташқи қарзнинг меъеридан ошиб кетиши миллий иқтисодиётнинг ривожланишига салбий таъсир кўрсатади. Агар ташқи қарз бўйича тўловлар мамлакат товар ва хизматлари экспортдан тушумнинг аҳамиятли қисми, масалан, 20-25% дан ошиб кетса, бу ҳолат мамлакатнинг кредит бўйича рейтингини пасайтириб юборади. Натижада, четдан янги қарз маблағларини жалб этиш мушуқлашади. Шунга кўра, давлатлар мунтазам равишда ташқи қарзни тартибга солиш чора-тадбирларини амалга ошириб борадилар. Булар қаторига мамлакат олтин-валюта захираси ҳисобидан қарзларни тўлаб бориш; кредиторларнинг қарз тўлов муддатларини ўзгартиришлари, айрим ҳолларда уларнинг маълум қисмидан воз кечишларига эришиш; қарзларни мамлакатдаги кўчмас мулклар, қимматли қоғозлар, капиталда иштирок этиш ва бошқа ҳуқуқларни сотиш ҳисобига тўлаш; халқаро банклар ва бошқа молиявий ташкилотлардан ёрдам олиш ва ҳ.к.

Давлатларнинг инқироз даврида ўз иқтисодиётига, айниқса, молия-банк соҳасини сақлаб қолиш мақсадида айнан шу соҳага улкан маблағларни йўналтириши, ўз навбатида, бир қатор давлатларда, аввало, ривожланган мамлакатларда катта миқдордаги давлат бюджети тақчиллиги ва давлат қарзларини келтириб чиқарди, молиявий номутаносибликнинг юзага келишига сабаб бўлди.

Давлат бюджети – давлат даромадлари ва харажатлари ҳамда уларни молиявий таъминлаш манбаларининг тартиблаштирилган режаси.

Давлат бюджети тақчиллиги – бюджет харажатларининг бюджет даромадларидан ошиб кетиши натижасида вужудга келган тақчиллик.

Давлат қарзлари – давлатнинг мамлакат ичида қимматли қоғозларини чиқариш, турли нобюджет фондлардан (ички қарз) ҳамда хорижий давлатлардан, улардаги жисмоний ва юридик шахслардан, шунингдек, халқаро молиявий ташкилотлардан (ташқи қарз) олган қарзлари.

Молиявий номутаносиблик – мамлакат молиявий тизими ва молиявий муносабатларида риоя этилиши лозим бўлган муайян талаб ва меъёрларнинг бузилиши.

Инфляция бозор иқтисодиёти шароитида макроиқтисодий бекарорликнинг кўринишларидан бири бўлиб, ҳозирги даврда барча мамлакатлар учун умумий бўлган ҳолат ҳисобланади. Реал қийматга эга бўлмаган қоғоз пулларнинг муомалага кириб келиши инфляциянинг келиб чиқиши учун асосий манба ҳисобланади. Чунки қоғоз пулларни жамғарма сифатида муомаладан чиқариш кам самарали ва ишончсиз восита бўлиб, улар пулларнинг ортиқчаллиги шароитида ҳам муомалада қоладилар. Натижада муомалада ортиқча қоғоз пулларнинг кўпайиши мавжуд ялпи талабни янада кучайтириб, нархларнинг ўсишини

Бугунги кунда бозорни пул ресурслари билан зўр бериб тўлдириш давом этаётгани фонд ва хом ашё бозорларида сунъий равишда ошириб борилган спекулятив нархларнинг янада кўтарилиб кетишига, таъбир жоиз бўлса, молиявий кўпикларнинг баттар авж олишига, инфляциянинг жиловлаб бўлмас даражада ўсиш хавфининг кучайишига олиб келмоқда.

Ислом Каримов

Фонд бозори – қимматли қоғозлар ва бошқа молиявий воситаларнинг олди-сотди жараёнлари амалга оширилувчи махсус ташкиллаштирилган бозор.

Хом ашё бозори – турли кўринишдаги хом ашё ва материаллар, ишлаб чиқаришни ташкил этиш учун асосий манба ҳисобланувчи ресурслар олди-сотди жараёнлари амалга оширилувчи махсус ташкиллаштирилган бозор.

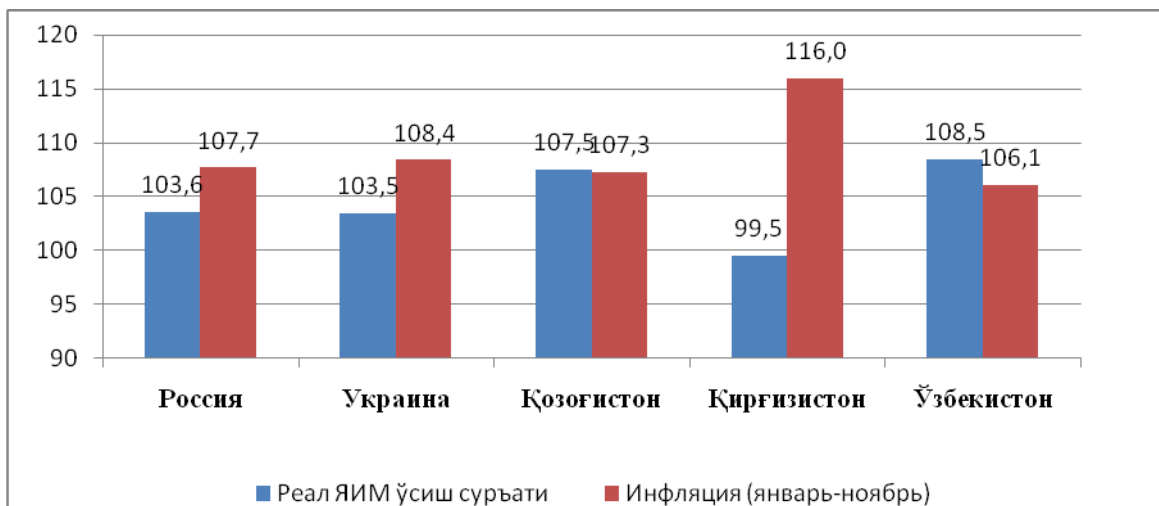
Спекулятив нарх – маҳсулот ва хизматларнинг сунъий равишда ўзининг реал қийматидан аҳамиятли даражада ошириб юборилган нархи.

Молиявий кўпик – реал қийматга эга бўлмаган пул ва облигациялар ҳажмининг кўпайиши.

Инфляция – пул муомаласи қонунлари бузилиши билан боғлиқ ҳолда қоғоз пулларнинг қадрсизланиши ва бунинг оқибатида нарх даражасининг ўсиши.

тезлаштиради.

Президентимиз ўз маърузаларида бугунги кунда бозорни пул ресурслари билан зўр бериб тўлдириш давом этаётгани фонд ва хом ашё бозорларида сунъий равишда ошириб борилган спекулятив нархларнинг янада кўтарилиб кетишига, таъбир жоиз бўлса, молиявий кўпикларнинг баттар авж олишига, инфляциянинг жиловлаб бўлмас даражада ўсиш хавфининг кучайишига олиб келаётганлигини кўрсатиб ўтдилар.

1.2.3-расм. 2010 йилда айрим МДХ давлатларининг ЯИМ ва инфляция кўрсаткичлари (олдинги йилнинг шу муддатига нисбатан фоизда)

Инфляция даражасининг реал маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмига нисбатан тезроқ суръатларда ўсишини МДХнинг бир қатор мамлакатлари мисолида ҳам кўришимиз мумкин (1.2.3-расм). 2010 йилдаги реал ЯИМнинг ўсиш суръати ҳамда шу йилнинг январь-декабрь ойларидаги инфляция суръатлари нисбати Россия, Украина ва Қирғизистонда салбий кўринишга эга бўлган. Қозоғистон Республикасида реал маҳсулот ишлаб чиқариш ўсиш суръати жуда оз даражада (107,1/107,3) фарқ қилган бўлса, мамлакатимизда бу кўрсаткич ижобий кўринишга эга бўлган, яъни инфляциянинг ўртача йиллик 106,1 фоизлик ўсиши даражасида реал ЯИМнинг ўсиши 108,5 фоизни ташкил этган.

Жаҳон миқёсида конвертация қилинадиган асосий валюталарнинг беқарорлиги жиддий хавотир уйғотмасдан қолмайди. Бу, биринчи навбатда, ривожланаётган мамлакатларнинг ушбу валюталарга бўлган ишончига жиддий путур етказмоқда.

Ислом Каримов

Жаҳон иқтисодиётидаги барқарорлик кўп жиҳатдан мамлакатларнинг ташқи савдо ва бошқа иқтисодий алоқаларда қўлланилувчи эркин конвертация қилинувчи асосий валюталарга нисбатан ишончига ҳам боғлиқ.

Маълумки, жаҳон валюта тизими ўзининг ривожланишида уч тизимни босиб ўтган. Дастлабки икки тизим, яъни олтин стандарт (1879-1934 йиллар) ва олтин-девизли (Бретон-Вудс тизими деб номланувчи) (1944-1971 йиллар) тизимлар қайд қилинадиган валюта курсларига асосланган. Учинчи босқич, яъни ҳозирги даврда амал қилувчи жаҳон валюта тизими 1971 йилда ташкил топган бўлиб, бу тизим бошқариладиган, сузиб юривчи валюта тизими номини олди. Долларнинг олтинга алмашиниши расман тўхтагандан кейин, валютанинг қайд қилинган курси сузиб юривчи курсига ўрин бўшагади. Халқаро валюта тизимидаги бу ўзгариш 1976 йил Кингстон (Ямайка) даги келишувга биноан ҳуқуқий жиҳатдан мустаҳкамланади. Қоғоз пул тизимига ўтиш билан, қоғоз пуллар олтинга алмаштирилмайди. Беқарор курслар шароитида валюта курси ҳам ҳар қандай бошқа нархлар каби талаб ва таклифнинг бозор кучлари билан белгиланади.

Кейинги йилларда жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг таъсир оқибатларини жиловлаш, айниқса, зудлик билан молия-банк соҳасини қутқариб қолиш, тўлов балансини яхшилаш, аҳоли ўртасида пайдо бўлиши мумкин бўлган саросиманинг олдини олиш ва

бошқа мақсадлар йўлида пул муомаласи қонунларига хилоф равишда қилинган хатти-ҳаракатлар жаҳон миқёсида конвертация қилинадиган асосий валюталарнинг беқарорлигини янада кучайтирмоқда. Бу эса, ўзининг олтин-валюта захирасининг салмоқли қисмини эркин конвертация қилинувчи асосий валюталарда шакллантирган мамлакатларда, ва умуман, ўз иқтисодий фаолиятида ушбу валюталардан фойдаланувчи ҳар қандай мамлакатда ташвишли ҳолатларни келтириб чиқармоқда. Қатъий валюталарга нисбатан ишончнинг пасайиши бевосита ташқи савдо алоқаларидаги беқарорликка ва пировардида жаҳон иқтисодиётининг барқарор ривожланишига салбий таъсир кўрсатмоқда.

1.3. Иқтисодиётнинг юқори барқарор ўсиш суръатлари ва макроиқтисодий мутаносиблиги сақланиб қолганлиги

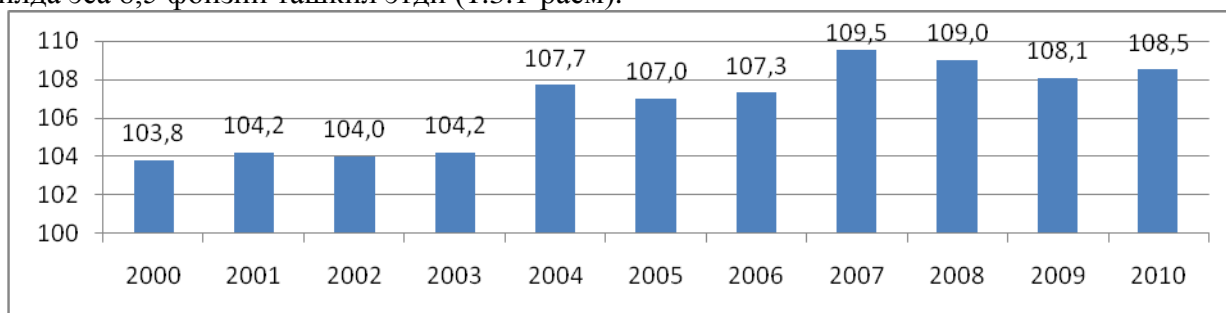
Президентимиз 2010 йил якунларини баҳолашда аввало мамлакатимиз иқтисодиётининг юқори барқарор ўсиш суръатлари ва макроиқтисодий мутаносиблиги сақланиб қолаётганини қайд этиш зарурлигини таъкидладилар. Дарҳақиқат, жамиятдаги ижтимоий, иқтисодий ва бошқа барча муаммоларни ҳал қилишнинг асосий йўли – бу миллий иқтисодиётнинг барқарор ривожланиши ва иқтисодий ўсишига эришишдир. Аҳоли фаровонлигининг ошиб бориши ҳам пировард натижада иқтисодий ўсиш даражаси ва суръатларига боғлиқ.

Иқтисодий ўсиш бевосита ялпи ички маҳсулот ҳажмининг мутлақ ва аҳоли жон бошига ҳамда иқтисодий ресурс харажатлари ҳар бир бирлиги хисобига ўсиши, сифатининг яхшиланиши ва таркибининг такомиллашувида ифодаланади. Иқтисодий ўсишни ЯИМ мутлақ ҳажмининг ортиши орқали ёки аҳоли жон бошига реал ЯИМ миқдорининг ортиши орқали ўлчаш бунинг қандай мақсадда амалга оширилаётганига боғлиқ бўлади. Одатда бирон-бир мамлакат иқтисодий ўсишини ЯИМ мутлақ ҳажмининг ортиши орқали ўлчаш унинг иқтисодий салоҳиятини баҳолашда, аҳоли жон бошига реал ЯИМ миқдорининг ортиши орқали ўлчаш эса мамлакатдаги турмуш даражасини таққослашда қўлланилади.

Мамлакатимизда олиб борилаётган кенг қамровли иқтисодий ислохотлар натижасида 1996 йилдан бошлаб олдинги йилга нисбатан, 2001 йилдан бошлаб эса 1991 йилдаги даражага нисбатан ЯИМ ҳажмининг барқарор равишда ўсишига эришилди. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози таъсирида юзага келган муаммо ва қийинчиликларга қарамай, 2008 йилда ялпи ички маҳсулотнинг ўсиш суръатлари 9 фоизни, 2009 йилда 8,1 фоизни, 2010 йилда эса 8,5 фоизни ташкил этди (1.3.1-расм).

Шуни яна бир бор эслатиб ўтмоқчиманки, юртимизда ялпи ички маҳсулотнинг ўсиш суръатлари 2008 йилда 9 фоиз, 2009 йилда 8,1 фоиз, 2010 йилда эса 8,5 фоизни ташкил этди. Жаҳон молия институтларининг хулосасига кўра, бу дунёдаги энг юқори кўрсаткичлардан бири экани албатта барчамизга мамнуният бағишлайди.

Ислом Каримов

Манба: Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари.

1.3.1-расм. Ўзбекистонда ялпи ички маҳсулотнинг йиллар давомида ўсиш динамикаси, фоизда

Кейинги ўн йилда, яъни 2000 йилга нисбатан таққослаганда, 2010 йилда мамлакатимизда ялпи ички маҳсулот қарийб 2 баробар, аҳоли жон бошига ҳисоблаганда эса 1,7 баробар ошди.

Ушбу кўрсаткичларнинг аҳамияти, уларнинг ҳақиқий салмоғи миллий валютанинг

Макроиктисодий мутаносиблик – миллий иқтисодиёт даражасидаги турли томонлар ва жараёнларнинг ўзаро мувофиқ нисбатларда шаклланиши ва амал қилиши.

Ялпи ички маҳсулот – мамлакатда бир йил давомида ишлаб чиқарилган жами пировард маҳсулот ва хизматларнинг бозор қиймати.

Ўсиш суръатлари – иқтисодий ҳодиса ва жараёнларнинг миқдор ва сифат жиҳатидан ўзгариш даражаси.

Жаҳон молия институтлари – жаҳон молиявий ва иқтисодий тизими барқарорлигини таъминлаш мақсадида мамлакатлардаги ушбу жараёнларни тартибга солиш, мувофиқлаштириш чора-тадбирларини ишлаб чиқувчи, турли восита ва йўллар билан қўллаб-қувватловчи ва тавсиялар берувчи молиявий ташкилотлар.

харид имкониятлари мутаносиблигини ҳисобга олган ҳолда янада ошади. Харид имкониятлари мутаносиблиги миллий валюталарнинг харид имкониятлари, яъни ҳар бир мамлакатдаги товар ва хизматларнинг муайян тўплами нархларини ҳисобга олган ҳолда улар ўртасидаги нисбатни англатади. Маълумки, миллий валютанинг алмашув курсини ўрнатишда мазкур валютага талаб ва таклифнинг нисбати ҳисобга олиниб, бу нисбат ташқи

Харид имкониятлари мутаносиблиги – миллий валюталарнинг харид имкониятлари, яъни ҳар бир мамлакатдаги товар ва хизматларнинг муайян тўплами нархларини ҳисобга олган ҳолда улар ўртасидаги нисбат.

савдо операциялари, яъни савдо-сотикда иштирок этувчи товар ва хизматлар асосида таркиб топади. Бироқ, жаҳоннинг аксарият мамлакатларида бу товар ва хизматлар ЯИМнинг жуда оз қисмини ташкил этади. Харид имкониятлари мутаносиблигини анқлашда имкон қадар товар ва хизматларнинг кенгрок доирасини қамраб олишга ҳаракат қилинади. Масалан, миллий валюта харид имкониятлари мутаносиблиги бўйича турли мамлакатлар ЯИМ ҳажмини аниқлашга мўлжалланган БМТ Халқаро таққослашлар дастури доирасида 600-800 турдаги асосий истеъмол товарлари ва хизматлар, 200-300 турдаги асосий инвестиция

Реал даромад – нарх даражаси ўзгаришини ҳисобга олиб, аҳолининг ихтиёрида бўлган даромадга сотиб олиш мумкин бўлган товар ва хизматлар миқдори.

Пул-кредит сиёсати – Марказий банк томонидан пул таклифи, кредит ресурслари ва фоиз ставкалари соҳасида олиб бориладиган сиёсат.

товарлари, 10-20 та намунавий қурилиш объектлари ҳисобга олинади. Сўнгра мазкур тўпламнинг тадқиқ этилаётган мамлакат миллий валютасидаги ҳамда АҚШ долларисидаги қиймати аниқланади. Харид имкониятлари мутаносиблигини ўрнатиш асосида у ёки бу миллий валютанинг харид қобилияти баҳоланади².

Харид имкониятлари мутаносиблигини ҳисобга олган ҳолда санаганда, мамлакатимиз ялпи ички маҳсулотнинг 2010 йилда 2000 йилга нисбатан ўсиши 2,6 каррани ташкил қилди.

Ўз-ўзидан равшанки, буларнинг барчаси иқтисодиётимизнинг юқори суръатлар билан барқарор ўсиб бораётгани ва мамлакатимизда рўй бераётган улкан ижобий ўзгаришлардан далолат беради.

² Мировая экономика: Учебник / Под ред. проф. А.С.Булатова. – М.: Экономистъ, 2005. – С.51.

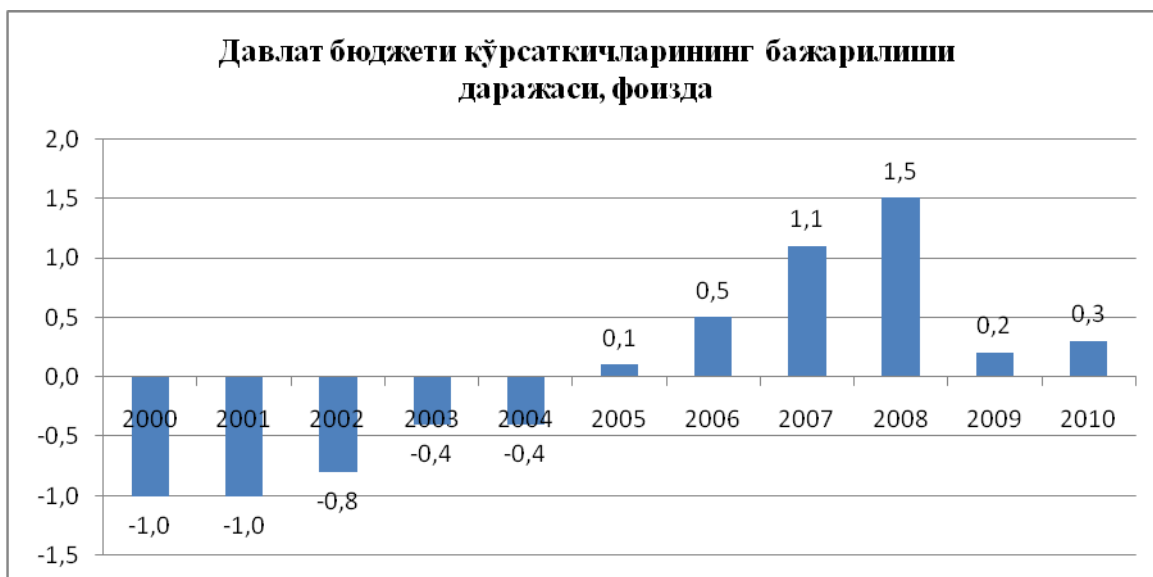
Иқтисодиётимизда 2010 йили юқори ўсиш суръатлари таъминланиб, аҳолининг реал даромадлари 123,5 фоизга ошди, ўтган йилда инфляция даражаси 2009 йилдаги 7,4 фоиз ўрнига 7,3 фоизни ташкил қилди. Бу авваламбор қатъий, шу билан бирга, пухта ўйланган пул-кредит сиёсати ва инқирозга қарши кўрилган самарали чора-тадбирларимизнинг натижасидир.

1.4. Молия-бюджет тизимининг ривожланиши

Ўзбекистонда эришилаётган иқтисодий ўсиш кўп жihatдан иқтисодиётда солиқ юқини пасайтиришга қаратилган ва изчил амалга оширилаётган сиёсат билан боғлиқ. Мамлакатимизда бюджет ва солиқ тизимини такомиллаштириш иқтисодий ислохотлар ва давлат иқтисодий сиёсатининг марказий масалаларидан бири ҳисобланади. Зеро, изчил солиқ-бюджет сиёсатининг амалга оширилиши, солиқ юқини камайтириш билан боғлиқ чора-тадбирларнинг ишлаб чиқилиши солиқ тўловчиларда ишлаб чиқаришни кенгайтиришга шароит яратилиши, ишлаб топилган ва уларнинг ўзларида қолдирилаётган маблағларнинг реинвестиция қилиниши оқибатида қўшимча солиқ объектининг пайдо бўлиши ҳисобига нафақат бюджетдаги йўқотишлар ўрнининг қопланиши, балки солиқ тўловчиларнинг қўшимча даромадларга эга бўлиб, ишлаб чиқариш имкониятининг ошишига олиб келади.

Республикаимизда ишлаб чиқаришни юқори ўсиш суръатларини таъминлаш, тадбиркорлик фаолиятини рағбатлантириш, аҳолининг реал даромадларини ва истеъмол талабларини оширишда мунтазам равишда солиқ юқини камайтириш чораларининг кенг қўлланилиши ўз натижаларини бермоқда. Айниқса, солиқлар ва тўловларни бирхиллаштиришга катта эътибор қаратилиши солиққа тортиш механизмларининг ошқоралигига, солиқларни ҳисоблаш ва тўлашга оид корхоналар фаолиятини соддалаштиришга, шунингдек солиқ мажбуриятларининг бажарилишини самарали назорат қилишга ёрдам беради.

Жумладан, 2010 йилда юридик шахслар учун даромад солиғи 9 фоизгача, микрофирмалар ва кичик бизнес учун ягона тўлов 7 фоизгача туширилгани бунинг амалий тасдиғидир. Шу борада ўтган йили Давлат бюджети ялпи ички маҳсулотга нисбатан ошириб, яъни 0,3 фоиз профицит билан бажарилганини таъкидлаш зарур (1.4.1-расм).

1.4.1-расм.

Солиқ юки – маблағларни бошқа фойдаланиш мумкин бўлган йўналишлардан олиб, солиқларни тўлаш учун йўналтириш орқали вужудга келадиган иқтисодий чекловлар даражаси бўлиб, одатда солиқ тўловчининг муайян даврда бюджетга тўланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг йиғиндиси сифатида намоён бўлади. Мамлакат миқёсида солиқ юки даражасини солиқларнинг ялпи ички маҳсулотдаги салмоғи орқали ифодаланади.

Микрофирма – кичик бизнес корхонасининг бир тури. Мамлакатимизда саноат ишлаб чиқаришнинг тармоқларида 20 кишигача, хизмат кўрсатиш соҳасида 10 кишигача, савдо ва умумий овқатланиш соҳасида 5 кишигача ишловчи корхоналар микрофирма ҳисобланади.

Кичик бизнес – корхона кўлами, ишлаб чиқариш ҳажми, ишловчилар сони, молиявий маблағлари миқдори ва бошқалар жиҳатидан имкониятлари чекланган ишлаб чиқарувчи субъектлар. Республикаимизда кичик бизнес субъектлари тоифасига яқка тартибдаги тадбиркорлар, микрофирмалар ва кичик корхоналар киради.

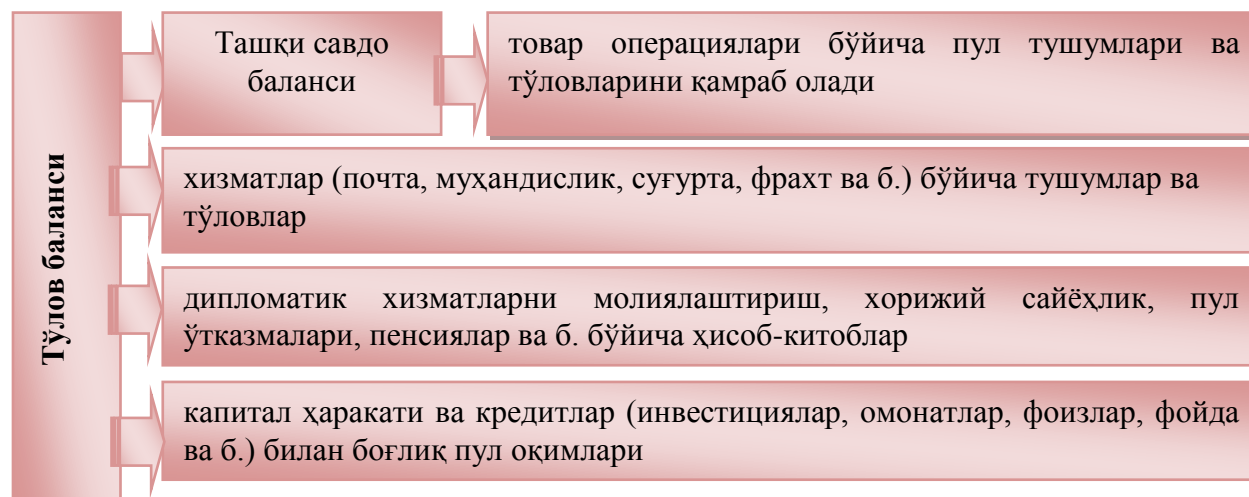
Ягона тўлов – кичик бизнес субъектларини қўллаб-қувватлаш мақсадида турли солиқ ва йиғимлар ўрнига соддалаштирилган тартибда тўланувчи ягона солиқ тури.

Профицит – давлат бюджети даромадларининг харажатлардан кўпроқ бўлиши.

1.5. Ташқи савдо ва тўлов балансларининг мустаҳкамланганлиги

Ҳозирги жаҳон ривожининг хусусиятли белгиси ташқи иқтисодий алоқаларнинг, аввало, ташқи савдонинг тез ўсиши ҳисобланади. Ташқи савдо халқаро ҳамкорликнинг ишлаб чиқариш, илмий-техника ва бошқа шакллари (кадрларни тайёрлаш, туризм ва ҳ.к.) билан бир қатордаги халқаро иқтисодий муносабатларнинг муҳим шакли ҳисобланади.

Мамлакат ташқи савдосининг ҳолатини унинг савдо баланси орқали баҳолаш мумкин. Ташқи савдо баланси товарларнинг барча – экспорт, импорт ва реэкспорт операциялари бўйича пул тушумлари ва тўловларининг нисбатини ифодалайди. Савдо баланси, ўз навбатида, мамлакат тўлов балансининг муҳим таркибий қисми ҳисобланади. Тўлов баланси хорижий ҳамкорлар билан амалга оширилувчи нафақат товар, балки барча пул операцияларини ҳам акс эттиради (1.5.1-расм).

1.5.1-расм. Мамлакат тўлов ва савдо балансларининг асосий мазмуни

Ижобий сальдога эга тўлов-савдо баланслари (хорижий давлатлардан пул тушумлари миқдори пул тўловлари миқдоридан кўп бўлган ҳолат)ни актив, манфий сальдо (пул тўловлари пул тушумларидан кўп бўлган ҳолат)га эга бўлганлар пассив баланс деб аталади.

Ҳар бир мамлакат актив балансга эга бўлишга интилади, чунки манфий сальдо давлатнинг олтин-валюта захираси ёки давлат қарзи ҳисобига қопланади.

Мамлакатимизда ташқи иқтисодий фаолиятни кучайтириш борасида амалга оширилган

Ташқи савдо – бир мамлакатнинг бошқа мамлакатлар билан савдоси.

Ташқи савдо айланмаси – мамлакат, мамлакатлар гуруҳи ташқи савдо фаолияти ҳажмининг пул кўринишидаги ифодаси бўлиб, муайян вақт оралиғидаги (масалан, йил давомидаги) экспорт ва импорт ҳажмининг йиғиндисига тенг бўлади.

Ташқи савдо баланси сальдоси - мамлакат экспорти ва импорти ҳажмлари ўртасидаги фарқ, тафовут.

Тўлов баланси – муайян муддат давомида мамлакатнинг чет элларга тўлаган ва худди шу давр мобайнида мамлакатга чет элдан тушган тўловлар суммалари нисбатини тавсифлайди. Тўлов туркумига ташқи қарз, унинг фоизи, четдан олинган товарлар ва хизматлар ҳақи, хорижий инвестициялар, хорижда дипломатик ишларни, иқтисодий алоқаларни юритиш харажатлари, фуқаролар ва қўшма корхоналарнинг чет элга пул ўтказмалари ва бошқалар кирди.

Экспорт – товарлар, хизматлар, инвестиция, қимматли қоғозлар, технологиялар ва бошқаларни ташқи бозорга чиқариш.

аҳамиятли чора-тадбирлар натижасида 2010 йилда ташқи савдо ва тўлов баланслари ҳам сезиларли даражада мустаҳкамланди.

Ҳамон давом этаётган жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитида экспортнинг умумий ҳажми 10,8 фоиз, ташқи савдо балансининг ижобий сальдоси эса 1,8 баробар ошди ва 4 миллиард 200 миллион долларни ташкил этди. Мамлакатимизнинг олтин-валюта захираси ҳам шунга мувофиқ равишда кўпайди.

Юқоридаги 2010 йилда мамлакатимиз иқтисодиётининг юқори барқарор ўсиш суръатлари ва макроиқтисодий кўрсаткичлар таҳлили шуни кўрсатадики, жаҳонда молиявий-иқтисодий инқироз ҳамон ўз таъсирини кўрсатиб, аксарият мамлакатлар миллий ишлаб чиқариш ҳажми ва ўсиш суръатларининг пасайишига олиб келаётган бир шароитда Ўзбекистонда тараққиётнинг миллий модели ва изчил самарали иқтисодий сиёсатни амалга ошириш асосида салмоқли натижаларга эришилмоқда.

2-БОБ. МАМЛАКАТИМИЗДА АМАЛГА ОШИРИЛГАН ТАРКИБИЙ ЎЗГАРИШЛАР

2.1. Иқтисодиётда таркибий ўзгаришларни амалга оширишнинг моҳияти ва зарурати

Ўзбекистон ўзи танлаган мустақил тараққиёт йўлидан бориб, бозор муносабатлари тизимини шакиллантириш, иқтисодиётни эркинлаштириш, ислохотларни янада чуқурлаштириш, турли соҳа ва тармоқлар ўртасида мутаносибликни таъминлаш вазифаларини амалга ошириб келмоқда. Бозор иқтисодиётини шакллантиришнинг устувор йўналишларидан бири иқтисодиёт тармоқлари таркибида ислохотларни амалга ошириш ҳисобланади. Ўтиш иқтисодиёти мамлакатларида олиб борилган иқтисодий ўсиш сиёсати иқтисодиётда таркибий ўзгаришларни амалга ошириш заруратини кўрсатади. Бозор иқтисодиёти шароитида таркибий ислохотлар макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш, корхоналарни янги технология ва жиҳозлар билан жиҳозлаш, иқтисодиётда нодавлат сектор

Иқтисодиётнинг таркибий тузилиши – иқтисодиётнинг турли қисм ва бўлаклари ўртасидаги пропорциялар ва ўзаро нисбатлар.

улушини ошириш ва бошқаларга йўналтирилади.

Ўзбекистон Республикаси ўз мустақилликга эришгандан сўнг мамлакатимиз Президенти бошчилигида иқтисодиётимизда замонавий бозор талабларига мувофиқ чуқур таркибий ўзгаришларни амалга оширишни ўз олдига асосий мақсадлардан бири сифатида белгилаб олди.

Президентимиз Ислом Каримов 2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларга бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузасида “Мамлакатимиз иқтисодиётида амалга оширилаётган таркибий ўзгаришлар алоҳида эътиборга лойиқдир. Ҳаммамиз яхши биламизки, бизга собиқ совет тизимидан бир томонлама ривожланган, фақат хом ашё етиштиришга йўналтирилган, пахта яккаҳоқимлиги ҳалокатли даражада авжига чиққан, ишлаб чиқариш ва социал инфратузилмаси ўта қолоқ, аҳоли жон бошига истеъмол кўрсаткичи энг паст бўлган иқтисодиёт мерос бўлиб қолган эди. Шунини эътиборга оладиган бўлсак, иқтисодиётимизда таркибий ўзгаришларни амалга ошириш вазифасини ҳал этиш қанчалик муҳим стратегик аҳамиятга эга экани ҳақида ортиқча гапиришга зарурат йўқ, деб ўйлайман”³ – деб таъкидлаб ўтган эди. Дарҳақиқат мамлакатнинг жаҳон хўжалиги тизимига фаол кириб бориши иқтисодиётнинг очиқлигини кенгайтириш ва эркинлаштиришнинг таркибий ислохотлар муаммосига алоҳида аҳамият берилишини тақозо этади. Иқтисодий ислохотларнинг янги босқичида иқтисодиётнинг таркибий жиҳатидан ўзгартириш дастурининг бажарилишини таъминлаш, корхоналарни техник жиҳатдан қайта жиҳозлаш ва модернизациялаш, ишлаб чиқариш тизимларини бунёд этишга ўта муҳим масала сифатида қараш зарурлиги давр талабидир.

Миллий иқтисодиёт бир бири билан чамбарчас боғланган кўпгина макроиқтисодий элементлардан иборат мураккаб тизимдир. Бу элементлар орасидаги нисбатлар иқтисодий таркиб деб юритилади.

Иқтисодиётнинг таркиби халқ хўжалигининг мутаносиблигини, унинг самарадорлиги ва барқарор ўсишини таъминлаш учун улкан аҳамиятга эга. Ривожланган давлатларнинг иқтисодий муваффақиятлари кўп жиҳатдан ишлаб чиқаришдаги умумий динамикани ва бошқа сифат ўзгаришларини таъминлаб берган чуқур таркибий ўзгаришлар билан изоҳланади. Жанубий-Шарқий Осиёнинг янги индустриал мамлакатларида ишлаб чиқаришнинг жадал ўсиши аввалам бор бу мамлакатлар учун ноанъанавий бўлган тармоқларни ривожлантириш ҳисобига рўй беда.

³ Ислом Каримов. “2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларга бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси”. – Т.: Халқ сўзи, 2011 йил, 22 январь.

Таркибий тузилиш назарияси иқтисодиётда муҳим ўрин тутди. Бу муаммога, шу жумладан Нобель мукофоти лауреатлари Л.Кантарович, С.Кузнец, В.Леонтьев ва бошқалар катта эътибор беришган.

Иқтисодиёт таркиби – кўп қиррали тушунча бўлиб, уни хўжалик тизимининг турли элементларининг ўзаро нисбатини акс эттирувчи ҳар хил нуқтаи – назардан кўриб чиқиш мумкин. Одатда тармоқ, такрор-ишлаб чиқариш, ҳудудий ва ташқи савдо таркиблари ўзаро фаркланади.

Тармоқ таркиби миллий хўжалик тизимидаги турли тармоқлар ва бу тармоқлар ичига кирувчи кичик тармоқларнинг ўзаро нисбатларидан иборат. У ўта мураккаб бўлиб фан-техника тараққиёти, иқтисодиётнинг даврий ривожланиши ҳамда бошқа омиллар таъсирида микдорий ва сифат ўзгаришларига учраб туради. Миллий иқтисодиётнинг тармоқ таркиби ижтимоий меҳнат тақсимоти асосида шаклланади.

Миллий хўжаликни иқтисодиётнинг асосий соҳаларига (қишлоқ хўжалиги, саноат, қурилиш, савдо ва умумий овқатланиш, транспорт ва алоқа, ва ҳ.к.) бўлиниши умумий меҳнат тақсимотини ифодалайди. Ўз навбатида хусусий меҳнат тақсимоти бу соҳаларнинг ҳар бирида бир қатор тармоқлар мавжудлигини кўзда тутди. Масалан саноатда қазиб ва қайта ишловчи тармоқлар, қайта ишловчи тармоқларда - енгил ва озиқ овқат саноати, машинасозлик каби тармоқлар мавжуд. Машинасозлик тармоғининг ўзи бир неча кичик тармоқларга бўлиниб кетади.

Постиндустриал жамиятга ўтиш жараёнлари бу ривожланган давлатлар иқтисодиётининг тармоқ таркибида туб ўзгаришлар рўй бериши билан бирга борди:

- ЯИМни яратишда қишлоқ ва ўрмон хўжаликларининг, қазиб ва оғир саноатнинг ҳиссаси муттасил камайиб борди;
- бир вақтнинг ўзида моддий ишлаб чиқаришнинг электрон машинасозлик, ракета-космик техника, назорат-ўлчов асбобларини ишлаб чиқарувчи илм талаб тармоқларинг устувор ривожланиши кузатилди;
- хизматлар соҳасининг, аввало соғлиқни сақлаш, фан, таълим, ижтимоий таъминот каби тармоқларнинг улуши ўсиб бормоқда. Иқтисодиётнинг тармоқ таркибидаги таркибий ўзгаришлар иш билан бандлилик таркибида ҳам худди шундай ўзгаришларни келтириб чиқарди.

Фан-техника кўз ўнгимизда кундан кунга ривожланиб тараққий этиб бораётган, иқтисодий ва барча ижтимоий муносабатлар тизимида чуқур сифатий ўзгаришлар кечаётган ҳозирги мураккаб ўтиш даврида иқтисодиётда салмоқли таркибий ўзгаришлар юз бермоқда. Шу нуқтаи назардан таркибий ўзгаришларни ўрганиш, тадқиқотларни олиб бориш назария ва услубларини яратиш, уларни амалга оширишнинг йўллари ва усулларини ишлаб чиқиш бугунги куннинг муҳим вазифаларидан ҳисобланади. Мазкур масаланинг ижобий ҳал қилиниши эса иқтисодий мустақилликка эришиш ва барқарор иқтисодий ўсишни таъминлаш имкониятини яратади.

2.2. Иқтисодий ислохотлар даврида таркибий ўзгаришларни амалга оширишнинг устувор вазифалари

Таркибий ислохотлар мақсади иқтисодиётнинг барқарор ривожланишини, фан ва техниканинг охириги ютуқларидан фойдаланган ҳолда ишлаб чиқаришни такомиллаштириш, аҳоли ижтимоий ҳимоясини ва фаровонлигини оширишни таъминлашдан иборат бўлади.

Таркибий ўзгаришлар сиёсати – давлат томонидан амалга ошириладиган, иқтисодиётнинг таркибий тузилишини такомиллаштириш, унинг самарадорлигини оширишга қаратилган чора-тадбирлар мажмуи.

Мазкур сиёсат асосини мамлакатнинг йирик табиий ресурслари, ички салоҳиятларидан самарали фойдаланиш, иқтисодиётнинг асосий тармоқларини тараққий эттириш ва уларнинг

мамлакат ички иқтисодий муаммоларини ҳал этишга йўналтириш, аҳоли бандлигини таъминлаш ва бошқалар ташкил этади.

Мамлакатимиз ўз мустақиллигини қўлга киритганидан сўнг иқтисодиётда ўз моҳияти ва аҳамиятига кўра мутлақо янги мазмунга эга бўлган жараёнлар юзага кела бошлади. Бу, энг аввало, иқтисодиётнинг барча соҳалари ва тармоқларида таркибий ўзгаришларнинг изчил амалга оширилиши билан бевосита боғлиқ эди. Юқоридагиларни ҳисобга олган ҳолда мамлакатимиз ҳукумати томонидан таркибий ўзгаришларни амалга оширишда қуйидаги вазифаларнинг устуворлиги белгилаб олинди:

- хом ашё етиштиришга ихтисослашган иқтисодиётимизнинг бир томонламалигини бартараф этиш;
- тармоқ тузулишини тубдан ўзгартириш;
- ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар сифати ва рақобатдошлигини жаҳон бозори талабларига жавоб берадиган даражага етказиш;
- мамлакатимиз энергетика ва озик-овқат мустақиллигини таъминловчи тармоқларни, ўзак тармоқлар ҳисобланувчи нефть ва газ саноатини ривожлантириш;
- ички бозорда талаб билан тақлиф ўртасидаги мутаносибликка эришиш;
- қишлоқ хўжалигида пахта билан бир қаторда ғаллачилик, картошкачилик, ем-хашак етиштиришни ривожлантириш ва бошқалар.

Миллий тараққиётимизнинг дастлабки босқичидаёқ оқилона ва самарали иқтисодий сиёсатнинг ишлаб чиқилиши ва ҳаётга изчил равишда тадбиқ этилиши, барқарор ривожланишнинг асосий манба, омилларининг тўғри танланиши ва уларга устувор аҳамият қаратилиши кейинги йилларда иқтисодий ўсишнинг юқори суръатлари таъминланишига имконият яратмоқда. Жумладан, бундай энг муҳим омиллар сифатида қуйидагиларни кўрсатиб ўтиш мақсадга мувофиқ:

- макроиқтисодий барқарорликнинг таъминланиши ва қулай макроиқтисодий шароитни яратилиши;
- иқтисодиётнинг муҳим тармоқларида таркибий ислохотларнинг янада чуқурлашуви;
- иқтисодиётни янада эркинлаштирилиши ва модернизациялаштирилиши;
- иқтисодиётда хусусий секторнинг роли ва аҳамиятининг оширилиши;
- тадбиркорлик субъектларининг иқтисодий мустақиллиги ва ҳуқуқларини кенгайтириш орқали хусусий секторнинг ривожланишининг рағбатлантирилиши;
- моддий-техника ресурслари ҳамда тайёр маҳсулотларни сотиш ва сотиб олиш тизимини эркинлаштирилиши;
- корхоналарнинг молиявий хўжалик фаолиятига давлат назорати органлари аралашувини кескин қисқартирилиши ва ҳ.к.

Иқтисодиётнинг таркибий тузилишини такомиллаштириш вазифаси иқтисодий ислохотларни амалга оширишда доимо диққатимиз марказида бўлиб, иқтисодий ривожланиш борасида эришган ютуқларимизнинг муҳим омили ҳисобланади. Жаҳон иқтисодиётида кечаётган мураккаб жараёнлар иқтисодиётни барқарор ривожлантириш, рақобатбардошлигини ошириш учун унинг таркибий тузилишини муттасил такомиллаштириб бориш заруратини янада кучайтирди.

Иқтисодий ислохотларнинг ҳозирги босқичида таркибий ўзгаришлар сиёсати:

- мамлакат иқтисодиётининг диверсификациялашув даражасини кўтариш, яъни ишлаб чиқарилаётган товарлар ва хизматлар номенклатурасини кенгайтириш, ЯИМ, экспорт каби кўрсаткичларида алоҳида тармоқ маҳсулоти ёки маҳсулот гуруҳининг устунлик қилишига барҳам бериш;
- ташқи бозорлардаги конъюнктура ўзгаришларига кам таъсирчан бўлган тармоқлар ва соҳаларнинг ЯИМ ва бандликдаги улушининг юқори бўлишини таъминлаш;
- тайёр маҳсулот ишлаб чиқарувчи, шунингдек, экспорт қилувчи корхона ва тармоқларнинг хом ашё ва бутловчи қисмлар билан таъминланишида маҳаллий корхоналар улушининг устунлигига эришиш;

- юқори технологиялар ва замонавий техника билан билан қуролланган, арзон ва сифатли, ташқи бозорда бемалол рақобатга кириша оладиган саноат тармоқларининг саноат ишлаб чиқариши кўрсаткичларидаги улушини ошириш;
- конъюнктура ўзгаришларига тез мослашувчан, капитал сифими паст бўлган соҳа ва тармоқларнинг ялпи иқтисодий кўрсаткичларидаги салмоғини оширишга эришиш йўналишларида олиб борилмоқда.

2.3. Мустақиллик йилларида мамлакатимиз иқтисодиётида амалга оширилган таркибий ислохотлар таҳлили

Иқтисодиётнинг таркибий тузилишини такомиллаштириб бориш, чуқур қайта ишланган, тайёр, қўшилган қиймат ҳиссаси юқори бўлган маҳсулот ишлаб чиқарувчи тармоқларни жадал ривожлантириш ва уларнинг ЯИМ ҳамда мамлакат экспортидаги улушини кўпайтириш муҳим аҳамиятга эга.

Республикаимизда иқтисодиётнинг таркибий тузилишини такомиллаштириш борасида олиб борилган чора-тадбирлар натижасида ижобий сифат ўзгаришларига эришилди. Бу аввалам бор ЯИМнинг тармоқ таркибида рўй берган ўзгаришларда ўз аксини топади.

Саноатни устувор тарзда ривожлантириш, тармоққа инвестициялар жалб қилиш борасидаги саъйи ҳаракатлар натижасида тармоқнинг ЯИМдаги улуши кескин ортди. “Агар ўн йил олдин, яъни 2000 йилда мамлакатимиз ялпи ички маҳсулотида саноатнинг ҳиссаси атиги 14,2 фоизни ташкил этган бўлса, 2010 йилда бу кўрсаткич 24 фоизни, транспорт ва алоқанинг улуши тегишли равишда 7,7 ва 12,4 фоизни ташкил этди, хизматлар бўйича бу рақам 37 фоиздан 49 фоизга ўсди”.⁴

2.3.1-жадвал

ЯИМ ишлаб чиқариш таркиби (умумий ҳажмга нисбатан %да)

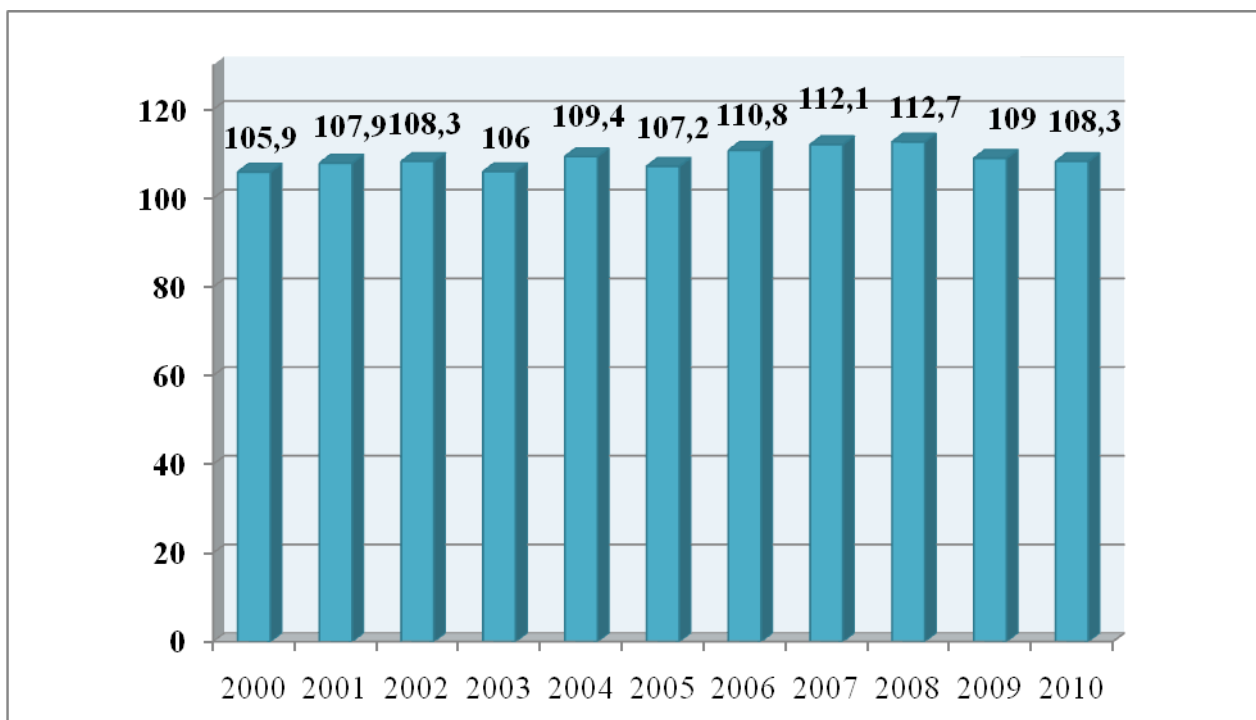
	Йиллар				
	2000	2005	2008	2009	2010
Саноат	14,2	21,1	22,3	23,6	24
Қишлоқ хўжалиги	30,1	26,3	19,4	18,2	17,5
Қурилиш	6,0	4,8	5,6	7,4	7,7
Транспорт ва алоқа	7,7	10,6	12,7	11,9	12,4
Савдо ва умумий овқатланиш	10,8	8,8	9,1	9,1	9,2
Бошқа тармоқлар	18,7	17,8	21,5	23,1	22,2
Соф солиқлар	12,5	10,6	9,3	6,7	7,0

Саноат ишлаб чиқаришининг ўсиш суръатларининг юқорилиги тармоқнинг ЯИМдаги улуши ортиб боришига олиб келди. Саноат тармоқларида ишлаб чиқариш ҳажмларининг юқори суръатда ўсиши, аввалам бор, янги қувватларни ишга тушириш, корхоналарни техник ва технологик модернизация қилиш мақсадларига жалб қилинган инвестициялар ҳажмининг ортиши ва уларни самарали ўзлаштирилиши натижасида таъминланди.

Мамлакатимизда қабул қилинган инқирозга қарши чоралар дастури доирасида иқтисодиётнинг реал сектори корхоналарини қўллаб қувватлаш бўйича белгиланган вазифаларни изчиллик билан амалга оширилиши, жумладан, маҳсулот экспорт қилувчи корхоналарнинг бюджет олдидаги ва банк кредитлари бўйича қарзларини тўлаш муддатларини узайтирилиши, саноат корхоналарида маҳсулот таннархини камайтириш

⁴ Ислон Каримов “2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларга бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси”. – Т.: Халқ сўзи, 2011 йил, 22 январь.

бўйича чоралар, ички талабни кўпайтириш орқали саноат корхоналари маҳсулоти бозорини кенгайтириш, зарар кўриб ишлаётган саноат корхоналарини банклар балансига ўтказиш орқали уларни молиявий соғломлаштириш ишлари йирик инвестиция дастурларини муваффақият билан амалга ошириш саноат ишлаб чиқаришининг 2010 йилда ҳам ижобий динамикаси таъминланишига олиб келди.

2.3.1-расм. Ўзбекистон Республикасида саноат ишлаб чиқаришининг ўсish суръати (ўтган йилга нисбатан % да).

Республикаимиз бўйича асосий капиталга киритилган инвестицияларнинг 2000 йилда 29,7 %и, 2005 йилда 32,6 %и, 2008 йилда 34,5 %и, 2009 йилда 28,4 фоизи саноат тармоқларига йўналтирилган. Мамлакатимиз иқтисодиётига жалб қилинган хорижий инвестицияларнинг катта қисми (2000 йилда 62,4 %и, 2005 йилда 46,4 %и, 2008 йилда 47,2 %и, 2009 йилда 21,5 % и) саноат тармоқларига йўналтирилганлиги ҳам юқоридаги фикрни яна бир бор тасдиқлайди.

Янги қувватларни ишга туширилиши, маҳсулот турларини диверсификация қилиш, янги турдаги маҳсулотлар ишлаб чиқаришни ўзлаштириш нафақат тармоқнинг ЯИМдаги улуши ўзгаришига, балки ички тармоқ таркибининг ўзгаришига ҳам олиб келди.

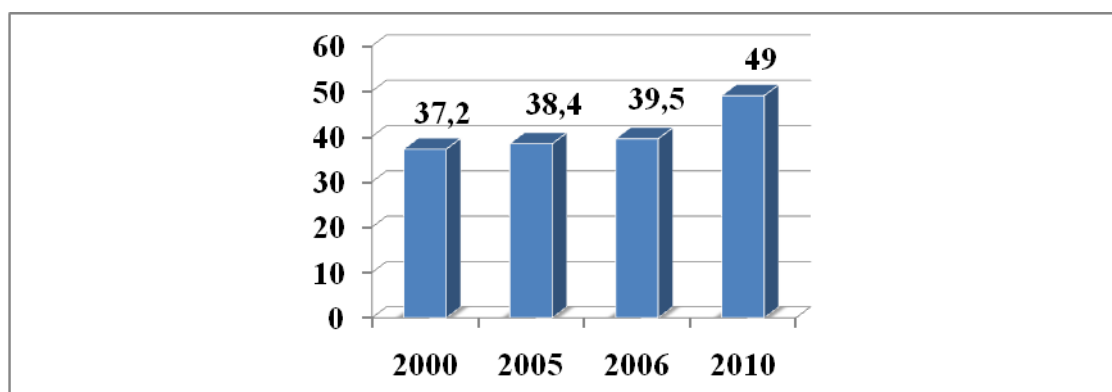
2000-2010 йиллар давомида саноат ишлаб чиқариш таркибида ёқилғи саноати, металлургия, машинасозлик ва металлни қайта ишлаш саноати тармоқларининг улуши ортди.

Саноат маҳсулотлари ишлаб чиқаришнинг умумий ҳажмида машинасозлик ва металлни қайта ишлаш тармоғининг улуши 2000 йилда 9,9 фоиздан иборат бўлган бўлса 2008-2010 йиллар давомида 16,2 фоизни ташкил этди.

Саноат ишлаб чиқаришининг тармоқ таркиби (жамига нисбатан %да)

	Йиллар				
	2000	2005	2008	2009	2010
Саноат	100	100	100	100	100
Электроэнергетика	8,5	11,3	8,6	8,9	8,4
Ёқилғи	15,3	16,2	20,1	21,5	19,7
Металлургия	11,4	19,4	15,5	14,1	14,7
Машинасозлик ва металлни қайта ишлаш	9,9	13,0	16,2	16,2	16,2
Қурилиш материаллари	5,4	3,6	4,9	4,7	5,0
Енгил саноат	19,1	16,6	12,9	12,2	12,2
Озиқ -овқат саноати	13,3	8,2	10,6	11,2	12,6
Бошқалар	17,1	11,7	11,2	11,2	11,2

Хизматлар соҳасининг жадал ривожланиб бориши соҳанинг ЯИМдаги улушининг ортиб боришига ва 2010 йил якунларига кўра 49 фоиз даражасига етишига олиб келди. Анъанавий хизмат турларидан ташқари янги хизмат турларининг кўлами кенгайиб борди.

2.3.2-расм. Хизмат кўрсатиш соҳасининг ялпи ички маҳсулотдаги улуши, фоизда.

“Ўтган йили хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасида 13,4 фоиз ўсишга эришилди, сўнгги ўн йилда эса аҳолига кўрсатилган пуллик хизматлар ҳажми, киши бошига ҳисоблаганда, қарийиб 20 баравар ошди. Бу борада мобиль алоқа, интернет, видеотелефон тизими, рақамли телевидение, замонавий банк хизматлари, литзинг, суғурта, аудит, инжинирнинг ва бошқа замонавий хизмат турларини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда”⁵

“Бугунги кунда уяли алоқа соҳасида Ўзбекистонда 5 та йирик компания фаолият юритяпти. Уларнинг энг йириги МТС (8,4 млн. фойдаланувчилар), UCell (7 млн.дан кўпроқ абонент) ва Билайн (қарийиб 4,4 млн. фойдаланувчилар Кейинги беш йил ичида алоқа ва ахборот технологиялари соҳасига киритилган хорижий инвестициялар ҳажми 1,2 млрд.доллардан ошиб кетди”⁶.

2000-2010 йиллар давомида мобил алоқа хизматидан фойдаланувчилар сони 200 баравардан ошиб, абонентлар сони 19 млн. дан ортганлигини таъкидлаш зарур.

⁵ Ислон Каримов. “2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларга бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси”. – Т.: Халқ сўзи, 2011 йил, 22 январь

⁶ Потребитель хорошо, когда за нее сражаются/Экономическое обозрение.№11, 2010, 6-стр

Алоқа тармоғининг модернизация қилиниши ва интернет хизматлари кўламини кенгайтиришга ҳам ижобий таъсир кўрсатмоқда. “2010 йилда интернет хизматидан фойдаланувчилар сони 1,4 баробар кўпайди ва 6,6 миллион кишидан ошди”⁷.

Транспорт, банк, маиший хизматлар, сервис хизматлари кўрсатиш ҳажмлари барқарор ўсиш динамикасига эга эканлигини қайд этиш зарур.

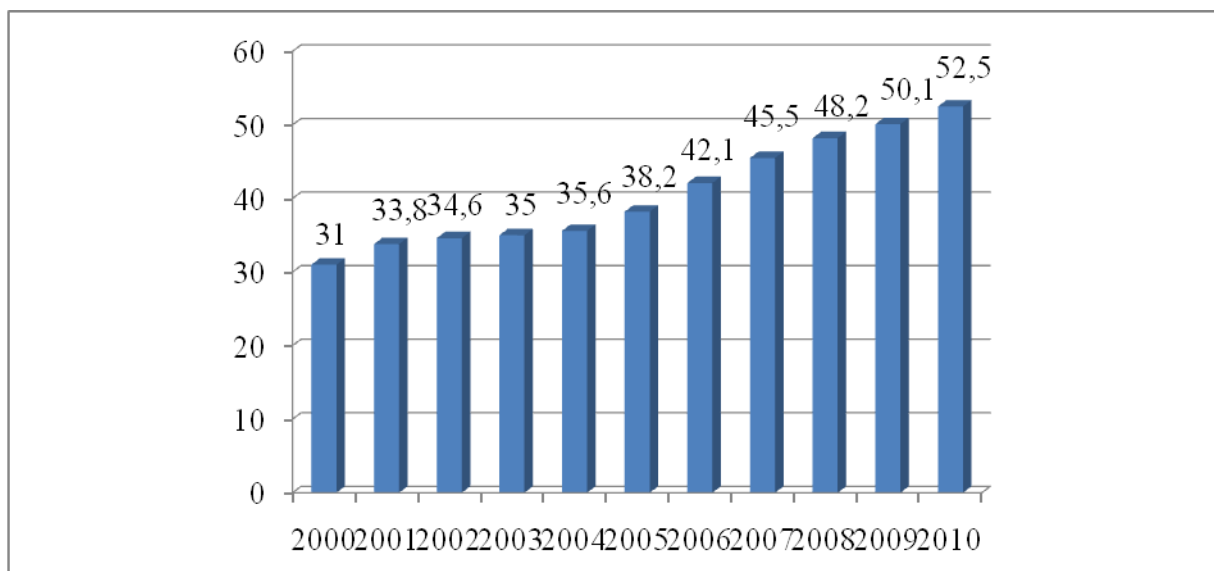
Ўзбекистон автотранспорт компанияларининг халқаро юк ташиш бозорида операцион қувватларининг оширилши кўшимча 50-55 млн. АҚШ доллари миқдорида даромад келтириши мумкин экан.

Аҳоли реал даромадларининг ўсиши ва товарлар таклифининг миқдор ва сифат жиҳатдан яхшиланиши оқибатида шахсий автомобиллар ва маиший сонини муттасил кўпайиб бормоқда.

Магистрал йўллар қуриш бўйича амалга оширилаётган дастурлар хизматлар соҳасининг ривожланишига ижобий таъсир кўрсатувчи омиллардан биридир. Мутахассислар баҳоларига кўра Ўзбекистон ҳудудидан транзит сифатида ўтаётган хорижий автомобил бюджетга 1000 АҚШ доллари миқдорида даромод келтириши мумкин экан. Бунда хизмат кўрсатиш ва сервис ҳал қилувчи рол ўйнайди. Йўл бўйи инфратузилмасини ривожлантириш дастурига кўра миллий магистрал атрофида: 28 та мотелл; 23 та кемпинг; 75 та АГЗС ва АЗС; 59 та АГНКС; 73 та техник хизмат станцияси; 45 та санитария-гигиеник узеллар; 47 та ТИР майдонларини қуриш кўзда тутилган. Ўзбек миллий автомагистралли бўйида йўл бўйи сервис объектларини қуришнинг жозибадорлиги бу магистрал бўйлаб халқаро автоташувларнинг кўпайиб бораётганлиги билан ҳам белгиланади.

Ўтган 2010 йил мобайнида амалга оширилган изчил чора-тадбирлар натижасида кичик бизнес субъектлари ялпи ички маҳсулотдаги улуши 2009 йилда 50 фоиздан 2010 йилда 52,5 фоизга ошди.

Бу кўрсаткич йилдан йилга ошиш тенденциясига эга бўлиб келмоқда. 2000 йилда кичик бизнес субъектлари ялпи ички маҳсулотдаги улуши 31 фоизни ташкил этган эди. Бундай натижа биринчи навбатда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик давлат томонидан доимий қўллаб-қувватланаётгани самарасидир.

2.3.4-расм. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ЯИМдаги улуши, фоизда.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятининг кенгайтириши иқтисодийнинг бошқа соҳа ва тармоқлари ишлаб чиқариш ҳажмидаги салмоғининг ошиши орқали ҳам

⁷ Ислон Каримов. “2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларга бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси”. – Т.: Халқ сўзи, 2011 йил, 22 январь

намоён бўлди. Хусусан, мазкур соҳанинг саноат маҳсулотлари ишлаб чиқаришдаги улуши 2009 йилда 16,9 фоиздан 2010 йилда 19,6 фоизга, қурилиш соҳасида тегишли равишда 41,6 фоиздан 52,3 фоизга, савдода 46,5 физдан 50,5 фоизга ошди.

2.3.3-жадвал

Ўзбекистонда кичик бизнеснинг иқтисодиёт асосий тармоқларида ишлаб чиқарилган маҳсулот (иш, хизмат)лар ҳажмидаги улуши, фоизда

Кўрсаткичлар	2008 й	2009 й	2010 й
Саноат	13,9	16,9	19,6
Қишлоқ хўжалиги	97,8	97,9	97,9
Қурилиш	48,3	41,6	52,3
Савдо	48,1	46,5	50,5
Пуллик хизмат	48,5	48,7	47,7
Экспорт	12,4	14,6	13,6
Импорт	35,7	42,5	36,6

Мамлакатимизда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг бу қадар жадал ривожланишида энг аввало мазкур соҳа учун белгиланаётган солиқ имтиёзлари етарли даражадаги рағбатлантирувчи роль ўйнаётганлиги ҳисобланади. Жумладан, 2010 йилда юридик шахслар учун даромад солиғи 9 фоизгача, микрофирмалар ва кичик бизнес учун ягона тўлов 7 фоизгача тушурилди.

Ўтган 2010 йил мобийнида кичик бизнес субъектларига ажратилган кредитлар ҳажми 1,4 баробар кўпайди ва 2 триллион 700 миллиард сўмни ташкил этди. Жумладан, микрокредитлар ҳажми 485 миллиард сўмдан ортиб, бу кўрсаткич 2009 йилга нисбатан 1,5 баробар кўпайган.

Юқоридаги каби чора тадбирларнинг амалга оширилиши янги иш ўринларини яратишга ҳам ижобий таъсир кўрсатиб келмоқда. Жумладан, 2010 йилда жами 950 мингдан ортиқ иш ўрни ташкил этилган бўлса, мазкур янги иш ўринларининг 600 мингдан зиёди ёки 65 фоизи кичик бизнес соҳасига тўғри келади.

2010 йилда иқтисодиётнинг таркибий тузилишини такомиллаштириш борасида амалга оширилган чора тадбирлар натижасида саноат ишлаб чиқариши ва хизматлар соҳасининг ЯИМдаги улуши янада ортди ва белгиланган параметрлар даражасига етди.

Амалга оширилган инвестицион-таркибий ўзгаришлар иқтисодиётимизнинг жаҳон бозоридаги конъюктура ўзгаришлари таъсирига чидамли, иқтисодий ривожланишнинг ички потенциалини тўлиқ ишга туширишга қаратилган таркибини шакллантириш борасидаги муваффақиятни таъминлади;

Таркибий ўзгаришлар сиёсатини амалга оширишда эришилган ютуқлар қаторига маҳаллийлаштирилган маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳажмининг ва уларнинг ЯИМдаги улушининг ортиб бораётганлигини, кичик бизнес соҳасининг ЯИМ, иш билан банд аҳолининг умумий сони ва аҳоли даромадларидаги ҳиссаси янада кўтарилганлигини, саноат маҳсулоти ишлаб чиқариш ва экспорт ҳажмида тайёр маҳсулотлар улушининг ортиб бораётганлигини ҳам киритиш мумкин.

3-БОБ. МОЛИЯ-БАНК ТИЗИМИ ЛИКВИДЛИГИНИ ЯНАДА МУСТАҲКАМЛАШ, УНИНГ БАРҚАРОРЛИГИНИ КУЧАЙТИРИШ

3.1. Солиқ юкини камайтириб бориш бюджет солиқ сиёсатининг устувор йўналиши сифатида

Иқтисодиётни модернизациялаш ва инновацион технологияларни кенг жорий этиш натижаси ўлароқ кейинги йилларда макроиқтисодий барқарорлик ва иқтисодий ўсиш суръатлари кузатилмоқда. Бунда макроиқтисодий тартибга солиш тизимининг муҳим воситаларидан бири бўлган давлат бюджетининг аҳамияти ғоят юксакдир.

Амалга оширилган бюджет-солиқ сиёсати биринчидан, иқтисодиётнинг истиқболли соҳа ва тармоқларини давлат томонидан молиявий қўллаб қувватлаш тизимида муҳим фискал омиллардан бири бўлиб хизмат қилмоқда. Қолаверса, амалдаги фаол ижтимоий сиёсат ва кучли ижтимоий ҳимоя тизимларини шакллантиришда давлат бюджетига алоҳида вазифалар юклатилган бўлиб, ушбу вазифаларни самарали ижроси таъминланмоқда.

Айтиши керакки, бундай иқтисодий ўсиш, кўп жиҳатдан, иқтисодиётда солиқ юкини пасайтиришга қаратилган ва изчил амалга оширилаётган сиёсат билан боғлиқ.

Ислом Каримов

Кейинги йилларда амалга оширилган ислохотлар натижасида давлат молиясининг барқарорлиги кузатилди.

Солиқ сиёсатини такомиллаштириш, солиқларнинг иқтисодиётга рағбатлантирувчи таъсирини кучайтириш мақсадида солиқ тизимининг ишлаб чиқаришни ривожлантиришга, моддий, табиий, молиявий ва меҳнат ресурсларидан, тўпланган мол-мулкдан самарали фойдаланишга рағбатлантирувчи таъсирини оширишга қаратилган ислохотлар устувор аҳамиятга эга бўлди. Корхоналар зиммасидаги солиқ юкини камайтириш, фойда солиғи ва ягона солиқ тўлови ставкаларини камайтириш орқали иқтисодиётдаги соғлом муҳитни шакллантириш ва

Солиқ имтиёзи – солиқ тўловчиларнинг айрим тоифаларига қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда солиқ тўлашдан тўлиқ, қисман ва вақтинча озод қилиш шакли.

Преференция – иқтисодиётни мақсадга мувофиқ ривожлантириш ва тартибга солишда айрим соҳа ва тармоқлар, корхона ва ишлаб чиқариш турларига нисбатан берилувчи имтиёз, афзаллик ва устуворликлар.

Солиқ солишнинг соддалаштирилган тартиби – кичик бизнес субъектларини рағбатлантириш мақсадида қўлланиладиган солиққа тортиш тартиби.

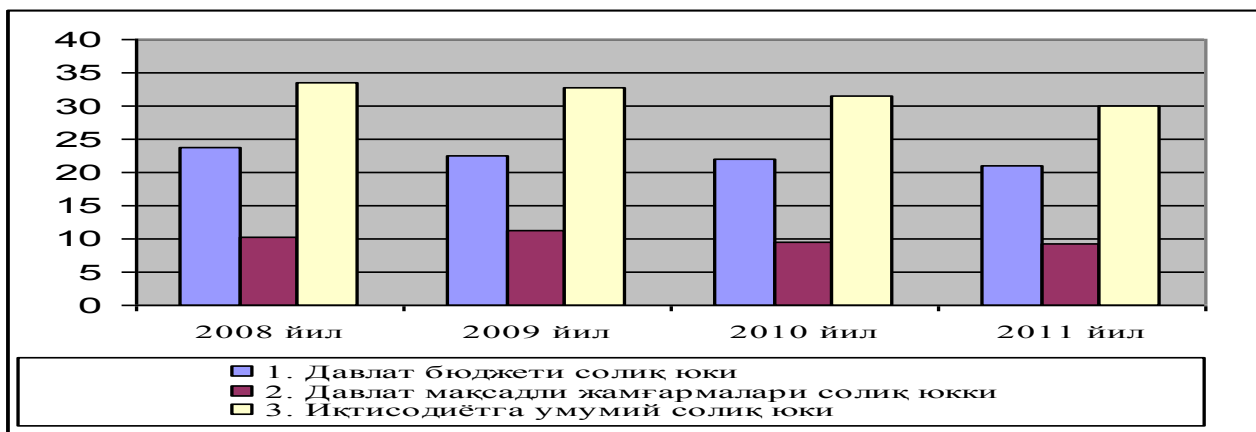
Солиқ ставкаси – солиқларни ҳисоблашда солиқ базасининг ҳар бир бирлиги ҳисобига тўғри келадиган солиқ меъёрини ифодалайди.

Солиқ юки –солиқ тўловчининг муайян даврда бюджетга тўланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг йиғиндиси.

тадбиркорлик субъектлари фаолиятини янада жонлантириш таъминланди. 2010 йилда хўжалик юритувчи субъектлар учун фойда солиғининг 10 фоиздан 9 фоизга туширилиши натижасида улар ихтиёрида 52 млрд. сўмдан ортиқ маблағлар колдирилишига, пировардида эса ушбу маблағлар ишлаб чиқаришни кенгайтириш, корхоналарнинг ишлаб чиқариш қувватини янада мустаҳкамлашга, хўжалик юритувчи субъектлар зиммасидаги солиқ юкини

янада енгиллаштиришга, ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан қайта жиҳозлашга, фуқароларнинг даромадларини кўпайтириш ҳамда аҳолининг харид қобилиятининг ошишига замин яратилди. Солиқ сиёсатидаги ушбу жараён кичик бизнес субъектлари учун ягона солиқ тўловини камайтириш орқали давом эттирилиб, 2011 йил учун ягона солиқ тўлови ставкасининг 7 фоиздан 6 фоизга туширилиши, жорий йилда кичик бизнес субъектларига 50 млрд. сўмдан ортиқ маблағлар тежаб қолиш имконини беради.

Хусусан, иқтисодиётдаги солиқ юкни янада қисқартириш ва солиқ маъмурчилигини такомиллаштириш бўйича ислохотлар давом эттирилди. Буни қуйидаги жадвал маълумотларидан кўришимиз мумкин.

3.1.1-расм. Иқтисодиётдаги солиқ юкни қисқартириш бўйича амалга оширилган ишлар.

2008 йилда иқтисодиётдаги умумий солиқ юки (давлат бюджетининг мақсадли фондлари билан биргаликда) 33,5%ни, 2010 йилга келиб ушбу кўрсаткич 2010 йилда 31,5%ни ташкил этди. 2011 йилда эса унинг ҳажми 30,1 %ни ташкил этиши кўзда тутилмоқда. Солиқлар бўйича берилаётган имтиёзлар натижаси ўлароқ, давлат бюджетининг ЯИМдаги улуши 2010 йилда 22,1%ни ташкил қилган. 2011 йилда эса ушбу кўрсаткич 20,9 %бўлиши кўзда тутилмоқда.

2010 йилда ҳам солиқ сиёсатида етакчи тармоқ корхоналарини молиявий воситалар орқали қўллаб қўвватлаш механизми давом эттирилди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 23 мартдаги ПҚ-1306-сонли “2010 йилда саноат кооперацияси асосида тайёр маҳсулотлар, бутловчи буюмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш Дастури тўғрисида”ги Қарорига мувофиқ иқтисодиётнинг 12 та энг муҳим базавий тармоқлари бўйича 180 дан ортиқ корхоналарга солиқ тўловлари бўйича солиқ имтиёзлари ва преференциялар берилди ва уларнинг муддатлари узайтирилди. Натижада, тадбиркорлик субъектларининг солиқдан бўшаган маблағлари ҳисобига ишлаб чиқаришни модернизациялаш, техник ва технологик янгилаш бўйича инвестицияларни молиялаштириш учун мақсадли йўналтириш имкониятлари вужудга келди.

3.2. Давлат бюджетининг харажатлари ва унинг устувор йўналишлари

Давлат бюджетининг харажатларига тўхталиб, авваламбор, давлат бюджети харажатлари номинал мазмунда (мутлақ кўрсаткичларида) ортиб бораётганлиги кузатилаётган бўлса-да, ялпи ички маҳсулотга нисбатан харажатлар миқдори камайиб бормоқда. Шу билан бир қаторда давлат бюджети харажатлари таркибида ижтимоий соҳа ва аҳолини ижтимоий ҳимоялаш харажатларининг изчил равишда ортиб бораётганлиги давлатимиз томонидан олиб борилаётган ижтимоий сиёсатининг самарали ижросини ифодаси - деб хулоса қилишимиз мумкин. Буни қуйидаги жадвал маълумотларидан кўришимиз мумкин.

Мақсадли фондларсиз давлат бюджети харажатларининг таркиби

Кўрсаткичлар	2009 йил		2010 йил (режа)		2011 йил (режа)	
	Млрд. сўм.	%да	Млрд. сўм	%да	Млрд. сўм	%да
Давлат бюджети харажатлари, млрд.сўм	10 761	100	13 733	100	16991	100
Ижтимоий соҳа ва аҳолини ижтимоий қўллаб-қуватлаш харажатлари - жами	5 901	54,8	8 113	59,1	10112	59,5
Маориф	3 326	30,9	4 635	33,8	5890	34,6
соғлиқни сақлаш	1 256	11,7	1 704	12,4	2217	13,0
маданият ва спорт	126	1,2	160	1,2	194	1,1
фан	63	0,6	84	0,6	111	0,6
ижтимоий таъминот	46	0,4	59	0,4	74	0,4
оилаларга ижтимоий нафақалар	1 039	9,7	1 432	10,4	1582	9,3
Иқтисодиётга харажатлар	1 290	12,0	1 573	11,5	1952	11,5
Марказлашган инвестицияларни молиялаштириш	829	7,7	825	6,0	950	5,7
Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, суд органлари харажатлари	273	2,5	352	2,6	472	2,7
Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари	84	0,8	119	0,9	152	0,9
Вазирлар Маҳкамасининг захира жамғармаси	41	0,4	54	0,4	57	0,3
Бошқа харажатлар	2 338	21,7	2 692	19,6	3290	19,3
Давлат бюджети тақчиллиги (-), профицити (+)	73		-616		812	
ЯИМга нисбатан, %	0,2%		-1,0%		-1,0%	

Давлат бюджети харажатларининг таркибидаги ижтимоий-маданий тадбир харажатлари йил сайин ошиб борган. Охириги йилларда жами бюджет харажатларининг 59-60 фоизи ижтимоий соҳага йўналтирилиб келинмоқда, бу эса, жаҳондаги барча давлатлар орасида энг юқори кўрсаткични ташкил этадики, ўз навбатида Республикамизда изчил амалга оширилаётган ислохотларнинг узок, стратегик аҳамиятга эга эканлигидан далолатдир. Бу нарсани биргина ҳолат 2011 йилда ижтимоий соҳага қилинадиган харажатларнинг ҳажми 2009 йилдаги жами бюджет харажатларига тенглигидан ҳам кўриш мумкин ва, ўз навбатида, таълим соҳасига қилинаётган харажатларда ҳам шундай жараённи кузатиш мумкин.

Ушбу харажатларнинг таркибида маориф, соғлиқни сақлаш, оилаларга ижтимоий нафақалар асосий салмоққа эга бўлмоқда. Аҳолининг турмуш даражасини янада ошириш ва уларнинг даромадларини изчил ошириш, яъни иш ҳақи, стипендия, ижтимоий нафақа ва пенсия миқдорини кўпайтириш йўли билан фуқароларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш тизими кучайтирилди.

Молия тизими барқарорлигини таъминлашдаги муҳим қадамлардан бири бу 2010 йилдан бошлаб бир нафар ўқувчига (тарбияланувчига) харажатларнинг базавий меъёрларидан келиб чиққан ҳолда мактабгача тарбия болалари муассасалари, умумтаълим мактаблари, академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларининг бюджетини режалаштириш

ва харажатларини молиялаштириш тартибини республиканинг барча ҳудудларидаги мазкур муассасаларга татбиқ этилди. Натижада йўналтирилган бюджетлаштиришнинг ушбу элементи бюджет муассасаларининг молиявий мустақиллигини оширилишини таъминлади ва харажатларнинг манзилли ва мақсадли сарфланиши учун шароит яратилишига олиб келди.

Давлат бюджети - давлат пул маблағларининг (шу жумладан давлат мақсадли жамғармалари маблағларининг) марказлаштирилган жамғармаси бўлиб, унда даромадлар манбалари ва улардан тушумлар миқдори, шунингдек, молия йили мобайнида аниқ мақсадлар учун ажратиладиган маблағлар сарфи йўналишлари ва миқдори назарда тутилади.

2010 йилда иш ҳақи ва аҳолининг турмуш фаровонлигини изчил ошириб бориш бўйича чора тадбирлар амалга оширилди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовнинг 2010 йилгача иш ҳақини 2,5 баробарга кўпайтириш бўйича белгилаб берилган вазифасини ижросини таъминлаш давом эттирилди ва 2010 йилда бюджет соҳаси муассасалари ходимларининг иш ҳақи, пенсиялар стипендиялар миқдори 32 фоизга, аҳолининг умумий пул даромадлари эса жон бошига 1,3 баробарга оширилди. 2011 йилда ҳам бюджет ташкилотлари иш ҳақлари 1,25 баробар ошириш ва бунга кўшимча 1,1 трлн. сўм сарфланиши кўзда тутилмоқда.

2010 йилда давлат бюджетидан иқтисодиётга қилинган харажатлар 2009 йилга нисбатан 300 млрд. сўмдан ортиқ маблағ сарфланиб, асосан ушбу маблағлар Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги тасарруфидаги сув хўжалиги ташкилотлари томонидан истеъмол қилинадиган электр-энергия тўловлари, Молия вазирлиги ҳузуридаги суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш фонди харажатларини молиявий таъминлашга, ҳосилдорлиги паст ерларда давлат эhtiёжлари учун қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқарувчи фермер хўжалиқларини молиявий кўллаб қувватлашга йўналтирилди ва шу орқали аграр тармоқда таркибий ўзгартиришларни кенгайтиришга, маҳсулот таннархини камайитиришга ижобий таъсир кўрсатилди. 2011 йилда ҳам иқтисодиётга қилинадиган харажатлар 2010 йилдагига қараганда 400 млрд. сўмдан ортиқ кўп, яъни, 1952 млрд. сўмлик маблағ ажратилди.

Аҳоли даромади ва фаровонлигини ошириш борасида ҳам сифат жиҳатдан чуқур ўзгаришлар юз бермоқда. Аҳолининг иш ҳақи ва умуман, пул даромадлари барқарор ошиб бормоқда, унинг харид қобилияти муттасил ўсмоқда, фуқароларимиз истеъмол қиладиган маҳсулотлар таркибининг сифати ортмоқда.

Ислон Каримов

3.3. Маҳаллий бюджетларнинг барқарорлигини таъминлаш ва уларни дотациядан чиқариш бўйича чора тадбирлар

Маҳаллий бюджетлар барқарорлигини таъминлаш, уларнинг даромад базасини мустаҳкамлаш масаласи бюджет сиёсатида долзарб аҳамият касб этувчи вазифалардан бирига айланиб бормоқда.

Жойларда янги ишлаб чиқаришларни ташкил этиш ва амалда ишлаб турганларини ривожлантириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик, хизмат кўрсатиш соҳаси ривожлантирилишини рағбатлантириш йўли билан аҳоли бандлигини ошириш, шунингдек, бюджет ташкилотларининг харажатлари ва тармоқларини мақбуллаштиришни назарда тутган ҳолда маҳаллий бюджетларнинг дотацияга муҳтожлигини камайитириш бўйича аниқ мақсадга йўналтирилган ишлар давом эттирилди.

Маҳаллий ҳокимиятларда мустақиллик ва масъулиятлилиқ ролини ошириш, барча даражадаги маҳаллий бюджетнинг даромад ва харажатлар тузилишини бошқариш ва Давлат бюджетида маҳаллий бюджет улушини кўпайтириш мақсадида:

- сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ;

- фаолиятни айрим турларини амалга оширувчи юридик шахслар ва якка тартибдаги тадбиркорлар томонидан қатъий белгиланган солиқ;

- юридик шахсни ташкил этмасдан савдо фаолиятини амалга оширувчи якка тартибдаги тадбиркорлар томонидан қатъий белгиланган солиқ;

- республикамизда ишлаб чиқарилган пиво ва ўсимлик ёғи учун акциз солиғи каби умумдавлат солиқлари ва тушумларни тўлиқ ҳажмда маҳаллий бюджетлар ҳисобига киритилмоқда. Натижада кейинги йилларда маҳаллий бюджетларнинг даромад базаси сезиларли даражада мустаҳкамланди. Буни қуйидаги жадвал маълумотлари орқали таҳлил қилишимиз мумкин.

3.3.1-жадвал

Маҳаллий бюджетларнинг даромадлари (дотация, субвенцияларсиз) тўғрисида маълумот (%да)

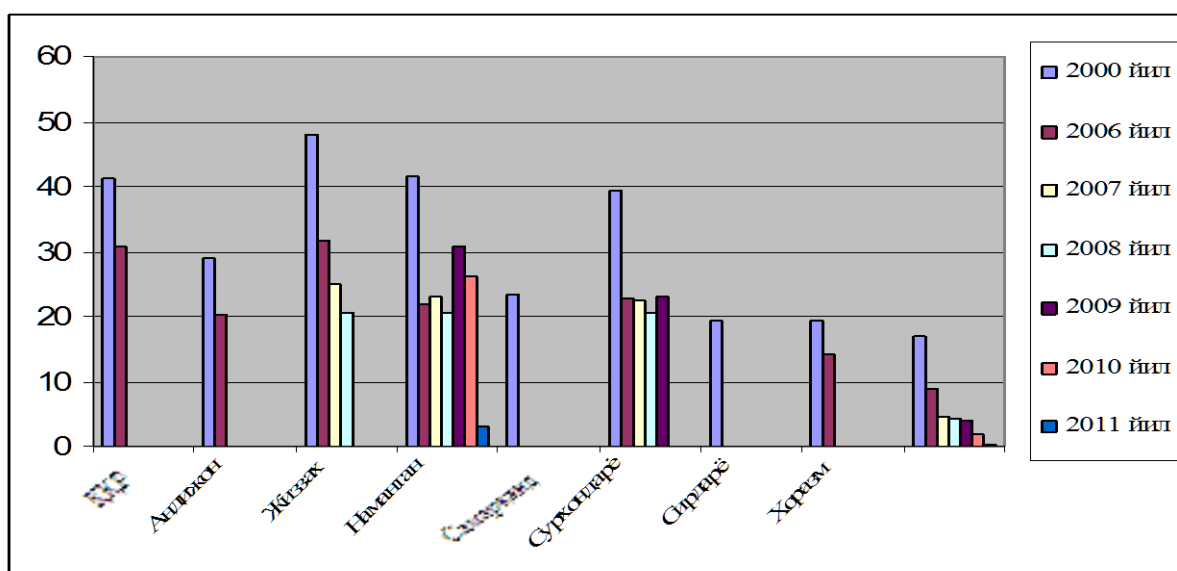
№	Худудлар	2009 йил	2010 йил	2011 йил
1.	Қорақалпоғистон Республикаси	49,2	46,7	49,2
2.	Андижон вилояти	48,0	51,6	55,2
3.	Бухоро вилояти	100,0	100,0	100,0
4.	Жиззах вилояти	37,9	40,9	46,2
5.	Қашқадарё вилояти	100,0	100,0	100,0
6.	Навоий вилояти	100,0	100,0	100,0
7.	Наманган вилояти	35,0	40,8	44,2
8.	Самарқанд вилояти	41,8	44,8	47,2
9.	Сурхондарё вилояти	40,1	41,7	47,7
10.	Сирдарё вилояти	68,8	70,2	69,8
11.	Тошкент вилояти	100,0	100,0	100,0
12.	Фарғона вилояти	100,0	100,0	100,0
13.	Хоразм вилояти	53,2	53,4	52,6
14.	Тошкент шаҳри	100,0	100,0	100,0
	Жами	70,6	71,5	72,9

Маълумотлардан кўришиб турибдики, маҳаллий бюджетларнинг даромадлари таркибида бириктирилган ва умумдавлат солиқларидан меъёрий ажратмалар шаклидаги даромадлар 2009 йилда 70,6%ни, 2010 йилда 71,5%ни ташкил қилган. 2011 йилда эса ушбу кўрсаткич 72,9%ни ташкил қилган.

Маҳаллий бюджет - Давлат бюджетининг тегишли вилоят, туман, шаҳар пул маблағлари жамғармасини ташкил этувчи бир қисми бўлиб, унда даромадлар манбалари ва улардан тушумлар миқдори, шунингдек, молия йили мобайнида аниқ мақсадлар учун ажратиладиган маблағлар сарфи йўналишлари ва миқдори назарда тутилади.

Бюджет дотацияси - ўз даромадлари ва бюджетни тартибга солувчи бошқа маблағлар етишмаган тақдирда қуйи бюджетнинг харажатлари билан даромадлари ўртасидаги фарқни қоплаш учун юқори бюджетдан қуйи бюджетга қайтармаслик шarti билан ажратиладиган пул маблағлари.

Маҳаллий бюджетларни молиявий барқарорлигини мустаҳкамлаш бўйича амалга оширилаётган ислохотлар натижасида дотацион режимдаги бюджетлар сони кескин қисқартирилишига эришилди. Буни қуйидаги расм маълумотларидан кўришимиз мумкин.

3.3.1-расм. Маҳаллий бюджетларни дотациядан чиқариш Дастури

2000 йилда жами 8 та ҳудудлар дотацион режимда бўлиб, уларнинг харажатлардаги улуши 16,8%ни ташкил қилган. 2006 йилда эса 6 та ҳудуд ва улар харажатларидаги дотацияларнинг улуши 9%ни ташкил қилган. 2009 йилда 2 та ҳудуд дотацион режимда қолган, бўлиб харажатлардаги улуши 4,1%ни ташкил қилган бўлса, 2010 йилга келиб фақат Наманган вилояти дотацион режимда қолган. Дотацияларнинг харажатлардаги улуши 2010 йилда 2%ни, 2011 йилда эса 0,2%ни ташкил этиши кўзда тутилмоқда.

Дотациялар, субвенциялар ва ссудалар ажратишда уларнинг миқдорларини ҳудудлар бўйича барча солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг тўлиқ тушишидан, шунингдек, ҳисоблаб ёзилган иш ҳақи, стипендиялар, нафақалар ва уларга тенглаштирилган тўловлар бўйича Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетининг биринчи навбатдаги харажатларини сўзсиз молиялаштириш зарурлигидан келиб чиққан ҳолда аниқлаштириш жорий этилди.

3.4. Бюджет тақчиллиги ва давлат қарзларини бошқариш самарадорлиги

Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитида аксарият мамлакатлар давлат молияси тизимининг долзарб муаммоларидан бири - давлат бюджетининг тақчиллиги муаммосидир. Республикамиз миллий иқтисодиётидаги барқарор иқтисодий ўсиш суръатининг таъминланиши, иқтисодиётдаги соғлом молиявий муҳитнинг шаклланишига таъсир кўрсатмоқда.

Натижада давлат бюджети ўртача ЯИМга нисбатан 1% тақчиллик билан режалаштириляётган бўлса-да, давлат бюджетининг самарали ижроси натижаси ўлароқ, профицит билан яқунланмоқда. Бу ўз навбатида, иқтисодиётда ва хусусан, давлат молиясини ислоҳ қилишда олиб борилган ислохотларнинг натижасидир. Буни қуйидаги жадвал маълумотларидан кўришимиз мумкин.

3.4.1-жадвал

Айрим мамлакатларда бюджет тақчиллиги, ташқи қарзларнинг ҳолати тўғрисида маълумот

ЯИМга нисбатан

Мамлакатлар	Бюджет тақчиллиги	Ташқи қарз
Италия	5,3 фоиз	115,8 фоиз
Франция	7,5 фоиз	78,0 фоиз
Португалия	9,3 фоиз	76,0 фоиз
Испания	11,1 фоиз	91,0 фоиз
Буюк Британия	11,4 фоиз	68,0 фоиз

Греция	15,4 фоиз	115,1 фоиз
Ирландия	32,0 фоиз	116,0 фоиз
Ўзбекистон	0,3 фоиз профицит	10,0 фоиз камрок

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги маълумотлари

Жадвал маълумотларидан кўриниб турибдики, жаҳон молиявий-иқтисодий инкироз шароитида Европанинг айрим мамлакатларида бюджет тақчиллиги ялпи ички маҳсулотга нисбатан юқори миқдорни ташкил қилаётган бир шароитда, Ўзбекистон Республикасида 2007 йилдан бошлаб давлат бюджети профицит билан бажарилмоқда.

2010 йилда давлат бюджети 0,3% профицит билан бажарилди. Давлат бюджетининг профицит билан бажарилишида

давлат бюджети ижросининг ғазначилик тизимининг ҳам аҳамияти улкандир. Хусусан, ғазначилик тизимини жорий қилиниши бюджет маблағларидан фойдаланиш самарадорлигини оширилишига олиб келмоқда. Давлат молиявий ресурсларини ғазна ҳисоб варақларида жамланиши, давлат молиявий ресурсларини оператив бошқариш имкониятларини, уларни сарфланиши бўйича назорат тизимини такомиллашувига олиб келмоқда. Натижада, бюджет интизоми мустаҳкамланди ва бюджет маблағларини максимал даражада иқтисод қилиш имкониятлари юзага келтирилмоқда.

...Давлат бюджети ялпи ички маҳсулотга нисбатан ошириб, яъни 0,3 фоиз профицит билан бажарилганлигини таъкидлаш зарур.

Ислом Каримов

Бюджет профицити - муайян даврда бюджет даромадларининг бюджет харажатларидан ортиқ бўлган суммаси.

Бюджет тақчиллиги - муайян даврда бюджет харажатларининг бюджет даромадларидан ортиқ бўлган суммаси.

Давлат ички қарзлари - давлат томонидан ички маблағни жалб қилиш натижасида вужудга келган Ўзбекистон Республикаси мажбуриятларининг йиғиндиси.

Давлат ташқи қарзи - давлат томонидан хориждан маблағ жалб қилиш натижасида вужудга келган Ўзбекистон Республикаси мажбуриятларининг йиғиндиси.

Ташқи қарзларинг умумий миқдори эса ялпи ички маҳсулотга нисбатан 10%дан кам миқдорни ташкил қилмоқда. Бу ўз навбатида, Республикамизда ҳар хил иқтисодий самарага эга бўлмаган спекулятив тавсифдаги кредитлардан воз кечиш ҳисобига оқилona қарз сиёсатини олиб борилганлиги билан ҳам бевосита боғлиқдир.

3.5. Иқтисодиётни модернизациялаш, техник ва технологик янгилаш бўйича йирик ва стратегик лойиҳаларни амалга оширишда бюджет ва бюджетдан ташқари фондларнинг аҳамияти

Республикамизда иқтисодиётни модернизациялаш, техник ва технологик янгилаш бўйича кенг қўламли ислохотлар амалга оширишда биринчи навбатда ички имкониятлардан фойдаланишга ҳаракат қилинмоқда. Хусусан, иқтисодиётни модернизациялаш, техник ва технологик янгилаш бўйича амалдга оширилаётган йирик ва стратегик инвестицион лойиҳаларни молиялаштиришда давлат бюджетининг ҳам аҳамияти юқори бўлмоқда.

Давлат мақсадли жамғармалари-Давлат бюджети таркибида жамлантириладиган жамғармалар бўлиб, уларнинг ҳар бири учун маблағлар манбалари, ҳар бир манбадан маблағ тушиши нормалари ва шартлари, шунингдек шу маблағлардан фойдаланилиши мумкин бўлган мақсадлар қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

Иқтисодиётдаги таркибий ислохотларни янада чуқурлаштириш, корхоналарнинг инвестицион фаолиятини янада жонлантириш, хорижий инвестицияларни, аввало тўғридан тўғри хорижий инвестициялар кенг жалб қилиш ва улардан самарали фойдаланишишлар чикаришни модернизациялаш, техник ва технологик қайта курулантириш, янги иш

ўринларини шакллантириш ва булар асосида миллий иқтисодиётимизни барқарор ва динамик ривожланишини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президенти ПП-1213 “Ўзбекистон Республикасининг 2010 йилга инвестицион дастури ҳақида”ги Қарори тасдиқланган бўлиб, ушбу дастур асосидаги капитал қўйилмаларни молиялаштириш манбалари таркибида давлат бюджети ва бюджетдан ташқари фондларнинг аҳамияти юқори бўлмоқда. Буни қуйидаги жадвал маълумотлари орқали кўришимиз мумкин.

3.5.1-жадвал

Ўзбекистон Республикасида 2010 йилги инвестицион дастури капитал қўйилмаларининг асосий параметрлари⁸

№	Молиялаштириш манбаларининг номлари	2010 йилги прогноз, млрд. сўм	Жамига нисбатан фоизда
	Капитал қўйилмалар, жами	18220,3	100
1.	Марказлаштирилган инвестициялар	3819,8	20,9
1.1.	Давлат бюджети маблағлари	825,0	4,5
1.2.	Суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш фонди	92,9	0,5
1.3.	Бюджетдан ташқари фондлар маблағлари	654,9	3,5
1.4.	Тикланиш ва тараққиёт жамғармаси (сўм эквивалентида)	1372,2	7,5
1.5.	Хукумат кафолатлари асосидаги хорижий инвестициялар(сўм эквивалентида)	874,7	4,8
2.	Номарказлаштирилган инвестициялар	14400,5	79,1

Ушбу жадвал маълумотларидан кўриниб турибдики, 2010 йилги инвестицион дастурда белгиланган капитал қўйилмаларнинг умумий ҳажми 18220,3 млрд. сўмни ташкил қилиб, унинг 20,9 %ини марказлаштирилган инвестицияларга тўғри келади. 3819,8 млрд. сўмлик марказлаштирилган инвестицияларнинг 825 млрд. сўмлик қисми давлат бюджетидан молиялаштирилади.

Суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш давлат дастури ижросини 2010 йилдаги ижросини давом эттириш мақсадида суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш фондидан мелиорация тармоқларини реконструкция қилиш, таъмирлаш ва қувурларни тозалаш тадбирларини амалга ошириш ҳамда тегишли ускуналарни сотиб олиш учун 92,9 млрд. сўм маблағ ажратилиши режалаштирилган.

Ушбу фонд маблағлари ҳисобидан амалга ошириладиган лойиҳашлар тўғрисидаги маълумотлар қуйидаги жадвалда келтирилган.

Биз ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш ва унумдорлигини оширишга йўналтирилаётган инвестициялар ҳажмини бундан буён ҳам кўпайтириб борамиз.

Ислом Каримов

3.5.2-жадвал

Суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш фонди маблағларининг сарфланиши (млн. сўм.)

№	Маблағлардан фойдаланиш йўналишлари	Қиймати	Жамига нисбатан фоизда
1.	Мелиоратив объектларни қуриш ва таъмирлаш	65811,0	70,7
2.	Сув хўжалигини қуриш ва эксплуатация қилиш ташкилотларининг моддий-техник базаси юксалтириш	27165,0	29,3
	Жами	92976,0	100

⁸ Қаранг: www.lex.uz

Ушбу фонд маблағларининг сарфланиш йўналишларидан кўриниб турибдики, жами маблағларининг 70,7%и мелиоратив объектларни қуриш ва таъмирлаш лойиҳаларига сарфланмоқда. Ушбу йўналишдаги лойиҳалар коллекторларни қуриш ва таъмирлаш, ёпиқ горизонтал дренаж тармоқларини қайта тиклаш, мелиоратив насос станцияларни қуриш ва таъмирлаш каби лойиҳалар учун сарфланмоқда.

Президентимиз Ислон Каримов томонидан илгари сурилган 2009-2012 йилларга мўлжалланган Инқирозга қарши чоралар дастури самарали ижросини таъминлаш “Тикланиш ва тараққиёт жамғармаси” алоҳида аҳамият касб этади.

Жамғарманинг асосий вазифалари:

-давлат ва хўжалик юритувчи субъектлар, шу жумладан тижорат банклари, хорижий жамғарма ва инвесторлар ҳамда бошқа манфаатдор тузилмаларнинг молиявий маблағларини жамлаш;

-иқтисодиётни ривожлантириш, ишлаб чиқаришни таркибий жиҳатдан ўзгартириш ва модернизация қилиш борасида устувор вазифаларни амалга ошириш учун ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлган ғоят муҳим лойиҳаларни молиялаштириш;

-стратегик муҳим аҳамиятга эга бўлган корхоналар, аввало иқтисодиётнинг базавий тармоқлари корхоналарини янгилаш ва техник жиҳатдан қайта қуроллантириш дастурларини кредитлаш;

-ёқилғи-энергетика комплекси, кимё саноати, машинасозлик ва рангли металлургия тармоқларини техникавий қайта қуроллантиришга ҳамда ишлаб чиқариш суръатлари ва ҳажмларини оширишга йўналтирилган лойиҳалар молиялаштирилишини таъминлаш;

-биринчи навбатда истиқболли, аммо етарлича ривожланмаган минтақаларда ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш инфратузилмасини шакллантириш бўйича ижтимоий жиҳатдан аҳамиятли миллий давлат дастурлари ва лойиҳалари амалга оширилишини молиялаштириш;

-республиканинг халқаро коммуникациялар тармоғига интеграциялашуви учун шарт-шароитлар яратадиган, халқаро транспорт йўлаклари ва жаҳон бозорларига энг қисқа йўл билан чиқишини таъминлайдиган транспорт ҳамда телекоммуникациялар инфратузилмасини модернизациялаш ва ривожлантиришни молиялаштириш;

-халқаро молия институтлари, республика ва хорижий мамлакатларнинг кредит муассасалари билан лойиҳаларнинг қўшма молиялаштирилишини ташкил этишни таъминлаш ҳисобланади.

Тикланиш ва тараққиёт жамғармасини ташкил қилиниши реал секторнинг таянч тармоқларини модернизация қилиш ва техник қайта қуроллантириш, самарали таркбий ислохотларни амалга ошириш ва инвестиция сиёсатини молиявий

таъминлашнинг самарали манбаларини шаклланишига олиб келди. Айниқса ушбу жамғарма инқирозга қарши чоралар дастурида белгиланган чора тадбирларни самарали ижросини таъминлашда алоҳида аҳамият касб этмоқда. Буни қуйидаги жадвал маълумотларидан кўришимиз мумкин.

Шуни алоҳида таъкидлашни истардимки, Тикланиш ва тараққиёт фондининг стратегик муҳим лойиҳаларни мустақил равишда ҳамда халқаро молия институтлари ва хорижий компаниялар билан биргаликда молиялаштириш борасидаги роли ортиб бормоқда.

Ислон Каримов

Ўзбекистон Республикаси Тикланиш ва тараққиёт жамғармаси маблағларини жалб қилиш орқали амалга ошириладиган инвестицион лойиҳаларнинг 2010 йилда йўналтириладиган хажми (млн. долл.)

Буюртмачилар ва лойиҳанинг номи	2010 йилда йўналтирилган маблағларини	Тикланиш ва тараққиёт жамғармаси маблағлари ҳисобига	Тикланиш ва тараққиёт жамғармаси маблағларини нг улуши,%да
Жами	2033,5	870,9	42,8
Янги қурилиш	1403,8	542,7	38,6
Модернизация ва қайта таъмирлаш	377,2	223,3	59,1
Бошқа йўналишлар	252,3	104,8	41,5
Шундан			
Геология,ёқилғи-энергетика, кимё, нефт кимё ва металлургия саноати масалалари бўйича мажмуа	1392,3	660,0	47,4
Машинасозлик, электротехника ва авиация саноати, маҳсулотларни андозалаштириш масалалари бўйича мажмуа	280,0	50,0	17,8
Коммунал соҳа, транспорт, капитал қурилиш, қурилиш саноати бўйича мажмуа	347,8	147,3	42,3
Қишлоқ ва сув хўжалиги, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ва истеъмол товарлари масалалари бўйича мажмуа	0,5	0,26	52
Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, вилоятлар, Тошкент шаҳри ҳокимиятлари	12,79	12,79	100

Ушбу фонд маблағлари ҳисобидан 2010 йилда жами 870,9 млн. доллар хажмдаги лойиҳалар молиялаштирилиши кўзда тутилган бўлиб, жами молиялаштириш манбалари таркибида ушбу фонд маблағларининг улуши 42,8%ни ташкил этади.

Янги қурилиш лойиҳалари учун 542,7 млн. доллар маблағ ажратилиши кўзда тутилган. Модернизация ва қайта таъмирлаш лойиҳалари учун эса 223,3 млн. доллар маблағ жалб қилиниши кўзда тутилган бўлиб, жами молиялаштириш манбалари таркибида 59,1%ни ташкил қилган. Бошқа йўналишларда жами 252,3 млн. долларни капитал сифимига эга бўлган лойиҳаларнинг 104,8 млн. доллар қисми яъни 41,5%и ушбу фонд малағлари ҳисобига тўғри келган.

Иқтисодиётнинг таянч тармоқлари ҳисобланган геология, ёқилғи-энергетика, кимё, нефт-кимё ва металлургия, машинасозлик, электротехника ва авиация, қурилиш саноати, инфраструктура объектлари ва қишлоқ хўжалиги тармоқларидаги янги қурилиш, модернизация ва қайта таъмирлаш бўйича инвестицион лойиҳаларни молиялаштириш ва амалга оширишда ғоят юксак аҳамият касб этмоқда.

Ўзбекистон Республикасининг Инвестиция дастури Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси тасдиқланадиган ва ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг устувор йўналишларида амалга ошириладиган инвестиция лойиҳалари ўз ичига олади.

Ўтган даврда Фонд маблағлари ҳисобидан 14 та йирик инвестиция лойиҳаси молиялаштирилди. Ўзбекистон-Уммон кўшма инвестиция компанияси иштирокида тўқимачилик, телекоммуникация тармоқлари ва молия секторида умумий қиймати қарийиб

80 миллион долларлик 3 та инвестиция лойиҳасини молиялаштириш ишлари бошланганлигини Мухтарам Президентимиз ўз маърузаларида таъкидлаб ўтган эдилар.

Ушбу истиқболли лойиҳаларни молиялаштириш ва таркибий ўзгаришлардаги Тикланиш ва тараққиёт фондинининг аҳамиятини янада ошириш мақсадида унинг низом жамғармасини 2014 йилгача икки баробар ошириш яъни 5 миллиард доллардан 10 миллиард долларгача кўпайтириш бўйича Қарор қабул қилинди.

3.6. Иқтисодийни модернизациялаш ва инвестицион фаолликни оширишда банкларнинг аҳамияти

Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан белгилаб берилган 2010 йилда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор вазифаларини амалга ошириш юзасидан кўрилган чора-тадбирлар натижасида иқтисодий барқарор, мувозанатли ва изчил ривожлантиришнинг белгиланган прогнозларига эришилди ҳамда макроиқтисодий кўрсаткичларнинг мутаносиблиги таъминланди.

Бу Президентимизнинг Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йилда республикани ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2011 йил иқтисодий дастурининг энг муҳим устувор вазифаларига бағишланган мажлисидаги маърузасида алоҳида таъкидланди.

Бу борада авваламбор мамлакатимиз иқтисодиётидаги ижобий кўрсаткичлар ва нохуш тенденцияларни нафақат қайд этиш, балки иқтисодиётимизнинг ривожини белгилаб берадиган сабаб ва омилларни чуқур ва ҳолисона таҳлил қилиш муҳим аҳамият касб этади.

Шуни эслатиб ўтиш жоизки, юртимизда ялпи ички маҳсулотнинг ўсиш суръатлари 2008 йилда 9 фоиз, 2009 йилда 8,1 фоиз, 2010 йилда эса 8,5 фоизни ташкил этди. Кейинги ўн йилда, яъни 2000 йилга нисбатан таққослаганда, 2010 йилда мамлакатимизда ялпи ички маҳсулот қарийб 2 баробар, аҳоли жон бошига ҳисоблаганда эса 1,7 баробар ошди.

Харид имкониятлари мутаносиблигини ҳисобга олган ҳолда санаганда, ялпи ички маҳсулотнинг 2010 йилда 2000 йилга нисбатан ўсиши 2,6 каррани ташкил қилди.

Ўз-ўзидан равшанки, буларнинг барчаси иқтисодиётимизнинг юқори суръатлар билан барқарор ўсиб бораётгани ва мамлакатимизда рўй бераётган улкан ижобий ўзгаришлардан далолат беради.

Барча соҳаларда бўлгани каби молия бозорида, шу жумладан, банк секторида ўтказилаётган ислохотларда унда сезиларли силжишлар ва ўзгаришлар амалга оширилмоқда. Бу ўзгаришлар мустақиллик йилларида жаҳон андозаларига мос келадиган банк тизимини босқичма босқич барпо этиш билан ҳамоҳанг тарзда давом эттирилмоқда.

Жаҳоннинг кўплаб мамлакатларини қамраб олган молиявий инқироз кўлами кенгаётганига қарамай, Ўзбекистон банк тизими ишончлилиги ва барқарор ривожланаётгани, хорижий молиялаштириш манбаларига қарамлиги йўқлиги ва ташқи инқироз ҳолатларининг салбий таъсирига берилмаслик хусусиятлари билан ажралиб турди.

Президентимиз томонидан: “Бугун дунё иқтисодиётидаги аҳволни таҳлил қилар эканмиз, жаҳон молиявий ва иқтисодий инқирози ҳали-бери ниҳоясига етгани йўқ, деб айтишга барча асосларимиз бор.

Дунёдаги тараққий топган 20 та давлат иштирокида ташкил этилган, “Катта йигирмалик” деб ном олган гуруҳ доирасида қабул қилинаётган барча чора-тадбирларга қарамадан, жаҳон иқтисодиётида барқарор ўсиш суръатларига эришиш йўлида ҳозирча бирон-бир жиддий силжиш кўзга ташланаётгани йўқ”⁹ деб айтган гаплари мамлакатимиз иқтисодиётида, айниқса молия-банк тизимида сезиларли ишлар амалга оширилганидан дарак беради.

⁹Каримов И.А. Барча режа ва дастурларимиз ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат қилади. Банк ахборотномаси. 26.01.2011 й.№ 4(767).

Чунки, жаҳонда давом этаётган иқтисодий-молиявий инқироз йилларида кўплаб давлатлар ўз иқтисодиётига, айниқса, молия-банк соҳасини сақлаб қолиш мақсадида айнан шу соҳага улкан маблағларни йўналтиришга мажбур бўлди. Бу, ўз навбатида, бир қатор давлатларда, аввало, ривожланган мамлакатларда катта миқдордаги давлат бюджети тақчиллиги ва давлат қарзларини келтириб чиқарди, молиявий номутаносибликнинг юзага келишига сабаб бўлди.

Бугунги кунда халқаро миқёсда молия бозорларини пул ресурслари билан зўр бериб тўлдириш давом этаётгани фонд ва хом ашё бозорларида сунъий равишда ошириб борилган спекулятив нархларнинг янада кўтарилиб кетишига, таъбир жоиз бўлса, молиявий кўпикларнинг баттар авж олишига, инфляциянинг жиловлаб бўлмас даражада ўсиш хавфининг кучайишига олиб келмоқда.

Пул муомаласи – пулларнинг нақд ва нақд пулсиз шаклда узлуксиз ҳаракати бўлиб, ушбу жараёнда пул муомала ва тўлов функциясини бажаради. Нақд ва нақд пулсиз ҳисоб-китоблар ўзаро узвий боғлиқдир.

Пул массаси- ҳар қандай мамлакат иқтисодиётида товарлар ва хизматлар айланишини таъминлайдиган, хусусий шахслар, институционал мулкдорлар(корхоналар, бирламалар, ташкилотлар ва б.) ва давлат эгалик қиладиган нақд ва нақд пулсиз харид ҳамда тўлов воситалари мажмуидир.

Шунинг учун ҳам банк тизими ҳар доим ҳам ҳукумат эътиборидаги масала бўлиб қолмоқда. Ҳар йили бўладиган мамлакатимизнинг ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва кейинги йилларга мўлжаллаган иқтисодий дастурига бағишланган мажлислардаги Президент маърузаларида бунга алоҳида эътибор қаратилмоқда ва банк тизимини янада ривожлантириши йўллари белгилаб берилмоқда.

Ҳисобот даврида Марказий банкнинг пул-кредит сиёсати 2010 йил учун мўлжалланган макроиқтисодий кўрсаткичларнинг бажарилишига, шунингдек 2009-2012 йилларга мўлжалланган Инқирозга қарши чоралар дастурида белгиланган вазифаларнинг сўзсиз бажарилишини таъминлашга қаратилди.

Пул - кредит сиёсати – давлат томонидан иқтисодий қишни таъминлаш мақсадида пул муомаласини ташкил этиш ва барқарорлигини таъминлаш учун амалга ошириладиган барча чора-тадбирлар мажмуи.

2010 йилда мамлакатимиз банк тизимини ликвидлигини янада мустаҳкамлаш, унинг барқарорлигини кучайтириш ва макроиқтисодий барқарорликни мустаҳкамлашга қаратилди.

Банк тизими – бу мамлакат ҳудудида тарихан шаклланган ва қонун билан мустаҳкамланган кредит ташкилотларининг фаолият кўрсатиш шакли

Банк ликвидлиги- банклар мажбуриятларини ўз вақтида қайтара олиш қобилияти ёки пасивлардаги мажбуриятларни қайтариш учун активларни пулга айланиш қобилиятидир.

Бугунги кунда мамлакатимизнинг 15 та тижорат банки “Фитч Рейтингс”, “Мудис” ва “Стандарт энд Пурс” каби етакчи халқаро рейтинг агентликларининг “барқарор” деган рейтинг даражасига эгадир.

Жаҳон миқёсида конвертация қилинадиган асосий валюталарнинг беқарорлиги жиддий хавотир уйғотмасдан қолмайди. Бу, биринчи навбатда, ривожланаётган мамлакатларнинг ушбу валюталарга бўлган ишончига жиддий путур етказмоқда.

Бизнинг мамлакатимизда эса 2010 йилда ташқи савдо ва тўлов баланслари сезиларли даражада мустаҳкамланди. Экспортнинг умумий ҳажми 10,8 фоиз, ташқи савдо балансининг ижобий салдоси эса 1,8 баробар ошди ва 4 миллиард 200 миллион долларни ташкил этди. Мамлакатимизнинг олтин-валюта захираси ҳам шунга мувофиқ равишда кўпайди.

Ташқи қарзлар асосан узоқ муддатга, фақат иқтисодийнинг стратегик тармоқларини модернизация қилиш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлаш бўйича инвестиция лойиҳаларини молиялаштириш учун жалб қилинди.

3.7. Банкларнинг капиталлашув даражасини янада ошириш - уларнинг молиявий барқарорлиги ва иқтисодий ислоҳотлардаги аҳамиятини оширишнинг молиявий омили сифатида

Банкларнинг капиталлашув даражасини оширилиши, банк ликвидлигини оширилиши пировардида уларнинг молиявий барқарорлигини таъминлаш учун мустаҳкам замин яратади. Шу билан биргаликда кенг кўламли ислоҳотларни амалга оширишда банкларнинг инвестиция кредитлари орқали иштирокини таъминлашни фаоллаштиришда уларнинг барқарор ресурс базасини шакллантириб беради. Инвестициялашнинг узоқ муддатли ресурс базасини мустаҳкамлаш, шунингдек жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози оқибатларини бартараф этиш мақсадида тижорат банкларининг капиталлашув даражасини янада ошириш мақсад қилиб қўйилган эди.

Ўзбекистон Республикаси тижорат банклари учун 2010 йил ҳам 2009 йил каби ўзига хос ислоҳотлар ва ўзгаришларга бой бўлди. Бунда асосан, республика тижорат банкларининг барқарорлигини таъминлаш ва молиявий инқирозга қарши курашиш борасида мамлакатимиз Президенти томонидан қабул қилинган қарор ва 2009-2012 йилларга мўлжалланган "Инқирозга қарши чоралар" Давлат дастури муҳим аҳамият касб этди.

Дарҳақиқат, ушбу ютуқларга мамлакатимиз раҳбарияти томонидан банк тизимиغا, банкларнинг капиталлашувига алоҳида эътибор қаратилаётганлиги натижасида эришилмоқда.

Банкларнинг умумий капитали – банкларнинг ўз фаолиятларини (банк операцияларини) амалга ошириш учун мўлжалланган молиявий ресурслари бўлиб, у банклар томонидан турли манбалар орқали жалб этилган пул капиталидан иборат. Банкларнинг умумий капитали хусусий капитал билан бир қаторда ундан бир неча баробар кўпроқ бўлган жалб этилган капитални ҳам ўз ичига олади.

Бугунги кунда мамлакатимиз банк тизими қатъий халқаро талабларга жавоб берадиган энг барқарор тизимлардан бири бўлиб фаолият кўрсатмоқда.

2010 йилда тижорат банкларининг жами капиталини камида 20%га ошириш ва яқин 2 йилда банклар жами банклар капитали даражасини ЯИМга нисбатан 10%га етказиш кўзда тутилган эди.

Шу билан бирга 2010 йилда ҳам тижорат банклари томонидан яна 250 млрд. сўмлик қўшимча акциялар муомалага чиқарилиб, банклар устав капиталларини оширилиш режаси белгилаб берилган эди.

2010 йилда тижорат банкларининг жами капитали 36 фоизга ортди ва банкларимиз эришган 23 фоиз миқдоридаги капиталнинг етарлилик даражаси дунёда қабул қилинган халқаро Базель-2 стандартлари бўйича бегиланган меъёрдан банкларимизнинг капиталларини етарлилик даражаси 3 баробардан кўпдир. Фақат ўтган йилнинг ўзида депозитлар ҳажми 1,5 баробардан зиёд ошди.

Банк капиталининг етарлилик даражаси – бу жами капиталнинг рискка тортилган активларга нисбати бўлиб, у халқаро Базель келишувига кўра камида 8% ни ташкил этиши керак.

Сўнгги икки йилда тижорат банкларининг умумий капитали 2 баробар кўпайди ва бугунги кунда 3 трлн. сўмдан ошиб кетди.

Натижада, тижорат банкларининг жами капитали 2009 йилга нисбатан 1,4 баробар ошиб, 2011 йилнинг 1 январь ҳолатига кўра 4,1 трлн. сўмни ташкил этди.

Буни 2010 йил августида «Moody's» халқаро рейтинг агентлиги томонидан Ўзбекистон Республикаси банк тизимининг ривожланиш истиқболларини «барқарор» деб баҳолангани ҳамда мамлакатимизнинг 15 та тижорат банки фаолияти «Fitch ratings», «Moody's» ва «Standard & Poor's» каби етакчи халқаро рейтинг компанияларининг «барқарор» деган юқори рейтинг баҳосини олганликлари ҳам тасдиқлаб турибди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 12 июлдаги ПҚ-670 сонли «Банкларнинг капиталлашувини янада ошириш ва иқтисодийетни модернизациялашдаги инвестиция жараёнларида уларнинг иштирокини фаоллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида» ги Қарори ва Банк тизимининг молиявий барқарорлигини янада ошириш 2010 йил 6 апрелда Ўзбекистон республикаси Президентининг “Банк тизимининг молиявий барқарорлигини янада ошириш ва инвестициявий фаоллигини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-1317- сонли Қарорларига асосан банкларнинг минимал устав капиталлари миқдорига ўзгартиришлар киритилди. Ушбу қарорларга мувофиқ янги ташкил этилаётган тижорат банкларининг минимал устав капитали 2011 йилнинг 1 январидан бошлаб куйидагича миқдорда белгилаб қўйилди:

Тижорат банклари учун сўм эквивалентида 10 млн.евро миқдорига;

Хусусий банклар учун сўм эквивалентида 5.0 млн.евро миқдорига;

Хорижий капитал иштирокидаги банклар учун сўм эквивалентида 10 млн.евро миқдорига.

3.8. Тижорат банклари кредитлари ва уларни кўпайтириш

Республикаимиз банк амалиётида кредитлаш шаклларида кенг фойдаланиш мижозларнинг кредитларга бўлган эҳтиёжларини тўлароқ қондиришга, банкларнинг кредит операциялари кўламини кенгайтиришга, кредит рискинни маълум даражада

Кредит-бу вақтинча бўш турган пул маблағларини маълум муддатга, ҳақ тўлаш шарти билан қарзга олиш ва қайтариб бериш юзасидан келиб чиққан иқтисодий муносабатлар йиғиндиси.

минималлаштиришга ва ниҳоят, банкларнинг кредит операцияларидан оладиган даромадлари ошишига олиб келди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 6 апрелдаги “Банк тизимининг молиявий барқарорлигини янада ошириш ва инвестициявий фаоллигини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-1317-сонли Қарорига асосан:

Ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан қайта янгилаш бўйича инвестиция лойиҳаларини амалга оширишда тижорат банкларининг иштирокини янада фаоллаштириш мақсадида 2010 йилда жами 3,2 трлн. сўмлик кредит ресурсларини ажратиш белгилаб берилган. 2010 йилда тижорат банклари томонидан корхоналар ва тармоқларни модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан қайта жиҳозлашга йўналтирилган инвестицион кредитларнинг миқдори 3,1 трлн. сўмни ташкил этиб, йиллик режанинг 96 фоизи бажарилди.

Тижорат банклари томонидан, шу жумладан, бошқа инвесторлар иштирокида банкрот корхоналар негизда ташкил этилган корхоналарга, янги инвесторларга сотилгунга қадар, улар давлат рўйхатидан ўтган пайтдан бошлаб уч йилдан кўп бўлмаган муддатга куйидаги ҳуқуқлар берилган:

Сўнгги йилларда банкларнинг кредит ва инвестиция фаолиятида ҳам ижобий ўзгаришлар амалга оширилмоқда. Банк активлари 2009 йилга нисбатан 32,1 фоиз ўсиб, 20,7 трлн. сўмдан ошиб кетди.

Ҳисобот йилида иқтисодийетнинг реал секторига йўналтирилган кредитларнинг умумий ҳажми 35 фоизга кўпайиб, бугунги кунда уларнинг миқдори 11,5 трлн. сўмдан ошиб кетди.

Шуниси эътиборга лойикки, 2010 йилнинг охиридаги ҳолат бўйича ички манбалар ҳисобидан берилган кредитларнинг тижорат банклари умумий кредит портфелидаги ялпи улуши 85,1 фоизни ташкил этди.

Банкларнинг кредит портфели таркибида ҳам сифат ўзгаришлари рўй бермоқда. Умумий кредит портфелида узок муддатли, яъни 3 йилдан ортиқ муддатга бериладиган инвестиция кредитларининг улуши 2000 йилнинг охиридаги 35 фоиздан 2010 йилнинг охирида 75,2 фоизга ўсди.

Банкларнинг кредит портфели – тижорат банклари томонидан берилган кредитларнинг умумий жамланмаси бўлиб, улар қуйидагича таснифланади: а) яхши; б) стандарт; в) субстандарт; г) шубҳали; д) умидсиз. Тижорат банкларининг маълум санага ссуда ҳисобварақаларида қолган пул маблағлари мажмуаси (қолдиғи).

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 28.07.2009 й. (N ПҚ-1166) “Тижорат банкларининг инвестиция лойиҳаларини молиялаштиришга йўналтириладиган узок муддатли кредитлари улушини кўпайтиришни рағбатлантириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” Қарорига биноан тижорат банкларига қуйидаги имтиёзлар берилди:

■ 2015 йилнинг 1 январигача тижорат банклари кредит портфели таркибида узок муддатли инвестициявий молиялашнинг улушига қараб табақалаштирилган ставкалар бўйича фойда солиғини тўлаш;

■ Тижорат банкларига корхона ва ташкилотлар - йирик инвестиция лойиҳалари ташаббускорларига лойиҳа-смета ҳужжатларини ишлаб чиқиш ва уларни инвестиция лойиҳасини амалга ошириш учун қабул қилишда умуман лойиҳани молиялаш учун бериладиган кредитнинг умумий суммасига киритган ҳолда, экспертизадан ўтказиш бўйича харажатларни молиялашга кредитлар беришни амалиётга татбиқ қилиш.

3.9. Нобанк кредит ташкилотлари фаолиятини такомиллаштириш

Сўнгги йилларда Республика тижорат банклари ўртасида ҳамда янги ташкил топаётган кредит институтлари ўртасида тенг ва беғараз рақобат муҳити шакллантирилмоқда. Бу эса ўз навбатида тижорат банкларининг активларини бошқариш стратегиясини тўғри танлашни, мажбуриятларини ўз вақтида бажариш ва шу асосда юқори даромадга эришиш мумкинлигидан дарак бермоқда.

2010 йил 26 ноябрда қабул қилинган “2011-2015 йилларда республика молия-банк тизимини янада ислоҳ қилиш ва барқарорлигини ошириш ҳамда юқори халқаро рейтинг кўрсаткичларига эришишнинг устувор йўналишлари тўғрисида”ги ПҚ-1438 сонли Қароридан банк молия тизими ҳамда кредит ташкилотлари фаолиятини такомиллаштиришга алоҳида эътибор қаратилганлиги таъкидлаб ўтилган. Бунинг натижасида, бугун мазкур тизим жадаллик билан ривожланиб, нобанк кредит ташкилотлари хизматларидан фойдаланаётган аҳоли сони тобора кўпайиб бормоқда.

2011 йил 1 январь ҳолатига республиканинг барча ҳудудларида жами 209 та нобанк кредит ташкилоти, хусусан 116 та кредит уюшмаси, 35 та микрокредит ташкилоти ва 58 та ломбардлар фаолият юритиб келмоқдалар.

Нобанк кредит ташкилотларининг кредит портфели 2011 йил 1 январь ҳолатига 304 млрд.сўмни ташкил этди. Бу кўрсаткич ўтган йилга нисбатан 58 фоизга кўпдир.

Микролизинг-микромолиявий хизматлар кўрсатувчи ташкилот томонидан лизинг олувчининг топшириғига биноан учинчи тарафдан мол-мулк олиш ҳамда уни эгалик қилиш ва фойдаланиш учун лизинг олувчига шартномада белгиланган шартлар асосида ҳақ эвазига бериш назарда тутилладиган хизматдир.

Аммо нобанк кредит ташкилотлари фаолиятини ва улар томонидан кўрсатаётган хизматларини сифат жиҳатдан юксалтириш бугунги куннинг долзарб масаласи бўлиб қолмоқда.

Шу боис мамлакатимиз Президенти томонидан хусусий банклар, хусусий мулкка асосланган лизинг, суғурта компаниялари, микромолиявий ташкилотлар, кредит уюшмалари каби нобанк ташкилотларини ташкил этишнинг қонунчилик асосларини шакллантириш талаб этилмоқда.

Шунинг учун айти пайтда мамлакатимизда “Хусусий банк ва молия институтлари ва улар фаолиятининг кафолатлари тўғрисида”, “Рақобат тўғрисида”, “Риэлторлик фаолияти тўғрисида”, “Кредит ахбороти алмашинуви тўғрисида”, “Гаров реестри тўғрисида”ги қонунлар лойиҳасини ишлаб чиқиш амалга оширилмоқда.

Микролизинг-тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш учун лизинг тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ энг кам иш ҳақининг икки минг баравари миқдоридан ошмайдиган суммада берилади.

3.10. Зарар кўриб ишлаётган ва иқтисодий ночор корхоналарни молиявий соғломлаштириш жараёнида банкларнинг аҳамияти ва уни янада ошириш

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 19 ноябрдаги Ф-4010 сонли “Иқтисодий ночор корхоналарни тижорат банкларига сотиш тўғрисидаги тартибни тасдиқлаш тўғрисида”ги Фармойиши билан иқтисодий ночор корхоналарнинг молиявий қобилиятини тиклаш бўйича бир қатор имтиёзлар(қўмақлар) берилган. Жумладан:

➤ Ушбу фармойишининг 2-банди асосида берилган имтиёзлар бўйича мол-мулк солиғи суммасини корхона харажатларига киритмаслик;

➤ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 28 ноябрдаги ПФ-4058-сон Фармонида мувофиқ, асосий воситалар ва номоддий активлар бўйича амортизация ажратмаларини ўрнатилган меъёрдан камроқ ҳисоблаш.

Юқорида қайд этилган меъерий ҳужжат орқали тижорат банкларига ҳам муайян имкониятлар берилган. Жумладан:

- банкрот корхона негизида устав жамғармаси 100% гача бўлган янги корхона ташкил этиш;

- банкрот корхонанинг тугатилиши муносабати билан унга аввал берилган, қопланмаган кредитини, шу жумладан Ҳукумат кафолати билан берилган кредит суммасини банк кенгашининг қарори билан ҳисобдан чиқариш;

- банкрот корхона учун малакали бошқарув компаниясини тузиш ва жалб қилиш;

- банкрот корхонани тугатиш баҳосида сотиб олиб, унинг фаолиятини тиклаб, қайтадан бозор баҳосида сотиш ва ҳ.к.

Айти пайтда мазкур жараённинг самарадорлигини ва таъсирчанлигини таъминлаш мақсадида тижорат банклари балансига ўтказилган банкрот корхоналарни тиклаш, техник ва технологик модернизация қилиш ва ишлаб чиқаришни қайта қуроллантириш, зарур бўлганда корхонани тўлиқ реконструкция қилиш орқали фаолият йўналишини ўзгартириш, стратегик ҳамкорлик ва инвесторларни жалб қилишни назарда тутувчи бизнес-режаларни ишлаб чиқиш белгиланган.

Ушбу қарорни бажариш натижасида ҳисобот йилида, паст рентабелли ва иқтисодий ночор корхоналарни тугатиш ва бу жараёнга тижорат банкларини жалб этишга қаратилган чора-тадбирлар корхоналарнинг молиявий барқарорлигини оширишда муҳим ўрин тутмоқда. Чунки тўланмай қолган қарзлари туфайли банкларнинг балансига ўтказилган банкрот корхоналарни молиявий соғломлаштириш борасидаги тижорат банкларининг бугунги кундаги фаолияти юксак баҳолашга моликдир.

Ўзбекистон Республикасида жорий этилган бундай механизм банкрот корхоналарда ишлаб чиқариш фаолиятини қайта тиклаш, ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик янгилаш учун банклар томонидан қўшимча инвестиция киритиш, ана шундай корхоналарни молиявий соғломлаштириш, янги турдаги маҳсулотлар ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш ва замонавий бошқарув усуллари татбиқ этиш, шунингдек, иш ўринларини қайта тиклаш ва янги иш ўринларини яратишни кўзда тутади.

Шу тариқа фаолият кўрсатишга лаёқатли, илгаригига қараганда технологик жиҳатдан анча юкори даражада ишлайдиган, фаолияти қайта тикланган корхоналар янги инвесторлар эътиборини тобора кўпроқ ўзига тортмоқда. Инвесторлар ҳозирги пайтда бундай корхоналарни банклардан фаол сотиб олмақда.

Бугунги кунда тижорат банклари балансига берилган 147 та банкрот корхонанинг 140 тасида ишлаб чиқариш қайта тиклангани, уларнинг 64 таси янги инвесторларга сотилгани бу фикрнинг ёрқин далилидир. Қайд этиш керакки, банклар томонидан бу корхоналарни модернизация қилиш ва технологик қайта жиҳозлаш учун 156 миллиард сўм миқдорда инвестиция йўналтирилди, 21 мингдан кўпроқ иш ўрни ташкил қилинди.

Бу борадаги ўтган давр давомида тижорат банклари томонидан ушбу корхоналарга киритилган 156 млрд. сўмлик инвестициялар ҳисобига жами 460 млрд. сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилди, шундан 165 млн. АҚШ долл. маҳсулот экспорт қилинди ҳамда 21 мингдан ортиқ ишчи ўринлари яратилди.

Бундай ёндашув келгусида ҳам банкларнинг балансига ўтказилган банкрот корхоналарни қайта тиклаш ишларида энг муҳим йўналиш бўлиб қолиши зарур.

3.11. Тижорат банклари депозитларига аҳоли ва хўжалик субъектлари бўш пул маблағларини жалб этиш ва банк хизматлари турини ривожлантириш

Банклар томонидан аҳолига кўрсатилаётган хизматлар кўламини кенгайтириш, замонавий технологиялар асосида қулайликлар яратиш мақсадида амалга оширилиб келинаётган бир қатор чора-тадбирлар ҳам мамлакатимизнинг ижтимоий-иқтисодий ҳаётида ўз аксини топмоқда.

Аҳоли даромади ва фаровонлигини ошириш борасида ҳам сифат жиҳатидан чуқур ўзгаришлар юз бермоқда. Аҳолининг иш ҳақи ва умуман, пул даромадлари барқарор ошиб бормоқда, унинг харид қобилияти муттасил ўсмоқда, фуқароларимиз истеъмол қиладиган маҳсулотлар таркибининг сифати ортмоқда.

Биргина 2010 йилда бюджет соҳаси муассасалари ходимларининг иш ҳақи, пенсиялар ва ижтимоий нафақалар, стипендиялар миқдори 32 фоизга, аҳолининг умумий пул даромадлари эса жон бошига 1,3 баробар ошди.

Аҳолининг даромадлари таркибида тадбиркорлик фаолиятдан олинаётган даромад улуши тобора салмоқли ўрин эгалламоқда ва барча даромадларнинг 47 фоиздан ортиғи ушбу соҳа ҳиссасига тўғри келмоқда.

Президентимиз «Банкдан ташқари пул айланмасини кескин қисқартириш ва пул муомаласини мустаҳкамлаш, миллий валюта барқарорлигини ошириш, чакана савдо ва хизмат кўрсатиш соҳасида ҳисоб-китобларни амалга оширишда пластик карточкалардан фойдаланишни кенгайтириш масалалари бундан буён ҳам эътиборимиз марказида бўлиши даркор», деб таъкидлаб ўтган эдилар.

Аҳолининг бўш пул маблағларини кредит ташкилотларининг депозитларига жалб қилишни рағбатлантириш чоралари кўрилаётгани, қулай омонат турлари таклиф этилаётгани, уларнинг банклардаги жамғармалари қонун билан кафолатлангани ва ўз вақтида қайтарилаётгани омонатлар миқдорининг 2009 йилга нисбатан 52,6 фоиз ошиб, ҳозирга кунда 4,4 трлн. сўмга етишига пухта замин яратди. Бу фуқароларимизнинг банк тизимига бўлган юксак ишончидан далолат беради.

Мамлакат пул обороти-маълум бир давр мобайнида корхоналар, ташкилотлар ва аҳоли томонидан нақд пул ва нақд пулсиз шаклда амалга оширилган тўловлар мажмуасидир.

Айниқса бунда Президентимизнинг 2009 йил 6 апрелдаги “Тижорат банклари депозитларига аҳоли ва хўжалик субъектлари бўш пул маблағларини жалб этишни янада рағбатлантириш кўшимча чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорлари муҳим омил бўлмоқда.

Ушбу вазифадан келиб чиққан ҳолда, банк тизимида аҳолига кўрсатилаётган замонавий банк хизматлари турларини кенгайтириш, нақд пулсиз ҳисоб-китоблар тизимини кенг жорий этиш, жумладан пластик карточкалардан фойдаланишни ривожлантириш бўйича аниқ чора-тадбирлар кўриб борилди.

Ўз навбатида, пластик карточкалар ва терминаллар ёрдамида амалга оширилган ўтказмалар ҳажми йилдан-йилга юқори суръатларда ошиб бориши кўзда тутилгандир.

Республикамызда нақд пулсиз ҳисоб-китоблар тизимини янада ривожлантириш борасида кўрилаётган чора-тадбирлар натижасида муомалага чиқарилган пластик карточкалар сони 7,9 миллион дондан ошиб кетди. Савдо ва хизмат кўрсатиш шохобчаларига ўрнатилган ҳисоб-китоб терминаллари сони эса 85 минг 741 тага етди.

Шуни такидлаш лозимки мамлакатимиз ҳукумати томонидан банк тизимида пластик карточкалар миқдорини ошириш ва аҳолини пластик карточкалар билан ҳисоб китобларини амалга оширишни рағбатлантириш борасида бир қанча имтиёзлар берилмоқда.

Ўзбекистон республикаси Президентининг 2006 йил 3 августдаги ПҚ-433сонли Қарорининг 1 –банди, 2-хатбошига мувофиқ, банк микропроцессор пластик карточкалари ва тўлов терминалларини ишлаб чиқарувчи корхоналар 2010 йилнинг 1 январигача банк микропроцессор пластик карточкалари ва тўлов терминалларини ишлаб чиқариш учун импорт қилинадиган хом ашё, сарфланувчи ва бутловчи материаллар, дастурий таъминот ва лицензиялар божхона тўловлари (божхона расмийлаштирувчи йиғимларидан ташқари) тўлашдан озод этилди.

Ўзбекистон Республикаси Марказий банки тижорат банкларининг Марказий банкдаги юридик шахсларнинг жалб этиладиган депозитлари бўйича мажбурий захиралари нормаларининг табақалаштирилган ставкаларини татбиқ этиш:

■ муддати 1 йилдан 3 йилгача бўлган депозитлар бўйича - умумжорий этилган нормаларнинг 80% миқдорига;

■ муддати 3 йилдан ортиқ депозитлар бўйича - умумжорий этилган нормаларнинг 70% миқдорига.

Қуйидагилар:

■ тижорат банкларининг депозитларига ва қимматли қарз қоғозларига 1 йилдан ортиқ муддатга жойлаштиришдан олинadиган фоизли даромадлари бўйича юридик шахслар беш йил муддатга солиққа тортишдан;

■ тижорат банклари аввал берилган кредитларни тўлаш ҳисобига ундириб олинadиган мулкни сотишда қўшилган қиймат солиғи тўлашдан;

■ лизинг хизматлари кўрсатувчи юридик шахслар 2009 йилнинг 1 сентябридан бошлаб уч йил муддатга фойда солиғи ва лизинг операцияларидан тушадиган даромадлар бўйича ягона солиқ тўловидан озод этилди.

Шу билан ҳозирги кунда мамлакатимиз банклари томонидан мижозларга кўрсатилаётган хизматлар кўламини кенгайтириш ва мижозлар ишончини янада ошириш борасида мавжуд ички имкониятлардан тўлиқ фойдаланиш вазифалари белгилаб берилди.

3.12. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йилида тижорат банклари фаолиятига берилган имтиёзлар

Мамлакатимизда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларни диверсификация қилиш бўйича ҳам ижобий ишлар амалга оширилди. Корхоналар ўртасида кооперация алоқалари мустаҳкамланмоқда, бу жараёнга кичик корхоналар ва хусусий бизнес субъектлари тобора кенг жалб қилинмоқда.

Ўтган йили банклар томонидан кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини молиявий қўллаб-қувватлашга алоҳида эътибор берилди. Мазкур соҳага ажратилган

Микромолиялаш-микромолиявий хизматлар кўрсатувчи ташкилотларнинг қонун ҳужжатларида белгиланган миқдордан ошмайдиган суммада микрокредит, микроқарз, микролизинг бериш, шунингдек микромолиявий хизматлар кўрсатиш тўғрисидаги шартномага мувофиқ бошқа хизматлар кўрсатиш борасидаги фаолиятидир.

кредитлар миқдори 2009 йилга нисбатан 1,4 баробар ошиб, 2011 йилнинг 1 январь ҳолатига кўра 2 триллион 700 млн. сўми ташкил этди. Жумладан, микрокредитлар ҳажми 485 млрд. сўмдан ошиб, бу кўрсаткич 2009 йилга нисбатан 1,5 баробарга кўпайди.

Мазкур кредитлар ҳисобига ҳудудларда 280 мингдан ортиқ янги иш ўринлари яратилди.

2011 йили мамлакатимизда ялпи ички маҳсулотнинг ўсиш суръатлари 108,3 фоиз, саноатдаги ўсиш – 109,3 фоиз, қишлоқ хўжалигида – 105,8 фоиз ҳажмида бўлиши кўзда тутилмоқда. Инфляция даражаси 7-9 фоиз атрофида бўлиши назарда тутилмоқда.

Микрокредит-қарз олувчига тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш учун энг кам иш ҳақининг минг баравари миқдоридан ошмайдиган суммада тўловлилик, муддатлилик ва қайтариш шартлари асосида бериладиган пул маблағларидир.

Тижорат банклари раҳбарлари зиммаларига мамлакатимиз Президентининг Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йил яқунларига бағишлаб, шу йил 21 январда ўтказилган мажлисида 2011 йил учун белгилаб берилган устувор вазифаларни ҳамда банк тизимини янада ислоҳ қилиш ва барқарорлигини ошириш, уларнинг инвестицион фаолиятини кучайтириш, банкларнинг капиталлашув даражасини янада ошириш, аҳоли ва чет эллик инвесторларнинг банк тизимига бўлган ишончини янада мустаҳкамлаш, иқтисодиётдаги узоқ муддатли кредит қўйилмалари улушини янада ошириш етакчи халқаро рейтинг компаниялари томонидан қабул қилинган халқаро меъёрлар, мезонлар ва стандартларга асосланган ҳолда банк тизимини баҳолаш кўрсаткичларининг замонавий тизимини жорий этиш борасида амалга оширилиши лозим бўлган муҳим вазифалар топширилди.

Тижорат банклари умумий капиталини ўстириш, шу жумладан уларнинг қўшимча акцияларини чиқариш орқали ошириш, 2011-2015 йилларда унинг ўртача 2,1 мартага оширилишини таъминлаш;

Шунингдек, барча тижорат банклари раҳбарлари зиммасига мамлакатимизда 2011 йилни - "Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили" деб эълон қилиниши муносабати билан бу борада қабул қилинадиган Давлат Дастурида белгиланган вазифаларни оғишмай бажарилишини таъминлаш, банкларнинг барча бўлим ва филиалларида бизнесни ривожлантириш учун янада қулай ишчан муҳитни яратиш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларига кредитлар ажратиш, биринчи навбатда, инвестиция мақсадлари учун узоқ муддатли кредитлар ажратиш механизмларини янада такомиллаштириш ва уларнинг ҳажмини ошириш, бошланғич капитални шакллантириш, микрокредитлар кўламини кенгайтириш борасидаги ишларни фаол давом эттириш вазифалари ҳам юклатилди.

Ўзбекистон банклар ассоциацияси тижорат банклари билан ҳамкорликда Инвестиция лойиҳалари бўйича лойиҳа ҳужжатлари тайёрлашни молиялаштириш жамғармасини ташкил қилиши зарур. Бу эса кичик бизнес субъектларининг бизнес режаларини тайёрлаш сарф-харажатларини камайтириш, уларнинг сифатини ошириш ва кредитлар бериш муддатларини қисқартириш имконини яратади.

Ўз навбатида Ўзбекистон Республикаси Марказий банки раҳбарлигида тижорат банклари ва нобанк ташкилотлари томонидан кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг кредитлар, хомашё ресурслари, шунингдек, давлат харидлари тизимидан фойдаланиш имкониятларини кенгайтириш зарур.

Бу эса Ўзбекистон Республикаси Марказий банкдан тижорат банклари билан биргаликда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларига кредитлар ажратиш, биринчи навбатда, инвестиция мақсадлари учун узоқ муддатли кредитлар ажратиш механизмларини янада такомиллаштириш ва уларнинг ҳажмини ошириш, бошланғич капитални шакллантириш, микрокредитлар бериш кўламини кенгайтириш борасидаги ишларни давом эттиришни талаб этади. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни, фермерликни ривожлантиришни молиялашда банкларнинг ролини кучайтириш бўйича ишларни давом эттириш зарурлиги таъкидланди. Мазкур соҳага жорий йилда 2010 йилга нисбатан кредит ресурслари миқдорини 1,4 баробар кўпайтириш вазифаси қўйилди.

Барча кўриб ўтилган ҳолатлар ва белгиланган вазифаларни тўлиқ амалга ошириш, кичик бизнеснинг экспорт салоҳиятини ривожлантириш учун зарурий ташкилий, ҳуқуқий, молиявий механизм ва шароитларни туғдириб бериш каби долзарб муаммоларни ҳал қилиш лозимлигини аниқлатади.

4-БОБ. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ ИСЛОҲ ҚИЛИШ ВА ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИГА БИРИКТИРИЛГАН ЕР УЧАСТКАЛАРНИ ОПТИМАЛЛАШТИРИШ ОРҚАЛИ АГРАР СЕКТОРДА ЮЗ БЕРГАН ТАРКИБИЙ ЎЗГАРИШЛАР

4.1. Қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш шарт-шароитлари

Қишлоқ хўжалиги – Ўзбекистон иқтисодиётининг муҳим тармоғи ҳисобланади. Бу тармоқ мамлакат аҳолисининг озиқ-овқат маҳсулотларига, қайта ишлаш саноати тармоқларини эса хомашёга бўлган талабини қондиради. Озиқ-овқат маҳсулотларининг 90 фоизига яқини аграр сектор тармоқларида тайёрланади. Қишлоқ хўжалиги истеъмол бозорига барча турдаги озиқ-овқат маҳсулотлари ҳамда пахтани қайта ишлаш, ёғ-мой саноатига хомашё етказиб бериши билан бирга, қишлоқ хўжалиги машинасозлиги, кимё саноати ва бошқа саноат тармоқлари маҳсулотлари учун кафолатли бозор бўлиб ҳам ҳисобланади.

2010 йилда мамлакат ялпи ички маҳсулотининг 17,5 фоизи, иқтисодиёт тармоқларида банд бўлган аҳолининг 25,5 фоизи қишлоқ хўжалиги ҳиссасига тўғри келди. Шу жиҳатдан қишлоқ хўжалигини ривожлантириш республикамизни ривожлантиришнинг энг муҳим устувор йўналишларидан бири бўлиб келмоқда.

Мустақиллик йилларида Президентимизнинг ташаббуслари ва бевосита раҳномолигида қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш бўйича жуда катта ва арзигулик ишлар амалга оширилди. Ишлаб чиқаришга фан-техника ютуқларини, янги техникаларни ва илғор технологияларни жорий этиш ишлари йилдан-йилга жадаллашиб бормоқда. Чекланган ер ва сув ресурсларидан, капиталдан ва меҳнат ресурсларидан фойдаланиш самарадорлиги юксалмоқда. Қишлоқ хўжалигида босқичма-босқич олиб борилаётган иқтисодий ислохотлар ва таркибий ўзгаришлар ўз натижасини бермоқда.

Қишлоқ хўжалигининг ялпи ички маҳсулотдаги улуши камайиб бораётган бир шароитда ушбу соҳада маҳсулот етиштириш юқори суръатлар билан кўпаймоқда.

2010 йилда қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш 2009 йилга нисбатан 6,8 фоизга, 2000 йилга нисбатан эса 1,8 баробар ошгани ҳам шундан далолат беради.

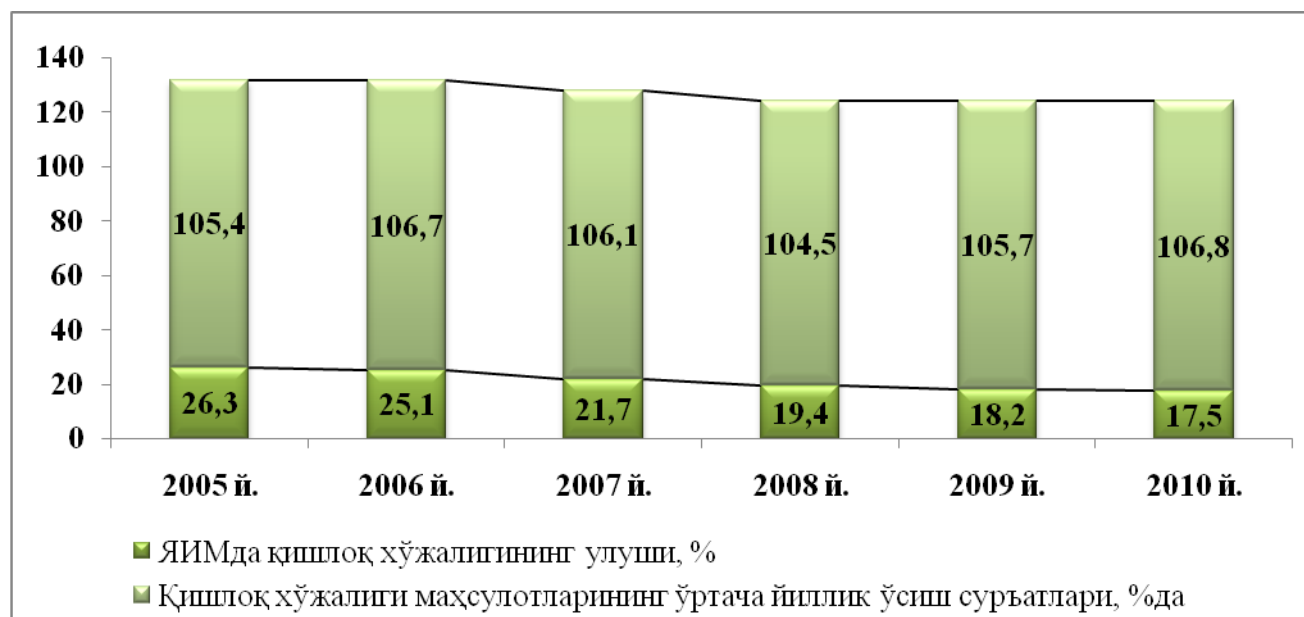
Ислом Каримов

Республикамиз аграр тармоғида амалга оширилаётган туб иқтисодий ислохотлар ва таркибий ўзгаришлар натижасида қишлоқ хўжалигининг асосий иқтисодий кўрсаткичлари барқарор ўсиб бормоқда. Ўтган 2000-2010 йиллар оралиғида қишлоқ хўжалиги ялпи маҳсулоти қиймати амалдаги нархларда ўсиб бориш суръатига эга бўлган. Хусусан, бу кўрсаткич амалдаги нархларда 2000 йилдаги 1 387,2 млрд. сўмдан 2010 йилда 15 810,7 млрд. сўмга етган ёки қарийб 11,4 мартага ўсган. Ўтган ўн йил давомида қишлоқ хўжалиги маҳсулотининг ўсиш суръатлари ҳар йили ўртача 5 фоиздан юқори бўлди.

Қишлоқ хўжалигида асосий капиталга киритилаётган инвестициялар қиймати ҳам муттасил ўсиш тенденциясига эга бўлмоқда. Агар 2000 йилда бу мақсадлар учун амалдаги нархларда 42,6 млрд. сўм сарфланган бўлса, 2009 йилда бу кўрсаткич 385,6 млрд. сўмни ташкил этди ёки 9,05 мартага ошди. Бундай натижаларга халқимизнинг фидокорона меҳнати ҳамда табиий ва иқтисодий омиллардан, айниқса суғориладиган ер ресурсларидан самарали фойдаланиш эвазига эришилмоқда.

Мустақиллик йилларида мамлакатимиз озиқ-овқат хавфсизлигининг асосий таянчи бўлган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажмини оширишга катта эътибор қаратилмоқда. Хусусан, экин майдонлари таркибини оптималлаштириш, маҳсулот ишлаб чиқаришга янги ва илғор технологияларни жорий этиш, юқори унумли ва самарали техникалар паркини кенгайтириш, экин навлари ва чорва моллари зотини яхшилаш,

уруғчилик-селекция ишларини тубдан яхшилаш борасида кенг қамровли, шу билан бирга пухта ўйланган ишлар амалга оширилди.

4.1.1-расм. Қишлоқ хўжалиғи ривожланишининг асосий макроиктисодий кўрсаткичлари, (% ҳисобида)

Амалга оширилган ишлар самараси ўлароқ, 2000-2010 йиллар оралиғида деярли барча турдаги қишлоқ хўжалиғи маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажмини сезиларли даражада оширишга эришилди. Жумладан, шу йиллар оралиғида дон ишлаб чиқариш ҳажми 3 929,4 минг тоннадан 6 897,3 минг тоннага ёки 175,5 фоизга, сабзавотлар 2 644,7 минг тоннадан 6 218,2 минг тоннага ёки 235,1 фоизга, полиз маҳсулотлари 451,1 минг тоннадан 1 246,8 минг тоннага ёки 276,4 фоизга, мева 790,9 минг тоннадан 1 696,4 минг тоннага ёки 214,5 фоизга, чорвачилик маҳсулотларидан гўшт ишлаб чиқариш 501,8 минг тоннадан 1 461,4 ёки 291,2 фоизга, суг 3 632,5 минг тоннадан 6 169,0 минг тоннага ёки 169,8 фоизга ва тухум 1 254,4 млн. донадан 3058,8 млн. донага ёки 243,8 фоизга ошган.

Шуни алоҳида таъкидлаб ўтиш жоизки, қишлоқ хўжалиғи маҳсулотлари ҳажмининг ошиши фақат экин майдонларини кенгайтириш ёки чорва моллари бош сонини кўпайтириш эвазига эмас, балки асосан интенсив ривожланиш, яъни экинлар ҳосилдорлиги ва чорва моллари маҳсулдорлигини ошириш эвазига таъминланмоқда

4.2. Қишлоқ хўжалиғида амалга оширилаётган ислохотларнинг устувор йўналишлари

Республикамик қишлоқ хўжалиғида босқичма-босқич амалга оширилаётган иктисодий ислохотларнинг боришини таҳлил этиш асосида уларнинг қуйидаги йўналишларини ажратиш кўрсатиш мумкин:

- ➔ ердан фойдаланиш муносабатларидаги ислохотлар;
- ➔ сув ва сувдан фойдаланиш муносабатларидаги ислохотлар;
- ➔ мулкӣ ва таркибий муносабатлардаги ислохотлар;
- ➔ молия-кредит, солиқ ва суғурта тизимларидаги ислохотлар;
- ➔ нарх-наво ва уни эркинлаштириш тизимидаги ислохотлар.

Республикамик қишлоқ хўжалиғида амалга оширилган **ер ва сув ислохотлари** ер-сув ресурсларидан самарали фойдаланиш, ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш ва тупроқ унумдорлигини ошириш, ер ижараси ва ер солиғи муносабатларини такомиллаштиришга йўналтирилган.

Агар 1998 йилда қабул қилинган **“Фермер хўжалиги тўғрисида”**ги қонунга мувофиқ **“фуқароларга фермер хўжаликларини юритиш учун ер участкалари 50 йилгача бўлган, лекин 10 йилдан кам бўлмаган муддатга ижарага берилиши”** кўзда тутилган бўлса, 2004 йилда янги тахрирда қабул қилинган **“Фермер хўжалиги тўғрисида”**ги қонунга мувофиқ **“фермер хўжаликлари юритиш учун ер участкалари танлов асосида ижарага 50 йилгача бўлган, лекин 30 йилдан кам бўлмаган муддатга бириктирилиши”** белгилаб берилди.

Ўтказилган ер ислохотлари натижасида:

- 2004 йилдан бошлаб барча қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчилари учун ер участкаларидан фойдаланишнинг ижара шакли жорий қилинди;
- хўжалик юритувчи субъектларга ер участкалари фақат туман ҳокими томонидан ижарага берилиши белгилаб қўйилди;
- ўз маблағи ҳисобидан ер майдонларини ўзлаштиришни рағбатлантириш тизими белгилаб берилди;
- ер ижараси ҳуқуқини мерос қилиб қолдириш тизими жорий этилди.

Ер-сув ислохотлари доирасида амалга оширилаётган устувор йўналишлардан бири - ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш дастурини амалга оширишдир. Қишлоқ хўжалигида экинлар ҳосилдорлигини муттасил юксалтириш вазифаси биринчи навбатда суғориладиган ерларнинг унумдорлиги ва ирригацион-мелиоратив ҳолатига боғлиқ. Илмий тадқиқот ишларининг натижаларига кўра ўртача шўрланган ерларда экинларнинг ҳосилдорлиги шўрланмаган ерларга нисбатан 50-60 % га, ўта шўрланган ерларда эса 90-100 % га паст бўлиши аниқланган.

Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги маълумотларига қараганда 2001 йилда республика бўйича жами 4 252,6 минг гектар суғориладиган ерларнинг 2 324,6 минг гектари ёки 54,7 % ини у ёки бу даражада шўрланган ерлар ташкил этган. Жумладан, унинг 1212,9 гектарини ёки 28,5 фоизини кам шўрланган ерлар, 893,3 минг гектарини ёки 21,0 фоизини ўртача шўрланган ерлар ва 218,4 минг гектарини ёки 5,1 фоизини кучли шўрланган ерлар ташкил этган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 29 октябрдаги **“Ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”**ги Фармони билан ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш, уларнинг унумдорлигини ошириш, мелиорация ишларини ташкил қилиш ва молиялаштириш механизмининг такомиллаштириш асосида қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини барқарор суръатлар билан ривожлантириш борасида бир қатор вазифалар белгиланди.

Мазкур Фармонга мувофиқ суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашга қаратилган ирригация-мелиорация тадбирларини молиялаштиришга давлат бюджетидан маблағлар ажратилмоқда. Ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш тадбирларини молиялаштириш тизимини шакллантириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги **“Суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш жамғармаси”** ташкил этилиши муҳим аҳамиятга эгадир. **“Суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш жамғармаси”** маблағлари ҳисобидан 2010 йилга мўлжалланган марказлашган капитал қўйилмалар лимитида ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш мақсадлари учун жами 92 976, млн. сўм ажратилиши кўзда тутилган.

2010 йилда йирик инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш, ишлаб чиқариш ва коммуникация объектлари, қишлоқ хўжалиги ҳамда мелиоратив қурилишни ривожлантириш билан бир қаторда ижтимоий соҳани янги босқичга кўтариш масалалари ҳукуматимизнинг диққат марказида бўлди.

Суғориладиган ерларнинг сув таъминоти ва мелиоратив ҳолатини яхшилаш бўйича 2003-2009 йиллар давомида жами 801,5 млн. АҚШ доллари қийматидаги 21 та лойиҳа амалга оширилиб, шундан чет эл инвестициялари ҳисобидан киритилган маблағ 560,4 млн. АҚШ долларини ташкил қилди. Жумладан, 2009 йилда жами 36,9 млн. АҚШ доллари қийматидаги 12 та, 2010 йилда эса жами қиймати 62,25 млн. АҚШ доллари бўлган 9 та инвестицион

лойиҳа асосида ерларнинг сув таъминоти ва мелиоратив ҳолатини яхшилаш бўйича комплекс тадбирлар амалга оширилди.

2010 йилда суғориладиган ерларнинг сув таъминоти ва мелиоратив ҳолатини яхшилашга 150 млрд. сўм маблағ сарфланди ва уларнинг қайтарилиши бюджет томонидан кафолатланди.

Давлатимиз томонидан сув хўжалиги тизимларини эксплуатация қилиш, ерларни мелиоратив ҳолатини яхшилаш, сув хўжалиги иншоотларини қуриш ва реконструкция қилиш, ерларнинг сув таъминотини ошириш ҳамда сув билан кафотли таъминлаш ишларига катта эътибор қаратилиб, 2004-2010 йилларда давомида давомида сув хўжалиги тизимларини эксплуатация қилиш, ерларни мелиоратив ҳолатини яхшилаш, сув хўжалиги иншоотларини қуриш ва реконструкция қилишга, ерларнинг сув таъминотини яхшилаш ҳамда сув билан кафотли таъминлаш ишларига катта эътибор қаратилиб, ушбу тадбирларга қарийб 5 трлн. сўм маблағ йўналтирилди.

Бу тадбирлар, шубҳасиз, фермер хўжаликларининг ҳар томонлама барқарор ривожланишида муҳим омил бўлди. Пировард натижада, ерларнинг унумдорлигини, пахта, ғалла ва бошқа қишлоқ хўжалиги экинларини ҳосилдорлигини сезиларли даражада ошишига олиб келди. Жумладан, пахта ҳосилдорлиги 2003 йилга нисбатан 4,9 ц/га, ғалла ҳосилдорлиги эса 9,5 ц/га кўпайди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 5 ноябрдаги ПҚ-725-сонли “Ҳосилдорлиги паст ерларда давлат эҳтиёжи учун қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштираётган фермер

хўжаликларини кўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарорида фермер хўжаликларини барқарор ривожлантириш учун қулай шарт-шароитлар яратиш, уларга самарали ва амалий давлат мададини кўрсатиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетидан ҳосилдорлиги паст бўлган ерларда давлат эҳтиёжлари учун қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштирувчи фермер хўжаликларини молиявий кўллаб-қувватлаш учун мақсадли маблағлар ажратиш, Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигига ҳар йили Давлат бюджети лойиҳасини шакллантиришда мазкур мақсадларга ер солиғи бўйича тушумлар ҳисобидан маблағлар ажратиш вазифаси белгилаб берилган эди. Мазкур қарорга мувофиқ балл-бонитети паст ерларда давлат эҳтиёжлари учун пахта хомашёси етиштириш билан шуғулланаётган фермер хўжаликларини молиявий кўллаб-қувватлаш учун 2009 йилда 180 млрд. сўм, 2010 йилда эса 130 млрд сўм маблағ ажратилди. Ушбу маблағлар фермерларнинг хизмат кўрсатувчи ва таъминотчи ташкилотлар олдидаги қарзларини қисқартиришда салмоқли манба бўлди.

Амалга оширилган чора-тадбирлар ва махсус ишлаб чиқилган кенг қўламли дастурни изчил амалга ошириш ҳисобидан ерларнинг мелиоратив ҳолати муттасил яхшиланмоқда. Фақат 2010 йилнинг ўзида ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашга қаратилган лойиҳаларни амалга ошириш учун 150 миллиард сўмдан ортиқ маблағ йўналтирилди ва бу 724 километрлик коллектор-дренаж тармоқлари, 208 та мелиоратив қудуқларни барпо этиши ва реконструкция қилиши, қарийб 14 минг километрлик коллектор-дренаж тизимини таъмирлаш, қайта тиклаш ва 335 та замонавий мелиорация техникасини харид қилиши имконини берди.

Ислом Каримов

Қашқадарё, Бухоро, Навоий, Сурхондарё, Сирдарё, Жиззах вилоятлари, шунингдек, Марказий Фарғона ҳудуди ва Қорақалпоғистон Республикасида ирригация ҳамда мелиорация иншоотларини қайта тиклаш учун 2010 йилда халқаро молия институтларининг 62 миллион доллардан зиёд маблағлари жалб қилинди ва ўзлаштирилди.

Амалга оширилган ана шундай кенгмиқёсдаги ишлар натижасида 260 минг гектар суғориладиган ернинг мелиоратив ҳолати яхшиланди ва бу қишлоқ хўжалиги экинлари ҳосилдорлигини, фермер ҳамда деҳқон хўжаликларининг даромадини ошириш учун мустаҳкам замин бўлиб хизмат қилмоқда.

Ислом Каримов

Ер-сув ислохотлари доирасида аграр тармоқда сувдан самарали фойдаланиш борасида ҳам диққатга сазовор ишлар амалга оширилди. Жумладан:

- ирригация тизимларини бошқаришнинг маъмурий-худудий тамойилидан ҳавза тамойилига ўтказилди;

- республика бўйича 10 та ирригация тизимлари ҳавза бошқармалари ва 1 та Фарғона водийси бўйича бирлаштирилган диспетчерлик марказига эга бўлган магистрал каналлари тизими бошқармаси ташкил этилди;

- фермер хўжаликларига сувдан фойдаланишни самарали йўлга қўйиш ва бу борада хизмат кўрсатиш сифатини яхшилаш мақсадида Сувдан фойдаланувчилар уюшмалари ташкил этилди.

Аграр соҳада амалга оширилаётган **мулкий-таркибий ислохотлар**да энг аввало мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш, турли мулк шаклларига, энг аввало хусусий мулкчиликка асосланган хўжалик юритиш шаклларини жорий этишга асосий эътибор қаратилди.

Иқтисодий ислохотларнинг дастлабки босқичларида қишлоқ хўжалигида салмоқли ўринни эгаллаган давлат мулкидан жамоа (ширкат) мулкига ўтиш амалга оширилган бўлса, кейинги йилларда қишлоқ хўжалигида мулкчилик муносабатлари тубдан ислоҳ қилиниб, хусусий секторнинг аҳамияти кескин ошиши муносабати билан хусусий, жамоа, ҳиссадорлик ёки хориж сармояси билан шаклланадиган мулклар юзага келди. Жамоа мулки бўлган боғ ва токзорлар, чорва фермалари ва моллари, техникалар ҳамда бошқа мол-мулклар хусусийлаштирилди. Бугунги кунда қишлоқ хўжалиги ялпи маҳсулотида нодавлат секторнинг улуши 99 фоизни ташкил этмоқда.

1999-2007 йилларда зарар келтириб ишлаётган ширкат хўжалиklarини босқичма-босқич тугатиб, фермер хўжалиklarига айлантириш борасида йирик таркибий ислохотлар амалга оширилди. Бу ислохотлар натижасида шу йиллар оралиғида жами 2102 та истикболсиз ширкат хўжалиklари босқичма-босқич тугатилиб, улар негизда 158738 та фермер хўжалиklари ташкил этилган эди.

Бугунги кунда фермер хўжалиklари аграр соҳанинг етакчи бўғинига – қишлоқ хўжалик маҳсулотларини ишлаб чиқарувчи асосий кучга айланмоқда. 2009 йил якунига келиб фермер хўжалиklари пахта хом ашёсининг 99,1 фоизини, доннинг 79,2 фоизини, сабзавотларнинг 32,9 фоизини ва полиз маҳсулотларининг 47,1 фоизини етиштириб бердилар.

4.2.1-расм. Қишлоқ хўжалиги ялпи маҳсулотининг хўжалик шакллари бўйича тақсимланиши, %да.

Аграр соҳада амалга оширилаётган **нарх ислоҳоти** қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига нарх белгилашда эркин бозор муносабатларини босқичма-босқич жорий этишга йўналтирилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2002 йил 20 августдаги «Пахта нархини шакллантириш механизми тўғрисида»ги ПФ-3114-сонли фармонида асосан давлат томонидан сотиб олинаётган пахта хом ашёсининг нархини жаҳон бозоридаги нархлар даражасидан келиб чиққан ҳолда белгилаш тизими жорий этилган. Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 29 декабрдаги ПҚ-1024-сонли қарорига мувофиқ 2009 йилда давлат бюджети параметрларида экспортга сотиладиган пахта толаси бўйича 20 фоизли қўшимча қиймат солиғи (КҚС) тўлашдан пахта тозалаш корхоналари озод этилди, натижада шу миқдорда фермерларга пахта учун тўланадиган харид нархлари кўтарилди. Шу орқали давлатимиз томонидан пахта етиштирувчи фермер хўжаликларини ва тайёрлов корхоналарини рағбатлантириш кўзда тутилган бўлиб, пахта толасининг ички нархларини жаҳон бозоридаги нархларга тенглаштириш чоралари кўрилмоқда.

Шу билан биргаликда бугунги кунда жаҳон бозорида пахта толаси нархларининг бир мунча юқори эканлигини инобатга олган ҳолда нарх бўйича юзага келган ижобий фарқнинг 25 фоизини фермер хўжаликларига тўлаб бериш бўйича тегишли тадбирлар амалга оширилмоқда.

Давлат томонидан сотиб олинаётган ғалла нархларини эса минтақавий бозорлардаги нархлардан келиб чиққан ҳолда белгилаш тизими жорий этилган. Бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини нархлари бозордаги талаб ва таклифдан келиб чиққан ҳолда шартнома асосида белгиланади.

4.3. Фермер хўжаликларининг ер майдонларини оптималлаштириш

Фермер хўжаликлари эришаётган натижалар уларнинг аграр соҳада ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг энг самарали шаклларида бири эканини тасдиқламоқда. Аммо, ўтган давр мобайнида орттирган тажрибамиз фермер хўжаликларини жадал ривожлантириш учун бир қатор муҳим вазифаларни, жумладан, уларнинг молиявий барқарорлигини, рақобатбардошлигини ва иқтисодий самарадорлигини ошириш билан боғлиқ масалаларни ҳал қилишни талаб этди.

Фермер хўжаликларини шакллантиришнинг дастлабки босқичида аксарият фермер хўжаликларида ер майдони ҳажмининг кичиклиги маҳсулот ишлаб чиқариш рентабеллигининг ўсишига ва барқарор фойда олишга тўсқинлик қилди. Иқтисодий аҳоли ночор бўлган бундай фермер хўжаликлари ўзларини зарур техника воситалари ва айланма маблағ билан таъминлашга, банкдан кредит олиш учун гаров таъминоти қўйишга имконияти етмади, олинган қарз мажбуриятларини қоплаш учун тўловга қобиллик (ликвидлик) даражасига эга бўлмади. Энг муҳими, улар ўз харажатларини ўзи қоплаш ва фойда кўриб ишлаш, даромадларини муттасил ошириб бориш сингари бозор иқтисодиёти тамойилларига мос бўлиб тушмади.

Шундан келиб чиққан ҳолда, ҳукуматимиз томонидан фермер хўжаликларининг ер майдонларини тўлиқ инвентаризациядан ўтказиш ва улар фаолиятини танқидий баҳолаш асосида фермерларга бириктирилган ер майдонларини мақбуллаштириш бўйича кенг кўламли, шу билан бирга, пухта ўйланган ишлар амалга оширилди. Мақбуллаштириш жараёнида фермер хўжаликларининг иқтисодий самарадорлигини ўстиришга имкон яратувчи қуйидаги омиллар эътиборга олинди:

- республикадаги мавжуд фермер хўжаликлари ихтиёрида бўлган ер майдонларидан яхлит контурларда ягона тартибда мақсадли ва самарали фойдаланишни таъминлаш;
- фермер хўжаликларининг қайси соҳага ихтисослашгани ва мамлакатимизнинг турли ҳудудларидаги аҳоли зичлигини эътиборга олиш;
- сув ва бошқа моддий ресурсларини тежайдиган янги агротехнологияларни қўллашга қулай шароит яратиш;

- йириклаштирилган фермер хўжалиklarининг комплекс механизациялашга молиявий имкониятларини кенгайтириш;

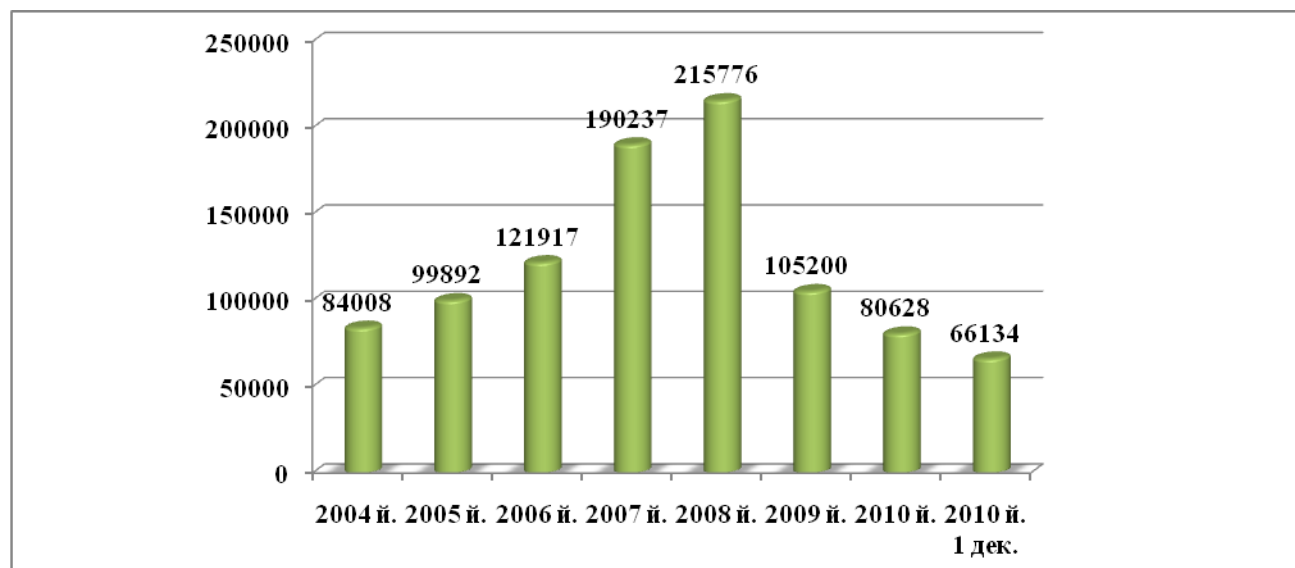
- зарар билан ишлаётган ва ўзини оқламаётган кичик фермер хўжалиklarининг фаолиятига барҳам бериш.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 6 октябрдаги Ф-3077-сонли “Фермер хўжалиklари тасарруфидаги ер участкалари майдонини мақбуллаштириш чоратадбирлари тўғрисида”ги Фармойиши юзасидан амалга оширилган мақбуллаштириш жараёнида 2009 йилда республикадаги фермер хўжалиklarининг сони 215 776 тадан 105 200 тагача ёки 52 % га камайтирилди, бунда бир фермер хўжалигига тўғри келувчи ўртача ер майдони ҳажмини 27,4 гектардан 56,5 гектаргача кўпайтиришга эришилди.

Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг маълумотларига қараганда, 2009 йилдаги мақбуллаштириш жараёни натижалари фермер хўжалиklarининг айланма маблағлари ошганлигини, ер участкалари, минерал ўғитлар, қишлоқ хўжалик техникалари ва бошқа моддий ресурслардан самарали фойдаланишга олиб келганлигини кўрсатди. 2009 йил деҳқончилик соҳаси учун мураккаб бўлишига қарамадан, фермерлар томонидан мавжуд имкониятлардан самарали фойдаланиб, ғаллачиликда ҳосилдорлик 5,2 центнерга, пахтачиликда 1,9 центнерга ошганлигини катта ютуқ деб ҳисоблаш мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 22 октябрдаги “Фермер хўжалиklари тасарруфидаги ер участкалари майдонларини янада мақбуллаштириш чоратадбирлари тўғрисида”ги Ф-3287-сонли фармойиши асосида фермер хўжалиklarининг ер майдонларини мақбуллаштириш ишлари янада изчиллик билан давом эттирилди. Бунинг учун ўтган йилдагидан фаркли ўлароқ, ҳукуматимиз раҳномолигида бу ишга алоқадор барча вазирликлар, идоралар, банklar иштирокида мақбуллаштиришнинг барча жиҳатларини камраб олган чоратадбирлар дастурлари, услубий тавсиялар ишлаб чиқилди.

Пухта ўйланган дастур асосида ўтказилган мақбуллаштириш жараёни натижаларига кўра фермер хўжалиklarининг ер майдонлари ҳажми янада мақбуллаштирилди. Натижада 2010 йил бошига келиб фермер хўжалиklари сони 80 628 тага, уларга бириктирилган ўртача ер майдони ҳажми 60,7 гектарга етди.

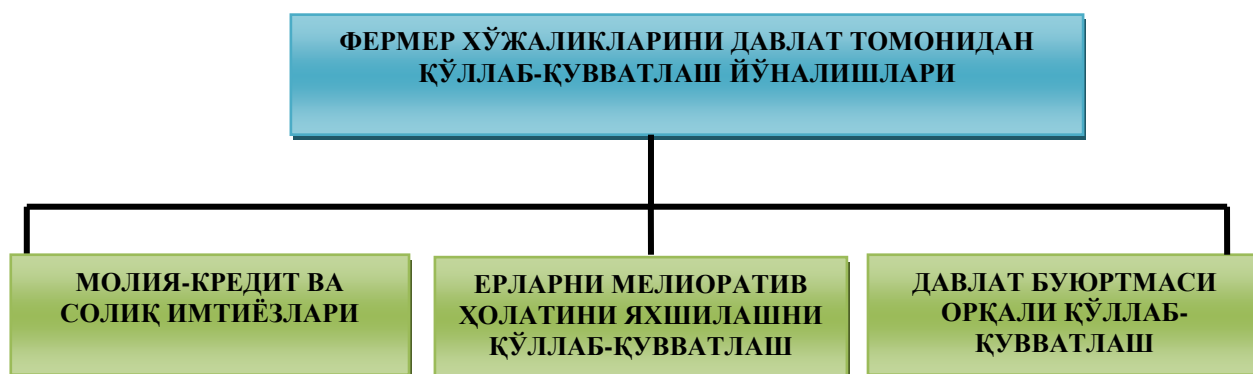
4.3.1-расм. Фермер хўжалиklари сонининг оптималлаштириш натижасида ўзгариши.

Ўтган 2010 йилда фермер хўжалиklarининг ер майдонларини оптималлаштириш ишлари янада изчиллик билан давом эттирилди. Бугунги кунда республикада жами 66134 та фермер хўжалиklари фаолият кўрсатмоқда.

4.4. Фермер хўжалиklarини қўллаб-қувватлаш тизими

Республикада фермер хўжалиklarининг самарали фаолият юритиши ва ривожланиб бориши кўп жиҳатдан улар учун яратилган шарт-шароитларга боғлиқ бўлади. Бу шарт-шароитлар ичида қулай молия-кредит ва солиқ механизмларини шакллантириш муҳим ўрин тутади. Ислоҳотлар давомида фермер хўжалиklarини молия-кредит ва солиқ механизмлари орқали қўллаб-қувватлашнинг самарали тизимига асос солинди:

- давлат эҳтиёжи учун харид қилинадиган кишлок хўжалиги маҳсулотларини етиштирувчи фермер хўжалиklarининг ишлаб чиқариш бўйича асосий харажатларини молиялаштириш бўйича имтиёзли кредитлаш тизими йўлга қўйилди;
- фермер хўжалиklари учун ерларнинг унумдорлигига боғлиқ бўлган ягона ер солиғи тўлаш бўйича имтиёзлар жорий этилди;
- фермерларга техника воситаларини имтиёзли шартларда лизинг асосида етказиб бериш тартиби жорий этилди;
- фермер хўжалиklари учун имтиёзли кредитлаш тизими яратилди;
- балл-бонитети паст ерларда пахта ва ғалла етиштирадиган фермер хўжалиklarининг зарарини қоплаш мақсадида уларга молиявий ёрдам бериш тизими жорий этилди;
- ирригация ва мелиорация тизимини Давлат томонидан қўллаб-қувватлаш амалиётга жорий этилди.

4.4.1-расм. Фермер хўжалиklarини қўллаб-қувватлаш йўналишлари.

Кейинги йилларда фермер хўжалиklarини молиявий қўллаб-қувватлаш тизимини янада такомиллаштиришга эътибор берилмоқда. Хусусан, 2009 йилда давлат эҳтиёжлари учун пахта хом-ашёси ва бошоқли дон етказиб берувчи фермер хўжалиklarига бериладиган имтиёзли (йиллик 3 фоизли) кредитлар миқдори янада оширилди. Бу мақсад учун ажратилган имтиёзли кредитлар қиймати пахта бўйича 2007-2010 йиллар оралиғида 701,98 млрд. сўмдан 1 006,0

млрд. сўмга, ғалла бўйича 136,87 млрд. сўмдан 332,8 млрд. сўмга ошган.

Республикада кишлок хўжалиги корхоналарининг самарали фаолият юритиши ва ривожланиб бориши кўп жиҳатдан улар учун яратилган шарт-шароитларга боғлиқ бўлади. Бу шарт-шароитлар ичида қулай молия-кредит ва солиқ механизмларини шакллантириш муҳим ўрин тутади

Тижорат банклари ва бюджетдан ташқари жамғармаларнинг кредит сиёсатида деҳқон (юридик шахс мақомидаги) ва фермер хўжалиklари учун бир қатор имтиёзлар белгиланган бўлиб, уларни қуйидагиларда кўриш мумкин:

- тижорат банкларида кичик ва ўрта бизнес субъектларини кредитлаш учун «имтиёзли кредит бериш махсус жамғармаси» шакллантирилади ҳамда ҳар йили тижорат банклари фойдасининг 25 фоизи имтиёзли жамғармани шакллантиришга йўналтирилмоқда;
- тижорат банкларининг имтиёзли кредит бериш махсус жамғармаси маблағлари ҳисобидан берилган кредитлардан фойдаланганлик учун имтиёзли фоиз ставкаси миқдори

Ўзбекистон Республикаси Марказий Банки қайта молиялаш ставкасининг 50 фоиздан ортиқ бўлмаган миқдорда белгиланади;

- микрокредитлардан фойдаланганлик учун фоиз ставкалари Марказий банкнинг расмий қайта молиялаш ставкасидан ошиб бўлмаган ҳажмда, тижорат банкларининг махсус микрокредитлаш жамғармаси маблағлари ҳисобидан ажратилаётган бўлса, имтиёзли фоиз ставкалари белгиланади;

- янги ташкил этилган юридик шахс мақомига эга бўлган деҳқон хўжаликларига энг кам иш ҳақининг 150 баравари, фермер хўжаликларига эса 300 баравари миқдорида бошланғич сармоя учун фоиз тўлашни 12 ойгача кечиктириш ва асосий қарзни кредит олингандан сўнг 18-24 ой ўтгач қайтаришни бошлаш шартларида йиллик 5 фоизли имтиёзли кредитларни бериш йўлга қўйилди;

- давлат эҳтиёжи учун дон ва пахта етиштирувчи фермер хўжаликларига бериладиган аванс маблағларини олдиндан 3 % имтиёзли фоиз ставкаси билан кредит тарзида берилиши йўлга қўйилди.

Солиққа тортиш ва солиқ тўлаш механизмини соддалаштириш мақсадида Республика Президентининг Фармони билан, фермер хўжаликлари томонидан тўланадиган тўққизта солиқ тури ўрнига 1999 йилнинг 1 январидан бошлаб қишлоқ хўжалиги корхоналари учун ягона ер солиғи жорий қилинган бўлиб, у ҳар томонлама қулайликка эга. Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида қишлоқ хўжалиги соҳасида **бир қатор солиқ ва божхона имтиёзлари** қўлланилади:

- янгидан ташкил этилган пахта, ғалла, сабзавот, полиз, картошка ва бошқа маҳсулотлар ишлаб чиқариш фермер хўжаликларига 2 йил муддатга, боғдорчилик ва узумчиликка ихтисослашган фермер хўжаликлари 5 йил муддатга ягона ер солиғи тўлашдан озод этилган;

- фермер лойиҳа асосида ўз ҳисобидан ўзлаштирган ер учун беш йил давомида ягона ер солиғи тўлашдан озод қилинди;

- Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 17 мартдаги 304-сонли қарорига асосан чет эл техникалари олиб келишда қўшилган қиймат солиғи ва божхона тўловлари, ҳамда чет эл техникалари учун эҳтиёт қисмлар олиб келишда қўшилган қиймат солиғидан озод этилган;

- Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 25 мартдаги 308-сонли қарорига мувофиқ чет эллардан чорва моллари олиб келишда қўшимча қиймат солиғи тўловларидан озод этилган.

Фермер хўжаликлари техника воситаларини имтиёзли шартларда лизинг асосида харид қилиши учун техника бошланғич нархининг 15 фоизини тўлаб, қолган 85 фоизини 10 йил муддат ичида тўлаш имкониятига эга бўлдилар. Бунда лизингдан фойдаланганлик учун йиллик фоиз тўловлари Марказий банк қайта молиялаш ставкасининг 50 фоизидан ошмайдиган қилиб белгиланган.

Кейинги йилларда фермер хўжаликларининг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш ва сервис хизматларини кўрсатиш соҳасини ривожлантиришга ҳам алоҳида эътибор қаратилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг маълумотларига кўра фермер хўжаликларига самарали хизмат кўрсатишни йўлга қўйиш бўйича амалга оширилган тадбирлар натижасида бугунги кунда 1720 та муқобил МТПлар, 1711 та сувдан фойдаланувчилар уюшмаслари (СФУлар), 1377 та ёнилғи-мойлаш материаллари (ЁММ) ва 917 та минерал ўғит сотиш шохобчалари, 1179 та минибанклар, 424 та қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини тайёрлаш, 2540 та зотли чорва моллари сотиш ва зооветеринария хизматлари кўрсатувчи, 301 та ахборот таъминоти ва консалтинг шохобчалари, 82 та транспорт хизмати кўрсатиш, 78 та тара идишлари тайёрлаш ва кадоқлаш бўйича шохобчалар фаолият кўрсатмоқда.

Мамлакатимиз қишлоқ хўжалигини янада тараққий эттиришда асосий эътибор аграр соҳада ислохотларни чуқурлаштириш, ишлаб чиқариш ва бошқариш жараёнларида бозор

тамойилларини тўла қарор топтириш асосида қишлоқ аҳолисининг турмуш даражасини кескин оширишга қаратилмоқда.

4.5. Қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг истиқболли йўналишлари

Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги томонидан ишлаб чиқилган аграр тармоқни ривожлантиришнинг истиқболли дастури қуйидаги энг муҳим йўналишларни ўз ичига олади:

1. Аграр соҳада иқтисодий ислохотларни янада чуқурлаштириш, мулкый муносабатлар ва хўжалик юритиш шаклларини такомиллаштириш борасида барча субъектлар ўртасидаги ўзаро иқтисодий муносабатларни бозор тамойиллари асосида амалга ошириш, шартномавий мажбуриятларнинг бажарилишида томонлар маъсулиятини ошириш.

2. Қишлоқ хўжалигида ердан фойдаланиш механизмини такомиллаштириш ва самарали фойдаланишни рағбатлантириш йўналиши бўйича тупроқ унумдорлигини ошириш ва мелиоратив ҳолатини яхшилаш борасидаги чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадида барча ҳудудларда қишлоқ хўжалиги ерлари унумдорлигини ошириш, унумдорлиги паст ер майдонлари салмоғини камайтириш. Ушбу мақсадда ўз маблағлари ҳисобидан ирригация-мелиорация тадбирларини амалга оширган фермерларни иқтисодий рағбатлантириш механизмини жорий этиш.

3. Сув хўжалиги тизимини такомиллаштириш, ерларнинг мелиоратив ҳолатини янада яхшилаш мақсадида сув хўжалиги тизимида моддий ва маънавий эскирган ирригация-мелиорация тизимини янгилаш, унинг самарадорлигини ошириш, янги суғориш технологиялари ва сувдан фойдаланиш механизмларини жорий этиш, ер майдонлари мелиоратив ҳолатини яхшилаш, дренаж тармоқларини қуриш ва таъмирлаш тадбирларини амалга ошириш.

4. Қишлоқ хўжалиги экинлари навларини вилоятлар ва туманларнинг табиий-иқлим шароитларини ҳисобга олган ҳолда жойлаштириш, маҳсулотлар сифати ва экинлар ҳосилдорлигини оширишга алоҳида эътибор қаратиш.

Қишлоқ хўжалиги экинларининг юқори ҳосилли, тезпишар, касаллик ва зараркунандаларга чидамли, янги ва истиқболли, маҳсулот сифати бозор талабларига жавоб берувчи навларни жойлаштириш.

5. Чорвачилик тармоғини комплекс ривожлантириш асосан чорва молларининг наслини яхшилаш ҳисобига маҳсулдорлигини ошириш. Бунинг учун:

- чорвачилик тармоғининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш;
- наслчиликни тубдан яхшилаш;
- тармоқда сервис, жумладан, зооветеринария хизматлари кўрсатиш сифати ва ассортиментини ошириш;
- паррандачилик, балиқчилик, асаларичилик ва пиллачилик соҳаларини ривожлантириш;
- чорва молларини юқумли касалликларга қарши кураш тизимини янада такомиллаштириш;
- озуқа экинларини жойлаштиришнинг мақбул даражаларига эришиш, бунда лалми ерлардан чорва озуқаси етиштириш учун фойдаланишни кенгайтириш.

6. Ўрмон хўжалигини комплекс ривожлантириш борасида табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш ва атроф муҳит муҳофазаси нуқтаи назаридан:

- қўриқланадиган ҳудудлар давлат кадастрини жорий этиш;
- ўрмон хўжалигида мевали, манзарали дарахт кўчатларини етиштиришни янада ривожлантириш дастурини ишлаб чиқиш;
- ҳудудларнинг экологик ҳолати географик-ахборот тизимини ишлаб чиқиш.

7. Қишлоқ хўжалиги хомашёсини қайта ишлаш тармоғини ривожлантириш, аграр соҳанинг экспорт салоҳиятини ошириш.

Қишлоқ хўжалиги, хусусан чорва ва мева-сабзавот маҳсулотларини сақлаш ва қайта ишлашга ихтисослашган кичик хусусий корхоналарни замонавий техника ва технологиялар билан жиҳозлаш, хомашёни қайта ишлаш қувватларини ишга тушириш, мавжуд корхоналарни модернизация қилиш, хўл мева-сабзавот ва тайёр маҳсулот экспорт қиладиган субъектлар учун имтиёзлар тизимини ишлаб чиқиш.

8. Қишлоқ жойларда сервис хизматлари кўрсатиш тизимини такомиллаштириш аграр тармоқда сервис хизматлари кўрсатиш соҳасини ривожлантириш бозорга тез мослашувчи субъектлар фаолиятини қўллаб-қувватлаш.

9. Қишлоқ хўжалигида молия-кредит, солиқ ва суғурта тизимини такомиллаштириш:

- давлат эҳтиёжлари учун пахта хом ашёси ва ғалла етиштириш асосан имтиёзли кредитлаш орқали молиялаштириб бориш тизими такомиллаштириш;

- пахта ва ғалладан ташқари қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштирувчиларни кредитлаш механизминини такомиллаштириш;

- қишлоқ хўжалиги учун техника, эҳтиёт қисмлар, насли чорва моллари, уруғлик ва кўчатлар, замонавий технологиялар ва ускуналар, дори-дармон, кимёвий препаратлар импорт қилишда солиқ ва божхона имтиёзлари тизимини яна кенгайтириш;

- қишлоқ жойларига кичик саноатни жалб қилишда солиқ имтиёзлари ва молиявий қўллаб-қувватлаш тадбирларини амалга ошириш;

- маҳаллий ишлаб чиқарувчиларни иқтисодий қўллаб-қувватлаш мақсадида протекционизм сиёсатини доимий равишда амалга ошириш;

- унумдорлиги паст бўлган, шунингдек, насослар билан суғориладиган майдонларда давлат эҳтиёжлари учун пахта ва ғалла етиштирувчи фермер хўжаликларини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш механизминини такомиллаштириб бориш.

10. Аграр фанини ривожлантириш ва илм-фан ютуқларини ишлаб чиқаришга жорий этиш. Бу соҳада:

- атроф-муҳитга экологик зарар келтирмайдиган техника ва технология ҳамда хом ашё ресурсларини қайта ишлашда янги услублар ишлаб чиқиш ва мавжудларини такомиллаштириш;

- пахтачилик ва бошқа қишлоқ хўжалиги экинларининг истикболли навлари бирламчи уруғчилигини ташкил қилиш тизимини такомиллаштириш;

- қишлоқ хўжалигининг амалий муаммоларини ҳал этишда инновацион лойиҳалардан кенг фойдаланиш ва бунда инновацион лойиҳаларни молиялаштиришнинг банк орқали кредитлаш тизимини жорий этиш;

- қишлоқ хўжалигида ген инженерияси борасида тўпланган жаҳон тажрибаларидан кенг фойдаланган ҳолда миллий тизимни яратиш;

- экологик тоза қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари яратиш устида кенг қамровли ишлар олиб бориш;

- хориждан келтирилган насли уруғлар асосида юқори маҳсулдор маҳаллий чорва моллари, паррандалар, пилла қурти зотларини яратиш.

11. Қишлоқ хўжалигида меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланиш ва аҳоли даромадларини ошириш.

5-БОБ. ХИЗМАТ КЎРСАТИШ ВА СЕРВИС СОҲАСИДА АМАЛГА ОШИРИЛГАН ТИЗИМИЙ ИШЛАР

5.1. Ўзбекистон республикаси минтақалари бўйича хизматларнинг ривожланиши

Хизматлар кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантириш даражасини янада ошириш, аҳолига янги замонавий ва сифатли хизмат турлари кўрсатиш, иқтисодий ўсишни таъминлаш ва аҳоли, биринчи навбатда, қишлоқ жойларида бандлик масаласини ҳал этишда хизматлар кўрсатиш соҳасининг ролини кучайтириш мақсадида бир қатор ишлар амалга оширилмоқда. Бунга Ўзбекистон республикаси Президентининг 2007 йил 21 майда “Ўзбекистон республикасида 2010 йилгача бўлган даврда хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантиришни жадаллаштиришга оид кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” қабул қилинган 640-сонли қарорини келтириб ўтишимиз мумкин. Ушбу қарорда Ўзбекистон республикасида 2010 йилгача бўлган даврда хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантиришни жадаллаштиришга оид кўшимча чора-тадбирлар, амалга ошириладиган ишлар тўғрисида батафсил тўхталиб ўтилган.

Жумладан, Президент Ислом Каримовнинг 2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2011 йилга мўлжалланган енг муҳим устувор йўналишларга бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги **“Барча режа ва дастурларимиз ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат қилади”** номли маърузасида ҳам ушбу соҳада эришилаётган ютуқларга алоҳида эътибор қаратган.

Хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантириш дастурида белгиланган чора-тадбирларни амалга ошириш натижасида хизмат кўрсатиш ҳажми 2010 йилда 31,8 трлн. сўмни ташкил этди, 2009 йилга нисбатан эса 113,4% ўсишга эришилди.

Дастур асосида янги иш ўринларини яратиш бўйича ижтимоий муаммолар ҳал этилди. Натижада 2010 йилда хизмат кўрсатиш соҳасида 214,3 минг янги иш ўринлари яратилди, режа бўйича эса 206,8 минг иш ўринлари яратилиши белгиланган эди.

5.2.1-жадвал

2007-2010 йилларда Ўзбекистон республикаси минтақалари бўйича хизматлар ривожланиши ҳолати (солиштирма нархларда)

Ўтган йилга нисбатан %да

Минтақалар номи	Хизматлар ҳажми ўсиши							
	2007 йил		2008 йил		2009 йил		2010 йил	
	режа	амалда	режа	амалда	режа	амалда	режа	амалда
Ўзбекистон Республикаси	117,4	126,6	118,0	121,3	118,9	116,7	121,8	114,9
Шу жумладан:								
Қорақалпоғистон Республикаси	118,2	132,8	118,5	123,0	118,7	116,2	119,0	116,4
Андижон вилояти	116,5	130,2	117,0	123,5	117,2	120,1	118,0	116,6
Бухоро вилояти	117,9	143,2	118,0	123,5	118,2	121,2	119,0	118,4
Жиззах вилояти	119,5	130,7	119,7	120,2	122,0	114,8	125,0	119,6

Ўтган йили хизмат кўрсатиши ва сервис соҳасида 13,4 фоиз ўсишга эришилди, сўнги ўн йилда эса аҳолига кўрсатилган пуллик хизматлар ҳажми, киши бошига ҳисоблаганда, қарийб 20 баробар ошди. Биз бу борада мобил алоқа, интернет, видеотелефон тизими, рақамли телевидения, замонавий банк хизматлари, лизинг, сугурта, аудит, инжиниринг ва бошқа замонавий хизмат турларини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратмоқдамиз..

Ислом Каримов

Қашқадарё вилояти	117,4	118,1	117,7	117,7	118,2	117,1	121,6	115,1
Навоий вилояти	120,5	129,3	120,6	124,6	121,2	120,6	125,0	116,4
Наманган вилояти	118,9	122,4	119,4	120,6	122,1	122,8	125,0	121,6
Самарқанд вилояти	116,9	137,3	117,0	135,6	117,2	121,6	120,0	121,6
Сурхондарё вилояти	120,0	130,0	122,0	120,7	122,1	120,0	124,0	116,4
Сирдарё вилояти	115,9	135,4	116,2	126,6	116,7	124,3	120,0	117,2
Тошкент вилояти	122,0	129,3	122,2	132,0	122,5	123,7	125,0	119,6
Фарғона вилояти	119,8	124,6	120,0	125,6	120,1	124,5	122,5	120,5
Хоразм вилояти	119,6	120,4	120,0	121,0	120,1	118,9	122,0	115,8
Тошкент шаҳри	113,4	124,2	114,5	124,3	116,2	116,6	121,0	115,4

1. Умумий овқатланиш ва савдо хизматлари.

Умумий овқатланиш ва савдо хизматлари даражасининг 115,7% ўсиши, чакана савдо айланмасининг 114,7% га ўсишига, дўконларнинг, айниқса қишлоқ жойлардаги ва аҳоли пунктдан узоқда жойлашган дўконларнинг маҳсулотлар билан таъминланишига, шунингдек, янги савдо инфраструктурасини ташкил этилишига олиб келди.

Тахлил этилаётган жорий йилда 3584 чакана савдо корхоналари ташкил этилди, 821 та башорат қилинган эди. Жумладан, 2062 та корхона қишлоқ жойларда ташкил этилди (башорат бўйича 579 та). 2010 йилда 689 та умумий овқатланиш корхоналари ташкил этилди, шулардан 497 таси қишлоқ жойларда ташкил этилди, 302 та эса башорат қилинган эди.

Комплекс хизматларни ривожлантиришга шарт-шароитлар яратиш мақсадида “Гузар” шаклида 59 та савдо-маиший мажмуалари ташкил этилди, башорат бўйича 31 та эди, шу жумладан 43 та мажмуа қишлоқ жойларда ташкил этилди, башорат бўйича эса 24 та. Бу эса қишлоқ аҳолисининг хизмат кўрсатишга бўлган талаб даражасини янада ошишига олиб келди.

Сервис ва хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш дастурини бажариш жараёнида республика, вилоят ва вилоятлараро ихтисослаштирилган улгуржи-савдо базаларини ташкил этиш бўйича амалий тадбирлар амалга оширилди, уларнинг фаолияти ва ҳом ашё таъминоти йўлга қўйилди. Республика ихтисослаштирилган улгуржи-савдо базаларига минтақавий (вилоят, вилоятлараро ва туманлараро) базаларни шакллантиришда ва уларга юклатилган вазифаларни бажаришида ёрдам кўрсатилди.

5.2.2-жадвал

2007-2010 йилларда Ўзбекистон республикаси минтақалари бўйича савдо ва умумий овқатланиш хизматларини ривожланиш ҳолати (солиштирма нархларда)

Ўтган йилга нисбатан %да

Минтақалар номи	Хизмат ҳажмининг ўсиши							
	2007 йил		2008 йил		2009 йил		2010 йил	
	режа	амалда	режа	амалда	режа	амалда	режа	амалда
Ўзбекистон Республикаси	116,2	132,5	117,8	126,8	119,0	121,8	121,5	116,9
Шу жумладан:								
Қорақалпоғистон Республикаси	118,4	130,8	118,6	124,6	118,8	119,1	121,0	117,5
Андижон вилояти	113,8	132,0	114,5	120,0	115,5	116,2	118,0	113,0
Бухоро вилояти	117,8	159,4	118,2	123,5	118,8	119,0	121,0	113,5
Жиззах вилояти	114,6	130,6	115,5	108,0	118,0	115,5	120,2	125,0

Қашқадарё вилояти	119,1	123,0	119,2	117,4	119,7	120,8	122,0	113,5
Навоий вилояти	122,0	136,8	122,2	124,5	122,5	130,3	123,0	123,0
Наманган вилояти	122,0	124,5	125,0	126,0	125,0	125,0	132,2	121,0
Самарқанд вилояти	112,9	139,1	113,0	145,2	113,2	122,2	115,4	121,0
Сурхондарё вилояти	120,0	128,8	121,0	131,4	121,5	113,5	122,0	117,0
Сирдарё вилояти	112,0	134,9	115,0	127,6	118,0	120,9	120,0	119,0
Тошкент вилояти	116,5	144,6	116,8	131,0	117,0	128,8	119,2	108,0
Фарғона вилояти	111,6	128,8	120,0	120,0	125,0	124,9	127,1	130,0
Хоразм вилояти	119,4	126,9	124,0	122,6	125,0	125,4	127,6	114,5
Тошкент шаҳри	115,5	127,1	116,0	128,2	117,0	119,5	119,0	117,0

2. Хизматлар ва транспорт.

Транспорт хизматларининг ўсиши башорат бўйича 118,9% белгиланган бўлса, амалда 121,5% ни ташкил этди. Умуман олганда барча минтақаларда транспорт хизматларининг ҳажми ўсиши таъминланди. Транспорт хизматларининг ўсиш суърати асосан транспорт инфратузилмасининг кенгайиши ва йўловчиларни ташиш бўйича янги маршрутли йўналишларни ташкил этилишида номоён бўлди. Йўловчиларни ташиш бўйича маршрутли йўналишларининг сони режага нисбатан анча юқори кўрсаткичга эга. 2011 йил 1 январ ҳолатига кўра республикада йўловчиларни ташиш бўйича 3721 маршрут фаолият кўрсатмоқда (башорат-3687 маршрут). Шаҳар ичидаги маршрутлар 2140 (башорат 2053 та) тани ёки республикадаги умумий маршрутлар сонининг 57,7 фоизини ташкил ташкил этди. Вилоятлар ичидаги шаҳарлараро йўловчи ташиш маршрутлари 351 тани ташкил этди, бу эса режа тўла мос келади. Вилоятлар ўртасидаги шаҳарлараро маршрутлар сони 2011 йил 1 январ ҳолатига кўра 250 тани ташкил этди. Қишлоқ жойлардаги транспорт хизматларининг улуши 44,1% га етди.

5.2.3-жадвал

2007-2010 йилларда Ўзбекистон республикаси минтақалари бўйича транспорт хизматларини ривожланиш ҳолати (солиштирма нархларда)

Ўтган йилга нисбатан %да

Минтақалар номи	Хизмат ҳажмининг ўсиши							
	2007 год		2008 год		2009 год		2010 год	
	Режа	амалда	режа	амалда	режа	амалда	режа	амалда
Ўзбекистон Республикаси	114,3	117,6	116,9	119,7	119,3	118,6	121,8	124,2
Шу жумладан:								
Қорақалпоғистон Республикаси	114,0	125,3	114,0	120,5	115,5	123,4	116,0	117,0
Андижон вилояти	107,0	130,4	108,8	123,6	110,2	123,5	111,1	130,0
Бухоро вилояти	114,3	115,9	115,5	125,9	125,8	126,4	136,0	120,0

Жиззах вилояти	107,3	118,9	108,0	120,2	109,1	109,1	109,3	133,3
Қашқадарё вилояти	112,4	114,3	114,9	132,6	117,3	117,6	120,0	132,4
Навоий вилояти	118,2	119,4	121,0	123,6	124,0	135,4	125,4	140,1
Наманган вилояти	112,1	127,6	115,0	129,2	120,0	126,7	133,0	133,7
Самарқанд вилояти	114,0	125,9	116,0	124,6	118,0	118,4	120,0	119,0
Сурхондарё вилояти	120,5	146,8	141,0	115,0	143,0	114,6	145,0	121,4
Сирдарё вилояти	110,2	106,9	110,5	125,0	110,8	115,0	113,0	122,0
Тошкент вилояти	124,5	111,8	124,8	131,0	125,5	126,0	125,9	136,4
Фарғона вилояти	112,8	112,2	114,2	115,3	115,9	125,2	117,4	123,1
Хоразм вилояти	118,0	122,6	119,0	121,7	119,5	120,2	122,0	118,0
Тошкент шаҳри	105,0	113,4	105,7	110,1	106,5	110,6	107,0	116,0

3. Ахборотлаштириш ва алоқа хизматлари.

Республикада замонавий хизмат турларини ривожлантиришга йўналтирилган бир қатор чора тадбирлар қабул қилинган, уларга ахборотлаштириш ва алоқа хизматлари ҳам қиради. Тармоқда рақамли технологияларга асосланган янги лойиҳалар амалга оширилмоқда. Натижада ахборотлаштириш ва алоқа хизматларининг 129,0% га ўсишига эришилди.

2010 йил якунида 517 та шаҳар ва 101 қишлоқ почта алоқаларига инфор­мацион технологиялар асосидаги электрон пул ўтказмалари (403 та) хизматлари тад­биқ этилди. Натижада қишлоқ жойларида кўрсатилган ахборотлаштириш ва алоқа хизматларининг улуши 4% ташкил этди.

5.2.4-жадвал

2007-2010 йилларда Ўзбекистон республикаси минтақалари бўйича алоқа ва ахборотлаштириш хизматларини ривожлантириш ҳолати (солиштирма нархларда)

Ўтган йилга нисбатан %да

Минтақалар номи	Хизмат ҳажмининг ўсиши							
	2007 год		2008 год		2009 год		2010 год	
	режа	амалда	режа	амалда	режа	амалда	режа	амалда
Ўзбекистон Республикаси	120,7	151,5	125,2	140,1	130,0	121,6	130,0	101,9
Шу жумладан:								
Қорақалпоғистон Республикаси	114,1	155,2	116,5	134,4	123,0	121,5	126,4	116
Андижон вилояти	117,0	133,2	120,0	121,6	127,5	113,6	128,9	109
Бухоро вилояти	131,5	154,0	132,0	134,3	137,0	125,1	140,0	102
Жиззах вилояти	114,1	236,7	116,0	131,0	125,0	113,6	128,0	102
Қашқадарё вилояти	117,0	160,4	120,0	152,1	130,0	108,4	130,0	117
Навоий вилояти	123,0	133,2	124,0	133,5	130,0	150,3	131,0	116
Наманган вилояти	125,0	177,2	128,0	146,0	130,0	118,9	132,0	109
Самарқанд вилояти	118,0	174,8	127,6	153,7	130,0	103,9	131,0	113
Сурхондарё вилояти	121,0	165,1	125,0	142,9	128,0	183,0	130,0	117
Сирдарё вилояти	117,8	176,3	120,0	124,9	125,0	143,0	128,0	112
Тошкент вилояти	126,0	157,3	130,0	141,4	132,0	145,0	133,0	108
Фарғона вилояти	131,5	167,2	133,0	138,9	135,5	130,0	136,0	116
Хоразм вилояти	122,0	150,2	126,2	130,1	132,0	119,3	135,0	114
Тошкент шаҳри	120,0	145,8	125,0	141,3	129,7	118,8	128,5	96

4. Молия-банк хизматлари.

2010 йил молия хизматлари 122,6% ни ташкил этди.

Молия инфратузилмасининг ўсиши, бутун республика бўйлаб ўзига ҳос кўринишга эгадир. Амалга оширилган тадбирлар натижасида аҳолининг пул қўйилмалари 1,5 баробарга ёки 52%га ўсди ва 4185,0 млрд. сўмни ташкил этди, банкларнинг кредит қўйилмалари эса, 1,3 баробарга кўпайди. 2010 йил кредит қўйилмаларининг умумий ҳажми 11539,3 млрд. сўмни ташкил қилди. Истеъмол кредитларининг ўсиши 1,1 баробар даражада таъминланди. Терминал орқали операцияларнинг ҳажми 2,5 баробарга кўпайди ва 5700,1 млрд. сўмга етди. 7,9 млн. дона пластик карточкалар амалиётга жорий қилинди.

Кичик бизнес субъектларига берилган кредитларнинг ўсиши 1,5 баробарни ташкил этди, режага нисбатан эса 12,8% ўсишга эришилди. Умуман олганда кичик бизнес субъектларига 261,2 млрд. сўм миқдордаги маблағ ажратилди.

2010 йил якунига кўра республикада 848 турдаги суғурта хизматлари жорий қилинди. Қишлоқ жойларда яшовчи аҳоли ва қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарувчилари учун суғурталашнинг замонавий турлари жорий қилинди (ҳосилни суғурталаш, қорамол, қишлоқ хўжалиги техникаларини суғурталаш ва х.к.). 2010 йил суғурта қилиш хизматлари ҳажми 171,4 млрд. сўмни ташкил этди.

5.2.5-жадвал

2007-2010 йилларда Ўзбекистон республикаси минтақалари бўйича молия-банк хизматларини ривожланиш ҳолати (солиштирма нархларда)

Ўтган йилга нисбатан %да

Минтақалар номи	Хизмат ҳажмининг ўсиши							
	2007 год		2008 год		2009 год		2010 год	
	режа	амалда	режа	амалда	режа	амалда	режа	амалда
Ўзбекистон Республикаси	117,2	123,8	120,5	132,2	123,5	124,7	126,5	121,1
Шу жумладан:								
Қорақалпоғистон Республикаси	117,0	125,6	117,5	106,7	119,0	106,5	124,5	112,9
Андижон вилояти	118,0	122,2	119,5	121,3	122,6	139,2	125,6	109,0
Бухоро вилояти	119,5	153,9	121,0	124,1	125,3	117,5	128,1	105,0
Жиззах вилояти	116,0	115,8	117,9	111,6	120,0	116,7	124,4	135,0
Қашқадарё вилояти	115,0	115,1	117,0	130,2	120,0	110,5	125,5	113,0
Навоий вилояти	117,0	119,9	119,8	123,0	122,0	125,3	125,6	113,0
Наманган вилояти	115,5	107,3	117,9	123,1	121,5	124,0	124,5	12,0
Самарқанд вилояти	120,0	128,6	123,2	179,6	125,0	109,8	129,1	123,0
Сурхондарё вилояти	114,2	114,3	119,0	136,5	121,6	140,2	124,4	115,0
Сирдарё вилояти	114,0	99,6	118,0	119,5	121,0	122,8	124,0	115,0
Тошкент вилояти	122,0	131	123,5	127,2	124,0	116,6	126,0	118,0
Фарғона вилояти	122,0	121,4	125,5	125,6	127,0	119,1	128,5	113,0
Хоразм вилояти	119,8	103,8	122,0	112,6	124,2	111,8	126,0	111,0
Тошкент шаҳри	116,0	131,4	120,5	145,1	124,6	134,0	127,2	127,0

5. Туристик-экскурсия ва меҳмонхона хизматлари.

Туристик хизматларнинг ўсиш суърати 112,7% ни, кўрсатилган хизматлар ҳажми эса, 46,8 млрд. сўмни ташкил этди. Таҳлил этилаётган даврда туристлар оқими 937,1 минг кишини ёки режага нисбатан 100,4% ни ташкил этди. “Шахристон” меҳмонхонасига ташриф буюрган туристлар сони 266 кишини ташкил этди. “Ўзбектуризм” Миллий компанияси инвентари ва махсус меҳмонхона жихозларини ва туристларга хизмат кўрсатишни яхшилаш

мақсадида 15 донa транспорт воситаларини сотиб олди, 2010 йилга эса 20 та транспорт воситаси режалаштирилган эди.

Меҳмонхоналарда хизмат кўрсатиш ҳажми 87,4 млрд. сўмни ёки 2009 йилга нисбатан ўсиш даражаси 109,0% ни ташкил этди.

5.2.6-жадвал

2007-2010 йилларда Ўзбекистон республикаси минтақалари бўйича туристик экскурсион хизматларини ривожланиш ҳолати (солиштирма нархларда)

Ўтган йилга нисбатан %да

Минтақалар номи	Хизмат ҳажмининг ўсиши							
	2007 йил		2008 йил		2009 йил		2010 йил	
	режа	амалда	режа	амалда	режа	амалда	режа	амалда
Ўзбекистон Республикаси	119,3	122,3	121,3	126,3	123,4	130,4	127,5	110,6
Шу жумладан:								
Қорақалпоғистон Республикаси	109,1	129,3	110,5	167,1	111,3	126,7	113,5	125
Андижон вилояти	115,6	483,6	118,0	138,1	119,5	128,8	120,0	132
Бухоро вилояти	119,0	118,7	120,0	127,2	120,2	101,2	128,0	105
Жиззах вилояти	118,0	218,2	118,5	177,4	120,0	106,2	122,0	125
Қашқадарё вилояти	118,0	123,4	119,5	126	124,0	116,3	130,0	130
Навоий вилояти	122,0	170,5	123,5	139,1	124,0	130,7	125,0	107
Наманган вилояти	115,0	117,7	118,0	0	122,0	127,6	125,0	115
Самарқанд вилояти	118,0	128	122,0	158,4	125,0	141,8	129,0	103
Сурхондарё вилояти	116,0	226,6	116,5	125	118,0	175,2	120,0	115
Сирдарё вилояти	110,0	18,3	120,0	0	130,5	113,1	135,0	2,6
Тошкент вилояти	120,0	127	122,0	177,4	123,5	191,0	125,0	140
Фарғона вилояти	118,0	118,1	119,5	113,2	122,0	123,0	123,0	103
Хоразм вилояти	115,0	126,2	120,0	200	121,1	105,1	130,0	105
Тошкент шаҳри	121,0	124,4	122,0	118,3	123,5	135,3	128,0	115

5.2.7-жадвал

2007-2010 йилларда Ўзбекистон республикаси минтақалари бўйича меҳмонхона хизматларини ривожланиш ҳолати (солиштирма нархларда)

Ўтган йилга нисбатан %да

Минтақалар номи	Хизмат ҳажмининг ўсиши							
	2007 йил		2008 йил		2009 йил		2010 йил	
	режа	амалда	режа	амалда	режа	амалда	режа	амалда
Ўзбекистон Республикаси	120,0	133,5	122,5	122,5	125,3	112,3	130,0	118

Шу жумладан:								
Қорақалпоғистон Республикаси	109,5	210,4	111,0	113,7	114,8	113,7	120,0	103
Андижон вилояти	116,2	119,9	119,5	123,6	122,0	126,8	125,0	120
Бухоро вилояти	119,2	142,8	120,1	125,3	124,2	102,7	130,0	106
Жиззах вилояти	118,2	154,2	118,5	132,7	120,5	126,7	122,0	122,1
Қашқадарё вилояти	118,0	121,2	119,8	120,5	124,0	100,6	130,0	120
Навоий вилояти	122,0	138,4	123,5	121,2	124,0	125,4	125,0	116
Наманган вилояти	115,5	149,5	118,5	220	122,2	165,7	125,0	130
Самарқанд вилояти	117,5	133,6	123,6	144	127,0	127,1	134,0	100
Сурхондарё вилояти	116,5	113,5	117,5	104,8	118,0	110,8	122,5	130
Сирдарё вилояти	111,0	104,9	120,0	124,1	128,0	128,3	135,0	65
Тошкент вилояти	120,0	128,5	122,0	161,9	123,5	148,8	125,0	110
Фарғона вилояти	118,5	137,9	120,0	116,2	122,0	146,6	126,0	114
Хоразм вилояти	116,0	127,4	120,2	168	121,5	100,0	130,0	106
Тошкент шаҳри	122,0	143,2	124,5	143,2	127,8	110,0	132,1	122

6. Маиший-коммунал хизматлар.

Маиший-коммунал хизматларнинг ўсиши 101,5% ни ташкил этди. 2010 йил якунига кўра 4083 та маҳаллий котёллар ўрнатилди, шу жумладан 2730 таси газга, 1353 таси табиий газ ва шунга ўхшаш ёқилғи турларида ишлайди.

2010 йилда аҳолига умумий ҳажми 789,5 млрд. сўмга тенг миқдорда маиший хизматлар кўрсатилди ва 2009 йилга 114,9% ўсишга эришилди.

Қабул қилинган дастурни ривожлантиришга мавжуд имкониятлардан фойдаланиш ўз самарасини берди, шунингдек бозор тузилмаси ҳам ўз таъсирини ўтказди. 2010 йилда 562 та тикувчилик ательелари ва устахоналари, шунингдек қишлоқ жойларда 417 та (режа бўйича 366 ва 264) цехлар ташкил этилди; 442 та оёқ кийимларини таъмирлаш устахоналари, қишлоқ жойларда эса 367 та (режа бўйича 386 ва 323) устахоналар ташкил этилди; 257 дона фотосалон, қишлоқ жойларда эса 182 дона (режа бўйича 211 ва 151) ташкил этилди.

5.2.8-жадвал

2007-2010 йилларда Ўзбекистон республикаси минтақалари бўйича маиший-коммунал хизматларини ривожланиш ҳолати (солиштирма нархларда)

Ўтган йилга нисбатан %да

Минтақалар номи	Хизмат ҳажмининг ўсиши							
	2007 йил		2008 йил		2009 йил		2010 йил	
	режа	амалда	режа	амалда	режа	амалда	режа	амалда
Ўзбекистон Республикаси	115,8	111,1	118,7	110,4	122,0	103,1	125,0	103
Шу жумладан:								
Қорақалпоғистон Республикаси	117,0	112,5	118,0	108,1	122,1	108,7	123,4	111,0
Андижон вилояти	114,0	119,6	117,5	111,2	123,8	106,5	125,9	100,0
Бухоро вилояти	112,7	116,0	114,5	108,2	116,9	101,9	119,2	104,0
Жиззах вилояти	118,6	109,1	119,0	102,4	119,2	100,1	119,5	106,0
Қашқадарё вилояти	120,5	110,2	123,1	96,9	125,0	95,2	125,5	101,0

Навоий вилояти	120,0	123,3	124,1	122,3	127,2	105,8	131,4	102,5
Наманган вилояти	117,0	100,9	119,1	97,2	127,2	111,0	136,5	104,5
Самарқанд вилояти	109,0	112,2	110,6	102,6	112,0	103,0	113,0	107,0
Сурхондарё вилояти	128,0	116,3	130,1	103,6	134,0	102,8	135,0	100,0
Сирдарё вилояти	120,7	147,9	120,8	108,2	123,0	115,2	123,5	104,0
Тошкент вилояти	117,0	108,5	118,0	121,2	120,0	109,0	120,2	102,8
Фарғона вилояти	127,0	112,7	128,5	124,2	130,0	101,9	132,5	109,0
Хоразм вилояти	111,0	102,9	117,0	114,7	118,0	106,7	122,0	110,0
Тошкент шаҳри	102,0	102,6	105,0	107,0	106,5	95,1	108,5	97,0

7. Автомобил ва бошқа техникаларни таъмирлаш бўйича хизмат кўрсатиш хажмининг ўсиши 124,4% ташкил этди, режада эса 123,8% эди.

8. Хизмат кўрсатиш соҳасида тадбиркорлар ташаббусини молиялаштириш.

Хизмат кўрсатиш соҳаси корхоналарини ташкил этиш “Микрокредитбанк” тижорат банкининг бандликни қўллаб-қувватлаш Фонди ҳисобидан молиялаштирилди. Кредит қўйилмалари ҳажми 15,9 млрд. сўмни ташкил этди, режада эса 14,9 млрд. сўм эди.

6-БОБ. МАМЛАКАТНИ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ ВА ИҚТИСОДИЁТНИ ДИВЕРСИФИКАЦИЯЛАШДА ИНВЕСТИЦИЯЛАР, УНИНГ КЎЛАМИ

6.1. Мамлакатни модернизациялашда инвестициялар ва уларнинг аҳамияти

Юртбошимиз 2010 йилда мамлакатни модернизациялаш бўйича эришилган ютуқ ва натижаларни келтириб ўтар экан, асосий эътиборни иқтисодиётга киритилган инвестициялар ва уларнинг салмоғига қаратди. Маълумки, иқтисодий ўсишни таъминлашда инвестициялар ҳажми ва унинг архитектураси муҳим аҳамият касб этади. Шуларни инобатга олган ҳолда, Президентимиз томонидан республика иқтисодий сиёсати истиқболлини белгилаб беришда устувор йўналишлардан бири сифатида инвестицияларни кенг жалб этиш, айниқса, хорижий инвесторлар учун янада қулай шароитларни яратишга эътибор қаратилмоқда.

Иқтисодиётнинг глобаллашуви шароитида ва бозор муносабатлари талабларидан келиб чиқиб, жаҳонда инвестициялар учун қатъий рақобатли кураш изчил давом этмоқда. Ташқи иқтисодий фаолиятни эркинлаштириш, республика иқтисодиётига бевосита хорижий инвестицияларни жалб қилинишини таъминлайдиган ҳуқуқий, ижтимоий-иқтисодий ва бошқа шарт-шароитларни такомиллаштириш, хорижий инвестицияларга нисбатан очиқ эшиклар сиёсатини ўтказиш, маблағларни мамлакатнинг иқтисодий мустақиллигини таъминловчи устувор йўналишларда ҳамда рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқариш билан боғлиқ йўналишларда мужассам қилиш республикада ўтказилаётган инвестиция сиёсатининг асосий тамойилларидир.¹⁰

Мамлакатимизда 2010 йилда 2009 йилга нисбатан 13,6 фоизга кўп, яъни 9 миллиард 700 миллион АҚШ долларига тенг миқдордаги инвестициялар ўзлаштирилди, бу ялпи ички маҳсулотнинг қарийб 25 фоизини ташкил этади.

Ислом Каримов

Мамлакатимиз иқтисодиётига жалб этилаётган инвестициялар ҳажми йилдан-йилга ошиб бормоқда. Буни биргина 2010 йилда киритилган жами инвестициялар ҳажмидан ҳам билиб олиш мумкин. Рақамларга назар соладиган бўлсак, ўтган 2010 йилда 9 миллиард 700 миллион АҚШ долларига тенг бўлган инвестициялар ўзлаштирилган бўлса, бу кўрсаткич

Ялпи инвестиция – маълум давр ичида асосий воситалар ва номоддий активларни вужудга келтириш учун сарфланадиган инвестицион капиталнинг умумий ҳажми.

2009 йилга нисбатан 13,6 фоизга кўп эканлигидан далолатдир. Ушбу инвестицияларнинг салкам 72 фоизи ишлаб чиқариш корхоналарини барпо этишга, жумладан, 38 фоизга яқини асбоб-ускуна ва илғор технологиялар сотиб олишга йўналтирилди. Шу борадаги умумий қўйилмалар ҳажмида хорижий инвестициялар ва кредитлар улуши 28,8 фоизни тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар миқдори 2 миллиард 400 миллион доллардан зиёдни ташкил этди.¹¹

Молиялаштириш манбалари таркибига тўхталадиган бўлсак (1-жадвал), 2010 йилда умумий инвестициялар ҳажмида давлат бюджети маблағлари 7,4 фоиз; чет эл инвестициялари 28,8 фоиз; корхоналар ва аҳоли маблағлари 47,3 фоизни ташкил этган.

Ушбу рақамлар 2011 йилда мос равишда давлат бюджети маблағлари 5,1 фоиз; чет эл инвестициялари 25,3 фоиз; корхоналар ва аҳоли маблағлари 49,0 фоиз ва бошқа манбалар 20,6 фоизга тенг бўлиши башорат қилинмоқда.

¹⁰ Маҳмудов Н.М., Маджидов Ш.А. Инвестицияларни ташкил этиш ва молиялаштириш. Ўқув қўлланма. – Т.: ТДИУ, 2010. – 86 б.

¹¹ “Барча режа ва дастурларимиз Ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат қилади”. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг 2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маърузаси. Халқ сўзи, 2011 йил 22 январь, № 16 (5183).

2005-2011 йилларда инвестициялар таркибининг ўзгариши, фоизда

Молиялаштириш манбалари	2005 й.	2006 й.	2007 й.	2008 й.	2009 й.	2010 й.	2011 й. (прогноз)
Давлат бюджети	12,7	10,7	9,0	9,0	8,1	7,4	5,1
Чет эл инвестициялари	19,2	19,0	22,8	25,8	32,4	28,8	25,3
Корхоналар ва аҳоли маблағлари	60,3	60,0	59,0	53,9	46,9	47,3	49,0
Бошқа манбалар	7,8	10,3	9,2	11,3	12,6	16,5	20,6

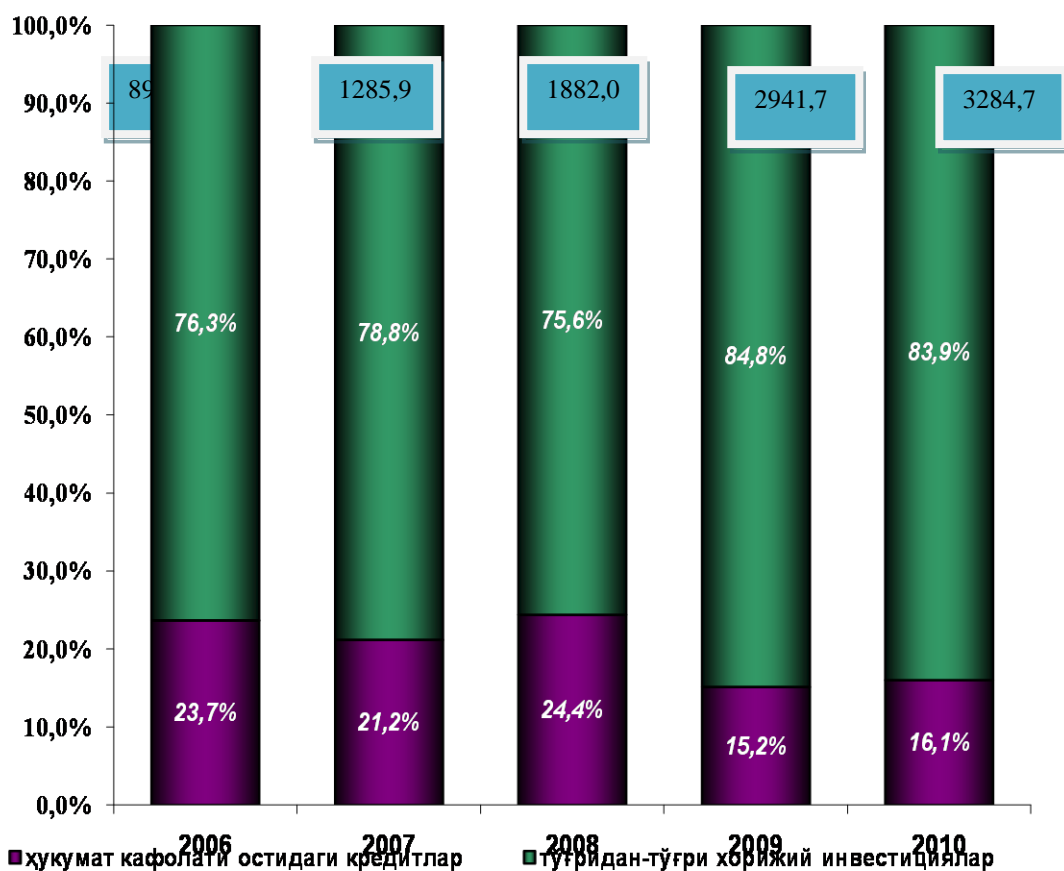
Кўрсаткичлар таҳлилидан хулоса қилиш мумкинки, бугунги кунда жаҳон молиявий-иқтисодий инқироз ҳукм сураётган бир шароитда ҳам Ўзбекистон улкан хорижий инвестициялар йўналтирилаётган мамлакатлар гуруҳидан жой олмоқда. Бунга албатта, мамлакатимизда олиб борилаётган ва узоқ стратегик мақсадларни кўзлаган инвестицион дастурлар ҳамда таркибий ўзгаришларни изчил амалга оширишда қулай инвестиция муҳитининг яратилганлиги асосий омил бўлмоқда. 2006-2010 йиллар давомида Давлат инвестиция дастурлари доирасида жалб қилнган хорижий инвестициялар ҳажми 2010 йилда 2006 йилга қараганда 3,6 баробарга кўпайган. 2010 йилда тўғридан-тўғри инвестициялар умумий хорижий инвестицияларнинг қарийб 84 фоизини, ҳукумат кафолати остидаги инвестициялар эса атига 16,1 ташкил этган (1-расм). Ваҳоланки 2006 йилда ҳукумат кафолати остидаги инвестициялар умумий хорижий инвестицияларнинг 23,7 фоизини ташкил қилган. Бу ҳам бўлса, Президентимиз томонидан мамлакатни модернизация қилиш ва иқтисодиётни диверсификация қилиш жараёнининг тўғри ва аниқ олиб борилаётганлигидан далолатдир.

Инвестиция муҳити – бу мамлакатдаги инвестиция жараёнларига таъсир кўрсатувчи иқтисодий, сиёсий, меъёрий-ҳуқуқий, ижтимоий ва бошқа шарт-шароитлар мажмуи.

Иқтисодиётдаги таркибий ислохотларни янада чуқурлаштириш, корхоналарнинг инвестицион фаолиятини янада жонлаштириш, хорижий инвестицияларни, аввало тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни кенг жалб этиш ва улардан самарали фойдаланиш, ишлаб чиқаришни модернизациялаш, техник ва технологик қайта курулантириш, янги иш ўринларини шакллантириш ва булар асосида миллий иқтисодиётимизни барқарор ва динамик ривожлантиришни таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1213-сонли “Ўзбекистон Республикасининг 2010 йилга инвестицион дастури ҳақида”ги Қарори¹² тасдиқланган бўлиб, ушбу дастур асосидаги капитал кўйилмаларни молиялаштириш манбалари таркибида банк тизими инвестицион кредитларининг аҳамияти юқори бўлмоқда. Ушбу дастурни амалга ошириш давомида 2010 йилнинг ўзидаёқ барча барча молиявий манбалар ҳисобидан техник ва технологик қайта жиҳозлаш учун йўналтирилган инвестициялар ҳажми 3 миллиард 800 миллион доллардан ошгани ёки 2010 йилдаги барча капитал кўйилмаларнинг 37,5 фоизини ташкил этгани принципиал аҳамиятга эгадир. Буни биргина 2010 йилнинг ўзидаёқ Инвестиция дастури доирасида 200 дан зиёд лойиҳа амалга оширилганлигини таъкидлаш жоиз. Жумладан, йилига 50 мингта автомобиль ишлаб чиқариш қувватига эга бўлган “М-300” русумидаги енгил автомобиль ишлаб чиқаришни ўзлаштириш, 200 минг тонна калий ўғитлари ишлаб чиқариш

¹² “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг Ахборотномаси”, 2009 й., 10-сон, 403-модда.

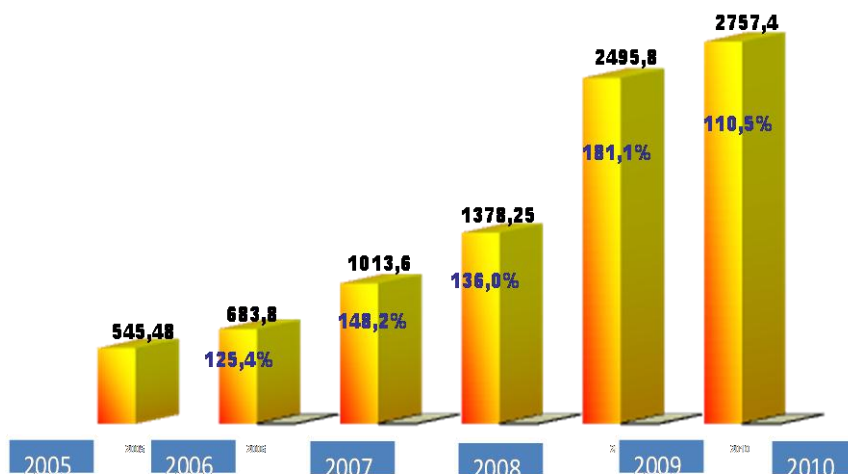
қувватига эга бўлган “Деҳқонобод калий ўғитлари заводи қурилиши”, “Хонжиза конида полиметалл рудаларга ишлов бериш” каби йирик лойиҳалар, Навоий конметаллургия комбинати, “Навоийазот” компаниясининг бир қатор янги объектларни барпо этиш ишлари ва бошқа лойиҳалар ниҳоясига етказилди.¹³

6.1.1-расм. 2006-2010 йиллар давомида Давлат инвестиция дастурлари доирасида жалб қилинган хорижий инвестициялар динамикаси, млн. АҚШ доллари.

Чет эллик инвесторлар асосан даромад (фойда) олиш мақсадида тадбиркорлик фаолияти ва бошқа турдаги фаолият объектларига қўшадиған барча турдаги моддий ва номоддий бойликлар ва уларга доир ҳуқуқлар, шу жумладан интеллектуал мулкка доир ҳуқуқлар, шунингдек чет эл инвестицияларидан олинган ҳар қандай даромад Ўзбекистон Республикаси ҳудудида **чет эл инвестициялари** деб эътироф этилади.

¹³ “Барча режа ва дастурларимиз Ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат қилади”. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг 2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маърузаси. Халқ сўзи, 2011 йил 22 январь, № 16 (5183).

6.1.2-расм. 2005-2010 йиллар давлат Инвестиция дастурлари доирасида тўғридан-тўғри хорижий сармояларнинг жалб қилиниш динамикаси, млн. АҚШ доллари.

Юқорида келтирилган расмдан кўриш мумкинки, 2010 йилда иқтисодиётга киритилган тўғридан-тўғри инвестициялар 2009 йилга нисбатан 10,5 фоизга ошган ва унинг катта қисми, яъни 60,1 фоизи нефт-газ тармоғини модернизациялашга, ишлаб чиқаришни техник ва технологик қайта қуришга ва геология қидирув ишларига сарфланган. Агар ушбу кўрсаткич таҳлилини 2005 йилга нисбатан оладиган бўлсак, тўғридан-тўғри жалб қилинган хорижий сармоялар 2010 йилда қарийб беш баробарга кўпайганлигини қайд этиш мумкин.

Президентимизнинг 2010 йилда мамлакат иқтисодиётига киритилган умумий инвестициялар ЯИМнинг қарийб 25 фозини ташкил этганлиги тўғрисидаги таҳлилларини давом эттирган ҳолда таъкидлаш мумкинки, тўғридан-тўғри жалб қилинган хорижий инвестициялар ЯИМнинг қарийб 6,8 фозини ташкил қилмоқда.

Ўзбекистоннинг инвестицион жозибadorлигини ва инвестиция муҳитига таъсир кўрсатувчи ижобий омиллардан бири сифатида сиёсий ва макроиқтисодий барқарорликни ва инвесторлар ҳуқуқларининг ишончли кафолати таъминланганлигини санаб ўтиш лозим (6.1.2-расм).

Ўзбекистон капитални импорт қилувчи мамлакат сифатида жаҳон майдонига чиқар экан, бир қатор муайян манфаатларни кўзлайди. Иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида мамлакатга хориждан янги технологиялар, ускуналар, “ноу-хау”ни олиб киришга, чет эллик мутахассислар, экспертлар ва маслаҳатчиларни жалб қилиш орқали маҳсулот сифати ва ишчи кучи малакасини оширишга эришиш мумкин.

Шунингдек, хориж сармоялари ишлаб чиқаришни рағбатлантиради, қўшимча иш ўринларига эга қилади, янги техника, технологияларни иқтисодиёт тармоқларига олиб

Барча молиявий манбалар ҳисобидан техник ва технологик қайта жиҳозлаш учун йўналтирилаётган инвестициялар ҳажми 3 миллиард 800 миллион доллардан ошгани ёки 2010 йилдаги барча капитал қўйилмаларнинг 37,5 фозини ташкил этгани принципиал муҳим аҳамиятга эгадир.

Ислон Каримов

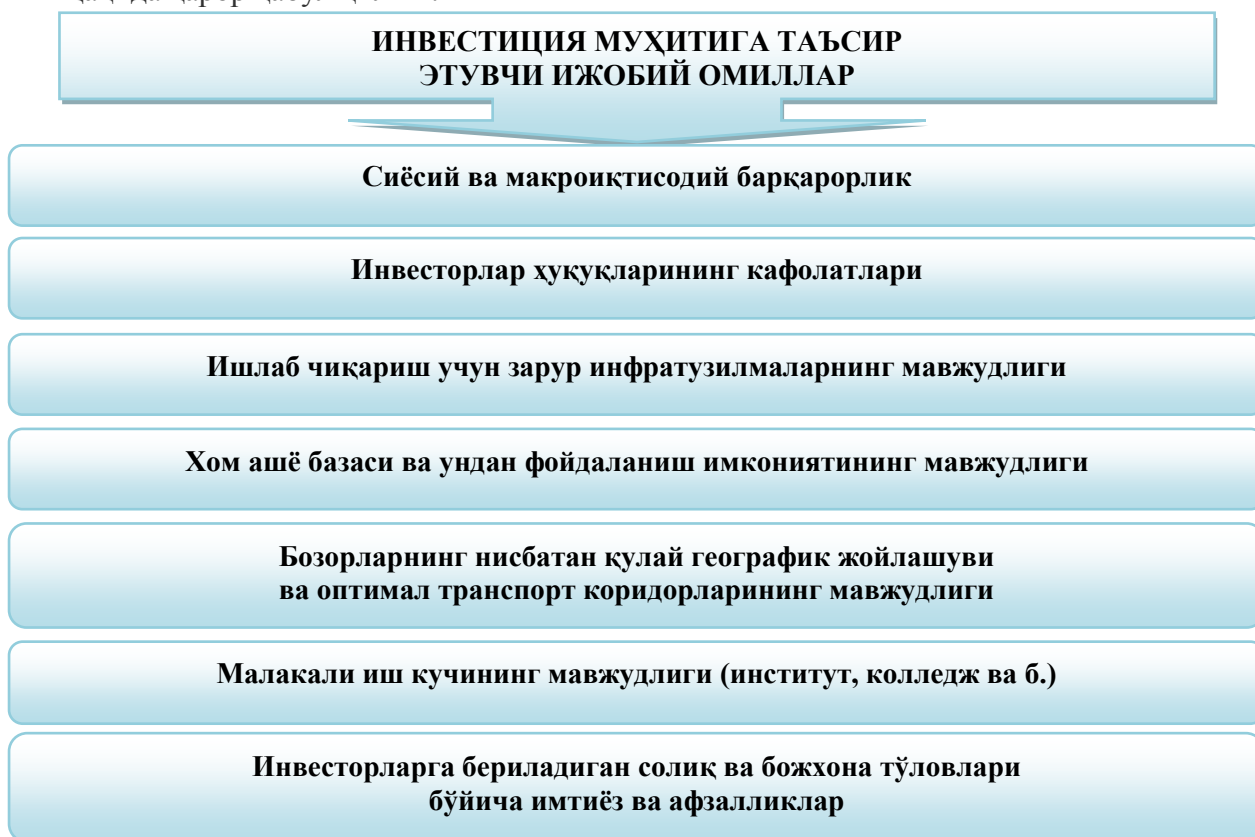
Инвестицион лойиҳа - бу барпо этилаётган ёки модернизация қилинаётган объектлар, технологик жараёнлар ва улар учун техник ва ташкилий ҳужжатлар, моддий, молиявий, меҳнат ва бошқа ресурсларни яратиш билан боғлиқ тадбирлар ва бошқарув қарорлари бажарилишини ўз ичига оладиган мақсад тизимидир.

киради, мамлакат иқтисодиётини жаҳон иқтисодиётига интеграциялашувига ёрдам беради.

6.2. Мамлакат иқтисодиётига киритилган хорижий инвестициялар таҳлили

Юртимизда ўтказилаётган иқтисодий сиёсат жаҳон иқтисодий ҳамжамиятига интеграция жараёнини фақат давлатнинг таркибий тузилиши бўйича эмас, балки хусусий сектор даражасида ҳам жадаллашишини назарда тутди. Очiq бозорнинг фаолият кўрсатиши учун яратилаётган шароит Ғарб ва Шарқ ишбилармонларининг мамлакатимизга барқарор қизиқишини уйғотмоқда. Бугунги кунда бизнинг тадбиркорларимиз ҳам хорижий инвесторларни ҳамкорликка жадал жалб этмоқда.

Айни дамда, хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналарни барпо этиш қуйидаги босқичларни ўз ичига олмоқда: корхонани ташкил этиш сабабларини инобатга олиш; ишончли шерик танлаш; хорижий инвестициялар иштирокидаги корхона барпо этиш ҳақида қарор қабул қилиш.

6.2.1-расм.

Хорижий инвестициялар иштирокидаги корхонани ташкил этиш сабабларининг асосан уч туркумини ажратиш кўрсатиш мумкин. Булар, ички, ташқи ва стратегик.

Ички сабаблар таркиби қуйидагилардан иборат:

- ❖ яратилган инвестиция муҳитидан фойдаланиш;
- ❖ бошқарувнинг янги усулларини ўзлаштириш;
- ❖ замонавий ва энг қулай тартибга эришиш;
- ❖ маҳаллий ишчи кучи ресурсларидан самарали фойдаланишни кенгайтириш;
- ❖ хориж бозорига кириб боришни тезлаштириш;
- ❖ ижтимоий, маданий ва сиёсий билимларни кенгайтириш;
- ❖ ходимлар малакасини ошириш.

Ташқи сабаблар таркиби қуйидагича:

- ❖ жаҳон бозорига чиқиш;
- ❖ соғлом ва самарали рақобат муҳити;

- ❖ сиёсий кескинликнинг юмшашиши;
- ❖ маҳаллий хокимиятнинг талаблари.

Стратегик сабаблар таркиби қуйидагилардан иборат:

- ❖ мамлакатда замонавий иш юритиш усулларида фойдаланиш имконияти;
- ❖ мустаҳкам хом ашё базасига эга бўлиш;
- ❖ технологиялар трансферти;
- ❖ ишлаб чиқаришни кенгайтириш.¹⁴

Корхоналарни инвестицион фаолиятини ривожлантириш истиқболларини инвестицион дастур доирасида ҳамда алоҳида илмий асосланган лойиҳаларни ишлаб чиқиш орқали амалга оширилади. Инвестицион лойиҳалар турли шакл ва мазмунга эга бўлиб, улар корхоналарни барпо этиш, турли объектларни қуриш, иқтисодий, ижтимоий, экологик ва бошқа мақсадларни амалга оширишга йўналтирилади.

Республикада хорижий инвестицияларни жалб қилиш йўли билан самолётсозлик, радиоэлектроника, электроника соҳаларининг ривожлантиришга катта эътибор берилмоқда. Шунингдек, енгил ва озиқ-овқат саноати учун асбоб-ускуналар, қишлоқ хўжалиги учун кичик механизация воситалари ишлаб чиқаришни таъминловчи бошқа истиқболли тармоқлар, халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқариш соҳаларини ривожлантириш чора-тадбирлари амалга оширила бошланди.

Эндиликда Президент И.А.Каримовнинг ғояларидан келиб чиқиб, бошланган таркибий ўзгаришларни давом эттириш, уларни янги йўналишга ўтиш дастурлари, чора-тадбирларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш мўлжалланмоқда:

- республика иқтисодиётининг юқори самарали, экспортга йўналтирилган тузилмасини шакллантириш;
- иқтисодиётнинг ўзак тармоқларини техника билан қайта жиҳозлаш ва янада ривожлантириш;
- енгил ва қайта ишлаш саноати корхоналарини техника билан қайта жиҳозлаш ва замонавийлаштириш;
- юқори технологияни ва илмталаб ишлаб чиқаришларни жадал ривожлантириш.¹⁵

6.2.1-жадвал

Инвестиция соҳасидаги макроиқтисодий кўрсаткичлар динамикаси

Кўрсаткичлар	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Амалдаги баҳоларда, жами, млрд. сўм	3165,2	4041,0	5479,7	8587,1	12531,9	15409,1	20721,8
Жорий йилга нисбатан % ҳисобида	107,0	109,1	122,9	128,3	124,8	109,2	112,6
ЯИМда инвестиция миқдори, %	20,8	19,5	19,4	22,7	26,1	24,9	26,8
Марказлашган инвестициялар амалдаги баҳоларда, млрд.сўм	755,8	915,8	1099,7	1717,0	2517,9	2855,3	4696,5
Капитал қўйилмаларда марказлашган инвестициялар миқдори, %	23,9	23,1	20,1	20,0	20,1	18,5	22,7
Марказлашмаган инвестициялар амалдаги баҳоларда, млрд. сўм	2409,4	3109,0	4380,0	6870,1	10014,1	12553,8	16025,4

¹⁴ Маҳмудов Н.М, Маджидов Ш.А. Инвестицияларни ташкил этиш ва молиялаштириш. Ўқув қўлланма. – Т.: ТДИУ, 2010. – 89-90 б.

¹⁵ Абулқосимов Ҳ.П. Ўзбекистонда иқтисодий ислохотлар. – Т., Akademiya, 2008.

Капитал қўйилмаларда марказлашмаган инвестициялар миқдори, %	76,1	76,9	79,9	80,0	79,9	81,5	77,3
---	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

2010 йилда иқтисодиётга киритилган инвестициялар ҳажми амалдаги баҳоларда жами 15409,1 миллиард сўмни ташкил этди (2-жадвал). Ушубу кўрсаткич 2011 йилда 20721,8 млрд.сўмни ташкил этиши ва ўтган 2010 йилга нисбатан 12,6 фоизга ортиши режалаштирилмоқда.

Умумий инвестицияларда марказлашган инвестицияларнинг улуши таҳлил қилинаётган, яъни 2010 йилда 18,5 фоизни, қолган 81,5 фоизи эса марказлашмаган инвестициялардан иборат бўлди. Ваҳоланки, ушбу кўрсаткичлар 2002 йилда бошқача нисбатни ташкил қилган, яъни мос равишда марказлашган инвестициялар умумий инвестицияларнинг 20,8 фоизини, марказлашмаган инвестициялар эса 76,1 фоизини ташкил этган. Бундан кўриш мумкинки, динамикада ялпи инвестицияларда марказлашган инвестицияларнинг улуши камайиб борган.

Аммо шуни ҳам қайд этиш лозимки, бугунги кунда инвестиция муҳитига бир қанча салбий омиллар ўз таъсирини кўрсатмоқда. Булар сирасига мавжуд инфратузилмалардан фойдаланишдаги муаммоларни келтириш мумкин. Шунингдек, солиқ, божхона, банк соҳасида ва инвесторларга ер ажратиш билан боғлиқ тўсиқлар ҳам тез-тез учраб турибди (6.2.2-расм). Шу ўринда Президентимизнинг қуйидаги ибораларни эсга олиш жоиз, яъни “Барчамиз оддий бир ҳақиқатни яхши англаб олишимиз даркор – инвестицияларсиз модернизация ҳам, янгилаш ҳам бўлмайди”¹⁶.

6.2.2-расм.

¹⁶ Каримов И.А. Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир. Тошкент: “Ўзбекистон”, 2010.

6.3. Ялпи ички маҳсулотнинг ўсишида инвестицияларнинг ўрни ва роли

Статистик маълумотларга эътибор қаратадиган бўлсак, **мустақиллик йилларида Республикамизга 33,6 млрд. АҚШ доллари**дан зиёд хорижий инвестициялар жалб этилган. Мазкур инвестицияларнинг барчаси асосан етакчи соҳаларни модернизация қилиш, техник ва технологик янгилаш, транспорт ва инфратузилма коммуникацияларини ривожлантиришга қаратилган стратегик аҳамиятга молик лойиҳаларни ривожлантиришга йўналтирилди. Хусусан, охириги йилларда амалга оширилиши тугалланган йирик инвестицион лойиҳаларни келтириб ўтадиган бўлсак, улар қуйидагилардир:

➤ Янги русумдаги 480 дан ортиқ MAN оғир юк автомобиллари ҳамда 7797 дона Спарк М300 енгил автомобиллар ишлаб чиқарилди (инвестиция ҳажми – 31,3 млн.долл.

ва 3 млн.евро);

➤ Йилига 30,0 млрд.куб.м. газни транзит қилиш қувватига эга бўлган “Ўзбекистон-Хитой” газ қувури ишга туширилди (инвестиция ҳажми – 3168,9 млн.долл.);

➤ Кўкдумалоқ конида йилига 6 млрд.куб.м. йўлдош газларни утилизация қилиш станцияси қурилди (инвестиция ҳажми – 373,0 млн.долл.);

➤ Хаузак конида йилига 3 млрд. метр куб газни бирламчи тайёрлов мосламаси ишга туширилди (ЛУКОЙЛ билан ҳамкорликда) (инвестиция ҳажми – 302,8 млн. долл.);

➤ «Тошгузар – Бойсун – Кумкўрғон» йўналишидаги янги темир йўллар (инвестиция ҳажми – 34,4 млрд.сум);

➤ «Навоий – Учқудуқ – Султон Увайстоғ – Нукус» темир йўл линиясининг 6 та янги разезди ишга туширилди (инвестиция ҳажми – 6,8 млрд.сум);

➤ «Тукумачи-Ангрен» йўналишида янги темир йўллар (инвестиция ҳажми – 85,4 млн.долл.).

Инвестиция дастури - республика иқтисодиётини барқарор ва тадрижий ривожлантиришга эришишга, табиий, минерал-хом ашё, молиявий, моддий ва меҳнат ресурсларидан оқилона фойдаланиш йўли билан республика айрим тармоқлари ва минтақаларини таркибий ўзгартиришнинг асосий устуворликларини ва стратегик вазифаларини амалга оширишга йўналтирилган бир-бири билан ўзаро боғланган чоратadbирлар комплекси.

2010 йилнинг 15 декабрида мамлакатимиз Президентининг саноатни барқарор, жадал ва мутаносиб равишда ривожлантириш, асосий саноат тармоқларини диверсификация қилишга ва экспорт салоҳиятини ўстиришга йўналтирилган таркибий ўзгартиришларни чуқурлаштириш, саноат тармоқлари, комплекслари ва корхоналарини модернизация қилиш, ишлаб чиқаришни техник ва технологик янгилаш асосида уларнинг самарадорлиги ҳамда рақобатдошлигини янада ошириш мақсадида ПҚ-1442-сонли “2011-2015 йилларда Ўзбекистон Республикаси саноатини ривожлантиришнингустувор йўналишлари тўғрисида”ги Қарори қабул қилинди. Ушубу қарорда саноатни ривожлантиришнинг комплекс дастури ва модернизация қилиниши, техник ва технологик янгиланиши, янгидан барпо этилиши кутилаётган йирик инвестицион лойиҳалар акс этган бўлиб, тубандаги устувор йўналишлар белгилаб берилган:

- структура ҳосил қилувчи тармоқларни ва умуман саноатни ривожлантиришнинг аниқ, чуқур ва ҳар томонлама пухта ўйланган узоқ муддатли истиқболларини ишлаб чиқиш, шу асосда иқтисодиётнинг асосий тармоқларини диверсификация қилишга йўналтирилган таркибий ўзгартиришларни чуқурлаштириш;

- Ватанимиз саноат маҳсулотининг рақобатбардошлигини ошириш, республика саноати ва умуман иқтисодиётини ривожлантиришнинг жаҳон конъюнктурасидаги ўзгаришларга боғлиқлигини камайтириш мақсадида норматив кўрсаткичлар ва тарифларнинг барқарорлигини таъминлаш;

- Ўзбекистон Республикасининг жаҳон меҳнат тақсимидаги роли ва ўрни юксалиб боришини таъминлайдиган энергетика, нефть-газ-кимё, кимё, тўқимачилик ва енгил саноат, рангли металлургия, машинасозлик ва автомобилсозлик, фармацевтика каби устувор тармоқларни илдам ривожлантиришга қаратилган саноатдаги таркибий ўзгартиришларни янада чуқурлаштириш, кишлоқ хўжалик маҳсулотларини сифатли ва чуқур қайта ишлаш, қурилиш материаллари ишлаб чиқариш, жаҳон бозорида доимий харидоргир бўлган, кўшилган қиймат улуши юқори рақобатдош маҳсулот ишлаб чиқариш;

- саноат корхоналарини кенг миқёсда модернизация қилиш, техник ва технологик янгилаш, уларни энг замонавий юқори технологик ускуналар билан жиҳозлаш, саноат тармоқларида замонавий илмий ютуқлар ва илёр инновация технологияларини жадал татбиқ этиш, саноат учун юқори малакали кадрлар тайёрлашни кенгайтириш;

- ишлаб чиқаришни диверсификация қилиш, маҳаллий хом ашёни чуқур ва сифатли қайта ишлаш негизида экспорт салоҳиятининг барқарор ўсиб боришини, экспортга мўлжалланган рақобатдош саноат маҳсулоти ишлаб чиқаришни кўпайтиришни, уларни сотиш бозорлари кенгайтирилишини таъминлаш;

- ички саноат кооперацияси ва ишлаб чиқариш маҳаллийлаштирилишини янада ривожлантириш, саноат тармоқларида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни жадал ривожлантириш учун шарт-шароитлар яратиш, саноат корхоналарини мамлакатнинг барча минтақаларида жойлаштириш ва шу асосда импорт ўрнини босадиган маҳсулот ишлаб чиқарилишини, янги иш жойлари яратилиши ҳамда аҳолининг иш билан бандлиги ўсишини, одамларнинг даромадлари ва турмуш даражаси янада ошиб боришини таъминлаш;

- меҳнат унумдорлигини ўстириш, ишлаб чиқариш харажатлари ва маҳсулот таннархини изчил пасайтириш, энергия ва ресурсларни тежайдиган замонавий технологияларни жорий этиш, ишлаб чиқаришни ташкил қилишни такомиллаштириш, нобудгарчиликлар ва унумсиз сарф-харажатларни бартараф этиш ҳисобига саноат ишлаб чиқариши самарадорлигини муттасил ошириб бориш;

- саноат маҳсулотини ишлаб чиқаришда унинг ташқи бозордаги рақобатбардошлигини таъминлайдиган халқаро сифат стандартлари ва техник

регламентларни тизимли тарзда татбиқ этиш.¹⁷

2010 йилда “Навоий” эркин индустриал-иқтисодий зонаси ҳудудида хорижий инвесторлар билан эришилган битимлар доирасида 19 та инвестиция лойиҳасини амалга оширишга киришилди. Ана шу лойиҳалар доирасида харидоргир бўлган замонавий маҳсулот ишлаб чиқарадиган 7 та корхона фойдаланишга топширилди.

Ислон Каримов

¹⁷ Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. 2010 йил, 50-сон, 472-модда.

Келтирилган устувор йўналишларни амалга ошириш учун барча молиявий манбалар ҳисобидан жами **50** миллиард АҚШ доллариға тенг бўлган **519** та лойиҳани ўзлаштириш кўзда тутилмоқда. Шундан молиялаштириш манбалари аниқ бўлган инвестицион лойиҳаларнинг сони 260 тани ташкил этгани ҳолда, ўзлаштириладиган маблағлар қиймати 30 074,2 миллион АҚШ доллариға тенг.

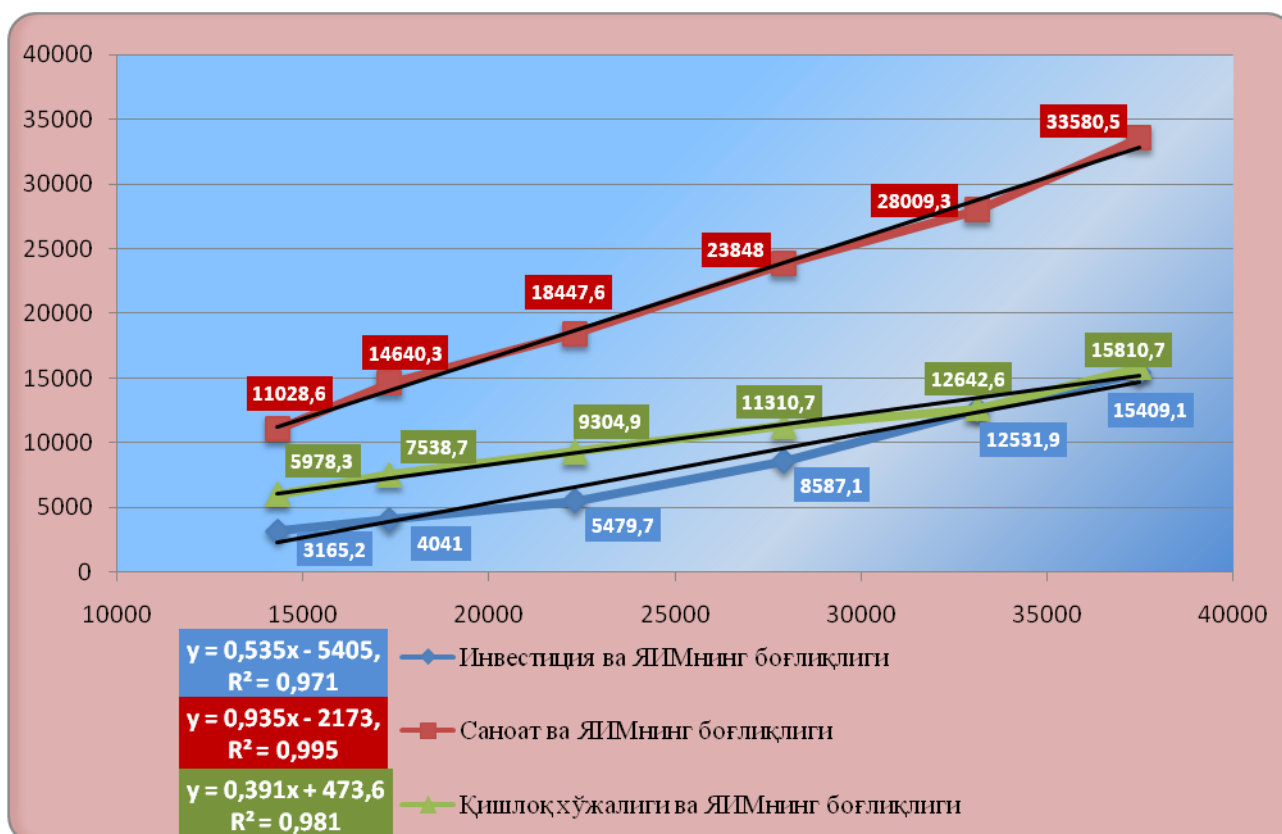
Ишлаб чиқиладиган янги инвестиция лойиҳалар рўйхати бўйича:

- **6,03** млрд. доллар истиқбол қийматиға эға **99** та йирик тармоқ лойиҳалари, - **412** млн. долларға тенг **442** та ҳудудий лойиҳаларни амалга ошириш назарда тутилган.

Бундан кўриниб турибдики, ҳар йили саноатни ривожлантириш учун ўртача 10 миллиард долларға тенг бўлган инвестицион маблағлар иқтисодиётға жалб қилинади. Бу эса, ўз навбатида, янги иш ўринларини ташкил этишни ва кўшимча даромадларнинг шаклланишини, шунинг билан бирға асосий макроиқтисодий кўрсаткичлардан бири бўлган, яъни ЯИМнинг ўсишини таъминлашға ва натижада аҳоли фаровонлигини таъминлашға хизмат қилади.

Мулоҳазаларни корреляцион ва регрессион таҳлиллар орқали мустаҳкамлаймиз. Бизға маълумки, ЯИМнинг шаклланишиға бир қанча кўрсаткичлар (омиллар) таъсир кўратади. Шулардан бири инвестициялардир. Инвестиция билан ЯИМнинг чизиқли боғлиқлик тенгламасини статистик рақамларни киритган ҳолда EXCEL дастури орқали ҳисоблайдиган бўлсак, қуйидаги функция намоён бўлади (6.3.1-расм): $y = 0,535x - 5405$

Мазкур тенгламадан кўриш мумкинки, бошқа омиллар ўзгармас бўлган шароитда мультипликатор самараси 2,15 га тенг бўлар экан. Бундан, яъни инвестиция ҳажмининг бир миллиард сўмға ошиши ЯИМни 2,15 миллиард сўмға ўсишини таъминлайди деган хулосаға келиш мумкин.

6.3.1-расм. ЯИМ билан инвестициялар, саноат ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг боғлиқлиги.

Худди шу таҳлилларни, саноат ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари кўрсаткичи билан ЯИМнинг боғлиқлигини алоҳида қараб чиқамиз. Саноат ишлаб чиқариш ҳажми ва ЯИМ ўртасидаги чизиқли боғлиқлик тенгламаси $y = 0,935x - 2173$ га, қишлоқ хўжалиги билан

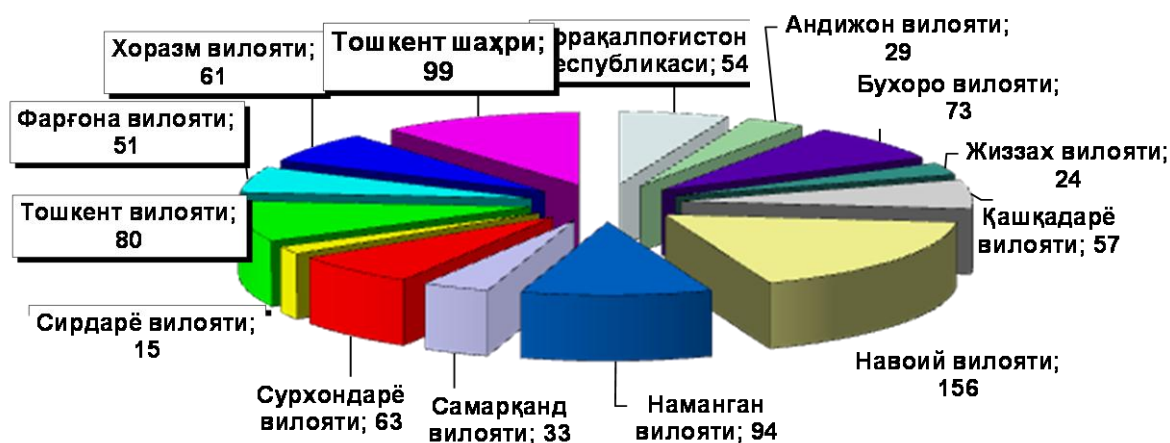
ЯИМ ўртасидаги чизикли боғлиқлик тенгламаси эса $y = 0,391x + 473,6$ кўринишга эгадир. Ушбу омиллар билан ЯИМнинг чизикли боғлиқлик графигини 3-расмда тасвирлаймиз. Расмда тасвирланганидек, ЯИМ билан юқори чизикли боғлиқлик саноат ишлаб чиқариш ҳажми билан экан, яъни ўзгарувчиларнинг корреляция коэффициенти 0,935га тенг. Ушбу кўрсаткич мос равишда инвестиция билан 0,535 га, қишлоқ хўжалиги билан эса 0,391га тенг. Демак, келажакда ЯИМнинг ўсишига айнан саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажмининг ўзгариши юқори таъсир кўрсатади. Шунинг учун ҳам Юртбошимиз томонидан қишлоққа саноатни олиб кириш, қишлоқ хўжалигида ортиқча бандликни қисқартириш ва бўшаган ишчи кучини янги иш ўринларини билан таъминлаш масаласига эътибор қаратилмоқда. Ва буларнинг барчасини амалга оширишда ўрта синф вакиллари бўлмиш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришга устуворлик қаратиш лозимлигини уқтирмакдалар. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасининг мамлакатимизни модернизация қилиш ва янгилашнинг ишончли таянчи бўлган мулкдорлар синфини, яъни ўрта синфни шакллантиришдаги улкан аҳамиятини ҳеч нарса билан қиёслаб бўлмайди.¹⁸

6.4. Ҳудудий инвестиция дастурларига кирган лойиҳалар ва уларни молиялаштириш манбалари

Президентимиз томонидан 2011 йилда амалга оширишимиз лозим бўлган устувор вазибалардан бир сифатида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг кредитлар, хом ашё ресурслари, шунингдек, давлат харидлари тизимидан фойдаланиш имкониятларини кенгайтириш лозимлиги таъкидлаб ўтилди.

Бугунги кунда Республикамизда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш учун қуйидаги хорижий кредит линиялари фаолият олиб бормоқда (**жами 200 миллион долларлик**):

- Ислон тараққиёт банки – 15 млн.долл., LIBOR+2,5% (ИТБ маржаси) йиллик + 3% гача банк маржаси, 10 йилга;
- Хусусий секторни ривожлантириш буйича Ислон корпорацияси – 18.2 млн.долл., йиллик 12% гача, 5 йилга;

6.4.1-расм. Ҳудудий инвестиция дастурига кирган лойиҳаларнинг худудлар бўйича тақсимланиши.

¹⁸ “Барча режа ва дастурларимиз Ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат қилади”. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг 2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маърузаси. Халқ сўзи, 2011 йил 22 январь, № 16 (5183).

- Хитой Тараққиёт банки – 75 млн.долл., LIBOR+4,5% йиллик + 3% гача банк маржаси; 7 йилга;
- Корея ҳукумати кредити 58,6 млн.долл., – CIRR ёки LIBOR + узбек банк маржаси, 5 йилгача;
- Германия Федератив Республикаси банклари –Euribor/LIBOR + хор.банк маржаси + банк маржаси, 6 йилгача: “Коммерцбанк” – 21,900 млн.долл.; “Хипо Ферейне Банк” – 6,4 млн.евро.; “ЛандесБанк Берлин АГ” - лимитсиз; КФВ банки.

2011 йилда ҳудудий инвестиция дастурига кирган лойиҳалар параметрлари хусусида фикрларни давом эттирадиган бўлсак, Республика бўйича жами **759802,4** минг АҚШ долларига тенг бўлган инвестицион лойиҳалар амалга оширилиши кўзда тутилмоқда (3-жадвал).. Мазкур лойиҳалар натижасида маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми **2166634,7** миллион сўмни ташкил этиши **30793** та янги иш ўринларининг яратилиши башорат қилинмоқда. Вилоятлар кесимида қараб чиқадиган бўлсак, умумий лойиҳалар қийматида Тошкент шаҳрининг улуши 31,5 фоизни ташкил этаётгани ҳолда, энг юқори ўринни эгаллаб турибди. Шунингдек, лойиҳа доирасида прогноз вилинаётган даврда жами 310068,0 минг долларлик маҳсулот экспорт қилиниши режалаштирилмоқда. 2011 йилда амалга оширилиши кўзда тутилаётган инвестицион лойиҳаларнинг умумий сони 889 тани ташкил этгани ҳолда, шундан 146 таси енгил саноатни ривожлантиришга; 148 таси қурилиш маҳсулотларини ишлаб чиқаришга; 102 таси гўшт ва сут маҳсулотларини қайта ишлашга; 43 таси нефт ва кимё маҳсулотларини ишлаб чиқаришга ва 450 таси қолган барча соҳаларга йўналтирилади. Ҳудудий тақсимланишига кўра 2011 йилда 156 та лойиҳа Навоий вилоятига, 99 та лойиҳа Тошкент шаҳрига, 63 та лойиҳа эса Сурхондарё вилоятига тўғри келади.

6.4.1-жадвал

Ҳудудий инвестиция дастурига кирган лойиҳалар параметрлари

	2011 йил прогнози		Маҳсулот ишлаб чиқариш йиллик ҳажми (млн.сўм)	шу жумладан, экспортга (минг долл.)	Янги иш ўринлари сони, киши
	минг АҚШ долл.	Улуши, %			
Республика бўйича	759802,4	100,0	2166634,7	310068,0	30793
Қорақалпоғистон Республикаси	16465,6	2,2	81882,5	4350,0	1710
Андижон вилояти	37743,0	5,0	93708,0	31180,0	1498
Бухоро вилояти	29671,3	3,9	37814,0	6250,0	1205
Жиззах вилояти	39149,5	5,2	102511,0	16900,0	2491
Қашқадарё вилояти	57286,7	7,5	93125,0	27181,2	2467
Навоий вилояти	28293,2	3,7	116181,0	2460,0	1551
Наманган вилояти	26223,8	3,5	85240,5	12440,0	3215
Самарқанд вилояти	38748,0	5,1	76313,1	1124,0	1613
Сурхондарё вилояти	45644,0	6,0	80535,8	6440,0	2135
Сирдарё вилояти	21300,0	2,8	230038,9	1970,0	1750
Тошкент вилояти	100773,8	13,3	240147,6	46275,8	3529
Фарғона вилояти	43628,7	5,7	192917,5	71100,0	3095
Хоразм вилояти	35093,0	4,6	189390,7	46000,0	1303
Тошкент шаҳри	239511,8	31,5	546829,1	36397,0	3231

Худудий инвестицион лойиҳаларнинг 19,3 фоизи корхона маблағлари; 43,1 фоизи тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларга; 21,3 фоизи хорижий кредитлар; 16,2 фоизи маҳаллий кредитлар орқали молиялаштирилиши кутилмоқда.

Давлат инвестиция дастурига лойиҳаларни киритишнинг ўзига хос талаблари мавжуд. Булар: инвестицион лойиҳанинг белгиланган тартибда тасдиқланган техник иқтисодий асосининг мавжудлиги; молиялаштириш манбаларнинг аниқлиги ва шартномада келишилган муддатда кредитларнинг

тўланиши; лойиҳа ташаббускори томонидан лойиҳа паспорти, амалга оширилиш графиги ва лойиҳа ҳолати ҳақида батафсил маълумотнинг тайёрлиги. Ушбу талаб Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 12 сентябрдаги 395-сон Қарори билан тартибга солинади

Айтиб ўтилган фикрлар ва мулоҳазаларни умумлаштириб инвестициялардан фойдаланиш

самарадорлигини ошириш бўйича қуйидаги таклифларни қайд этиш мумкин:

■ Тижорат тузилмаларини кафолатга бўлган талабини таъминлаш мақсадида кафолатгаров жамғармалари тизимини шакллантириш;

■ Аҳоли бўш пул маблағларини инвестицион жараёнларга жалб қилиш мақсадида қимматли қоғозлар бозорини янада ривожлантириш, турли қимматли қоғозларни муомалага чиқариш (уй-жой сертификатлари ва уй-жой облигациялари);

■ Ишлаб чиқаришни тузилмавий-технологик қайта қуришни жадаллаштириш мақсадида марказлашган кредит ресурсларнинг бир қисмини тез қоплайдиган инвестицион лойиҳаларни молиялаштиришга қаратиш, шу жумладан кичик бизнес объектларига йўналтириш;

■ Инвестицион лойиҳаларни молиялаштиришнинг нокредит усулларида бўлган лизинг, франчайзинг, факторинг кабилардан фойдаланишни кенгайтириш;

■ Инвестицион лойиҳаларни сифатини ошириш, лойиҳаларни капитал қўйилмалар самарадорлиги талабларига мос келиши мақсадида тижорат асосида доимий равишда фаолият юритадиган инвестицион лойиҳалар кўргазмасини ташкил қилиш ва ҳ.к.

7-БОБ. ТРАНСПОРТ ВА КОММУНИКАЦИЯ ИНФРАТУЗИЛМАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ БЎЙИЧА АМАЛГА ОШИРИЛГАН ЛОЙИХАЛАР

7.1. Мамлакатимиз транспорт инфратузилмасини ривожлантириш бўйича амалга оширилган ишлар

Маълумки, транспорт ва коммуникация инфратузилмаси мамлакат иқтисодиётининг ривожланишида муҳим ўрин тутди. Шу сабабли транспорт ва коммуникация инфратузилмасини узлуксиз равишда ривожлантириб бориш республикаимиз иқтисодиётининг устувор йўналишларидан бири бўлиб келмоқда. Бу борада қатор дастурлар қабул қилиниб, улар ички ва ташқи манбалар ҳисобига молиялаштириб келинмоқда.

Таъкидлаш жоизки, транспорт ва коммуникация инфратузилмасини ривожлантириш

бўйича бир қатор лойиҳаларни амалга ошириш муҳим аҳамият касб этмоқда. Ушбу лойиҳаларни учун йўналтирилган маблағлар мамлакатимизнинг барча тармоқ ва соҳаларига йўналтириладиган инвестицияларнинг умумий ҳажмида салмоқли ҳиссага эга бўлмоқда. 2010 йилда автомобил йўлларини қуриш ва реконструкция қилиш учун 378 миллион долларга тенг бўлган маблағ ўзлаштирилди. Бу кўрсаткич 2009 йилга нисбатан 31,5 фоизга кўпайган.

2010 йилда мамлакатимизда ушбу маблағлар ҳисобидан 270 километрлик замонавий автомобил йўллари қурилди ва фойдаланиш учун топширилди.

Ўзбекистон Республикасининг қулай географик жойлашуви ҳамда Марказий Осиё мамлакатлари орасида транспорт инфратузилмаси бўйича етакчи мавқега эгаллигини ҳисобга олган хорижий инвесторлар ва молиявий муассасалар мамлакатимизда амалга ошириладиган истиқболли лойиҳаларда фаол иштирок этишга интилишмоқда. Бу борада Осиё тараққиёт банкини яққол мисол сифатида келтириш мумкин. Ушбу молиявий ташкилот билан Ўзбекистон миллий автомагистралли лойиҳаси таркибига қирадиган цемент-бетон қопламали 222 километрлик автомобил йўлини қуриш ва реконструкция қилиш учун 600 миллион

Агар ўн йил олдин, яъни 2000 йилда мамлакатимиз ялпи ички маҳсулотида sanoatning ҳиссаси атиги 14,2 фоизни ташкил этган бўлса, 2010 йилда бу кўрсаткич 24 фоизни, транспорт ва алоқанинг улуши тегишли равишда 7,7 ва 12,4 фоизни ташкил этди, хизматлар бўйича бу рақам 37 фоиздан 49 фоизга ўсди.

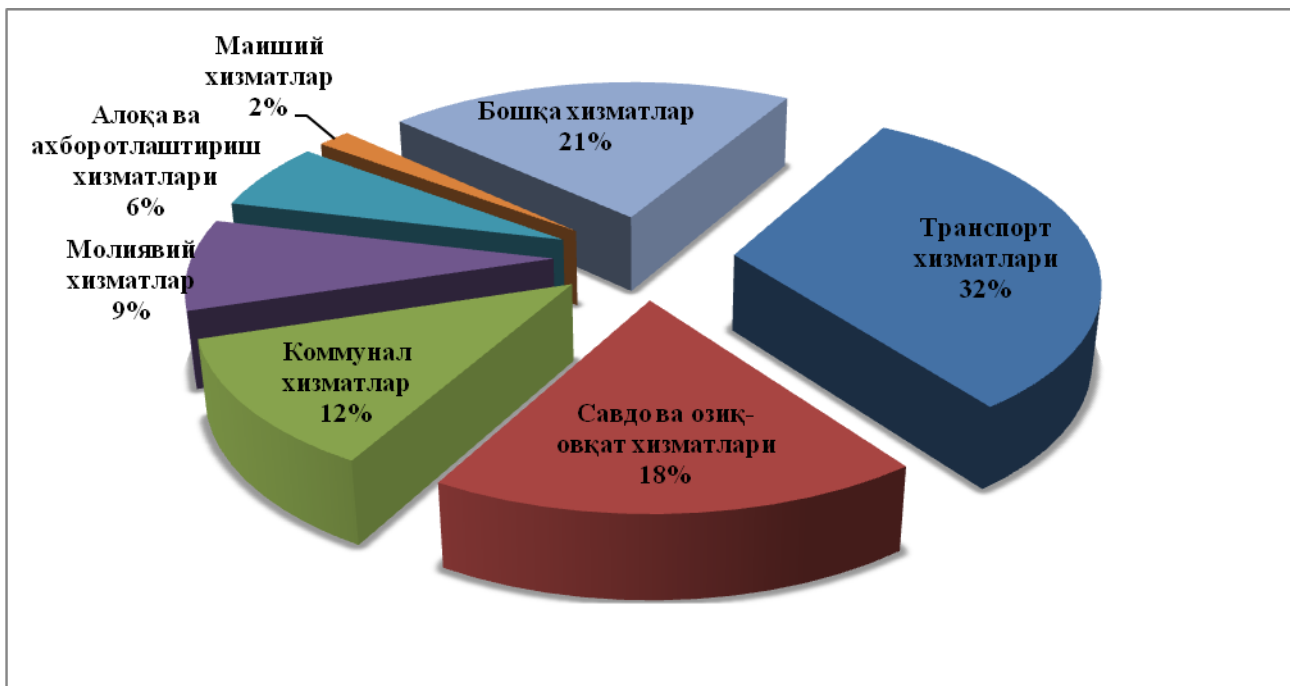
Ислон Каримов

Транспорт ва коммуникация инфратузилмасини ривожлантириш бўйича лойиҳаларни амалга оширишга йўналтирилган маблағлар инвестициялар умумий ҳажмида муҳим ўрин эгаллади. Ўтган йилнинг ўзида фақат автомобил йўлларини қуриш ва реконструкция қилиш учун 378 миллион долларга тенг бўлган маблағ ўзлаштирилди ва бу 2009 йилга қараганда 31,5 фоиз кўп демакдир. Шунинг ҳисобидан мамлакатимизда 270 километрлик замонавий автомобил йўли фойдаланишга топширилди.

Ислон Каримов

доллар миқдорида кредит маблағларини жалб қилиш тўғрисида шартнома имзоланди.

Ўзбекистон Республикаси ижтимоий-иқтисодий ривожланишида транспорт хизматларининг аҳамияти бекиёсдир. Ўзбекистон миллий автомагистралли бўйлаб йўл атрофи инфратузилмасини ривожлантириш бўйича амалга оширилган чора-тадбирлар ўз натижасини бериб, юк ва йўловчи ташиш, транспорт хизматларини кўрсатиш кўрсаткичлари ошиб бормоқда.

7.1.1-расм. 2010 йилда Ўзбекистон Республикасида кўрсатилган хизматлар таркиби.

2010 йилда мамлакатимиз миқёсида жами 10031,30 миллиард сўмлик транспорт хизматлари кўрсатилди. Бу мамлакатимизда кўрсатилган барча хизматлар ҳажмида энг юқори улушни, яъни 32 %ни ташкил этади. Ўз навбатида таъкидлаш лозимки, бу кўрсаткич 2009 йилга нисбатан 7,1 % га кўпдир.

2010 йилда транспорт хизматлари кўрсатиш доирасида 1173,2 миллион тонналик юк ҳамда 6045,3 миллион йўловчи ташилди ва прогноз кўрсаткичлар мос равишда 109,9 ва 106,2 фоиз қилиб бажарилди.(7.1.1-жадвал)

Коммуникация (лот. communicate - алоқа) - алоқа ва қатнов (транспорт коммуникациялари) воситалари, ахборот алмашиш муносабатлари.

7.1.1-жадвал

2010 йилда Ўзбекистон Республикасида юк ва йўловчи ташиш, транспорт хизматларини кўрсатиш ҳолати

Кўрсаткичлар	Ўлчов бирлиги	Январь-декабрь	2009 йил январь-декабрига нисбатан фоиз ҳисобида
Юк ташиш	млн. тн	1173,2	109,9
Йўловчилар ташиш	млн. киши	6045,3	106,2

Замонавий транспорт коммуникация тизимини яратиш мақсадида, 2010 йилнинг 9 ойлигида халқаро ва республика аҳамиятидаги умумий фойдаланиладиган автомобиль йўлларини, шунингдек Ўзбекистон миллий автомагистралини куриш ва реконструкция қилиш учун 305,5 миллиард сўмлик ишлар бажарилди. Бу ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 1,5 баробар кўп демакдир.

2010 йилнинг 9 ойлигида халқаро ва республика аҳамиятидаги 191 км узунликдаги автомобиль йўллари қуриш ва реконструкция ишлари ниҳоясига етказилди.

Ўзбекистон Республикасида транспорт инфратузилмасини ривожлантириш баробарида транспорт воситаларини ишлаб чиқаришга ҳам алоҳида эътибор қаратилмоқда. 2010 йилда янги русумдаги 480 дан ортиқ “MAN” оғир юк автомобиллари ҳамда 7797 дона “Спарк М 300” енгил автомобиллар ишлаб чиқарилди. Ушбу лойиҳаларини молиялаштириш учун жами 31,3 млн. АҚШ долл. ва 3 млн. евро ҳажмида инвестиция жалб этилди.

2009-2013 йилларга мўлжалланган темир йўл тармоғини ривожлантириш ва модернизация қишлик комплекс дастури доирасида 2010 йилнинг 9 ойи мобайнида 232 миллион АҚШ доллари ҳажмидаги капитал қўйилмалар ўзлаштирилди.

2010 йилда ниҳоясига етказилган инвестиция

лоyiҳалар ичида инвестиция ҳажми 34,4 млрд.сўм бўлган «Тошгузар – Бойсун – Кумкўрғон» йўналишидаги янги темир йўллари

Мамлакатимиз саноат корхоналари томонидан ўтган йили 160 дан ортиқ турдаги янги товар ва маҳсулотлар, жумладан, мутлақо янги технологик платформа негизида “Спарк” енгил автомобилни ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Шу билан бирга, катта ҳажмда юк ташийдиган “MAN” автомобилларини, энергия тежайдиган лампалар, “ЭлЖи” русумидаги жаҳонга машҳур холодильникларни йиғиш, калий ўғитлари ва бошқа муҳим маҳсулотларни ишлаб чиқариш бошлаб юборилди.

Ислом Каримов

қурилишини яққол мисол тариқасида келтириш мумкин.

Шунингдек, 2010 йилда «Навойи–Учкудук – Султон Увайстоғ – Нукус» темир йўл линиясининг 6 та янги разезди ишга туширилди. Ушбу лойиҳани амалга ошириш учун 6,8 млрд.сўмлик инвестиция киритилди.

2010 йилда инвестиция ҳажми 85,4 млн.АҚШ долл. Бўлган «Тукумачи-Ангрен» йўналишида янги темир йўллар ишга туширилди.

Сўнгги йилларда транспорт инфратузилмасини ривожлантириш дастурларида нафақат замонавий йўллар ва автомобилларга ёқилғи қуйиш шахобчалари қурилишига, балки ҳайдовчи ва йўловчиларнинг сафар давомида мароқли дам олишлари ҳамда зарурий ҳолларда тегишли тиббий хизматлардан фойдаланишларига шароитлар яратишга ҳам кенг ўрин берилмоқда.

7.1.2-жадвал

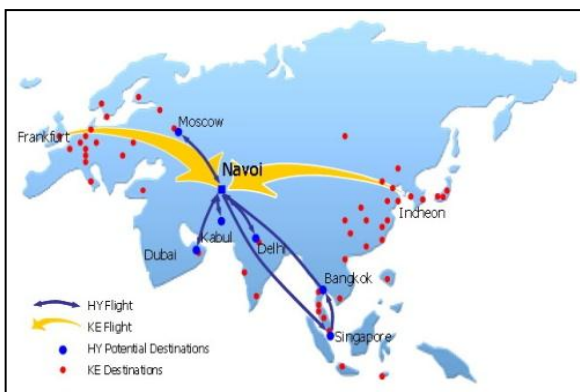
Ўзбекистон миллий автомагистрالي бўйлаб йўл атрофи инфратузилмасини шакллантириш бўйича 2010 йилда амалга оширилган ишлар

Объектлар номи	Ўлчов бирлиги	2010 й.
Кемпинглар	дона	5
Мотеллар	дона	12
Кўп тармоқли ёқилғи қуйиш шахобчалари	дона	22
Медицина ва авария-чақирув хизмати билан таъминланган техник ёрдам кўрсатиш пунктлари	дона	19
Автомобиллар учун қисқа тўхташ майдонлари ҳамда санитария гигиена тармоқлари	дона	24
Жами	дона	78

2010 йилда Ўзбекистон миллий автомагистрали бўйлаб йўл атрофи инфратузилмасини шакллантириш бўйича 78 та объект, яъни 22 та кўп тармоқли ёқилғи қуйиш шахобчалари 5 та кемпинг, 12 та мотел, 19 та медицина ва авария-чақирув хизмати билан таъминланган техник ёрдам кўрсатиш пунктлари, 24 та автомобиллар учун қисқа тўхташ майдонлари ҳамда санитария гигиена тармоқлари қуриб битказилди.

7.2. 2010 йилда мамлакатимизда халқаро логистика марказларини ривожлантириш бўйича амалга оширилган чора-тадбирларнинг натижалари

Бугунги кунда Навоий аэропорти негизда ташкил этилган халқаро логистика маркази Шарқий ва Жануби-Шарқий Осиёни Европа, Яқин Шарқ ва МДХ давлатлари билан боғлаш имконини бермоқда. Буни йўлга қўйилга рейслар географияси ҳам тасдиқлаб турибди. Ҳозирги пайтда ушбу интермодал логистика маркази томонидан ўндан ортиқ мамлакатларга халқаро рейслар йўлга қўйилган. 2008 йилдан бошлаб Жанубий Кореянинг “Кореан Эйр” компанияси Сеул-Милан-Сеул маршрути бўйича юк ташувларини йўлга қўйган.

2010 йилда халқаро транспорт логистика марказларини ривожлантиришга доир ишлар давом эттирилди. Навоий шаҳридаги аэропортда фойдаланишга топширилган “Навоий” халқаро интермодал логистика марказининг юк терминали орқали 50,1 минг тонна ёки 2009 йилга қараганда 3 баробар кўп юк ташилди

Ислом Каримов

Россиянинг “Московия” авиакомпанияси Навоий-Тошкент-Москва йўналиши бўйича парвозларни амалга оширмоқда. 2010 йилда мамлакатимизда халқаро транспорт логистика марказларини ривожлантиришга оид ишлар ва лойиҳаларни амалга ошириш борасидаги саъй-ҳаракатлар давом эттирилди. Навоий шаҳридаги аэропортда фойдаланишга топширилган “Навоий” халқаро интермодал логистика марказининг юк терминали орқали 50,1 минг тонна юк ташилди. Бу 2009 йилга қараганда 3 баробар кўп демакдир.

Юк терминаллари - бу, ташкилий жиҳатдан ўзаро боғлиқ ва қабул қилиш, ортиш-тушириш, сақлаш, турларга ажратиш, турли партияли юкларни қайта ишлаш билан боғлиқ логистик амалиётларни бажариш кўзда тутилган иншоотлар, ходимлар, техник ва технологик асбобларнинг, шунингдек юк қабул қилиб олувчилар, ташувчилар, уни-, мульти-, интермодал ва бошқа турдаги юкларни ташишда бошқа логистик воситачиларга тижорат-ахборот хизматлари кўрсатишнинг махсус мажмуасидир.

Ангрен шаҳридаги “Халқаро логистика маркази” томонидан 4 миллион тоннадан ортиқ юк ташиш амалга оширилди, мамлакатимиз минтақалари ва Фарғона водийси вилоятлари ўртасида йил давомида узлуксиз автотранспорт қатнови таъминланди.

Ангрен шаҳридаги “Халқаро логистика маркази” 2009 йилда ташкил этилган. Унинг низом жамғармаси 600 млн сўмни ташкил этиб, марказнинг асосий фаолияти юклаш-тушириш ва транспорт-экспедиторликдан иборатдир.

2010 йилда ҳаво транспорти ва темир йўл паркларини янгилаш ишлари давом эттирилди. Ўтган йили “Эйрбас индастри” компаниясининг 6 та А-320-200 русумли самолёти, 8 та замонавий электровоз сотиб олинди, 1 минг 790 та юк ташийдиган ва 38 та йўловчи ташийдиган вагонлар қурилди, таъмирланди ва модернизация қилинди.

Логистика - бу моддий-техник таъминотни, товар-моддий захираларни бошқариш

2010 йилда «Кореан Эйр» компаниясидан миллий авиакомпаниямиз ижарага олган замонавий транспорт самолётлари билан ушбу аэропортдан халқаро йўналишлар бўйича 330 дан ортиқ рейс амалга оширилди ва қарийб 8,5 минг тонна юк ташилди. Бу Навоий шаҳри аэропортини глобал логистика тармоғига интеграциялаш имконини берди.

7.3. Ўзбекистон Республикасида ахборот-коммуникация технологияларини амалиётга татбиқ этишнинг жорий ҳолати

Ҳозирги кунда мамлакатимизда ахборот-коммуникация технологияларини ривожлантиришга кенг эътибор қаратилмоқда. Натижада республикамиз 2010 йилда мобил алоқанинг ривожланиш бўйича дунёдаги ўнта етакчи мамлакат қаторига қўшилди. 2010 йилда 2039,6 миллиард сўмлик алоқа ва ахборотлаштириш хизматлари кўрсатилди. Бу кўрсаткич 2009 йилга нисбатан 129 %ни ташкил этди. Мамлакатимиз ялпи ички маҳсулотига алоқанинг улуши 12,4 %га тенг бўлди.

2010 йилда Ўзбекистон Республикасида мобил алоқа хизматидан фойдаланувчилар сони 2000 йилга нисбатан 200 баробар ошди. Ҳозирда улар сони 19 миллиондан ортиқдир. Ўн йил аввал мамлакатимиз аҳолисининг ҳар минг нафарига 4 донадан кам мобил телефон тўғри келар эди. Эндиликда бу кўрсаткич 600 донадан ошди.

Бугунги кунда юртимиз мобил алоқанинг ривожланиш кўрсаткичи бўйича дунёда олдинги ўринда турган ўнта мамлакат қаторига киради.

Ислом Каримов

Шунингдек, мамлакатимизда рақамли телефонлардан фойдаланувчилар ва рақамли телефон станциялар сони ортиб бормоқда. 2010 йилга келиб Тошкент, Самарқанд ва Наманган вилоятларида рақамли телефон станцияларнинг сони мос равишда 112, 108 ва 90 тани ташкил этмоқда. Андижон, Сурхондарё ва Жиззах вилоятларида рақамли телефон станцияларининг сони республикамиз бўйича энг оздир. Жиззах вилоятида жами 35 та, Андижон ва Сурхондарё вилоятларида эса жами 45 та рақамли телефон станциялари мавжуд.

7.3.1-жадвал

2007-2010 йилларда алоқа ва ахборотлаштириш хизматларининг ортиши

	Рақамли АТС (дона)			Ҳар 100 аҳолига тўғри келувчи рақамли телефонлар		
	2006 йил	2010 йил	Ўсиш суръати	2006 йил	2010 йил	Ўсиш суръати
Республика бўйича	450	1008	224%	5,7	6,8	119%
Шу жумладан:						
Қорақалпоғистон Республикаси	26	61	235%	4,74	4,92	104%
Андижон	27	45	167%	4,19	4,64	111%
Бухоро	41	81	198%	7,39	7,57	102%
Жиззах	17	35	206%	2,12	2,42	114%
Қашқадарё	23	83	361%	1,89	2,15	114%

Навий	23	54	235%	7,09	7,59	107%
Наманган	30	90	300%	3,98	4,4	111%
Самарқанд	35	108	309%	3,94	4,27	108%
Сурхондарё	10	45	450%	1,30	2,65	204%
Сирдарё	27	46	170%	5,70	6,02	106%
Тошкент	53	112	211%	4,93	5,14	104%
Фарғона	38	76	200%	4,15	4,28	103%
Хоразм	27	78	289%	4,49	4,59	102%
Тошкент шаҳри	73	94	129%	14,48	28,47	197%

Шуни алоҳида қайд этиш керакки, 2010 йилда 2006 йилга нисбатан Сурхондарё, Самарқанд ва Наманган вилоятларида рақамли станциялар сонининг ўсиш суръатлари энг юқори, яъни мос равишда 450, 309, ва 300 %га тенг бўлган.

Юқоридаги жадвалда кўриниб турганидек, республика бўйича 2006 йилда жами 450 та рақамли телефон станциялари мавжуд бўлса, 2010 йилга келиб ушбу кўрсаткич 1008 тани ёки ўша йилга нисбатан 224 %ни ташкил этди. Ушбу ҳолат рақамли телефонлардан фойдаланувчилар сонини ортишига олиб келди. Яъни 2006 йилга нисбатан 2010 йилда рақамли телефонлардан фойдаланувчилар сони 119 %га ўсди. Ҳар 100 кишига 2006 йилда 5,8 та рақамли телефон тўғри келган бўлса, 2010 йилда бу кўрсаткич 6,8 тани ташкил этди. Тошкент шаҳрида ушбу кўрсаткич энг юқори, яъни 28,47 тани, энг паст кўрсаткичлар, яъни Жиззахда 2,45 тани Қашқадарёда 2,15 тани ва Сурхондарёда 2,65 тани ташкил этди.

Ҳозирги вақтда мамлакатимиз собиқ иттифоқ ҳудудида биринчилардан бўлиб рақамли ва кенг форматли телевидениега тўлиқ ўтиши бўйича катта миқёсдаги дастурни амалга оширишни бошлади ва бу жараён 2015 йилда ниҳоясига етказилади.

Ислом Каримов

Мамлакатимизда рақамли ва кенг форматли телевидениега тўлиқ ўтиш бўйича ишлар бошлаб юборилди. Ушбу жараён 2015 йилда ниҳоясига етказилиши режалаштирилган.

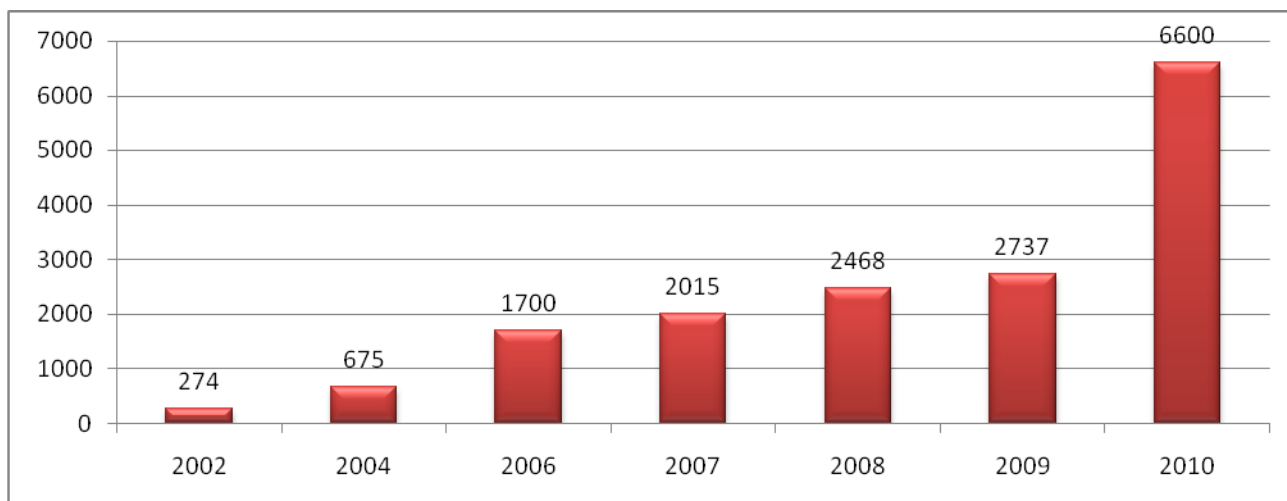
Республикаимизда замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан, жумладан Интернет тармоғидан фойдаланиш жадал ривожланиб бормоқда. Дунё ахборот ҳамжамиятига тенг ҳуқуқли аъзо сифатида қўшилиш, етакчи мамалакатлар билан ўзаро ахборот аламашиш, ахборот ресурсларидан тенг ҳуқуқли шерикчилик асосида фойдаланиш албатта иқтисодиётимизни ривожланишига янгича туртки беради.

Энг қувонарлиси шундаки, мамлакатимизда интернет тармоғидан фойдаланиш кўламини кенгайтиши нафақат корхона ва ташкилотлар, балки аҳолининг кенг қатламлари иштирокида бўлаётганлигидадир. Бу эса аҳолининг компьютер саводхонлиги даражасининг ўсиб бораётганлигидан далолат беради.

Аҳолининг интернет тармоғидан фойдаланиши имконияти кенгайиб бораётганини албатта ижобий баҳолаш лозим. 2010 йилда интернет хизматидан фойдаланувчилар сони 1,4 баробар кўпайди ва 6,6 миллион кишидан ошди

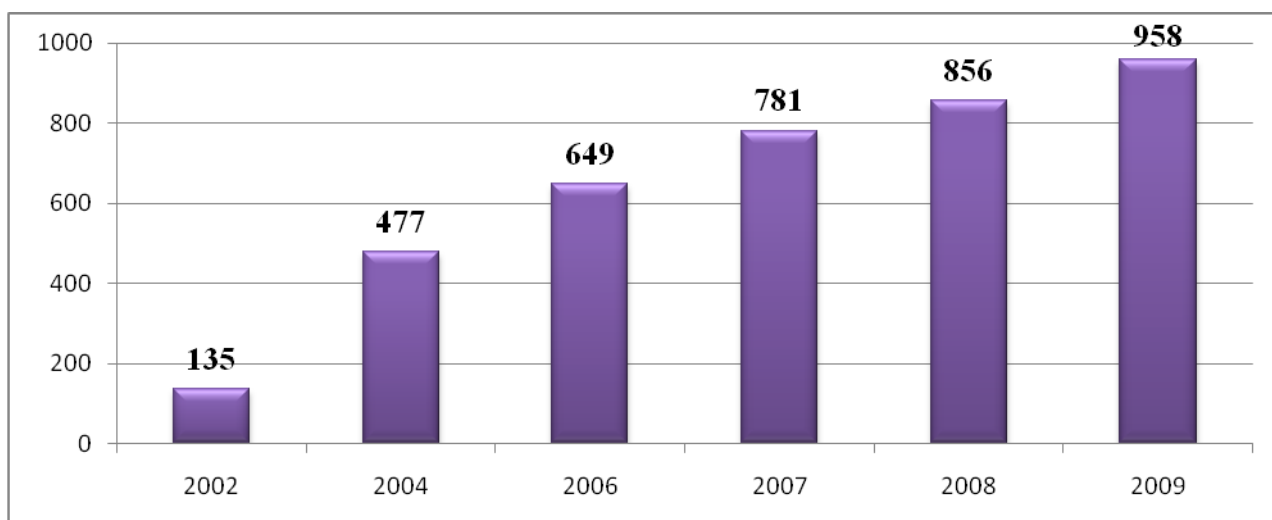
Ислом Каримов

2010 йилда мамлакатимизда интернет хизматидан фойдаланувчилар умумий сони 6,6 миллион кишидан ошди. 2009 йилда ҳар минг кишига интернетдан фойдаланувчилар сони 96,8 тани ташкил этган бўлса, бу кўрсаткич 2010 йил якунларига кўра 230 тадан зиёдроқни ташкил этди. Интернетдан фойдаланувчилар сонини ортиши ўз навбатида республикаимизда ахборот-коммуникация соҳасини жадал ривожлантириш бўйича олиб борилаётган ишлар ва кўрилаётган чора-тадбирлар натижасидир.

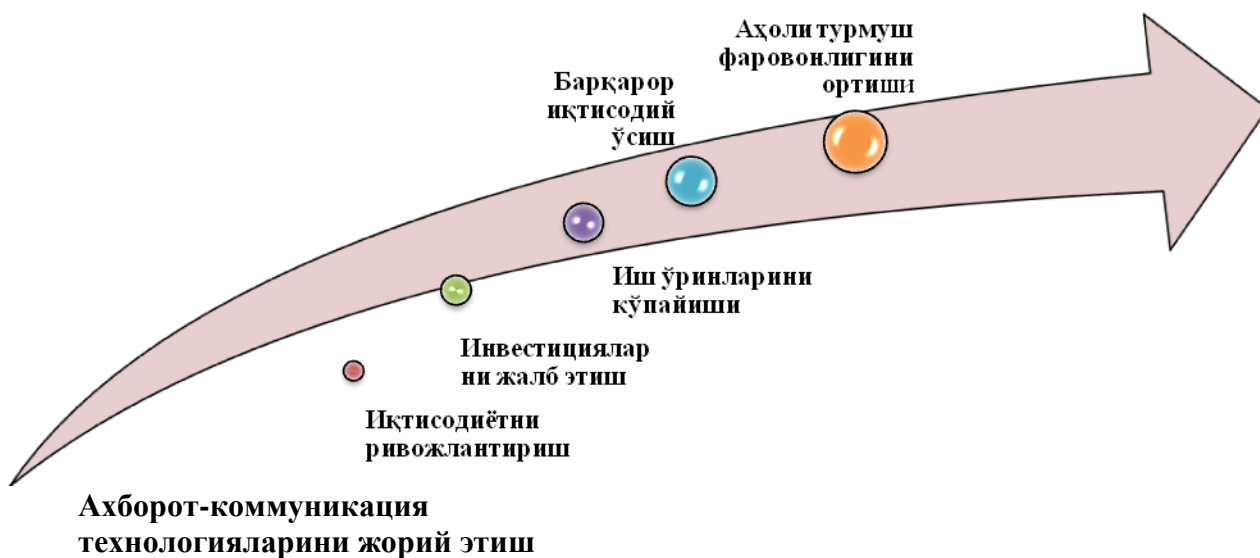
7.3.1-расм. Интернетдан фойдаланувчилар сонининг йиллар бўйича ўзгариш динамикаси (минг киши ҳисобида).

Айни вақтда интернет хизматини кўрсатиш тарифларини босқичма-босқич камайтириб бориш ҳисобидан ундан фойдаланувчилар учун шароитлар тобора яхшиланмоқда. Хусусан, 2010 йилда бу борадаги тарифлар 20 фоизга пасайтирилганини алоҳида қайд этиш керак.

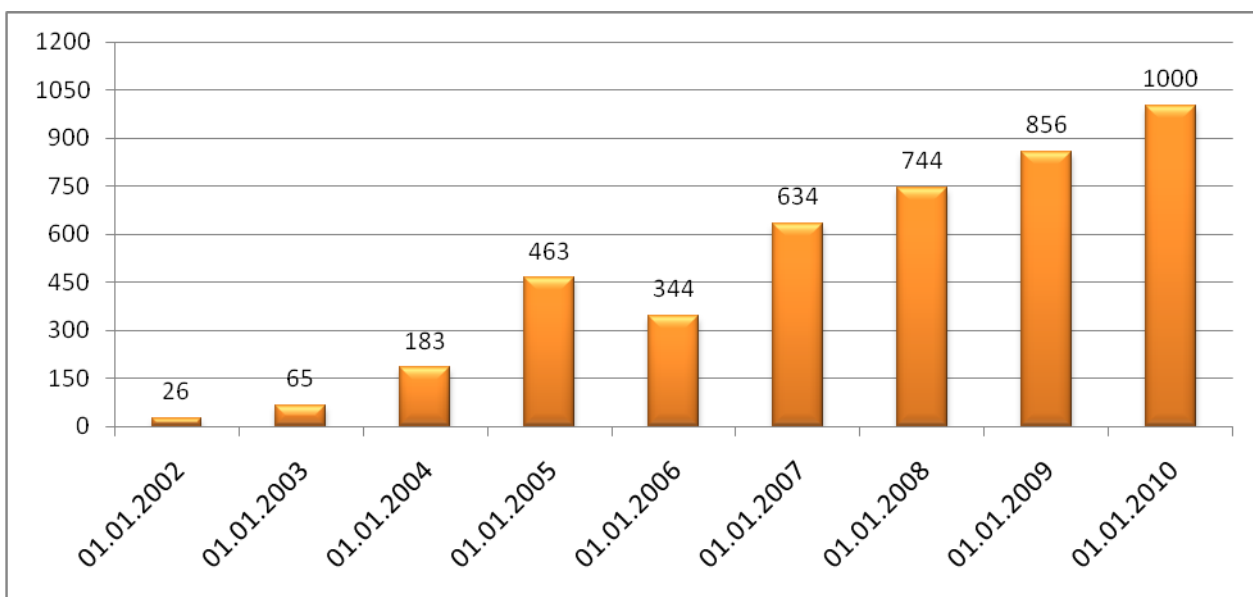
7.3.2-расм. Интернет хизмати операторлари ва провайдерларининг умумий сони.

Бу ўринда шунини таъкидлаш лозимки, ахборот-коммуникация технологияларининг кенг равишда жорий этилиши нафақат бу соҳада хизматлар кўрсатиш даражасининг ортишига, балки шу билан бирга инвестицияларнинг кенг жалб этилишига ва янги иш ўринларининг яратилишига, мамлакат иқтисодиётининг ривожланиши ва барқарор ўсиш суръатларига эришишга ҳамда, энг муҳими, барча ислохотларимизнинг пировард мақсади – аҳоли турмуш фаровонлигининг ортишига олиб келади (7.3.3-расм).

7.3.3-расм. Ахборот-коммуникация технологияларининг аҳамияти.

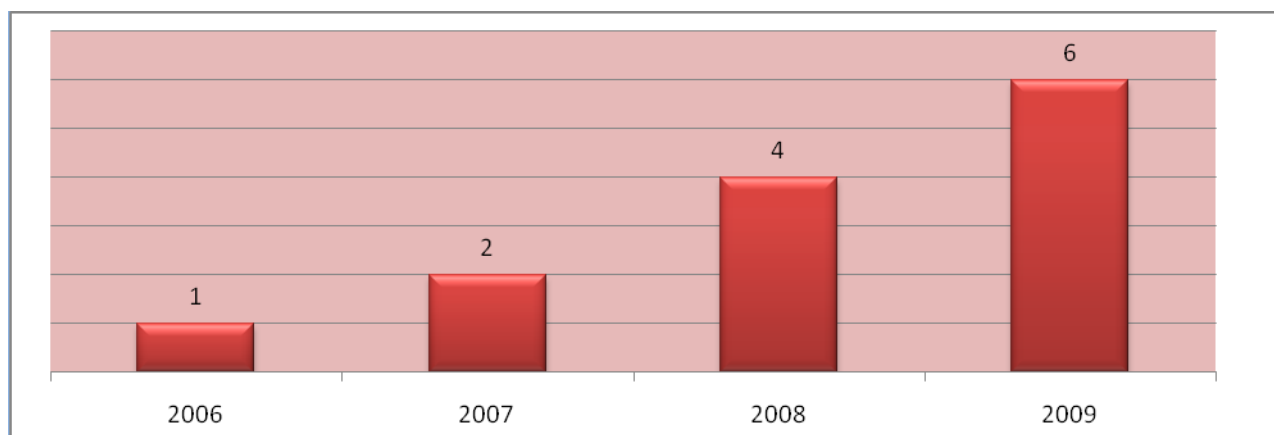
Кейинги йилларда интернет тармоғидан фойдаланувчилар сонининг кескин ошиши интернетдан умумий фойдаланиш пунктлари сонининг ортишига олиб келди. 2002 йилда республикаимиз бўйича бор-йўғи 26 та интернетдан умумий фойдаланиш пунктлари мажуд бўлса, 2009 йилда уларнинг сони 856 тани ташкил этди. 2010 йилда эса улар сони 1000 та етди. Ушбу кўрсаткич 2009 йилга нисбатан 116,8 %ни ташкил этди.

7.3.4-расм. Интернет тармоғидан умумий фойдаланиш пунктларининг сони

Шуниси эътиборга лойиқки, ахборот-коммуникация технологияларини ривожланиши мамлакатимизда электрон имзони жорий этилишига, шунингдек бу соҳанинг ҳуқуқий-меъёрий асосларининг яратилишига сабаб бўлди. 2009 йилда электрон имзони қайд этиш марказлари сони 6 тага етди. Шундай марказларни ташкил этилиши ва йилдан-йилга сонини ортиши электрон имзодан фойдаланиш имкониятларини кенгайтиради ҳамда электрон ҳужжат айланишини осонлаштиради.

Электрон ҳужжат - электрон шаклда қайд этилган, электрон рақамли имзо билан тасдиқланган ҳамда электрон ҳужжатнинг уни идентификация қилиш имконини берадиган бошқа реквизитларига эга бўлган ахборот

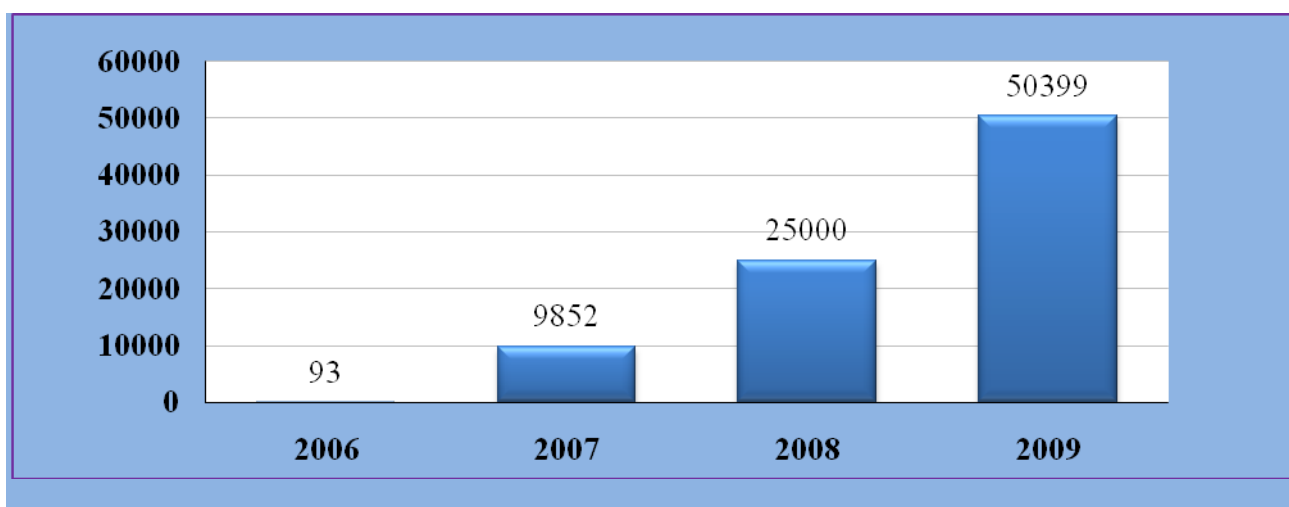

7.3.5-расм. Электрон рақамли имзони қайд этиш марказларининг сони.

Электрон рақамли имзо - электрон ҳужжатдаги мазкур электрон ҳужжат ахборотини электрон рақамли имзонинг ёпиқ калитдан фойдаланган ҳолда махсус ўзгартириш натижасида ҳосил қилинган ҳамда электрон рақамли имзонинг очиқ калити ёрдамида электрон ҳужжатдаги ахборотда хато йўқлигини аниқлаш ва электрон рақамли имзо ёпиқ калитининг эгасининг идентификация қилиш имкониятини берадиган имзо.

Бундан ташқари электрон имзо учун бериладиган калитлар сони 2008 йилда 25000 тани ташкил этган бўлса, 2009 йилда берилган калитлар сони 50399 тани ташкил этди. 2008 йилга нисбатан бу кўрсаткич 201,5% ни ташкил этган.

Электрон рақамли имзонинг ёпиқ калити - электрон рақамли имзо воситаларидан фойдаланган ҳолда ҳосил қилинган, фақат имзо кўювчи шахснинг ўзига маълум бўлган ва электрон ҳужжатда электрон рақамли имзони яратиш учун мўлжалланган белгилар кетма-кетлиги.

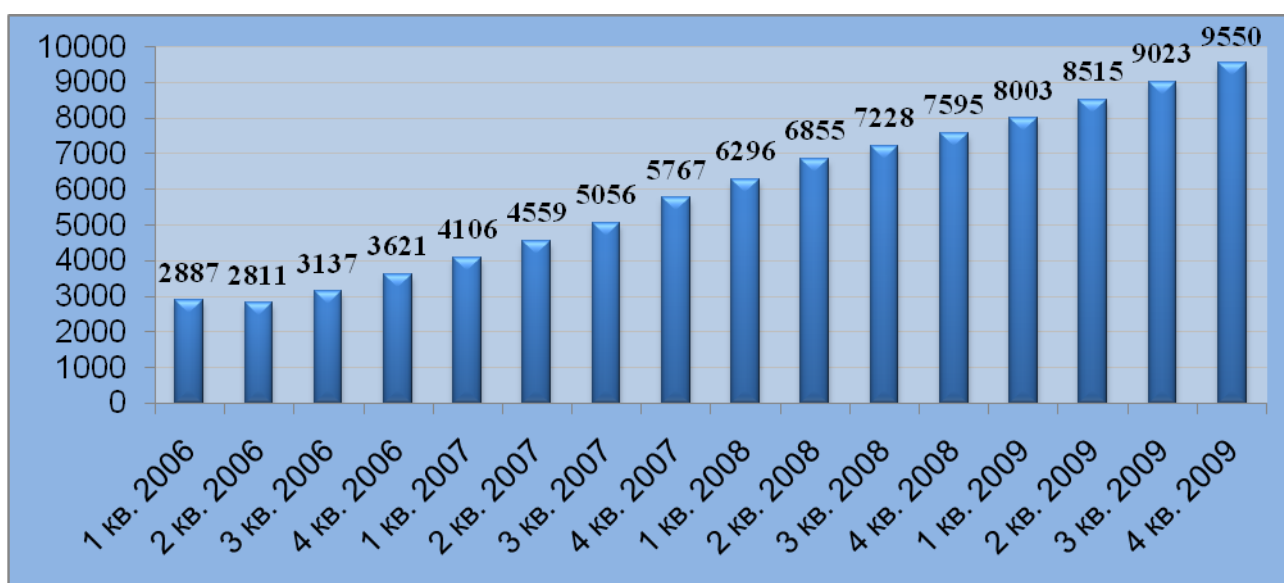

7.3.6-расм. Электрон рақамли имзолар учун берилган калитлар сони.

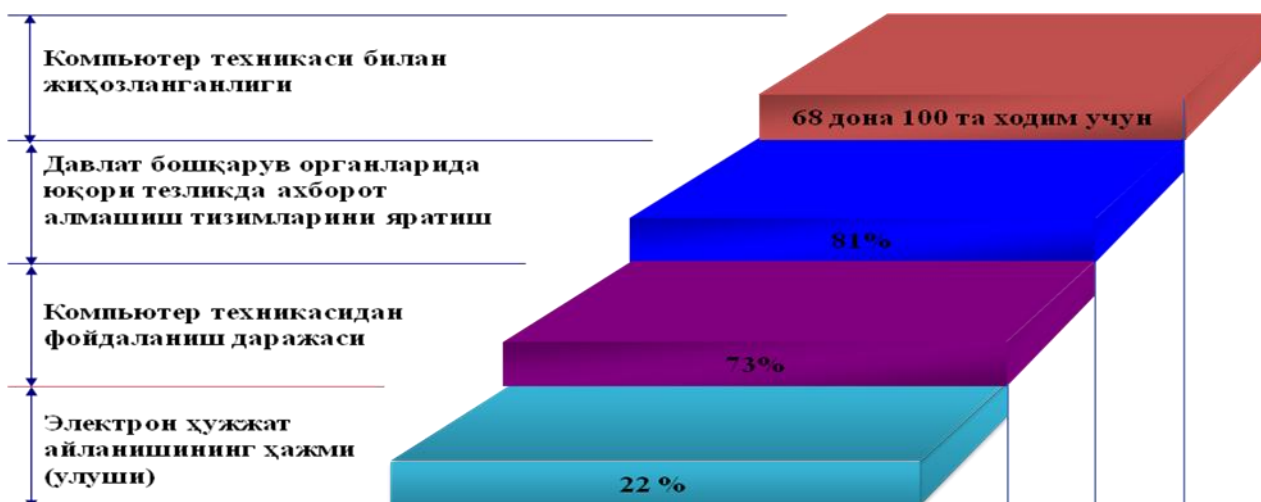
Электрон рақамли имзонинг очик калити - электрон рақамли имзо воситаларидан фойдаланган ҳолда ҳосил қилинган, электрон рақамли имзонинг ёпиқ калитига мос келувчи, ахборот тизимининг ҳар қандай фойдаланувчиси фойдалана оладиган ва электрон ҳужжатдаги электрон рақамли имзонинг ҳақиқийлигини тасдиқлаш учун мўлжалланаган белгилар кетма-кетлиги.

Ўзбекистон Республикасида «UZ» миллий худудида фаол домен номларининг сони йилдан-йилга ошиб бормоқда. 2008 йилда уларнинг умумий сони 7595 тани ташкил этган бўлса, 2009 йилда улар сони 9550 тани ташкил этди. 2006 йилга нисбатан миллий домен номларининг сони қарийб 3 бараварга ортган.

Домен номи-бу интернет-сервери манзилени топишга ёрдам берувчи рамзий ном

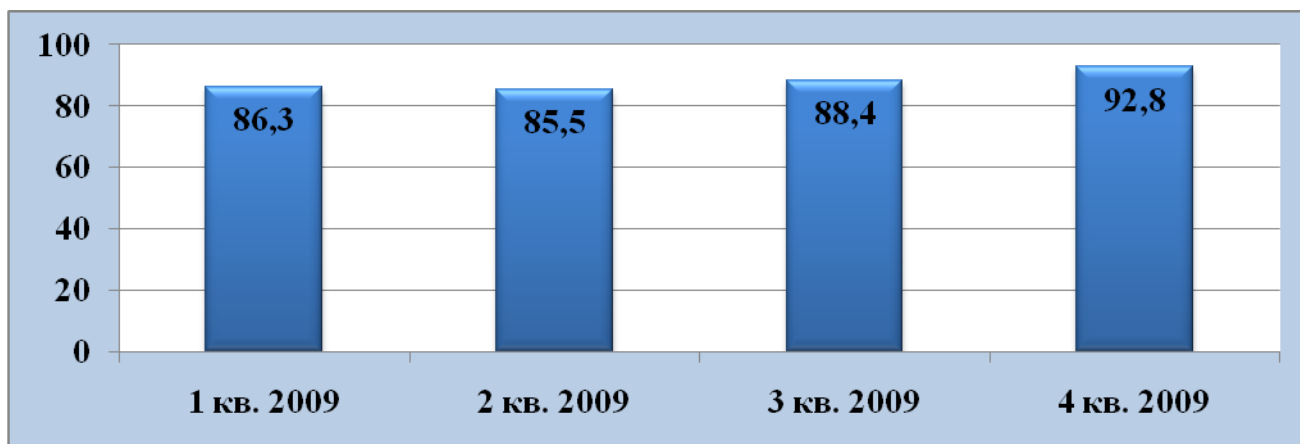
7.3.7-расм. «UZ» миллий худудида фаол домен номларининг сони

7.3.8-расм. 2010 йилда ахборот-коммуникация технологияларини давлат бошқарув тизимига жорий этилиш ҳолати.

Ўзбекистонда 2010 йилда давлат бошқаруви органларининг компьютер техникаси билан жиҳозланганлик даражаси ҳар 100 нафар ходимга 68 тани ташкил этди. Давлат бошқарув органларида юқори тезликда ахборот алмашиш тизимлари 81% ни ташкил этган. Давлат бошқарув органлари ходимларининг компьютер техникасидан фойдаланиш даражаси 73% ни ташкил этди. Умумий ҳужжат айланиши ҳажмида электрон ҳужжат айланишининг улуши 22% ни ташкил этган. Бу кўрсаткичлар ўз навбатида ахборот-коммуникация технологияларини давлат бошқарув тизимига жорий этилиши жадал ривожланиб бораётганлигидан далолат беради.

Республикада Интернет тармоғида давлат органлари веб-сайтларидан ўртача фойдалана олиш имконияти кенгайиб бормоқда. 2009 йилнинг 1-чорагига нисбатан шу йилнинг 4-чорагига давлат органлари веб-сайтларидан ўртача фойдалана олиш даражаси 6,5 %га ошган. Бу ўз навбатида ахборот-коммуникация технологияларини давлат бошқарув органлари фаолиятида кенг жорий этилаётганини тасдиқлайди.

7.3.9-расм. Интернет тармоғида давлат органлари веб-сайтларидан ўртача фойдалана олиш имконияти (фоиз ҳисобида)

2009 йилда Бирлашган миллатлар ташкилотининг **.ПРООН** ҳисоботида кўра электрон ҳукуматни жорий этишга тайёр мамлакатлар рейтинги аниқланган. Ушбу рейтингдан Ўзбекистон 0,4498 индекс билан 87 ўринни эгаллаган. 2008 йилда ушбу рейтингда Ўзбекистон 109 ўринда эди. Бир йилнинг ўзида Ўзбекистон ушбу рейтинг поғонасида 22 пунктга кўтарилган.

7.3.2-жадвал

Электрон ҳукуматни жорий этишга тайёрлик индекси

Рейтинг	Мамлакат	Индекс
1	Корея Республикаси	0,8785
2	АҚШ	0,8510
3	Канада	0,8448
МДХ		
46	Қозоғистон	0,5578
54	Украина	0,5181
59	Россия	0,5136
64	Беларусия	0,4900
80	Молдова	0,4611
83	Озарбайджон	0,4571
87	Ўзбекистон	0,4498
91	Қирғизистон	0,4417

100	Грузия	0,4248
110	Арманистон	0,4025
122	Тожикистон	0,3477
130	Туркманистон	0,3226

7.4. Ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантириш борасида олиб борилган лойиҳалар кўлами ва уларнинг натижалари

Мамалакатимиз иқтисодиётини юксалтиришда ишлаб чиқариш инфратузилмасининг роли бекиёсдир. Шунга кўра, мамлакатимизда ушбу соҳани ривожлантиришга катта эътибор қаратилмоқда. Кейинги йилларда республикаимизда ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантириш борасида аҳамиятли ютуқ ва муваффақиятларга эришилмоқда.

Айниқса 2010 йилда сув ва газ қувурлари тармоқларини кенгайтириш бўйича ишлар жадаллик билан амалга оширилди. Натижада республикаимиз бўйича жами 2770,2 км, шу жумладан қишлоқ жойларида 2074,9 км узунликдаги ичимлик суви қувурлари ва тармоқлари қуриб битказилди. Бу прогноз кўрсаткичдан 20,2 фоизга кўп дегани. 2010 йилда Навоий, Самарқанд, Фарғона, Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятларида ичимлик сув қувурлари ва тармоқларини қурилиши кўрсаткичлари нисбатан юқори бўлган.

7.4.1-жадвал

2010 йилда республикаимиз ҳудудларида ичимлик сув қувурлари ва тармоқлари қурилиши

Худудлар номи	Ичимлик суви қувурлари ва тармоқлари қурилиши, км					
	2010 й. январ-декабр прогноз		2010 й. январ-декабр ҳақиқатда		%	
	Жами	ш.ж. қишлоқ жойларида	Жами	ш.ж. қишлоқ жойларида	Жами	ш.ж. қишлоқ жойларида
Республика бўйича жами:	2 305,1	2 006,8	2 770,2	2 074,9	120,2	103,4
ш.ж. ҳудудлар						
Қорақалпоғистон Республикаси	95,7	82,7	131,5	86,6	137,4	104,7
Андижон вилояти	73,5	54,5	109,1	93,7	148,4	171,9
Бухоро вилояти	87,1	80,1	123,0	100,3	141,2	125,2
Жиззах вилояти	150,1	102,7	319,3	166,8	2м	162,4
Қашқадарё вилояти	462,7	440,9	300,3	197,9	64,9	44,9
Навоий вилояти	370,3	358,6	409,2	396,3	110,5	110,5
Наманган вилояти	135,0	112,8	188,4	105	139,6	93,1
Самарқанд вилояти	193,2	177,5	250,2	199,8	129,5	112,6
Сурхондарё вилояти	179,2	148,9	228,5	181,7	127,5	122,0
Сирдарё вилояти	82,8	45,1	171,5	66,2	2,1 м	146,8
Тошкент вилояти	207,0	167,9	174,9	171,4	84,5	102,1
Фарғона вилояти	182,4	162,2	247,2	199,6	135,5	123,1

Хоразм вилояти	76,1	72,9	109,6	109,6	144,0	150,3
Тошкент шаҳри	10,0		7,5		75,0	

Шунингдек, республикада худудларнинг ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмасини янада ривожлантириш мақсадида, 2010 йилда жами 910,6 км узунликдаги газ қувурлари қурилди. Қурилган табиий газ қувурларининг катта қисми, яъни 691,6 минг километри қишлоқ жойларига тўғри келгани аҳамиятлидир. Айниқса Андижон, Навоий вилоятларида янги фойдаланишга топширилган газ қувурларининг қурилишда юқори ўсиш суръатларига эришилди.

Аҳамиятлиси шундаки, ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантириш қишлоқ жойларида ишлаб чиқаришни ташкил этиш ва ривожлантириш имкониятларини янада кенгайтиради.

7.4.2-жадвал

2010 йилда республика худудларида табиий газ тармоқлари қурилиши

Худудлар номи	Табиий газ тармоқлари қурилиши, км					
	2010 й. январ-декабр прогноз		2010 й. январ-декабр ҳақиқатда		%	
	Жами	ш.ж. қишлоқ жойларида	Жами	ш.ж. қишлоқ жойларида	Жами	ш.ж. қишлоқ жойларида
Республика бўйича жами:	1 006,5	752,1	910,6	691,6	90,5	92,0
ш.ж. худудлар						
Қорақалпоғистон Республикаси	55,7	39,3	57,0	24,1	102,3	61,3
Андижон вилояти	83,8	60,2	100,6	76,2	120,0	126,6
Бухоро вилояти	69,8	55,7	66,2	61,8	94,8	111,0
Жиззах вилояти	55,1	34,7	57,6	35,4	104,5	102,0
Қашқадарё вилояти	12,0	6,6	28,0	26,2	3,3 м	3,1 м
Навоий вилояти	25,6	18,7	29,7	15,1	116,0	80,7
Наманган вилояти	143,8	76,5	93,5	59,1	65,0	77,3
Самарқанд вилояти	80,6	60,9	77,0	57,7	95,5	94,7
Сурхондарё вилояти	44,5	40,3	33,1	27,6	74,4	68,5
Сирдарё вилояти	61,2	49,0	62,2	43,6	101,6	89,0
Тошкент вилояти	102,2	95,5	96,6	90,8	94,5	95,1
Фарғона вилояти	140,7	92,5	104,4	72	74,2	77,8
Хоразм вилояти	131,5	122,2	103,8	102	78,9	83,5
Тошкент шаҳри			0,9			

Мазкур мақсадларни амалга ошириш учун 2009 йилда Президентимиз қарорлари асосида республикада инфратузилмани ривожлантиришга қаратилган бир қанча қарор ва дастурлар қабул қилиниб, ҳаётга кенг татбиқ этилди. «Ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш» дастури (2009 йил 20 январдаги

ПҚ-1041-сон) ҳамда «Кўшимча инфратузилма объектларини қуриш» дастури (2009 йил 17 мартдаги ПҚ-1073-сон) шулар жумласидандир.

2010 йилда йилига 30,0 млрд.куб.м. газни транзит қилиш қувватига эга бўлган “Ўзбекистон-Хитой” газ қузури ишга туширилди. Ушбу лойиҳани амалга ошириш учун 3168,9 млн. АҚШ.долл ҳажмида инвестиция киритилди.

Кўкдумалоқ қонида йилига инвестиция ҳажми 373,0 млн.АҚШ.долл тенг бўлган 6 млрд.куб.м. йўлдош газларни утилизация қилиш станцияси қурилди.

Хаузак қонида “ЛУКОЙЛ” компанияси билан ҳамкорликда инвестиция ҳажми 302,8 млн.АҚШ.долл бўлган йилига 3 млрд. метр куб газни бирламчи тайёрлов мосламаси ишга туширилди.

8-БОБ. 2010 ЙИЛДА КАСБ-ҲУНАР КОЛЛЕЖЛАРИ ВА АКАДЕМИК ЛИЦЕЙЛАРНИНГ МОДДИЙ-ТЕХНИК БАЗАСИНИ МУСТАҲКАМЛАШ БЎЙИЧА ЯКУНИГА ЕТКАЗИЛГАН ДАСТУРЛАР

8.1. Касб-хунар коллежлари ва академик лицейларни ривожлантиришнинг ҳуқуқий асослари

1997 йилда таълим-тарбия тизимидаги барча ислохотларни белгилаб берувчи иккита – “Таълим тўғрисида” ва “Кадрларни тайёрлаш миллий дастури тўғрисида” Ўзбекистон Республикасининг Қонунлари қабул қилинган эди.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган *Кадрлар тайёрлаш миллий дастури*нинг асосий мақсади – таълим соҳасини тубдан ислоҳ қилиш, ривожланган демократик давлатлар даражасида, юксак маънавий ва ахлоқий талабларга жавоб берувчи юқори малакали кадрлар тайёрлаш Миллий тизимини яратишдан иборатдир. Дастур *кадрлар тайёрлаш миллий модели*ни рўёбга чиқаришни назарда тутди. Миллий моделнинг асосий таркибий қисмларини *шахс, давлат ва жамият, узлуксиз таълим, фан ва ишлаб чиқариш* ташкил қилади.

2010 йилни “Баркамол авлод йили” деб эълон қилиниши ёшларни жисмоний, маънавий ҳамда ақлий жиҳатдан соғлом қилиб ўстиришга, уларга барча шарт-шароитлар яратишга, узлуксиз таълим тизимида ислохотларни янада чуқурлаштиришга, реал иқтисодиётда ва мамлакат ҳаёт фаолияти соҳаларида таълим муассасалари томонидан тайёрланадиган мутахассисларга бўлган талабни таъминлашга қаратилди.

2009 йил 9 декабрь куни Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Баркамол авлод йили” Давлат дастурини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида” фармойиши эълон қилиниб унда баркамол ёш авлодни шакллантиришни таъминлаш бўйича қабул қилинган давлат дастурлари ҳамда бошқа тадбирларга мувофиқ амалга ошириладиган чора-тадбирларни давом эттириш билан бир қаторда кўйидаги устувор йўналишлар белгилаб берилди. Хусусан ўсиб келаётган авлодни ўқитиш ва тарбиялаш соҳасида яратилган замонавий моддий-техника базасидан оқилона ва самарали фойдаланишни таъминлаш, замон талабларидан келиб чиққан ҳолда, олий ва ўрта махсус таълим тизимида реал иқтисодиёт тармоқлари ҳамда соҳаларида талаб етилаётган таълим ва мутахассисликларнинг йўналишларини қайта кўриб чиқиш ҳамда такомиллаштириш, давлат таълим стандартларини, ўқув дастурлари ва ўқув-услубий адабиётларни такомиллаштириш ўқув жараёнига янги ахборот-коммуникация ва педагогика технологияларини, электрон дарсликлар ҳамда мультимедия воситаларини кенг жорий этиш ҳисобига мамлакатдаги касб-хунар коллежлари ва лицейларида таълим бериш сифатини тубдан яхшилаш, таълим муассасаларининг ўқув-лаборатория базасини энг замонавий ўқув ва лаборатория ускуналари, компьютер техникаси билан мустаҳкамлаш, шунингдек, ўқитувчилар ва мураббийларнинг машаққатли меҳнатини моддий ҳамда маънавий рағбатлантиришнинг самарали тизимини шакллантириш, лицейларда ва коллежларда замонавий ахборот ва компьютер технологиялари, рақамли ҳамда кенг форматли телекоммуникация алоқа воситалари, интернет тизимини татбиқ этиш, ўзлаштириш ва янада ривожлантириш асосий вазифалардан қилиб белгиланди.

Ҳаммамизга теран бир ҳақиқат аён бўлиши керак — биз юртимизнинг эртанги ривожини йўлида қандай чуқур ўйланган дастурларни тузмайлик, бу режаларни бажариш учун қандай моддий база ва имкониятларни яратмайлик, бунинг учун қанча кўп сармоя сафарбар этмайлик, уларнинг барчасини амалга оширадиган, рўёбга чиқарадиган қудратли бир омил борки, у ҳам бўлса, юқори малакали иш кучи ва юртимизнинг эртанги кунини, тараққиёти учун масъулиятни ўз зиммасига олишига қодир бўлган етук мутахассис ёшларимиз, десак, ўйлайманки, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Ислом Каримов

“Баркамол авлод йили” Давлат дастурини бажариш учун барча молиявий манбалар ҳисобидан деярли 8 трлн. сўм ва 165 млн. АҚШ доллариға тенг миқдордаги маблағ йўналтирилди. Бу эса, ўз навбатида, мамлакатимизда ҳар томонлама муносиб ёшларни, Ватанимиз келажаги учун масъулиятни ўз зиммасига олишга қодир бўлган, жисмоний ва маънавий соғлом, баркамол авлодни тарбиялаш учун зарур барча шарт-шароитларни яратиш бўйича аниқ мақсадга қаратилган кенг кўламли чора-тадбирларни амалга ошириш имконини туғдирди.

Республикамизда узлуксиз таълим тизими ўзининг изчиллиги билан ёш авлоднинг ёрқин келажагини таъминлашда ишончли қафолат бўлиб қолмоқда. Бу тизимда ўрта махсус, касб-ҳунар таълимининг ўрни ўзига хосдир, чунки бу тизим, аввало ўзининг янги ижтимоий муҳитни вужудга келтириши билан тавсифланаётган бўлса, иккинчи томондан бу тизим республикамиз меҳнат бозорига малакали мутахассисларни етиштириб бермоқда. Шу асосларга кўра мамлакатимизда ўрта махсус, касб-ҳунар таълими узлуксиз таълим тизимидаги муҳим ва ўзига хос таълим турларидан бири саналади.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 13 майдаги “Ўзбекистон Республикасида ўрта махсус, касб-ҳунар таълимини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 204-сон қарорига асосида «Ўзбекистон Республикасида ўрта махсус, касб-ҳунар таълими тўғрисида»ги низом тасдиқланди. Мазкур қарор асосида академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларини ташкил этиш босқичма-босқич амалга оширилди. Академик лицейлар олий таълим муассасалари ҳузурида, ишлаб турган ўрта махсус ўқув юртлари, бошқа таълим муассасалари негизида ва янги қурилиш ҳисобига ташкил этилди. Касб-ҳунар коллежлари эса ишлаб турган ўрта махсус ўқув юртлари, ҳунар-техника билим юртлари ва уларга тенглаштирилган таълим муассасалари негизида, шунингдек янги қурилиш ҳисобига ташкил этила бошланди.

Умумий таълим негизида ўқитиш муддати уч йил бўлган ўрта махсус, касб-ҳунар таълими узлуксиз таълим тизимининг мажбурий мустақил тури ҳисобланади. Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими билим асосларини чуқур ўрганишни, танланган касб-ҳунар бўйича кичик мутахассис сифатида мустақил амалий ишлаш учун кадрлар тайёрлашни таъминлайди. Таълимнинг ушбу тури мақсади ва вазифаларини рўёбга чиқариш учун зарур ташкилий, ўқув-услубий, моддий-техникавий ва психологик-педагогик шарт-шароитларни таъминлайдиган академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежлари ўрта махсус, касб-ҳунар таълими муассасалари ҳисобланадилар.

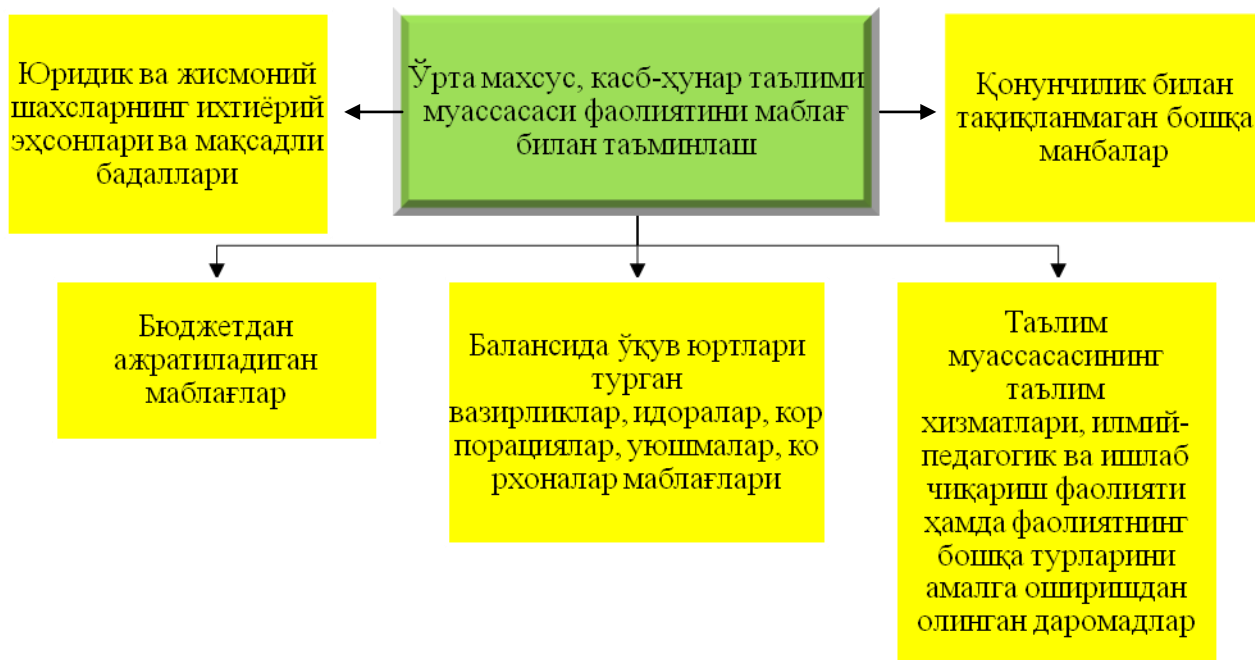
Академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежлари юридик шахс ҳисобланади, қонунчиликда белгиланган тартибда ташкил этилади, Устав ва «Ўзбекистон Республикасида ўрта махсус, касб-ҳунар таълими тўғрисида»ги Низом асосида фаолият кўрсатади.

Касб-ҳунар бўйича чуқурлаштирилган, табақалаштирилган таълим бериш, ўқувчиларнинг интеллектуал ривожланишини ва уларнинг ўз қобилиятлари ва мойилликларига мувофиқ танлаган касб-ҳунар бўйича мутахассисликларни эгаллашини таъминлаш ўрта махсус, касб-ҳунар таълимининг мақсади ҳисобланади.

Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими академик лицейларда ва касб-ҳунар коллежларида кундузги ўқиш шаклида амалга оширилади.

Ўрта махсус, касб-ҳунар таълим муассасаларига ўқувчилар қабул қилиш умумий ўрта таълим негизида мактабларнинг 9-синфини битирувчиларнинг якуний давлат аттестацияси ва умумий ўрта таълимни тугатишда улар томонидан олинган рейтинг кўрсаткичлари натижалари бўйича, уларнинг академик лицейда ва касб-ҳунар коллежида ўқиш йўналишини ихтиёрий равишда танлашини ҳисобга олган ҳолда амалга оширилади.

Академик лицейларда ва касб-ҳунар коллежларида умумий таълим ва касб-ҳунар дастурлари уч курсда амалга оширилади. Ўқувчилар ўқув курслари бўйича гуруҳларга, ўқиш йўналишлари бўйича эса бўлинмаларга бирлаштирилади.

8.1.1-расм. Ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаси фаолиятини маблағ билан таъминлаш.

Таълим муассасасининг молиявий маблағлари унинг тасарруфида бўлади ва улардан қонунчилик ва таълим муассасасининг уставдаги вазифаларига мувофиқ фойдаланилади.

Давлат таълим муассасасининг моддий воситалари, бинолари, иншоотлари ва асбоб-ускуналари унинг хўжалик тасарруфида бўлади ҳамда улардан уставдаги вазифаларни хал қилиш учун фойдаланилади.

Ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларининг устахоналари, лабораториялари ва бошқа объектларининг жиҳозланиши намунавий нормативлар билан белгиланади.

Таълим тизимининг мазкур турига мансуб бўлган таълим муассасаларида, яъни академик лицей ва касб-хунар коллежларида мамлакатимиз иқтисодиёти ва бошқа соҳаларининг турли йўналишлари учун иқтидорли кичик мутахассислар тайёрланади. Шу ўринда касб-хунар коллежлари ва академик лицейларнинг узлуксиз таълим тизимидаги ўрнига бир назар солайлик.

УЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМ ТУРЛАРИ

УМУМИЙ ТАЪЛИМ ДАСТУРЛАРИ (1, 2):

1) Мактабгача таълим. Бола 6-7 ёшга етгунича давлат мактабгача тарбия болалар муассасаларида, нодавлат мактабгача тарбия болалар муассасаларида ва оилаларда мактабгача таълим амалга оширилади. Маҳаллалар, жамоат ташкилотлари, хайрия ташкилотлари ва халқаро фондлар мактабгача таълим жараёнида фаол иштирок этадилар.

2) Умумий ўрта таълим (9 йиллик мажбурий таълим). Мазкур таълим иккига бўлинади:

- бошланғич таълим (I-IV синфлар) ва
- умумий ўрта таълим (I-IX синфлар).

ҚАСБ-ХУНАР ТАЪЛИМИ ДАСТУРЛАРИ (3, 4, 5, 6):

3) Ўрта махсус, касб-хунар таълими (3 йиллик мажбурий таълим).

Йўналишлари (ихтиёрий танланади) қуйидагилардан иборат:

— Ўрта махсус таълим (академик лицей):

- Давлат таълим стандартларига мувофиқ ўрта махсус таълим беради.
- Ўқувчиларнинг имкониятлари ва қизиқишларини ҳисобга олган ҳолда уларнинг жадал интеллектуал ривожланиши чуқур, соҳалаштирилган, табақалаштирилган, касбга йўналтирилган таълим олишини таъминлайди.

- Ўқувчилар ўзлари танлаб олган таълим йўналиши бўйича (гуманитар, техника, аграр ва бошқа соҳалар) билим савияларини оширадилар.
- Ўқувчилар фанни чуқур ўрганишга қаратилган махсус касб-хунар кўникмаларини ўзларида шакллантирадилар.
- Битирувчиларга давлат томонидан тасдиқланган намунадаги дипломлар берилади. Бу дипломлар таълимнинг кейинги босқичларида ўқишни давом эттириш ёки эгалланган ихтисос ва касб-хунар бўйича меҳнат фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини беради.

— Касб-хунар таълими (касб-хунар коллежи):

- Тегишли давлат таълим стандартлари доирасида ўрта махсус, касб-хунар таълимини беради.
 - Ўқувчиларнинг танлаб олинган касб-хунар бўйича бир ёки бир неча ихтисосни эгаллаш имконини беради.
 - Жиҳозланганлик даражаси, педагогик таркибнинг танланганлиги, ўқув жараёнининг ташкил этилиши жиҳатидан янги типдаги таълим муассасалари ҳисобланади.
 - Бир ёки бир неча замонавий касб-хунарни эгаллаш ҳамда тегишли ўқув фанларидан чуқур назарий билим олиш имконини беради.
 - Битирувчиларга давлат томонидан тасдиқланган намунадаги дипломлар берилади. Бу дипломлар таълимнинг кейинги босқичларида ўқишни давом эттириш ёки эгалланган ихтисос ва касб-хунар бўйича меҳнат фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини беради.
- 4) **Олий таълим** (ўрта махсус, касб-хунар таълими негизига асосланади):

Босқичлари:

— *Бакалавриат* (мутахассисликлар йўналиши бўйича фундаментал ва амалий билим берадиган, таълим муддати камида 4 йил давом этадиган таянч олий таълим).

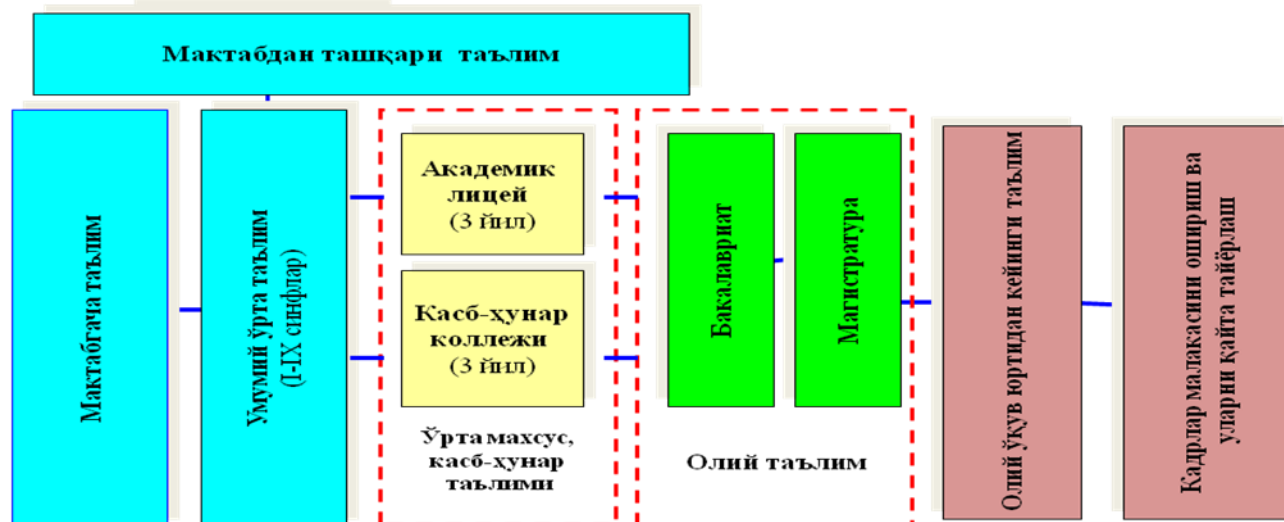
— *Магистратура* (аниқ мутахассислик бўйича фундаментал ва амалий билим берадиган, бакалавриат негизига таълим муддати камида икки йил давом этадиган олий таълим).

5) **Олий ўқув юртидан кейинги таълим.**

Бу жамиятнинг олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрларга бўлган эҳтиёжларини қондиришга, шахснинг ижодий таълим-касб-хунар манфаатларини қаноатлантиришга қаратилган. Олий ўқув юртидан кейинги таълимни олий ўқув юртларида ва илмий-тадқиқот муассасалари (аспирантура, адъюнктура, докторантура, мустақил тадқиқотчилик)да олиш мумкин.

6) **Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш.**

7) **Мактабдан ташқари таълим.**

Умумий ўрта таълим негизида ўқиш муддати уч йил бўлган мажбурий ўрта махсус, касб-хунар таълими узлуксиз таълим тизимидаги мустақил турдир. Ўрта махсус, касб-хунар таълими йўналиши академик лицей ёки касб-хунар коллежи ўқувчилар томонидан *ихтиёрий* танланади.

Академик лицей давлат таълим стандартларига мувофиқ ўрта махсус таълим беради, ўқувчиларнинг имкониятлари ва қизиқишларини ҳисобга олган ҳолда уларнинг жадал интеллектуал ривожланиши чуқур, соҳалаштирилган, табақалаштирилган, касбга йўналтирилган таълим олишини таъминлайди.

Академик лицейларда ўқувчилар ўзлари танлаб олган таълим йўналиши бўйича (гуманитар, техника, аграр ва бошқа соҳалар) билим савияларини ошириш ҳамда фанни чуқур ўрганишга қаратилган махсус касб-хунар кўникмаларини ўзларида шакллантириш имкониятига эга бўладилар. Бу кўникмаларни ўқишни муайян олий таълим муассасаларида давом эттириш ёки меҳнат фаолиятида рўёбга чиқаришлари мумкин.

Касб-хунар коллежи тегишли давлат таълим стандартлари доирасида ўрта махсус, касб-хунар таълими беради; ўқувчиларнинг касб-хунарга мойиллиги, билим ва кўникмаларини чуқур ривожлантириш, танлаб олинган касб-хунар бўйича бир ёки бир неча ихтисосни эгаллаш имконини беради.

Касб-хунар коллежлари жиҳозланганлик даражаси, педагогик таркибнинг танланганлиги, ўқув жараёнининг ташкил этилиши жиҳатидан янги типдаги таълим муассасалари ҳисобланади. Улар бир ёки бир неча замонавий касб-хунарни эгаллаш ҳамда тегишли ўқув фанларидан чуқур назарий билим олиш имконини беради.

Академик лицейлар ва касб-хунар коллежларида таълим олиш ўқувчиларга ўз билимларини чуқурлаштириш ва танлаган ихтисосликларига эга бўлишни таъминлайди. Академик лицейлар ва касб-хунар коллежларининг битирувчиларига давлат томонидан тасдиқланган намунадаги дипломлар бериледи. Бу дипломлар таълимнинг кейинги босқичларида ўқишни давом эттириш ёки эгалланган ихтисос ва касб-хунар бўйича меҳнат фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини беради.

Ўрта махсус, касб-хунар таълимини ташкил этиш ва ривожлантириш учун куйидагилар зарур:

— академик лицейлар ва касб-хунар коллежлари фаолият кўрсатишининг норматив базаларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

— соҳа учун олий таълим муассасаларининг, ишлаб чиқариш, фан ва маданият соҳасининг мутахассисларини жалб этган ҳолда юқори малакали мутахассисларни тайёрлаш ва қайта тайёрлашни, шу жумладан чет элларда тайёрлаш ва қайта тайёрлашни ташкил этиш;

— ўрта махсус, касб-хунар таълими давлат стандартларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

— ўрта махсус, касб-хунар таълими ўқув муассасалари учун таълим ва касб-хунар дастурлари, ўқув-услугий мажмуалар ишлаб чиқиш;

— академик лицейларнинг ўқувчилари меҳнат фаолияти кўникмаларини эгаллашлари учун ихтисослаштирилган дастурлар ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

— касб-хунар коллежларида тайёрланадиган мутахассисларга нисбатан ихтисос ва касб-хунар, малака талабларининг рўйхатини ишлаб чиқиш;

— ҳудудларнинг жуғрофий ва демографик шарт-шароитларини ва тегишли соҳадаги мутахассисларга бўлган маҳаллий эҳтиёжларни ҳисобга олган ҳолда ўрта махсус, касб-хунар таълими тизими таълим муассасаларининг ташкил этилишини ва улар оқилона

2005 – 2010 йиллар давомида 7 минг 800 дан ортиқ умумтаълим муассасаси, қарийб 1500 та касб-хунар коллежи ва академик лицей барпо этилди ва реконструкция қилинди. Фақат 2010 йилда мактаблар, касб-хунар коллежлари ва лицейларда 2 минг 300 тадан зиёд компьютер техникаси ва мультимедиа ускунаси ўрнатилди.

Ислом Каримов

жойлаштирилишини таъминлаш, уларга ўқувчиларни имкон қадар оиласидан ажратмаган ҳолда қамраб олиш;

— академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларининг моддий-техника ва ахборот базаларини мустаҳкамлаш.

8.2. Академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларини қуриш ва қайта таъмирлаш бўйича амалга оширилган ишлар кўлами

Академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларини қуриш ва қайта таъмирлаш борасида 2005 йилдан бугунги кунга қадар мамлакат ва маҳаллий миқёсда амалга оширилган ишлар кўламини қуйидаги жадваллар орқали кўришимиз мумкин.

8.2.1-жадвал

Академик лицейлар қуриш ва қайта таъмирлаш (2005 йил)

	Ишга туширилгани (ўқув ўринлари)			Ўзлаштирилган инвестициялар (млрд. сўм ҳисобида)		
	Жами	Шу жумладан:		Жами	Шу жумладан:	
		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш
Ўзбекистон Республикаси	6840	5850	990	22726,8	19922,3	2804,5
Қорақалпоғистон Республикаси	720	720	-	2068,8	2068,8	-
<i>вилоятлар:</i>						
Андижон	-	-	-	2069,5	2069,5	-
Бухоро	720	720	-	1042,3	1042,3	-
Жиззах	-	-	-	-	-	-
Қашқадарё	-	-	-	4,7	4,7	-
Навоий	990	990	-	2655,9	2655,9	-
Наманган	720	720	-	1942,6	1942,6	-
Самарқанд	990	990	-	5160,3	5160,3	-
Сурхондарё	-	-	-	33,6	33,6	-
Сирдарё	-	-	-	-	-	-
Тошкент	-	-	-	801,3	-	801,3
Фарғона	1980	990	990	3104,7	1104,3	2000,4
Хоразм	720	720	-	2239,1	2239,1	-
Тошкент ш.	-	-	-	1604,0	1601,2	2,8

8.2.2-жадвал

Касб-хунар коллежларини қуриш ва қайта таъмирлаш (2005 йил)

	Ишга туширилгани (ўқув ўринлари)			Ўзлаштирилган инвестициялар (млрд. сўм ҳисобида)		
	Жами	Шу жумладан:		Жами	Шу жумладан:	
		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш
Ўзбекистон Республикаси	65600	36440	29160	193329,9	123462,9	69867,0
Қорақалпоғистон Республикаси	4020	900	3120	13394,8	9362,7	4032,1
<i>вилоятлар:</i>						
Андижон	5580	4140	1440	14360,9	12423,6	1937,3
Бухоро	2550	630	1920	10306,2	2192,2	8114,0
Жиззах	3810	3210	600	8326,3	7434,8	891,5
Қашқадарё	8250	4860	3390	23525,5	19215,1	4310,4
Навоий	3720	3720	-	8722,0	8722,0	-
Наманган	5670	3390	2280	14318,6	8216,2	6102,4
Самарқанд	9300	5160	4140	24272,0	17145,8	7126,2
Сурхондарё	4610	4490	120	15543,4	15457,1	86,3
Сирдарё	1530	1380	150	4252,8	3527,4	725,4
Тошкент	3240	750	2490	23711,3	6471,0	17240,3
Фарғона	7380	2370	5010	17083,9	9153,9	7930,0
Хоразм	3840	1440	2400	9372,3	4141,1	5231,2
Тошкент ш.	2100	-	2100	6139,9	-	6139,9

8.2.3-жадвал

Академик лицейлар қуриш ва қайта таъмирлаш (2006 йил)

	Ишга туширилгани (ўқув ўринлари)			Ўзлаштирилган инвестициялар (млрд. сўм ҳисобида)		
	Жами	Шу жумладан:		Жами	Шу жумладан:	
		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш
Ўзбекистон Республикаси	3240	3240	-	15,9	15,2	0,7
Қорақалпоғистон Республикаси	-	-	-	2,0	2,0	-
<i>вилоятлар:</i>						
Андижон	720	720	-	0,9	0,9	-
Бухоро	-	-	-	0,0	0,0	-
Жиззах	-	-	-	0,0	0,0	-
Қашқадарё	-	-	-	0,1	0,1	-
Навоий	720	720	-	2,0	2,0	-
Наманган	-	-	-	2,0	2,0	-
Самарқанд	990	990	-	0,3	0,3	-
Сурхондарё	-	-	-	0,0	0,0	-
Сирдарё	-	-	-	0,0	0,0	-
Тошкент	-	-	-	0,6	-	0,6
Фарғона	-	-	-	0,1	0,1	-
Хоразм	-	-	-	0,9	0,8	0,1
Тошкент ш.	810	810	-	7,0	7,0	-

8.2.4-жадвал

Касб-хунар коллежларини қуриш ва қайта таъмирлаш (2006 йил)

	Ишга туширилгани (ўқув ўринлари)			Ўзлаштирилган инвестициялар (млрд. сўм ҳисобида)		
	Жами	Шу жумладан:		Жами	Шу жумладан:	
		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш
Ўзбекистон Республикаси	69660	47230	22430	179,1	136,2	42,9
Қорақалпоғистон Республикаси	4120	3160	960	7,8	7,1	0,7
<i>вилоятлар:</i>						
Андижон	6660	6660	-	13,7	13,7	-
Бухоро	2790	1800	990	11,8	6,3	5,5
Жиззах	2820	2520	300	8,1	8,1	-
Қашқадарё	6240	4530	1710	17,0	14,2	2,8
Навоий	2220	2220	-	5,9	5,9	-
Наманган	4860	2700	2160	13,7	9,4	4,3
Самарқанд	10470	7350	3120	26,8	20,0	6,8
Сурхондарё	5220	3780	1440	15,4	13,1	2,3
Сирдарё	2610	1650	960	5,4	4,5	0,9
Тошкент	7470	3480	3990	17,0	9,8	7,2
Фарғона	6930	5580	1350	20,2	17,1	3,1
Хоразм	4140	1800	2340	10,2	7,0	3,2
Тошкент ш.	3110	-	3110	6,1	-	6,1

8.2.5-жадвал

Академик лицейлар қуриш ва қайта таъмирлаш (2007 йил)

	Ишга туширилгани (ўқув ўринлари)			Ўзлаштирилган инвестициялар (млрд. сўм ҳисобида)		
	Жами	Шу жумладан:		Жами	Шу жумладан:	
		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш
Ўзбекистон Республикаси	12885	10365	2520	50,4	42,1	8,3
Қорақалпоғистон Республикаси	735	735	-	2,5	2,5	-
<i>вилоятлар:</i>						
Андижон	-	-	-	1,2	1,2	-
Бухоро	825	825	-	3,1	3,1	-
Жиззах	915	915	-	2,5	2,5	-
Қашқадарё	1470	1470	-	4,5	4,5	-
Навоий	-	-	-	-	-	-
Наманган	1455	1455	-	2,8	2,8	-
Самарқанд	1290	1290	-	4,8	4,8	-
Сурхондарё	-	-	-	2,3	2,3	-
Сирдарё	735	735	-	2,6	2,6	-
Тошкент	-	-	-	1,7	-	1,7
Фарғона	1470	1470	-	4,9	4,9	-
Хоразм	555	-	555	3,8	2,2	1,6
Тошкент ш.	3435	1470	1965	13,7	8,7	5,0

8.2.6-жадвал

Касб-хунар коллежларини қуриш ва қайта таъмирлаш (2007 йил)

	Ишга туширилгани (ўқув ўринлари)			Ўзлаштирилган инвестициялар (млрд. сўм ҳисобида)		
	Жами	Шу жумладан:		Жами	Шу жумладан:	
		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш
Ўзбекистон Республикаси	110940	87720	23220	323,3	270,2	53,1
Қорақалпоғистон Республикаси	7290	5790	1500	22,0	19,1	2,9
<i>вилоятлар:</i>						
Андижон	10215	7335	2880	23,5	16,8	6,7
Бухоро	4230	3765	465	19,0	15,4	3,6
Жиззах	4710	4710	-	14,1	14,1	-
Қашқадарё	11565	9525	2040	33,1	28,4	4,7
Навобий	3615	2850	765	10,0	8,7	1,3
Наманган	7440	7005	435	23,4	22,9	0,5
Самарқанд	15345	11670	3675	42,3	33,8	8,5
Сурхондарё	9045	8460	585	30,1	28,8	1,3
Сирдарё	2715	2715	-	9,7	9,7	-
Тошкент	12060	8430	3630	32,3	26,3	6,0
Фарғона	11835	10665	1170	33,8	30,3	3,5
Хоразм	5385	4800	585	17,6	15,9	1,7
Тошкент ш.	3110	-	3110	6,1	-	6,1

8.2.7-жадвал

Академик лицейлар қуриш ва қайта таъмирлаш (2008 йил)

	Ишга туширилгани (ўқув ўринлари)			Ўзлаштирилган инвестициялар (млрд. сўм ҳисобида)		
	Жами	Шу жумладан:		Жами	Шу жумладан:	
		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш
Ўзбекистон Республикаси	14655	9990	4665	51,8	35,0	16,8
Қорақалпоғистон Республикаси	495	495	-	2,5	2,5	-
<i>вилоятлар:</i>						
Андижон	795	795	-	1,4	1,4	-
Бухоро	795	795	-	2,8	2,8	-
Жиззах	1290	1290	-	5,2	5,2	-
Қашқадарё	-	-	-	0,1	0,1	-
Навобий	-	-	-	-	-	-
Наманган	495	495	-	2,4	2,4	-
Самарқанд	1245	795	450	6,0	2,8	3,2
Сурхондарё	1590	1590	-	3,1	3,1	-
Сирдарё	495	495	-	2,4	2,4	-
Тошкент	720	-	720	2,3	2,2	0,1
Фарғона	1245	795	450	6,2	2,7	3,5
Хоразм	1260	810	450	2,6	-	2,6
Тошкент ш.	4230	1635	2595	14,8	7,4	7,4

8.2.8-жадвал

Касб-хунар коллежларини қуриш ва қайта таъмирлаш (2008 йил)

	Ишга туширилгани (ўқув ўринлари)			Ўзлаштирилган инвестициялар (млрд. сўм ҳисобида)		
	Жами	Шу жумладан:		Жами	Шу жумладан:	
		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш
Ўзбекистон Республикаси	113195	105090	8105	355,0	336,5	18,5
Қорақалпоғистон Республикаси	5850	5850	-	31,1	31,1	-
<i>вилоятлар:</i>						
Андижон	8685	8595	90	24,3	24,2	0,1
Бухоро	8070	7770	300	24,4	23,2	1,2
Жиззах	4770	4770	-	15,8	15,8	-
Қашқадарё	11985	11985	-	35,9	35,3	0,6
Навобий	3645	3645	-	14,2	14,2	-
Наманган	8730	8430	300	23,6	22,9	0,7
Самарқанд	12300	11595	705	36,3	34,1	2,2
Сурхондарё	11760	11760	-	27,2	27,2	-
Сирдарё	2175	2175	-	8,4	8,4	-
Тошкент	11310	9255	2055	32,2	28,4	3,8
Фарғона	9480	8310	1170	28,7	25,7	3,0
Хоразм	7125	7125	-	22,9	22,9	-
Тошкент ш.	7310	3825	3485	30,0	23,1	6,9

8.2.9-жадвал

Академик лицейлар қуриш ва реконструкция қилиш (2009 йил)

	Ишга туширилгани (ўқув ўринлари)			Ўзлаштирилган инвестициялар (млрд. сўм ҳисобида)		
	Жами	Шу жумладан:		Жами	Шу жумладан:	
		Янги қурилиш	Реконструкция		Янги қурилиш	Реконструкция
Ўзбекистон Республикаси	12300	8895	3405	60,5	46,3	14,2
Қорақалпоғистон Республикаси	495	495	-	3,1	3,1	-
<i>вилоятлар:</i>						
Андижон	1755	795	960	7,0	3,6	3,4
Бухоро	795	795	-	3,6	3,6	-
Жиззах	-	-	-	0,8	0,8	-
Қашқадарё	795	795	-	3,6	3,6	-
Навобий	-	-	-	0,0	0,0	-
Наманган	-	-	-	0,0	0,0	-
Самарқанд	495	495	-	4,4	4,4	-
Сурхондарё	930	930	-	5,3	5,3	-
Сирдарё	975	-	975	3,7	0,1	3,6
Тошкент	1290	1290	-	4,3	4,3	-
Фарғона	1290	1290	-	8,2	8,2	-
Хоразм	795	795	-	3,6	3,6	-
Тошкент ш.	2685	1215	1470	12,9	5,7	7,2

8.2.10-жадвал

Касб-ҳунар коллежларини қуриш ва реконструкция қилиш (2009 йил)

	Ишга туширилгани (ўқув ўринлари)			Ўзлаштирилган инвестициялар (млрд. сўм ҳисобида)		
	Жами	Шу жумладан:		Жами	Шу жумладан:	
		Янги қурилиш	Реконструкция		Янги қурилиш	Реконструкция
Ўзбекистон Республикаси	115610	96165	19445	472,9	421,4	51,5
Қорақалпоғистон Республикаси	2580	1710	870	13,4	11,6	1,8
<i>вилоятлар:</i>						
Андижон	7065	7065	-	30,7	30,7	-
Бухоро	8850	8850	-	39,6	38,0	1,6
Жиззах	7035	7035	-	31,4	31,4	-
Қашқадарё	10590	10590	-	46,3	46,3	-
Навобий	1305	1305	-	6,5	6,5	-
Наманган	4860	4860	-	20,9	20,9	-
Самарқанд	16065	16065	-	68,5	68,5	-
Сурхондарё	7275	7275	-	33,6	33,6	-
Сирдарё	2520	2520	-	10,5	7,9	2,6
Тошкент	14745	9660	5085	51,7	40,0	11,7
Фарғона	15390	14985	405	62,4	60,3	2,1
Хоразм	2760	2760	-	12,3	12,3	-
Тошкент ш.	14570	1485	13085	45,1	13,4	31,7

8.2.11-жадвал

Академик лицейлар қуриш ва қайта таъмирлаш (2010 йил)

	Ишга туширилгани (ўқув ўринлари)			Ўзлаштирилган инвестициялар (млрд. сўм ҳисобида)		
	Жами	Шу жумладан:		Жами	Шу жумладан:	
		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш
Ўзбекистон Республикаси	2250	900	1350	34832,2	24551,8	10280,4
Қорақалпоғистон Республикаси	-	-	-	655,9	655,9	-
<i>вилоятлар:</i>						
Андижон	-	-	-	46,8	-	46,8
Бухоро	-	-	-	2233,4	2202,9	30,5
Жиззах	-	-	-	16,1	-	16,1
Қашқадарё	-	-	-	2535,5	2535,5	-
Навобий	-	-	-	636,8	636,8	-
Наманган	-	-	-	1217,1	1182,0	35,1
Самарқанд	-	-	-	5173,4	5143,0	30,4
Сурхондарё	-	-	-	1809,1	1809,1	-
Сирдарё	-	-	-	409,6	409,6	-
Тошкент	-	-	-	212,5	212,5	-
Фарғона	-	-	-	2823,7	2823,7	-
Хоразм	-	-	-	1241,0	1228,5	12,5
Тошкент ш.	2250	900	1350	15821,3	5712,3	10109,0

8.2.12-жадвал

Касб-хунар коллежларини қуриш ва қайта таъмирлаш (2010 йил)

	Ишга туширилгани (ўқув ўринлари)			Ўзлаштирилган инвестициялар (млрд. сўм ҳисобида)		
	Жами	Шу жумладан:		Жами	Шу жумладан:	
		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш
Ўзбекистон Республикаси	20330	12945	7385	149429,2	117951,9	31477,3
Қорақалпоғистон Республикаси	-	-	-	3314,8	3214,6	100,2
<i>вилоятлар:</i>						
Андижон	-	-	-	2106,5	2106,5	-
Бухоро	390	390	-	3809,8	3627,4	182,4
Жиззах	435	435	-	2877,1	2877,1	-
Қашқадарё	3765	2715	1050	19405,0	15845,0	3560,0
Навоий	-	-	-	2111,5	2111,5	-
Наманган	-	-	-	4013,5	4013,5	-
Самарқанд	1635	1050	585	15672,2	13248,5	2423,7
Сурхондарё	4650	3855	795	33196,4	28545,0	4651,4
Сирдарё	-	-	-	-	-	-
Тошкент	1740	1740	-	14399,3	13855,7	543,6
Фарғона	2460	2460	-	17858,9	17858,9	-
Хоразм	-	-	-	3760,2	3760,2	-
Тошкент ш.	5255	300	4955	26903,8	6887,8	20016,0

Ушбу рақамлар эса республика миқёсида академик лицейлар ва касб-хунар коллежларининг ишга туширилиши ва ўзлаштирилган инвестициялар кўламини кўрсатиб турибди.

8.2.13-жадвал

Академик лицейлар қуриш ва қайта таъмирлаш

	Ишга туширилгани (ўқув ўринлари)			Ўзлаштирилган инвестициялар (млрд. сўм ҳисобида)		
	Жами	Шу жумладан:		Жами	Шу жумладан:	
		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш
2005	6840	5850	990	22726,8	19922,3	2804,5
2006	3240	3240	-	15,9	15,2	0,7
2007	12885	10365	2520	50,4	42,1	8,3
2008	14655	9990	4665	51,8	35,0	16,8
2009	12300	8895	3405	60,5	46,3	14,2
2010	2250	900	1350	34832,2	24551,8	10280,4

Касб-хунар коллежларини қуриш ва қайта таъмирлаш

	Ишга туширилгани (ўқув ўринлари)			Ўзлаштирилган инвестициялар (млрд. сўм ҳисобида)		
	Жами	Шу жумладан:		Жами	Шу жумладан:	
		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш		Янги қурилиш	Қайта таъмирлаш
2005	65600	36440	29160	193329,9	123462,9	69867,0
2006	69660	47230	22430	179,1	136,2	42,9
2007	110940	87720	23220	323,3	270,2	53,1
2008	113195	105090	8105	355,0	336,5	18,5
2009	115610	96165	19445	472,9	421,4	51,5
2010	20330	12945	7385	149429,2	117951,9	31477,3

Ўтган йиллар давомида Кадрлар тайёрлаш миллий дастури асосида бир минг беш юздан ортиқ академик лицей ва касб-хунар коллежлари бунёд этилди.

КАСБ-ХУНАР КОЛЛЕЖЛАРИ

1394 та

1 миллион 517 минг 266 нафар
ўқувчи таҳсил олмоқда

АКАДЕМИК ЛИЦЕЙЛАР

142 та

109 минг 871 нафар ўқувчи таҳсил
олмоқда

Шундай қилиб, бугунги кунда академик лицей ва касб-хунар коллежларининг умумий сони ва уларда таҳсил олаётган ўқувчиларнинг жами қуйидаги рақамларни кўз олдимизда гавдалантиради:

2011 йил январь ойи ҳолати бўйича:

Ўрта махсус, касб-хунар таълими тизимида жами 1536 та таълим муассаси мавжуд. Касб-хунар коллежлари ва академик лицейларда ҳаммаси бўлиб 1 миллион 627 минг 137 нафар ўқувчи таълим олмоқда.

Тизимда меҳнат қилаётган педагоглар сони ва уларнинг маълумоти бўйича ушбу рақамларга эътибор беринг.

Педагоглар сони: 113 431 нафар

Олий маълумотли: 103 812 нафар.

Ўрта махсус маълумотли: 9 619 нафар.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, 2010 йилда касб-ҳунар коллежлари ва академик лицейларни қуриш, реконструкция қилиш ва жиҳозлаш, шунингдек, мактабларнинг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш бўйича дастурларни амалга ошириш якунига етказилди. 2010 йилда қурилиши ва қайта таъмирланиши, реконструкция қилиниши кўзда тутилган 900 ўринли иккита академик лицей ва 22 минг 910 ўринли 43 та касб-ҳунар коллежи, 11 минг 555 ўринга мўлжалланган 98 та ўқувчилар турар жойлари амалда тўлиқ равишда бажарилди. Бунинг учун 190370 млн. сўм сарфланди.

Ушбу жадвал умумий аҳвол ва ўзгаришлар кўламини яққолроқ тасвирлаб беради.

8.2.15-жадвал

Моддий-техник таъминот

Йиллар	Қурилиш ва реконструкция (сўм ҳисобида)	Жиҳозлаш		Адабиётлар чоп этиш (сўм ҳисобида)
		Республика ва маҳаллий бюджет (сўм ҳисобида)	Хорижий давлатлар кредити ва гранти (АҚШ доллари ҳисобида)	
1998-2010	2559,1 млрд.	99,5 млрд.	208,2 млн.	17,6 млрд.
2011	21,1 млрд.	28,5 млрд.	1,2 млн.	3,5 млрд.

8.2.16-жадвал

Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими тизими учун чоп этилган дарсликлар ва ўқув кўлланмалар

2010/2011 ўқув йили учун:	
<i>Номда</i>	327
<i>Нусхада</i>	464877
<i>Сарфланган маблағ</i>	3,01 млрд. сўм
“ZiyoNET” ахборот ресурс марказларига электрон шаклида жойлаштирилди:	
<i>Ўқув адабиёти</i>	68 номда
<i>Ўқув дастурлари</i>	32 номда
<i>Журнал</i>	“Касб махорати” (барча сонлари)

2010 йил 1 сентябргача республика бўйича режада белгиланган 43 та касб-ҳунар коллежларидан 25 таси ва академик лицейлардан 2 таси фойдаланишга топширилди, 18 та касб-ҳунар коллежлари муддатидан кечиктириб фойдаланишга топширилди, академик лицейлар эса режада белгиланганидек фойдаланишга топширилди.

2010/2011 ўқув йили учун 595 минг 692 нафар 9-синфни битирувчиларнинг 98,2 фоизи касб-ҳунар коллежлари ва академик коллежларда ўқиш билан камраб олинди.

Ёш авлодни жисмоний жиҳатдан тарбиялаш ва болалар спортини ривожлантиришга қаратилган дастурни амалга ошириш бўйича ишлар изчил давом эттирилди. Бунинг натижасида фақат 2010 йилнинг ўзида 72 та спорт иншооти, 27 та сузиш ҳавзаси фойдаланишга топширилди, умумий қиймати 3 млн. АҚШ долларига тенг бўлган спорт инвентарлари ва ускуналар жойларга етказиб берилди.

Бугунги кунда умумтаълим мактаблари ўқувчиларининг ҳар уч нафаридан бири турли секция ва тўғарақларда спорт билан мунтазам шуғулланмоқда.

2010 йилда болаларнинг ижодий қобилияти ва маънавиятини юксалтиришга қаратилган мусиқа ва санъат мактабларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш бўйича қабул қилинган дастурни амалга ошириш бошланди. Агар 2009 йилда 6 та мусиқа ва санъат мактаби қурилган ва реконструкция қилинган бўлса, 2010 йилда 46 та ана шундай мактаб фойдаланишга топширилди. Уларнинг қурилишига 51 млрд. сўмдан ортиқ капитал маблағ йўналтирилди.

Иқтисодиёт тармоқлари эҳтиёжлари асосида кадрлар тайёрлаш йўналишларининг инвентаризацияси борасида қуйидагиларни айтиш мумкин. Мамлакатимизда фаолият юритаётган 57 та касб-ҳунар коллежларида 38 та мутахассислик бўйича кадрлар тайёрлаш тўхтатилди, 122 та касб-ҳунар коллежларида 80 та мутахассислик бўйича кадрлар тайёрлаш йўлга қўйилди, 30 та касб-ҳунар коллежида 10 та янги мутахассислик бўйича кадрлар тайёрлаш йўлга қўйилди, 20 та касб-ҳунар коллежларининг ихтисослиги ўзгартирилди, шу жумладан, Навоий эркин индустриал ҳудуд ташкил этилиши муносабати билан Навоий вилоятидаги 5 та касб-ҳунар коллежнинг тайёрлов йўналиши ўзгартирилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 10 июндаги “Академик лицей ва касб ҳунар коллежлари битирувчиларини иш билан таъминлаш, ўрта махсус маълумотли кадрларни тайёрлаш, ўрта махсус касб ҳунар таълими муассасаларига қабул тизимини келгусида такомиллаштириш чора тадбирлари тўғрисидаги” баённома топшириғига асосан ўрта махсус касб ҳунар таълими муассасаларида малакали мутахассислар тайёрлаш ва уларнинг меҳнатидан самарали фойдаланиш масалалари устувор йўналишлар сифатида белгиланди. Ушбу устувор вазифалардан келиб чиқиб, икки муҳим масалага эътиборни қаратиш лозим: касб ҳунар коллежларида меҳнат бозори талабларига жавоб берадиган сифатли кадрлар тайёрлаш ва касб ҳунар коллежлари битирувчиларини бандлигини таъминлашнинг самарали механизмини яратиш.

2011 йилда замонавий кенг форматли ва оптик технологияларни жорий этиш асосида телекоммуникация тармоғини ривожлантириш ва модернизация қилиш, 950 километрдан ортиқ оптик толали алоқа тармоғини фойдаланишга топшириш, вилоятлар марказларига маълумотлар узатишнинг транспорт тармоғини кенгайтиришни таъминлаш вазифаси қўйилмоқда.

Кўзда тутилган ушбу чора-тадбирларни амалга ошириш ҳисобидан интернетнинг халқаро тармоқларига чиқиш имкониятлари тезлигини 4 баробар ошириш, турғун стационар алоқа орқали интернетдан фойдаланувчилар сонини 3 миллиондан 3,5 миллион нафарга кўпайтириш, кенг форматли телекоммуникация тармоқларидан фойдаланувчилар сонини эса 2 баробар ошириб, 100 мингтага етказиш лозим.

Ижтимоий ривожланиш, биринчи навбатда, таълим ва соғлиқни

сақлаш соҳаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва уларни жиҳозлаш масалалари, ҳеч шубҳасиз, 2011 йилда ҳам диққат марказида бўлади.

2011 йилда Давлат бюджети барча харажатларининг 60 фоизи ижтимоий мақсадлар учун йўналтирилади. Бу 2010 йилга қараганда сезиларли даражада кўпдир. Жумладан, таълим ва соғлиқни сақлаш соҳаси учун ана шу харажатларнинг 48 фоизи ёки 2010 йилга нисбатан 1 трлн. 800 млрд. сўм кўп маблағ сарфланиши белгиланди.

Ўқув жараёнига кенг форматли коммуникация тармоқлари ва интернет технологияларини жорий қилиш мақсадида Ўзбекистон алоқа ва ахборотлаштириш агентлигига Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Халқ таълими вазирлиги билан ҳамкорликда “Электрон таълим” миллий тармоғини барпо этишни ниҳоясига етказиш ҳамда 2011 йилда мамлакатимизнинг барча олий ўқув юртларини, кейинчалик эса академик лицей ва касб-ҳунар коллежларини ягона компьютер ахборот тармоғига улашни таъминлаш вазифаси юклатилди.

Ислом Каримов

9-БОБ. 2010 ЙИЛДА СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ СОҲАСИНИ ИСЛОҲ ҚИЛИШ ВА УШБУ ТИЗИМДА АМАЛГА ОШИРИЛГАН ДАСТУРЛАР

9.1. Соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ қилиш учун қабул қилинган Давлат дастури ва унинг аҳамияти

Бутунжаҳон Соғлиқни сақлаш Ташкилотининг экспертлари таърифига кўра, **соғлиқ** - бу бор-йўғи касалликлар ва жисмоний нуқсонларнинг йўқлиги эмас, балки тўлиқ жисмоний, рухий ва ижтимоий фаровонлик ҳолатидир. Замонавий олимларнинг кўпчилиги соғлиқ тушунчасини кишининг оптимал физиологик, психологик ва ижтимоий фаолият юритишга лаёқати деб таърифлайдилар. Инсоннинг саломатлиги амалда унинг ҳаётий фаолиятининг барча соҳалари билан боғлиқ. Уларнинг исталган биридаги ўзгаришлар бевосита ёки воситали ҳолда соғлиқнинг психосоматик даражасига чиқади. **Соғлиқ** - бу инсоннинг биологик ва ижтимоий хусусиятларининг уйғун яхлит бирикмаси бўлиб, унга макро- ва микросферанинг шароитларга мослашиш, шунингдек ижтимоий ва иқтисодий жиҳатдан маҳсулдор ҳаёт билан яшашга имкон беради.

Инсоннинг соғлиғи ҳаёт сифатининг категорияси бўлиб, физиологик механизмлар, ташқи муҳитнинг шароитларига мослаша олиш, ўз-ўзини ташкил этиш қобилияти, ўз-ўзини ривожлантириш ва ўз-ўзини сақлашга лаёқати билан белгилаб берилади.

Саломатлик ҳолати инсонлар ҳаётининг барча соҳаларига таъсир этади. У инсоннинг жисмоний, психик ва ақлий лаёқатининг юқори салоҳиятини таъминлайди ва унинг тўлақонли яшашининг гарови бўлади. Аҳолининг саломатлиги жамият иқтисодий ривожланишининг динамикасига ниҳоятда улкан таъсир кўрсатади, унинг ижтимоий етуқлигининг, давлатнинг ўз фуқароларининг соғлиғи учун қайғуриши даражасининг ўлчови бўлиб хизмат қилади. Фақат соғлом кишигина тўлақонли меҳнат қилиб, оиласига ва жамиятга катта фойда беришга лаёқатли бўлади. Шу сабабли аҳоли саломатлигини муҳофаза қилиш Президентимиз ва ҳукуматимизнинг диққат марказида бўлиб, мустақилликнинг дастлабки кунлариданоқ соғлиқни сақлаш соҳасига алоҳида эътибор қаратиб келинмоқда. Ушбу тизимни ислоҳ қилиш ва сифат ўзгаришларни амалга ошириш мақсадида давр талабидан келиб чиққан ҳолда изчиллик билан бир қатор қарорлар қабул қилинди:

- “Давлат санитария назорати тўғрисида”(1992 йил 3 июнь)
- “Фуқаролар соғлиқини сақлаш тўғрисида” (1996 йил 29 август)
- “Озиқ-овқат маҳсулотининг сифати ва ҳавфсизлиги тўғрисида” (1997 йил 30 август)
- “Одамнинг иммунитет танқислиги вируси билан касалланишнинг (ОИВ касаллигининг) олдини олиш тўғрисида” (1999 йил 19 август)
- “Йод етишмаслиги касалликлари профилактикаси тўғрисида” (2007 йил 3 май).

1998 йил 10 ноябр Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ қилиш Давлат дастури» тўғрисидаги фармони эълон этилди ва унинг асосида дастур ишлаб чиқилди.

Дастурнинг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

- Соғлиқни сақлашнинг замонавий таркибий тизимини шакллантириш
- Аҳолига ихтисослаштирилган юқори технологик тиббий ёрдам кўрсатадиган республика ихтисослаштирилган илмий-амалий тиббиёт марказлар тармоғини янада ривожлантириш ва шундай янги марказлар ташкил қилиш
- Тиббий диагностика тизимини тубдан такомиллаштириш, республика ҳудудида диагностика хизматлари тармоғини кенг ривожлантириш
- Аҳолини вирусли ва юқумли касалликлардан ҳимоя қилиш, ОИВ/ОИТС билан касалланишни олдини олиш тизимининг ишончлилигини ва самарадорлигини ошириш
- Аёллар ва болалар саломатлигини муҳофаза қилиш тизимини сифатини тубдан ошириш, педиатрия ва туғруқ муассасалари моддий-техник базасини янада

- ривожлантириш ва мустаҳкамлаш
- Кадрларни тайёрлаш ва қайта тайёрлаш тизимини такомиллаштириш, тиббий ходимларнинг малакаси ва касб маҳоратини муттасил ошириб бориш учун шарт-шароитларни таъминлаш
- Аҳолига даволаш жараёнининг тасдиқланган стандартларига мувофиқ равишда сифатли, ихтисослаштирилган тиббий хизмат кўрсатадиган хусусий тиббий муассасаларнинг ривожланишга кўмаклашиш

Давлат дастурининг муҳим йўналишларидан бири қишлоқ аҳолисига бирламчи тиббий - санитария ёрдами кўрсатишни такомиллаштиришдир.

Соғлиқни сақлаш соҳасида сифат ўзгаришларини амалга оширишни таъминлаш борасидаги ишлар 2010 йилда соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ илиш Давлат дастури асосида давом эттирилди. Ҳозирги кунда мамлакатимизда сифат жиқатидан янги, энг юксак талабларга жавоб берадиган ва республика ҳамда вилоятлар шошилишч тиббий ёрдам кўрсатиш марказларини ўз ичига олган тиббиёт муассасалари тармоғи шаклланди.

Барча вилоятлар марказларида катталар ва болалар учун кўп тармоқли тиббиёт марказлари, ҳар бир туманда энг замонавий медицина асбоб-ускуналари билан жихозланган қишлоқ врачлик пунктлари фаолияти йўлга қўйилди. Қишлоқ врачлик пунктларининг сони 2000 йилга нисбатан 2 баробар кўпайиб, 3 минг 200 тадан ошди.

Соғлиқни сақлашнинг бирламчи бўғинининг тузилмаси ўзгартирилди.

Аввалги тизим - туман марказий шифохонаси, туман шифохонаси, қишлоқ участка шифохонаси, қишлоқ врачлик амбулаторияси, фельдшер-акушерлик пунктларидан ташкил топган бўлса, янги тизимда барча бўғинлар туман марказий шифохонаси ҳамда қишлоқ врачлик пунктларига бирлаштирилди.

Сўнги йилларда мамлакатимизда оналик ва болаликни муқофаза қилиш бўйича юксак самарали замонавий тиббиёт муассасаларининг мустаҳкам тизимини яратишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бунинг ёрқин далили сифатида Ўзбекистон

Республикаси Президентининг 2009 йил 13 апрелдаги "Она ва бола саломатлигини муқофаза қилиш, соғлом авлодни шакллантиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги қарори, 2009 - 2013 йилларда

Ҳозирги кунда мамлакатимизда сифат жиқатидан янги, энг юксак талабларга жавоб берадиган ва республика ҳамда вилоятлар шошилишч тиббий ёрдам кўрсатиш марказларини ўз ичига олган тиббиёт муассасалари тармоғи шаклланди.

Ислом Каримов

аҳолининг репродуктив саломатлигини мустаҳкамлаш, соғлом бола туғилиши, жисмоний ва маънавий баркамол авлодни вояга етказиш борасидаги ишларни янада кучайтириш ва самарадорлигини ошириш чора-тадбирларга қаратилган дастурни ишлаб чиқилишини қайд этиш мумкин.

Ушбу дастур - аҳолининг репродуктив саломатлигини мустаҳкамлаш тизимини такомиллаштириш, соғлом бола туғилиши учун зарур шарт-шароитларни яратиш, оналик ва болаликни муқофаза қилиш муассасалари ҳамда оналар ва болаларга тиббий ёрдам кўрсатувчи соғлиқни сақлаш бирламчи бўғини муассасаларининг моддий-техника базасини янада мустаҳкамлаш, аҳоли ўртасида соғлом болалар туғилиши ва уларни тарбиялаш, ёшларда соғлом ва аҳил оила қуришга, соғлом турмуш тарзини олиб боришга интилишни шакллантириш бўйича тушунтириш ишларини кучайтириш, болалар ва ўсмирларни жисмоний жиқатдан бекаму кўст ҳамда уйғун камол топтириш, жисмонан бақувват ва маънан баркамол ёш авлодни шакллантириш учун зарур шарт-шароитларни таъминлаш, тиббиёт ходимларининг малакасини ошириш, оналар ва болаларга кўрсатилаётган тиббий ёрдам сифатини яхшилашга қаратилган.

Маълумки, ёшларнинг соғлом турмуш тарзи, саломатликни сақлаш, тиббий маданият ҳақидаги дастлабки тасаввурлари аввалам бор оилада шакллана боради. Шу сабабли оилада соғлом муҳит шакллантириш, ота-оналарнинг тиббий маданиятини ошириш жуда муҳим ва бу борада бир қатор чора-тадбирлар амалга оширилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 13 апрелдаги ПҚ-1096-сонли «Оналар ва болалар саломатлигини муҳофаза қилиш, соғлом авлодни шакллантиришни кўшимча чоралари тўғрисида»ги Қарорини ижросини такомиллаштириш мақсадида Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, Тошкент шаҳар ва вилоятлар ҳокимликлари билан ҳамкорликда ўтказилган даволаш–профилактика муассасаларида кўрсатилаётган тиббий хизматни сифатини ошириш бўйича йиғилишларнинг қарорлари, баёнларини ижросини бажариш юзасидан буйруқлар тасдиқланди. Натижада ўткир юқумли касалликларни тарқалишини олдини олишга муваффақ бўлинди.

9.1.1-расм.

2010 йилда республикада 12 мартаба «Фертил ёшдаги аёллар, болалар ва ўсмир-қизларни соғломлаштириш ҳафталиги» ўтказилиб, бирламчи бўғин тиббий ходимларига амалий ёрдам бериш мақсадида Республика акушер-гинекологлар ассоциациясининг етакчи профессор ўқитувчилари ва Тошкент тиббиёт академияси 1 ва 3-клиникалари, ТошПТИ, ТошВМОИ, Республика Перинатал маркази, Республика ихтисослашган илмий-амалий акушерлик ва гинекология маркази, Республика ихтисослашган илмий-амалий педиатрия маркази, ва Тошкент шаҳар ССББга қарашли тиббиёт муассасаларининг юқори малакали 612 нафар мутахассислари барча ҳудудларга сафарбар қилиндилар. Улар томонидан республиканинг барча туман ва шаҳарлардаги 2765 та ҚВП ҳамда шаҳар муассасаларида 490712 нафар аҳоли тиббий кўриқдан ўтказилиб, уларнинг 307297тасини туғиш ёшидаги аёллар ва 176492тасини ўсмир қизлар ташкил этган. Касаллиги аниқланган аёллар ва болалар учун Республика ва вилоят миқёсидаги шифохоналарда йуланмалар асосида даволанишлар ташкил этилди.

1 ярим йилликда 8645233 (100%) туғиш ёшдаги аёллар тиббий кўриқдан ўтказилди ва 3857811(44,6%) нафарида соғломлаштириш ишлари олиб борилди. 2 ярим йилликдан бошлаб режа асосида 5393159 нафар туғиш ёшидаги аёллар тиббий кўриқдан қайта ўтказилди. Уларнинг 2677891 (47,8%) нафарида соғломлаштириш ишлари олиб борилмоқда.

1 ярим йилликда 14 ёшгача бўлган болаларнинг 8568116 нафари тиббий кўриқдан ўтказилиб, уларнинг 3127945 нафари (47,2%) соғломлаштирилди. 2 ярим йилликдан бошлаб режа асосида 14 ёшгача бўлган болаларнинг 4952120 нафари тиббий кўриқдан қайта ўтказилди, уларнинг 2046352 (41,3%) нафарида соғломлаштириш ишлари олиб борилмоқда.

2010 йилда исталмаган ҳомиладорликнинг олдини олиш учун 1 млн. 819дан ортиқ туғиш ёшидаги аёлларда контрацептив воситалари қўлланилди. Бу эса ўтган йилга нисбатан 209 минг 270 тага ёки 13 фоизга кўп дегани.

Аҳоли орасида соғлом оилани шакллантириш ва соғлом турмуш тарзи масалалари борасида кенг тарғибот-ташвиқот ишларини олиб бориш давом эттирилмоқда. Ўтган давр мобайнида 2142913 дан ортиқ тадбир ўтказилди, улардан 1826240 (85,2%) суҳбатлар, 260917 марузалар (12,2%), 55756 (2,6%) савол-жавоб кечалари. Ўтказилган тадбирларнинг 88,1% маҳаллаларда, 9,5% мактабларда, 2,4% коллеж ва олий ўқув юртларида амалга оширилди.

Маълумки, ҳар бир инсон оилада таваллуд топади ва илк тарбияни шу маконда олади. Оиладаги соғлом муҳит ва ота-оналарнинг тиббий маданияти фарзанднинг соғлом бўлишига бевосита таъсир кўрсатади. Соғлом оилани шакллантириш оила аъзоларининг саломатлигини сақлаш ва мустаҳкамлашдан бошланиши зарур.

Ушбу ҳақиқатни чуқур англаган ҳолда Республикамизда оилада тиббий маданиятни ошириш, аёлларнинг соғлигини мустаҳкамлаш, соғлом авлод туғилиши ва уни тарбиялашнинг устувор йўналишларини амалга ошириш чора-тадбирларининг мақсадли дастури бажарилиши таъминланмоқда. Шунингдек "Она ва бола скрининги" чақалоқлар ва ҳомиладор аёллардаги туғма ва авлоддан авлодга ўтувчи патологияни эрта аниқлаш давлат тизимини янада ривожлантириш ва мустаҳкамлаш

мақсадида "Wallas Oy" фирмасидан (Финляндия) скрининг тадқиқотлари учун диагностика тўпламларини сотиб олинди ва 1998-2001 йиллар даврида "Она ва бола скрининги" дастури доирасида ташкил этилган скрининг марказлари "Wallas Oy" компаниясининг (Финляндия) диагностика аппаратлари, ташкилий техника ва коммуникация воситалари билан жиҳозланди. 2004 йилда "Wallas Oy" компаниясининг (Финляндия) расмий эксклюзив вакили ҳисобланадиган "Pribori oy" фирмаси (Финляндия) билан "Соғлом авлод учун" жамғармаси ўртасида скрининг тадқиқотлари ўтказиш учун реактивлар етказиб бериш юзасидан контракт тузилди. "Pribori oy" фирмаси билан тузилган 1,1 млн АҚШ доллари суммаси миқдоридаги контрактни молиялаштириш "Pribori oy" фирмаси томонидан 1 йил муддатга бериладиган фоизсиз товар кредити ҳисобига амалга оширилди. Бугунги кунда барча вилоятлар марказлари ва Тошкент шақрида **скрининг** марказлари ташкил этилди ва уларнинг фаолиятини таъминлаш учун 2010 йилнинг ўзида 4 миллион доллардан ортиқ маблағ йўналтирилди. 2010 йилда 116 минг нафардан зиёд бўлажак она скрининг марказларида тиббий кўрикдан ўтказилди.

Барча вилоятлар марказларида катталар ва болалар учун кўп тармоқли тиббиёт марказлари, ҳар бир туманда енг замонавий медитсина асбоб-ускуналари билан жиҳозланган қишлоқ врачлик пунктлари фаолияти йўлга қўйилди. Ушбу қишлоқ врачлик пунктларининг сони 2000 йилга нисбатан 2 баробар кўпайиб, 3 минг 200 тадан ошди.

Ислом Каримов

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 18 июндаги ПК-892 сонли "2008-2012 йилларга мулжалланган «Болалиқдан ногиронликни олдини олиш борасида туғма ва ирсий касалликларни эрта аниқлаш Давлат Дастури» ҳақидаги қарори ижросини таъминлаш мақсадида ҳисобот даврида Республика скрининг марказларида 101221 нафар наслий ва туғма касалликларга чалиниш хавфли гуруҳга кираётган ҳомиладорлар тиббий-генетик текширувдан ўтказилди. Туғма гипотиреозга 459040 чақалоқ текширилди ва улардан хавфли гуруҳни 19825 чақалоқ ташкил этди. ФКУга 460960 чақалоқ текширувдан ўтказилди, улардан хавфли гуруҳни 1543 чақалоқ ташкил этди. Нерв найи нуқсони ва АФП/ХГ хромосомаларнинг синдромлари касалликларига чалиниш хавфли гуруҳга кирадиган 38356 ҳомиладор аёл биокимёвий скрининг текширувидан ўтказилиб, улардан 2312 аёлда ҳомила нерв найи нуқсони ва хромосомаларнинг касалликлари аниқланганлиги сабабли

хомиладорлиги тўхтатилди. Туғма ва транзитор гипотиреоз билан хасталанган болалар ва хомиладор аёллар учун 465 упаковка “Микройодид-100”, 4798 упаковка “Эутирокс-100” ва “L-тироксин-100”, фенилкетонурия билан касалланган болаларга 7058та банка шифобахш овқат махсулотлари тарқатилди. Жиззах вилоятида ҳудудий скрининг маркази ташкил этиш бўйича ташкилий ишлар олиб бориб, керакли асбоб-ускуналар ўрнатилди ва жорий йилнинг 23 март куни скрининг маркази ишга туширилди. Сирдарё вилояти скрининг маркази биносини таъмирлаш ишлари тугатилиб, ишга туширилди. Шу билан бирга, **перинатал** марказлар тармоғи ҳам жадал ривожланмоқда. Ўтган ўн йил давомида юртимизда 11 та **перинатал** марказ ташкил этилди. 2010 йилда уларда 158 минг нафардан ортиқ, яни 2000 йилга нисбатан 10 баробар кўп она ва бола тиббий кўриқдан ўтказилди.

9.2. Соғлиқни сақлаш тизимида халқаро ҳамкорлик муносабатлари

Соғлиқни сақлаш тизимида халқаро ҳамкорлик муносабатларини шакллантиришга ҳам алоҳида эътибор қаратилмоқда. Жумладан 2010 йилнинг 10-15 май кунлари Германиянинг “Фриденсдорф Интернейшнл” халқаро ташкилоти ва Соғлиқни сақлаш вазирлиги мутахассислари томонидан Тошкент шаҳри, Тошкент, Сирдарё, Жиззах, Самарқанд, Қашқадарё, Сурхондарё, Навоий ва Бухоро вилоятларидан 12 ёшгача бўлган жами 367 нафар бемор болалар тиббий кўриқдан ўтказилди. 40 нафардан ортиқ болаларнинг касаллик варақалари Германия клиникаларида даволаниш учун танлаб олинди. 22 нафар бемор бола Республикамиз клиникаларида “Фриденсдорф Интернейшнл” халқаро ташкилоти маблағи ҳисобига даволаниш тавсиясини олишди. 19 нафар бола Германия клиникаларида даволанишни давом эттирмоқдалар. Ҳисобот даврида Германиянинг грант маблағлари ҳисобидан республика бўйича 356 нафар туғма лаб-танглай ва ортопедик нуқсонлари бўлган ногирон болалар операция қилинди. Соғлиқни сақлаш вазирлиги, “Соғлом авлод учун” жамғармаси ва Жанубий Кореянинг Пундан Ча, Сеул Миллий Университети ҳамда Ин Ха Университети Госпиталларининг мутахассислари томонидан туғма юрак нуқсони мавжуд бўлган болаларни Кореяда 10 нафарига ва Тошкент педиатрия тиббиёт институтининг клиникасида 10 нафар болага бепул операция ўтказилди. Шунингдек, Тошкент шаҳар, Тошкент ва Навоий вилоятларининг 2360 нафар аҳолини тиббий кўриқдан ўтказдилар.

АҚШнинг “Амери Керз” халқаро хайрия ташкилоти орқали жорий йилнинг 13 апрелида қиймати 20822 АҚШ долл. миқдорига 550 дона ногиронлик аравачалари қабул қилиниб, республиканинг барча туман, қишлоқ ва шаҳарларида яшовчи кам таъминланган ва ногирон болаларга тарқатилди. Шунингдек, 2010 йил мобайнида 9 556 нафар туғиш ёшидаги аёлларга “Амери Керз” халқаро ташкилоти томонидан мурувват ёрдами сифатида тақдим этилган таркибида фолели кислотаси мавжуд бўлган 5 921 қути “Пренатал” поливитамини тарқатилди. Бундан ташқари, тиббий текширувдан ўтказилган ва соғломлаштириш мақсадида қишки оромгоҳларга жалб қилинган болажонларга мунтазам равишда Германиянинг “Фриденсдорф Интернейшнл” халқаро ташкилоти томонидан мурувват ёрдами сифатида келтирилган 8830 дона “Изотоник” мултивитаминлари тарқатилди. 2010 йилда 612000 минг АҚШ долл. қийматидаги 22 млн. доза полиомиелит, 1млн. 876 минг доза пентавалент вакциналари ва 425минг доза КПК вакцинаси сотиб олинди, вилоятларга тарқатилди. Ноябрь ойида 300 доза КПК, 300 доза ВГВ Туркиянинг ТИКА орқали мурувват ёрдами 1 млн.800 минг АҚШ долл. олинди. 2010 йилда 2 ёшгача бўлган болаларни бошқарилувчи юқумли касалликларга қарши эмлаш билан қамраб олиш 96,4%дан 99,0%га бажарилди.

2010 йилнинг 29 апрелида Соғлиқни сақлаш вазирлиги билан ЖССТ ва ЮНИСЕФ Халқаро ташкилотлари ўртасида «Полиомиелитга қарши миллий эмлаш кунларини ташкил этиш ва ўтказиш» бўйича меморандум имзоланди.

Республика ҳудудида жорий йилнинг 17-23 май, 7-13 июн ва 5-9 июль кулари полиомиелитга қарши Миллий эмлаш кунлари 3 та раунди ўтказилди. Унда 2,9 млн. нафар 0-

5 ёшгача бўлган болалар орал полиомиелит вакцинаси билан эмландилар. 25-30 октябр кунлари полиомиелитга қарши Миллий эмлаш кунлари 4-раунди ўтказилди. Бунда 0-15 ёш ва Сурхондарё вилоятида 0-25 ёшгача бўлган болалар эмланди. Хамма раундга 22 млн. доза орал моновалент полиомиелит вакцинаси сарфланди.

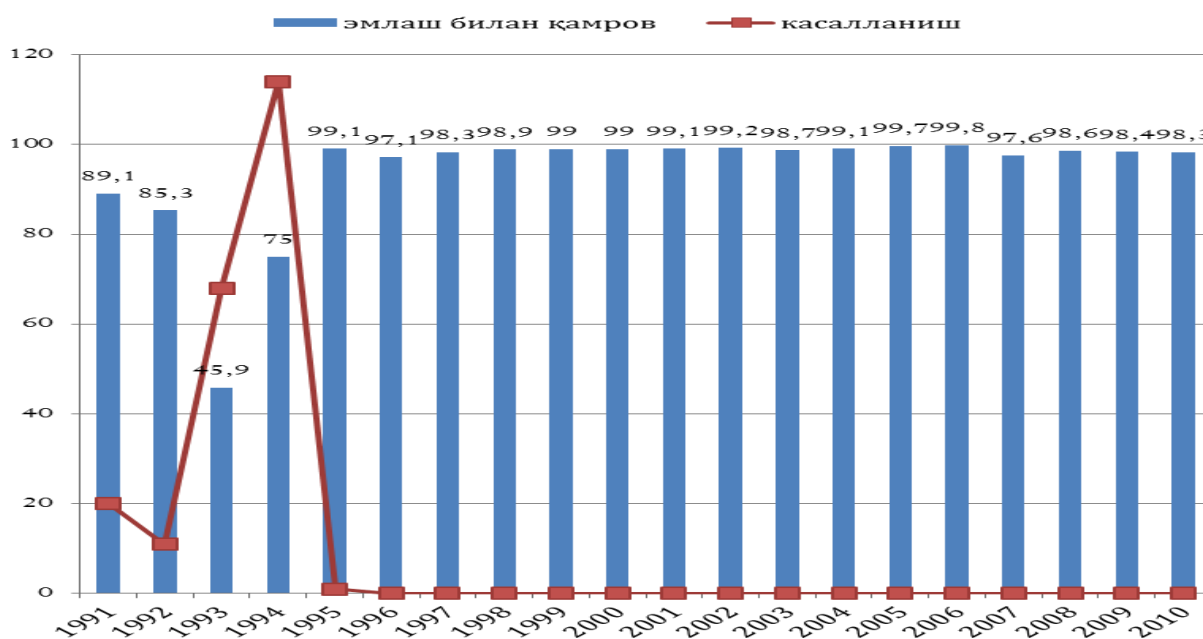
Ўзбекистонда сўнгги ўн йил ичида гўдаклар ўлими даражаси (ГУД) барқарор камаймоқда. Бундай натижага эриш жараёнида Миллий эмлаш режасини амалга ошириш катта аҳамият касб этмоқда. Масалан Вирусли гепатит В турига қарши вакцинация натижасида маълум ютуқлар қўлга киритилди.

9.2.1-расм.

Миллий эмлаш календари асосида Ўзбекистон Республикасида туберкулез, полиомиелит, дифтерия, вирусли гепатит В, кўкйўтал, столбняк, қизамиқ, қизилча, эпид.паротит ва ХИБ инфекцияларига қарши эмлаш режали равишда амалга оширилмоқда.

2 ёшгача бўлган болаларни эмлаш (вакцинация) марказлашган бюджет ҳисобидан, 2-14 ёшли болалар ва катталарни эмлаш (ревакцинация) ҳамда эпидемик кўрсатмалар бўйича эмлаш маҳаллий ҳокимликлар маблағлари ҳисобидан амалга оширилади.

9.2.2-расм. Ўзбекистон Республикасида 1991-2010 йилларда полиомиелит касаллиги бўйича эпид.вазият ва 2 ёшгача бўлган болаларни полиомиелитга қарши эмлаш кўрсаткичлари.

Республикада 1994-1995 йилларда полиомиелит вакцинаси таъминотидаги узилишлар туфайли полиомиелит касаллигининг оммавий тусда қайд этилиши кузатилиб, 114 та холат рўйхатга олинди.

Республикада полиомиелит касаллиги бўйича юзага келган эпидемик вазият ҳисобга олиниб, 1995 йилдан бошлаб 5 ёшгача болалар полиомиелитга қарши оммавий эмлаш билан қамраб олинди.

Ўзбекистонда 1996 йилдан бошлаб полиомиелит касаллиги қайд этилмади ва 2002 йилда Ўзбекистон полиомиелит вирусидан холи ҳудудлиги тўғрисида ЖССТнинг сертификати эга бўлди.

Болалар саломатлигини мустаҳкамлаш мақсадида Ўзбекистонда А витаминини истеъмол қилишнинг лозим бўлган даражасини таъминлаш дастурини мамлакат кўламида муваффақиятли амалга оширмакда. 2003 йилдан бошлаб 5 ёшгача бўлган болалар 2,2 млн. нафар бола бир йилда икки марта А витамини капсуласини қабул қилади. 1999 йилдан буён етгита вилоятда 4 миллиондан зиёд туғруқ ёшидаги аёллар ва 2 ёшгача бўлган болалар таркибида темир моддаси ва фолат кислота бўлган қўшимча билан таъминлаш дастури ила қамраб олинган. Витамин А танқислигини профилактика қилиш мақсадида 2010 йилнинг 10-16 май ва 29 ноябр-5 декабр кунлари "Соғлом бола ҳафта"ларида республиканинг барча ҳудудларида 5 ёшгача бўлган болалар орасида витамин А саплементациясининг 14 ва 15 тури ўтказилиб, 96,8% болалар қамраб олинди.

Тиббиёт ходимлари **неонатал реанимация** ҳамда янги туғилган чақалоқни парваришлаш бўйича мавжуд методларни ўзгартиришни қўллаб-қувватлаш бўйича қайта тайёрловдан ўтказилди. Она ва болани битта палатага жойлаштириш бутун мамлакат бўйича амалиётга киритилиб, 56 туғруқ комплексларини ва туман шифохоналаридаги 182 туғруқ бўлимларини қамраб олди. Барча туғруқ комплексларида асептика ва антицептика қоидаларига риоя этган ҳолда "озода туғруқ" амалиётга киритилди.

Соғлиқни сақлаш соҳасида хусусий секторнинг тиббий хизматлар кўрсатишнинг текин турларини тақдим қилиш билан кўшилган ҳолда янада кенгрок иштирок этишига йўналтирилган асосий соғлиқни сақлаш ислоҳоти 1998 йилда бошланиб, ижобий ўзгаришлар юзага келди. Ўзбекистон соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ қилишда, бошқа ишлар билан бирга тезкор акушерлик ёрдами ва янги туғилган чақалоқни парваришлаш тизимини кучайтириш йўли билан оналик ва болалиқни муҳофаза қилишни яхшилаш ҳам назарда тутилган. У репродуктив саломатлик соҳасида кўрсатиладиган хизматни яхшилаш учун соғлиқни сақлашнинг бирламчи бўғини таркибини ўзгартиришга қаратилган. Давлат сиёсати ҳамда эмизиш амалиётини ёйиш мақсадида қабул қилинган дастур гўдақлар ўлимини ва болаларнинг касалланишини камайитиришга асос бўлди.

Ҳукумат соғлиқни сақлашнинг бирламчи бўғини ҳамда аёллар ва болаларга хизмат кўрсатиш муассасалари тармоғини ривожлантиришга изчиллик асосида алоҳида эътибор бермоқда. Бинобарин "Соғлом авлод" йили (2000 йил) "Сиҳат-саломатлик" йили (2005 йил) Давлат дастурлари доирасида катта амалий натижалар қўлга киритилди.

...кейинги ўн йилда мамлакатимизда оналар ўлими коэффициентини 33,1 промилледан 19,7 промиллега, болалар ўлими коэффициентини еса 18,9 промилледан 10,1 промиллега тушиди. Туғма ва ирсий касалликлар билан туғиладиган болалар сони қарийб икки баробар камайди.

Ислон Каримов

Ўзбекистонда камқонлик аёллар орасида энг кўп учрайдиган ва оналар соғлиғига ҳалокатли таъсир кўрсатадиган касаллик бўлиб қолмоқда. Соғлиқни сақлаш вазирлиги қайд этишича, 2004 йилда барча ҳомиладор аёлларнинг 74,4%и анемиядан азоб чеккан, бунда минтақалар бўйича фарқ катталиги кузатилган: 2004 йилда анемиядан азоб чеккан ҳомиладор аёллар ҳиссаси Тошкент шаҳридаги

39,1%дан Қорақолпоғистондаги 99,3%гача ўзгариб турган.

1999-2005 йилларда соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ қилиш Дастури соғлиқни сақлашнинг бирламчи бўғини муассасаларида тезкор акушерлик ёрдами тизимини кучайтириш ва

репродуктив саломатлик соҳасидаги хизматлар тузилмасини қайта қуриш йўли билан оналар саломатлигини ҳимоя қилишга қаратилган.

2005 йилга мўлжалланган "Сихат-саломатлик" йили давлат дастури оналикни муҳофаза қилиш тизимини инфратузилмасини ривожлантиришга, тиббиёт ходимларининг касбий кўникмаларини ҳамда аҳолининг оналикни муҳофаза қилиш тизимини хабардорлигини оширишга йўналтирилган.

Донор ташкилотлар ҳукумат фаолиятини қўллаб-қувватлашда фаол қатнашмоқда. БМТ аҳолишунослик фонди ва ЮНИСЕФнинг Ўзбекистондаги фаолияти аввал бошданок мамлакатда оналар саломатлигини яхшилашга йўналтирилди. Улар оналар саломатлиги бўйича миллий клиник дастурлар ва қоидаларни қайта кўриб чиқишга, тиббиёт ходимларини ўқитишга ҳамда зарур тиббий ускуналар беришга кўмаклашди.

Амалга оширилган чора-тадбирлар натижасида кейинги ўн йилда мамлакатимизда оналар ўлими коэффитсиенти 33,1 промилледан 19,7 промиллега, болалар ўлими коэффитсиенти еса 18,9 промилледан 10,1 промиллега тушди. Туғма ва ирсий касалликлар билан туғиладиган болалар сони қарийб икки баробар камайди.

Шу йилларда аҳолининг юқумли касалликлар, жумладан, сил, гепатит каби оғир турдаги ва бошқа хасталикларга чалинишининг умумий даражаси анча пасайди. Бундай натижаларга еришишда шифокорлар ва тиббиёт ходимларининг меҳнатини моддий рақбатлантиришни кучайтириш, уларнинг касб тайёргарлиги даражасини ошириш, мамлакатимиз фармацевтика саноатини жадал ривожлантиришга қаратилган чора-тадбирлар ҳам муқим омил бўлмоқда. Биргина 2010 йилнинг ўзида 32 номдаги янги дори препаратларини ишлаб чиқариш ўзлаштирилди ва бу 2009 йилга қараганда 23 фоизга кўпдир. 2010 йилда стационар тиббиёт муассасаларида кўшимча равишда 1 минг 630 та ёки 2009 йилга нисбатан қарийб 2,5 марта кўп даволаниш ўринлари фойдаланишга топширилди. ҳисобот даврида соқликни сақлаш соҳасини ривожлантириш учун жами 2 триллион сўмдан ортиқ маблағ йўналтирилди, бунинг 1 триллион 700 миллиард сўми бюджет маблағларидир.

Бугунги кунда мамлакатимизда соғлом ва баркамол авлодни тарбиялаш, ёшларнинг ўз ижодий ва интеллектуал салоҳиятини рўёбга чиқариш, юртимиз йигит-қизларини XXI аср талабларига тўлиқ жавоб берадиган, ҳар томонлама етук шахслар этиб вояга етказиш учун зарур шарт-шароитлар ва имкониятларни яратиш бўйича кенг кўламли ишлар амалга оширилмоқда. "Баркамол авлод йили" давлат дастурида акс этган мақсад ва вазифалар замирида ягона ғоя мужассам. Бу ғоя Президентимиз таъбири билан айтганда, соғлом зурриёт, яъни жисмоний ва маънавий етук авлоднинг шаклланиши, имкониятларини рўёбга чиқариш учун зарур бўлган тизимни яратиш, ёшларимизнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоялаш, уларнинг замонавий билим ва касбга эга бўлишини, жамиятимиз ҳаётида муносиб ўрин эгаллашини таъминлашдан иборат.

Мустақилликнинг эълон қилинган биринчи кунлариданок Ўзбекистон Республикасининг Президенти И.Каримов, Республикаимизнинг ҳукумати ўсиб келаётган ёш авлоднинг соғлиғига доимий ғамхўрлик қилмоқда. Соғликни сақлаш ва уйғун ривожланиш, болаларнинг соғлом турмуш тарзини

Барча вилоятлар марказлари ва Тошкент шаҳрида скрининг марказлари ташкил этилди ва уларнинг фаолиятини таъминлаш учун 2010 йилнинг ўзида 4 миллион доллардан ортиқ маблағ йўналтирилди. 2010 йилда 116 минг нафардан зиёд бўлажак она скрининг марказларида тиббий кўриқдан ўтказилди.

Ислом Каримов

ривожлантиришнинг муқим омилларидан бири жисмоний тарбия ва спортдир. Оммавий болалар спортининг ривожланишини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2002 йил 24 октябрдаги 3154-сонли Фармони «Болалар спортини ривожлантириш фондининг тузилиши тўғрисида» ва 2002 йил 31 октябрдаги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 374-сонли Қарори «Ўзбекистон Болалар спортини ривожлантириш фонди фаолиятининг ташкил этилиши тўғрисида» қабул қилинган. Ушбу ҳужжатларда Соғликни сақлаш Вазирлиги олдида ўсиб келаётган ёш авлоднинг ҳар томонлама жисмоний ва маънавий ривожланишини таъминлашга имкон берувчи болалар

спорт турларининг асосий йўналишларини ривожлантиришнинг тиббий-илмий асосларини ишлаб чиқиш вазифаси қўйилган.

Соғлом болаларни ривожлантириш соҳасида илмий тадқиқотлар боланинг организмга жисмоний тарбиянинг ҳал қилувчи таъсиридан далолат беради. Инсон организми ҳаракатга бўлган биологик эҳтиёжни сезади, ушбу ҳаракатлар жисмоний ва интеллектуал ривожланишни такомиллаштиришнинг фаол биологик рағбатлантиришнинг омиллари бўлади. Ҳаракатларнинг роли организмнинг кескин ва кучли ўсиши ва ривожланиши давларида - болалик ва ўсмирлик ёшида айниқса каттадир.

Бола организмнинг ўсиш жараёнини пассив кузатиш шунга олиб келадики, ўсмирлик ёшига келиб таянч-ҳаракат тизими ва ички аъзолари тарафидан касалликлар шаклланади. Болада психологик ички ноқулайлик кузатилади. Бугунги кунда Республикамиз фуқаросининг соғлиғини шакллантириш ва уйғун ривожлантириш жисмоний тарбия ва спортсиз тасаввур этилиши мумкин эмас. Жисмоний тарбия ва спорт билан шуғулланиш болаларда ва ўсмирларда ҳаётга ишонч, шодлик ва тетикликни ҳосил қилади, ватанпарварлик туйғуси ва Ватанга муҳаббатни тарбиялайди.

Айтиш жойизки, 2015 йилга бориб болалар ўлимини учдан икки қисмга камайтириш, оналар соғлиғини яхшилаш ва 2015 йилга бориб оналар ўлимини учдан бир қисмга камайтириш Ўзбекистоннинг мингйиллик ривожланиш мақсадларида миллий вазифа сифатида эътироф этилган.

10-БОБ. ҚИШЛОҚ ЖОЙЛАРИДА ҚУЛАЙ ВА БАРЧА КОММУНАЛ ХИЗМАТ ШАРОИТЛАРИГА ЭГА БЎЛГАН ЯККА ТАРТИБДАГИ ТУРАР ЖОЙЛАРНИНГ ҚУРИЛГАНЛИГИ

10.1. Қишлоқда замонавий уй-жойлар қуриш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантиришнинг ижтимоий-иқтисодий аҳамияти

Мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотлар жараёнида қишлоқ аҳолисининг турмуш даражасини юксалтиришга, қишлоқларимиз қиёфасини ўзгартиришга, жаҳон андозаларига мос келувчи замонавий архитектура ва дизайн асосда барпо этиладиган, барча қулайликлар ва коммуникация тизимларига эга бўлган шинам уй-жойлар барпо этишга, ижтимоий соҳа ва ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Маълумотларга кўра Ўзбекистон Республикаси аҳолисининг 18,3 миллиони ёки 70,4 % и қишлоқда, 7,7 миллиони ёки 29,6 % и шаҳарда истиқомат қилади. Шундай экан қишлоқда яшаётган аҳоли учун муносиб турмуш шароитларини яратиш миллионлаб ватандошларимизнинг фаровонлигини юксалтиришга, уларда эртанги кунга бўлган ишонч ва ҳаётдан қониқиш ҳисларини шакллантиришга хизмат қилади.

Ўтган йили қишлоқ жойларда биз 2009 йилда бошлаган, қулай ва барча коммунал хизмат шароитларига эга бўлган якка тартибдаги тура-жой массивларини комплекс қуриш ишлари эътиборимиз марказида бўлгани барчамизга маълум.

Айниқса, якка тартибда қурилаётган уй-жойлар лойиҳаларининг қулайлик нуқтаи назаридан бошқатдан кўриб чиқилиб, ажратиладиган ер участкалари ҳажмини тўрт сотих ўрнига олти сотих қилиб белгилаш тўғрисида қабул қилинган қарорлар алоҳида аҳамият касб этди.

Ислом Каримов

Замонавий қишлоқ аввалом бор архитектура ва меъморий режалаштириш талабларига мос келиши, Бош режа асосида тартиб билан қурилиши, барча қулайликлар ва коммуникация тармоқларига (электр узатиш тармоқлари, газ, сув таъминоти, йўллар ва бошқа) эга бўлиши ҳамда замонавий кўриниши ва шинамлиги билан ажралиб туриши лозим.

Аҳоли яшаш жойининг Бош режаси – узоқ муддатли ижтимоий-иқтисодий дастурлар, республикани ва унинг минтақаларини ривожлантириш прогнозлари, туманни режалаштириш схемалари ёки лойиҳалари асосида ишлаб чиқилади, аҳоли яшаш жойларини ривожлантиришнинг асосий йўналишларини ва чегараларини, улар ҳудудининг функционал вазифасини ва қурилишни зоналаштиришни, муҳандислик, транспорт ижтимоий инфратузилмасини комплекс ривожлантиришни, ҳудудларни ўзлаштиришнинг навбатма-навбатлигини, тарихий-маданий мерос объектларини сақлашга, экологик ва санитария ҳолатига қўйиладиган талабларни белгилаб беради.

10.2. Қишлоқларни архитектура ва меъморий режалаштириш талабларига кўра лойиҳалаштириш ва қайта қуриш

Ўзбекистон Республикасининг “Шаҳарсозлик кодекси”нинг 26-моддасида шаҳарсозлик ҳужжатларининг қуйидаги таркиби белгиланган:

- Ўзбекистон Республикаси ҳудудида аҳолини жойлаштириш Бош тархи;
- Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятлар ҳудудини режалаштириш тархлари;
- туманни (туманлар гуруҳларини) режалаштириш лойиҳаси;
- аҳоли пунктларининг бош режалари;

- шаҳар ва посёлка чизиғи лойиҳалари;
- аҳоли пунктлари ҳудудини ривожлантиришнинг тармоқ тархлари;
- батафсил режалаштириш лойиҳаси;
- бинолар, иншоотлар ва бошқа объектлар қурилиши учун лойиҳа-смета ҳужжатлари.

Меъморий режалаштириш талабларига кўра қишлоқ аҳоли пунктлари уларда яшаётган аҳоли сонига кўра 4 тоифага ажратилади ва шунга мос қишлоқларнинг меъморий бош режаси ишлаб чиқилади.

Меъморий режалаштириш лойиҳаси - иморатлар қуришнинг ҳажм-макон ва архитектура-бадий ечимини, биноларнинг неча қават бўлиши ва турларини, иморат қуриш ва ердан фойдаланишни тартибга солишнинг қизил чизиқлари, чегараларини, ердан фойдаланувчилар ҳудудларининг чегараларини, кўчаларнинг кўндаланг кўринишини белгилаб беради, шунингдек, ҳудудларни муҳандислик юзасидан тайёрлаш тадбирларини, атроф муҳитини муҳофаза қилишни назарда тутади.

Биринчи тоифага аҳоли сони 100 дан 1000 кишигача бўлган кичик қишлоқлар, иккинчи тоифага аҳоли сони 1000 кишидан 3000 кишигача бўлган ўртача қишлоқлар, учинчи тоифага аҳоли сони 3000 кишидан 5000 кишигача бўлган катта қишлоқлар ва тўртинчи тоифага аҳоли сони 5000 кишидан ортиқ бўлган йирик қишлоқлар киритилади.

Мамлакатимизда жами 11820 та қишлоқ аҳоли пунктлари мавжуд бўлиб, уларнинг 5982 тасида (49,8 % и) аҳоли сони 100 дан 1000 кишигачани, 4527 тасида (38,3 % и) 1000 дан 3000 кишигачани, 1026 тасида (8,7 % и) 3000 дан 5000 кишигачани ташкил этади ва фақат 375 тасида (3,2 % и) 5000 кишидан ортиқ (10.2.1-жадвал).

10.2.1-жадвал

Қишлоқ аҳоли пунктларининг тоифаланиши

Аҳоли пунктларининг тоифаси	Аҳоли сони	Аҳоли пунктларининг сони	Жамига нисбатан фоизда
Кичик аҳоли пунктлари	100 дан 1000 кишигача	5882	49,7
Ўртача аҳоли пунктлари	1000 дан 3000 кишигача	4511	38,2
Катта аҳоли пунктлари	3000 дан 5000 кишигача	1052	8,9
Йирик аҳоли пунктлари	5000 кишидан ортиқ	375	3,2
Жами:		11820	100

Шаҳарсозлик талабларига кўра мамлакатимиздаги ҳар бир аҳоли пунктлари меъморий жиҳатдан Бош режа асосида қурилмоғи мақсадга мувофиқ. Бош режа аҳоли яшаш пунктларини режа асосида барпо этишнинг кенг қамровли режаси бўлиб, у ўз ичига қуйидагиларни олади:

- режалаштириш бўйича чекловлар ва атроф-муҳитнинг мавжуд ҳолатини баҳолаш схемаси;

- бош режа (асосий тарх);
- қурилишни биринчи навбатга жойлаштириш схемаси;
- шаҳар ва ташқи транспорт магистралларининг схемаси;
- муҳандислик коммуникациялари схемаси;
- ҳудудни муҳандислик ишлари бўйича тайёрлаш схемаси;
- атроф-муҳит муҳофазаси (атроф-муҳитга таъсирни баҳолаш) лойиҳаси;
- фуқаролик ҳимояси бўйича техник-муҳандислик тадбирлар;
- бош режанинг асосий қоидалари ва техник-иқтисодий кўрсаткичлари.

Шаҳар ва туман ҳокимликлари Бош режа асосида:

- туманнинг иқтисодий-ижтимоий ривожланиш дастурини ишлаб чиқиш;
- аҳоли пунктлари ва уларнинг қисмларини чегараларини белгилаш;

- муҳандислик коммуникациялар ва транспорт хизматини ривожлантириш лойиҳаларини ишлаб чиқиш;
- кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик объектларини жойлаштириш;
- табиатни муҳофаза қилиш лойиҳаларини ишлаб чиқиш;
- шаҳарсозлик фаолиятининг алоҳида тартибга солинадиган объектларини белгилашда ва уларни ривожланишини мувофиқлаштириш;
- объектларни қурилишига рухсат бериш;
- ерга эгалик қилиш муносабатларини тартибга солиш ва бошқа масалалар бўйича қарорлар қабул қиладилар.

Бугунги кунда мамлакатимиздаги барча қишлоқ аҳоли пунктларини юқорида келтирилган замонавий архитектура ва меъморий режалаштириш талабларига тўлиқ жавоб беради дея олмаймиз.

Республикаимизда мавжуд жами 11820 та қишлоқлардан 7371 тасининг (62 % и) Бош режаси умуман ишлаб чиқилмаган, 3982 тасининг (34 % и) Бош режаси эскирган, 467 тасининг (4 % и) Бош режаси яроқли ҳисобланади. Демак мавжуд қишлоқларимизнинг 96 % ини замонавий архитектура талаблари даражасида Бош режа билан таъминлаш талаб этилади (10.2.1-расм).

10.2.1-расм. Қишлоқ аҳоли пунктларининг Бош режа билан таъминланганлиги

Замонавий архитектура ва меъморий қурилиш талабларига мос келмайдиган қишлоқ аҳоли пунктлари ягона режанинг мавжуд эмаслигидан кўп ҳолларда тартибсиз ва тарқоқ ҳолда қурилади. Айниқса туманларнинг марказларидан узоқда жойлашган қишлоқ аҳоли пунктлари Бош режа асосида қурилмагани боис, уй-жойлар кўчаларга бўлинган ҳолда батартиб қурилмаган. Бундай қишлоқлардаги уй-жойларнинг ташқи кўринишида ҳам хилма-хиллик учрайди. Шу сабабдан кўриниши замонавий дизайн ва шаҳарсозлик мезонларига мос келмайди ҳамда коммуникация тармоқларига улаш жараёнида ноқулайликлар келтириб чиқаради.

Муҳтарам Президентимиз И.А.Каримовнинг ташаббуслари билан юртимизда 2009 йилнинг “Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили” деб эълон қилиниши муносабати билан қабул қилинган Давлат дастурининг амалга оширилиши қишлоқларимиз кифасини замонавий архитектура ва саноат асосида тубдан ўзгартириш ва янгилаш, уй-жой, ижтимоий ва коммунал объектлар, коммуникацияларни барпо этиш бўйича узоқ муддатга мўлжалланган аниқ мақсадли ишларимизнинг бошланиши бўлди.

Ўзбекистон Вазирлар Маҳкамасининг 2009 йил 9 мартдаги 59-сонли “Замонавий архитектура - шаҳарсозлик талабларини инобатга олган ҳолда аҳоли пунктларини

ободонлаштириш ишларини ташкил этиш қоидалари” ҳамда 2009 йил 7 апрелдаги 148-Ф сонли “Қишлоқ аҳоли пунктларини бош режалар ва ҳудудларни меъморий режалаштиришни ташкил этиш лойиҳалари билан ўз вақтида таъминлаш, ушбу ҳудудларни шаҳарсозлик жиҳатдан комплекс ривожлантиришни амалга ошириш тўғрисида” ги фармойишига мувофиқ қишлоқ аҳоли пунктларини замонавий бош режалар билан таъминлаш ва ҳудудларни меъморий режалаштиришни ташкил этиш лойиҳаларини амалга оширишга катта эътибор қаратилмоқда.

Замонавий уй-жой лойиҳалари ўз ичига замонавий қурилиш материаллари ва технологияларини, республика минтақаларининг табиий-иқлим шароитларини ва жойнинг рельефини, ижтимоий-демографик хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда тайёрланади.

Бугунги кунда замонавий архитектура ва меъморий қурилиш талабларига мос келадиган, шинам ва барча қулайликларга эга бўлган, коммуникация тизимларига уланган, жаҳон андозалари даражасидаги қишлоқларни барпо этиш бўйича йирик лойиҳалар амалга оширилмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-1046-сонли "Қишлоқ таракқиёти ва фаровонлиги йили" давлат дастури тўғрисидаги қарори ижросини таъминлаш мақсадида 2010-2014 йиллар давомида аҳоли сони 10 минг кишидан ортиқ бўлган қишлоқ аҳоли пунктларини бош режа лойиҳаларини ишлаб чиқиш бўйича дастурга жами 62 та, қишлоқ аҳоли пунктларини қурилиши ҳамда қишлоқ хўжалиги корхоналари ҳудудларини меъморий режалаштириш ва ташкил қилиш бош режа схема лойиҳа ҳужжатларини ишлаб чиқиш бўйича дастурга аҳоли сони 5 минг кишидан кам бўлган қишлоқ аҳоли пунктлари бўйича 990 та, аҳоли сони 5 мингдан 10 минг кишигача бўлган аҳоли пунктлари бўйича 353 та лойиҳаларни амалга ошириш кўзда тутилган.

Энг аввало, қишлоқда қуриладиган замонавий уй-жойлар ва ижтимоий инфратузилмаларни лойиҳалаштиришсиз тасаввур этиб бўлмайди. Бунинг учун лойиҳалаштириш ишларидан яхши хабардор бўлган, барча моддий-техникавий базага эга ҳамда етарли илмий салоҳиятга эга ихтисослашган лойиҳа-қидирув институтларини ташкил этиш талаб этилади. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 27 январда қабул қилинган ПҚ-1049 сонли “МЧЖ “Қишлоққурилишлойиҳа” лойиҳа-қидирув институтини ташкил қилиш тўғрисидаги” қарорига мувофиқ ташкил этилган "Қишлоққурилишлойиҳа" лойиҳалаш - қидирув институти айнан шу вазифани амалга оширишга хизмат қилади.

Ўтган йили “Қишлоққурилишлойиҳа” институти томонидан 31 та уй-жой лойиҳалари, 16 та ижтимоий соҳа объектларнинг лойиҳлари ва ҳудудлардаги лойиҳа институтлари томонидан 20 та уй-жой лойиҳалари ишлаб чиқилиб, қўллаш учун тавсия этилди.

10.3. Қишлоқ қурилишини молиялаштириш ва имтиёзли кредитлаш

Қишлоқларда замонавий уй-жойлар ва инфратузилмалар барпо этиш узоқ муддатга мўлжалланган, босқичма-босқич амалга ошириладиган йирик дастур бўлиб, уни ҳаётга татбиқ этиш учун катта маблағ талаб этилади.

Қишлоқ қурилишига сарфланадиган маблағларнинг манбалари қуйидагилардан иборат:

- қишлоқ аҳолисининг ўз маблағлари;

- “Қишлоқ қурилиш банк” очик турдаги акциядорлик тижорат банкининг кредит ресурслари;

- давлат бюджетидан шу мақсадларга ажратилаётган маблағлар;

- молиялаштиришнинг бошқа манбалари.

2010 йили мамлакатимизнинг барча 159 та қишлоқ туманида намунавий лойиҳалар бўйича тайёр ҳолда топшириш шарти билан 6 800 та уй-жой барпо этилди.

Ушбу мақсадларга қарийб 430 миллиард сўм миқдоридаги капитал қўйилмалар, жумладан, 250 миллиард сўмдан ортиқ узоқ муддатли имтиёзли кредитлар йўналтирилди. Бу маблағ 2009 йилга нисбатан 9 баробар кўпдир.

Ислон Каримов

Гарчи қишлоқларда замонавий уй-жойлар барпо этиш лойиҳасининг бошланганига эндигина бир йил тўлганига қарамай, ҳукуматимиз томонидан шу мақсадларга

«Қишлоқ қурилиш банк» акциядорлик тижорат банки – қишлоқ қиёфасини ва қишлоқ аҳолисининг уй жой шароитларини яхшилаш, қишлоқ жойларда ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмани жадал ривожлантириш, уй-жой қурилишини узоқ муддатли имтиёзли кредитлаш тизимини кенг жорий этиш мақсадида ҳамда «Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили» Давлат дастурига мувофиқ 2009 йил 30 мартда Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Қишлоқ қурилиш банк» акциядорлик тижорат банкини ташкил этиш тўғрисида»ги қарорига мувофиқ «Ғалла-банк» акциядорлик тижорат банки негизида «Қишлоқ қурилиш банк» акциядорлик тижорат банки ташкил этилди. «Қишлоқ қурилиш банк» акциядорлик тижорат банкининг устав капитали 150 миллиард сўм миқдоридан шакллантирилган.

молиялаштиришнинг барча манбалари ҳисобидан 2009 йилнинг ўзидан 2 триллион 600 миллиард сўмдан зиёд маблағ йўналтирилди.

Бу борада молиялаш манбалари ва маблағ ажратиш механизми белгилаб олинди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 30 мартда қабул қилинган ПҚ-1083 сонли “Қишлоқ қурилиш банк” очик турдаги акциядорлик тижорат банкини ташкил қилиш тўғрисидаги” қарорига мувофиқ қишлоқ қиёфасини ва қишлоқ аҳолисининг уй-жой шароитларини сифат жиҳатдан яхшилаш, қишлоқ жойларда ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш, уй-жой қурилишини узоқ муддатли имтиёзли кредитлаш тизимини кенг жорий этиш мақсадида “Қишлоққурилишбанк” ташкил этилди.

2010 йилги Инвестиция дастури доирасида фақат уй-жой қурилиши учун "Қишлоқ қурилиш банк" орқали аҳолига 250 миллиард сўмдан ортиқ имтиёзли кредитлар ажратилди. Бу 2009 йилда ушбу мақсадлар учун йўналтирилган маблағ миқдоридан 9 марта кўп демакдир.

Барчамизга сир эмаски замонавий уй-жой барпо этиш катта маблағ талаб этадиган лойиҳадир. Шу туфайли қишлоқ аҳолисининг ҳаммаси ҳам бу уй-жойларни харид этишга қурби етмаслиги мумкин. Шунинг эътиборига олган ҳолда, муҳтарам Президентимиз ташаббуслари билан қуриладиган уй-жойларни имтиёзли фоиз ставкалари билан узоқ муддатли ипотека кредитлари орқали аҳолига топшириш тартиби ишлаб чиқилиб, амалиётга жорий этилди.

Ипотека – кўчмас мулкни гаровга қўйиш асосида бериладиган узоқ муддатли қарз; ушбу қарзни таъминлашга хизмат қилувчи гаров.

Ипотека кредити – кўчмас мулк гарови остида банк томонидан берилувчи кредит. Аксарият ҳолларда кўчмас мулкни сотиб олиш учун кредит олишда шу кўчмас мулкнинг ўзи банкка кредитни қайтариш кафолати сифатида ипотека (гаров) бўлиб хизмат қилади.

Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2009 йил 25 майда қабул қилинган 148-сонли қарорига биноан яқка тартибда уй-жой қуришга узоқ муддатли ипотека кредити беришнинг асосий шартлари қуйидагича белгиланган:

- кредит 6-ойлик имтиёзли давр билан 15 йил муддатга берилади;
- кредит миқдори энг кам ойлик иш ҳақининг 1000 бараваригача берилади (ҳозирги кунда энг кам иш ҳақи миқдори 49735 сўмни ташкил қилади);
- кредит учун фоиз ставкаси Марказий банкнинг қайта молиялаш ставкасининг (12 фоиз) 50 фоизи миқдоридан белгиланган (ҳозирги кунда 6 фоиз апрофида);
- барпо этиладиган уй-жой смета қийматининг камида 25 фоизи миқдоридан бошланғич бадал киритилади.

Уй-жой қурилиши учун кредит:

- қишлоқ жойларида домий яшайдиган, яъни қишлоқ жойида доимий рўйхатдан ўтган;

- ипотека кредити олиш учун мурожаат қилган кунида 18 ёшга тўлган, яъни 18 ёшдан ошган Ўзбекистон Республикаси фуқаросига;
- охириги 12 ой мобайнида доимий иш жойига, доимий даромадига, шунингдек кредит бўйича тўловларни ҳар ойда тўлашга қодир бўлган;
- қурилидиган уй-жой қийматининг камида 25 фоизи миқдорида бошланғич бадал учун маблағга эга бўлган;
- кредит ташкилотларидан муддати ўтган қарзи бўлмаган шахсларга берилади (10.3.1-жадвал).

10.3.1-жадвал

Кредит ажратиш тартиби (мисол тариқасида), минг сўмда

Уй-жойнинг яқуний қурилиш нархи	Қурилаётган уй-жойнинг 25% доирасида бошланғич бадал суммаси	Кўпи билан ажратилган кредит суммаси	Уй-жой эгаси томонидан уйни қабул қилгунга қадар тўланадиган қолдиқ суммаси	Кредитга лаёқати (қарз олувчи/биргаликда қарз олувчилар билан бирга ойлик даромадлари) Оддий усулда	Кредитга лаёқати (қарз олувчи/биргаликда қарз олувчилар билан бирга ойлик даромадлари) Аннуитет усулда
78 000	19 500,0	49 735,0	8 765,0	719,9	558,8

Якка тартибда уй-жой қуриш учун фуқаро, энг аввало ўзи истиқомат қиладиган вилоятдаги “Қишлоқ қурилиш инвест” инжиниринг компаниясининг филиалига ариза билан мурожаат қилиши лозим. Фуқаро ўз аризасида уй-жойларнинг намунавий лойиҳасини ва уй-жой қурилиши учун тўлов турини кўрсатиб ўтиши лозим. “Қишлоқ қурилиш инвест”ИК аризани ўрганиб чиқади ва фуқаро билан дастлабки шартнома тузиш учун таклиф этади. Фуқаро “Қишлоқ қурилиш инвест”ИК билан шартнома тузгандан сўнг, ипотека кредити расмийлаштириш учун фуқаро яшаш жойига яқин бўлган “Қишлоқ қурилиш банк”нинг филиалига мурожаат қилади.

Қарз олувчи фуқаро “Қишлоқ қурилиш инвест” инжиниринг компанияси билан “калити билан топшириш” шартлари асосида тузилган шартномада қурилиш ташкилотини танлаш ва техник назорат қилиш вазифаларини компанияга юклайди. Бунда, қарз олувчи шартномага мувофиқ қурилишнинг бутун даври мобайнида қурилиш жараёнига ҳалақит бермаган ҳолда қурилишнинг боришини кузатиб бориш ҳамда зарурият бўлганда намунавий лойиҳа доирасида ёзма шаклда таклифлар киритиш ва инжиниринг компанияси ва пудратчига эътирозлар билдириш ҳуқуқига эгадир.

Ҳуқуматимиз томонидан қишлоқ аҳолисини замонавий уй-жойлар билан таъминлашда аҳолининг тўлов қобилиятини ошириш мақсадида ипотека кредитини қайтариш муддатининг 15 йил этиб белгиланиши ва Марказий банк қайта молиялаштириш ставкасининг 50 % и даражасида имтиёзли фоиз ставкаси жорий этилишига қўшимча равишда яна бир қатор қулайликлар яратилган. Жумладан:

- кредитдан фойдаланганлик учун Марказий банк қайта молиялаштириш ставкасининг 50 фоизи миқдорида фоиз белгиланади;
- жисмоний шахсларнинг солиққа тортиладиган иш ҳақи ва бошқа даромадларнинг имтиёзли кредит маблағлар ва улар бўйича ҳисобланган фоизларни қоплаш учун йўналтирилган суммаси даромад солиғи тўланишидан озод қилинади;
- иш берувчи томонидан ходимига уй-жой сотиб олиш учун берилган маблағлар ушбу ходимнинг солиққа тортиладиган даромадларига кирмайди;
- кредитнинг бошланғич 25% тўлови фуқаронинг ишхонаси томонидан ҳам тўлаб берилиши мумкин. Бунда корхона томонидан тўлаб берилган ушбу сумма ҳам даромад солиғидан озод қилинади.
- бошланғич бадал сифатида жамғариладиган (намунавий лойиҳанинг 25% дан кам бўлмаган миқдорда) омонат бир йилдан кам бўлмаган муддатда тўпланса Марказий банкнинг

амалдаги қайта молиялаш ставкасининг 150 фоизи миқдорда йиллик даромад тўланади ва имтиёзли тарзда навбатсиз кредит олиш имкониятига эга бўлади.

- шартнома “Қишлоққурилишинвест” инжиниринг компанияси билан “калити билан топшириш” шarti асосида тузилади

- ажратиладиган 6 сотих ер участкаси умрбод мерос қилиб бепул берилади.

Агар қарз олувчининг ипотека кредити ва кредит бўйича фоизларни тўлаш учун маблағлари етишмаса, ҳар ойдаги тўловларда ипотека кредити юзасидан биргаликда жавоб берадиган эри (хотини) ҳамда унинг яқин қариндошлари (ота-онаси, ака-укалари, опа-сингиллари, фарзандлари) қатнашишига ҳам рухсат берилган.

Бундай имтиёзлар истиқболда қишлоқларимизнинг чирой очиб, гуллаб-яшнашига ва қишлоқ аҳолисининг турмуш фаровонлигини оширишга кенг имкониятлар очиб бериши шубҳасиз.

Бугунги кунда “Қишлоққурилишинвест” инжиниринг компанияси томонидан қурилаётган замонавий ва шинам уй-жойларнинг қиймати режа-ҳажм кўрсаткичлари яхшиланиб бормоқда. Масалан, 2009 йилда 4-хонали замонавий уй-жойнинг умумий майдони 133,3, турар жой майдони 62,6 м²ни ташкил этиб, умумий қиймати 64,0 млн. сўмга ва 1 м² нархи 590,9 минг сўмга тенг бўлган бўлса, 2010 йилда уй-жойнинг умумий майдони 153,5 (фарқи 20,2 м²), турар жой майдони эса 78,8 м²ни (фарқи 16,2 м²) ташкил этиб, умумий қиймати 76,1 млн. сўмни ва 1 м² нархи 495,4 минг сўмни (фарқи -70,4 минг сўм) ташкил этди (3-жадвал).

Замонавий уй-жойлар ва коммуникация тармоқларини барпо этиш учун энг сўнги фан-техника ютуқлари ҳамда технологияларга таянадиган, мустаҳкам моддий-техникавий базага эга қурилиш ташкилотлари талаб этилади. Қишлоқ аҳолисига қурилишни комплекс тарзда ташкиллаштириш мақсадида банк томонидан «Қишлоқ қурилиш инвест» ихтисослаштирилган шўъба инжиниринг компанияси ташкил этилган.

«Қишлоқ қурилиш инвест» ихтисослаштирилган шўъба инжиниринг компанияси – «Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили» Давлат дастурини ижро этиш ҳамда аҳоли пунктларининг бош режалар ва архитектуравий режалаштиришни ташкил этиш лойиҳаларига мувофиқ тасдиқланган намунавий лойиҳалар бўйича яқка тартибдаги уй-жой қурилиши кўламини кенгайтириш асосида қишлоқ аҳолисининг турар-жой шароитларини тубдан яхшилаш мақсадида 2009 йил 3 августдаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Қишлоқ жойларда уй-жой қурилиши кўламини кенгайтиришга оид кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги Қарорига мувофиқ ташкил этилган.

Ихтисослаштирилган «Қишлоққурилишинвест» компанияси барпо этиладиган уй-жойлар, ижтимоий аҳамиятдаги объектлар ва муҳандислик инфратузилмалари таркиби ҳамда тузилмасини танлаб олиш, қишлоқ аҳоли пунктларида янги уй-жойларни қишлоқ фуқаролари билан «тайёр холда топшириш» шартларида буюртмачи функцияларини асосида бажариш, пудратчи қурилиш ташкилотлари ўртасида танлов асосида қурилишни ташкиллаштириш, танланган ер массивларида намунавий лойиҳалар бўйича уй-жой қурилишини ташкиллаштириш ва намунавий лойиҳа бўйича бино қурилиши юзасидан назорат этиш масалалари билан шуғулланмоқда.

10.3.2-жадвал

4-хонали уй-жойларнинг 2009-2011 йиллардаги асосий кўрсаткичлари солиштирма таҳлили

№	Кўрсаткичлар	ўлчов бир.	4-хонали уй-жой			2009-2010 йилга нисбатан фарқи	2010-2011 йилга нисбатан фарқи
			2009 йил	2010 йил	2011 йил		
Режа-ҳажм кўрсаткичлари							
1.	Қурилишнинг умумий майдони	м ²	133,3	133,3	153,5	0,0	20,2
2.	Турар – жой	м ²	62,6	62,6	78,8	0,0	16,2

	майдони						
3.	Қурилиш хажми	м ³	549,0	549,0	940,0	0,0	391,0
4.	Шипнинг баландлиги	м	3,0	3,0	3,2	0,0	0,2
Қиймат кўрсаткичлари							
5.	Умумий қиймати	млн. сўм	64,0	61,3	76,1	-2,7	14,8
6.	1 м ² қиймати	минг сўм	590,9	565,8	495,4	-25,1	-70,4

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 29 январдаги ПҚ-1051-сонли қарорига қишлоқ жойларда замонавий уй-жойлар барпо этиш учун барча солиқлардан озод этилган (пенсия жамғармасидан ташқари) 911 та махсус ихтисослаштирилган қурилиш-таъмирлаш корхоналари тузилди, улар 4516 дона зарурий техника воситалари, механизмлар ва инвентарлар билан таъминланди ҳамда ушбу ташкилотларда 25195 та янги ишчи ўринлари яратилди.

Ўзбекистон Республикасининг 2009-2012 йилларга мўлжалланган Инқирозга қарши чоралар дастурида Президентимиз томонидан иқтисодиётнинг реал тармоқларида маҳсулотлар таннархини 20 %га камайтириш вазифаси қўйилган эди. Амалга оширилган чора-тадбирлар натижасида саноат тармоқларида ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар таннархи ўртача 18 фоизга, "Ўзқурилишматериаллари" компанияси таркибига кирувчи корхоналарда 20-25 фоизга камайгани ижобий ютуқларимиз сирасига киради.

Маҳсулот таннархини пасайтиришга қаратилган мақсадли чора-тадбирлар қишлоқларда барпо этилаётган уй-жойларнинг лойиҳа-смета қийматини камайтиришда ҳам муҳим ўрин тутди. Зеро уй-жой қийматининг арзонлашуви миллионлаб ватандошларимизнинг манфаатларига хизмат қилади.

Намунавий лойиҳаларнинг ўртача лойиҳа қийматида 23-25 фоизи (ғишт, том ёпиш материаллари (металлочерепица, эшик ва ромлар) каби қурилиш материалларига тўғри келмоқда. Уй-жойларнинг нархларини оптималлаштириш мақсадида қурилаётган уй-жойларда ишлатиладиган асосий қурилиш материаллари:

- цемент ва метоллопрокатлар тўғридан - тўғри ишлаб чиқарувчилардан имтиёзли нархларда олинмоқда;

- пиштган ғишт ва том ёпиш материаллари (металлочерепица) бозор нархларидан 25-30 фоиз арзонлаштирилган ҳолда бевосита ишлаб чиқарувчилардан олинмоқда.

Қурилиш материаллари нархларини арзонлаштириш мақсадида "Қишлоқ қурилиш инвест" компанияси томонидан йилига 300 млн. дона пиштган ғишт ишлаб чиқарадиган 12 та, йиллик қуввати 1,7 млн. кв. метр том ёпиш материаллари (металлочерепица) ҳамда 75 минг донадан эшик ва ром ишлаб чиқарадиган янги корхоналар ташкил этилмоқда. Булар натижасида:

- ўй-жойлар таннархининг асосиз ўсишига йўл қўйилмайди;
- қурилиш индустриясининг моддий-техник базаси мустаҳкамланади, рақобатдош сифатли ва арзон маҳсулот ишлаб чиқариш йўлга қуйилади;
- 500 дан ортиқ янги ишчи ўринлар яратилади.

Қурилаётган уй-жойлар ва ижтимоий инфратузилма объектларининг таннархини арзонлаштириш мақсадида янгидан ташкил этилган ихтисослаштирилган таъмирлаш-қурилиш ташкилотлари ва "Қишлоқ қурилиш инвест" компанияси билан намунавий лойиҳалар асосида уй-жойларнинг қурилиши учун "гайёр ҳолда топшириш" шартларида шартнома тузган барча пудратчи ташкилотлар солиқларнинг барча турларини тўлашдан (пенсия жамғармасидан ташқари) озод этилган. Бундан ташқари янгидан ташкил этилаётган ихтисослаштирилган таъмирлаш-қурилиш ташкилотларига:

- айланма маблағни шакллантириш ва янги қурилиш техникаси сотиб олиш учун имтиёзли кредитлар ажратиш;
- олиб қилинадиган қурилиш техникаси учун божхона тўловлари тўлашдан озод қилиш бўйича имтиёзлар жорий этилган.

Ҳукуматимиз саъйи ҳаракатлари билан ихтисослаштирилган таъмирлаш-қурилиш ташкилотлари ва пудратчи ташкилотларни арзон қурилиш материаллари билан таъминловчи 127 та махсус фирма дўконларини ташкил этилди. Қурилиш материаллари ишлаб чиқаришни ривожлантириш дастурига асосан 120 дан ортиқ лойиҳа амалга оширилмоқда. Жумладан:

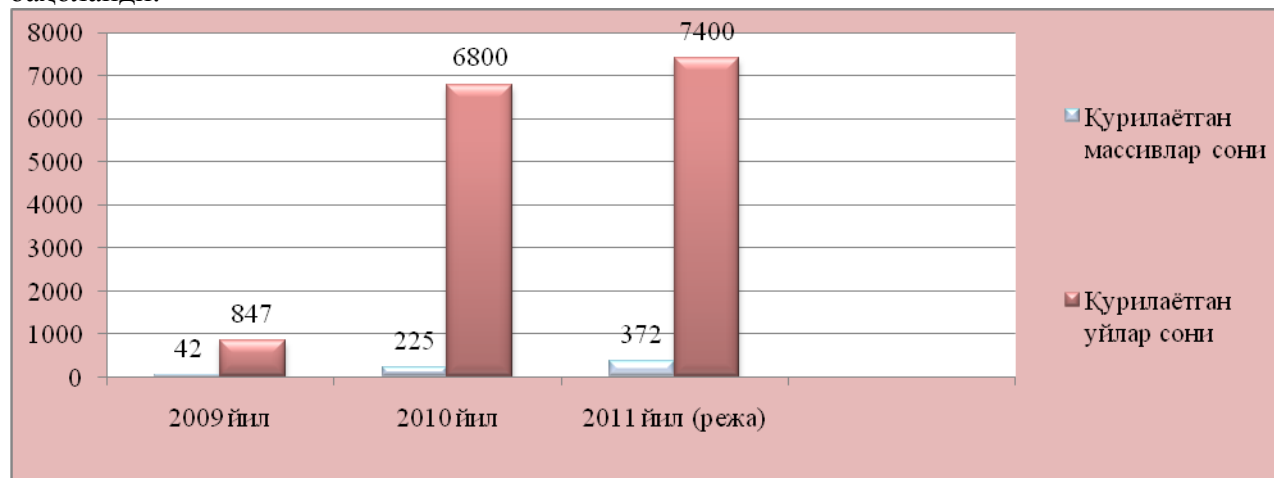
- йилига 282 млн. дона ғишт ишлаб чиқарадиган 59 та ғишт заводи;
- цемент ишлаб чиқарадиган 2 та мини завод;
- йилига 2 млн. кв.м гипсакартон ишлаб чиқарадиган 4 та завод;
- йилига 100 минг кв.м металл ва полимер черепица ишлаб чиқарадиган 7 та завод;
- қуруқ қурилиш қоришмалари ишлаб чиқарувчи 5 та цех;
- газобетон ва кўпикбетон ишлаб чиқарувчи 8 та цех қурилиши шулар

жумласидандир.

Республикада қишлоқ қурилиши учун замонавий қурилиш материаллари ишлаб чиқарувчи 225 та янги корхоналар ишга туширилди ва ушбу корхоналарда 6525 та янги иш ўринлари ташкил этилди

Юқорида келтирилган кенг қамровли тадбирлар натижасида ҳар бир уй-жойнинг таннариhini 8-10 млн. сўмга камайтирилишига эришилади. Бу эса қишлоқ аҳолисини арзон, шинам ва барча қулайликларга эга замонавий уй-жойлар билан таъминлашда муҳим аҳамият касб этади.

“Қишлоқ тараққиёти ва фаравонлиги йили” Давлат дастурига биноан “Қишлоққурилишлойиҳа” лойиҳа-қидирув институти томонидан худудларнинг табиий-иклим шароитлари ва рельефини, ижтимоий-демографик хусусиятларни, маҳаллий қурилиш ва норуда материаллари борлигини, мавжуд қурилиш индустриал базасини жалб этишни ҳисобга олган ҳолда 31 та уй-жойларининг ва 16 та ижтимоий-маданий, санитария-маиший объектларнинг янги намунавий лойиҳалари ишлаб чиқилди ва Комиссия томонидан баҳоланди.

10.3.1-расм. Қишлоқларда барпо этилаётган уй-жой массивлари ва уйлар сони.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 3-августдаги “Қишлоқ жойларида уй-жой қурилиши кўламини кенгайтиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” ги ПҚ-1167 сонли қарори ижроси бўйича қишлоқ жойларда уй-жой қурилиши кўламини кенгайтиришга оид куйидаги вазифалар амалга оширилди (4-жадвал):

- 2009 йил дастури доирасида 42 та қишлоқ туманларининг 42 та ер массивларида умумий майдони 100,6 минг кв. метр ва лойиҳа қиймати 50,7 млрд. сўмни ташкил этган 847 та уй-жойлар қурилиб фойдаланишга топширилди;

- 2010 йил дастури доирасида 159 та қишлоқ туманларининг 225 та ер массивларида умумий майдони 809,7 минг кв. метр ва лойиҳа қиймати 428,9 млрд. сўмни ташкил этган 6800 та уй-жойлар қурилиб фойдаланишга топширилди;

- 2011 йил дастури доирасида 157 та қишлоқ туманларининг 372 та ер массивларида умумий майдони 1134,4 минг кв. метр ва лойиҳа қиймати 576,5 млрд. сўмни ташкил этган 7400 та уй-жойларни фойдаланишга топшириш режалаштирилган.

Қурилатган уй - жойлар тўғрисида маълумот

Қурилиш олиб бориладиган йиллар	Массивлар сони	Уйлар сони	Қурилиш хажми (минг м ²)	Қурилиш қиймати (млн сўм)	шу жумладан		
					аҳоли маблағи ҳисобидан (млн сўм)	аҳоли маблағи улуши (%)	ажратилган имтиёзли кредит ҳисобидан (млн сўм)
2009 йил	42	847	100,6	50 696,0	19 235,0	37,9	31 461,0
2010 йил	225	6 800	809,7	428 980,8	169 516,1	39,5	256 172,7
2011 йил	372	7 400	1 134,4	576 509,3	208 470,3	36,1	368 039,0
Жами	639	15 047	2 044,6	1 056 186,1	397 221,8		655 672,9

Алоҳида эътиборга молик томони шундаки, мазмун-моҳиятига кўра ноёб бўлган бу комплекс лойиҳалар юртимизнинг барча ҳудудларида қишлоқ аҳли ва бутун жамоатчилигимиз томонидан кенг қўллаб-қувватланмоқда.

Айтиш жоизки, мамлакатимизда барча зарур ижтимоий ва коммуникация инфратузилмасига эга бўлган, изчил ривожланиб бораётган ўта йирик уй-жой бозори шаклланимоқда. Қишлоқ жойларнинг табиий-иқлим шароити ва рельефини, юртимиз ҳудудларининг ижтимоий-демографик хусусиятларини ҳисобга олган, замонавий қурилиш материаллари ва технологияларини қўллаган ҳолда, яқка тартибда қуриладиган уйлар, ижтимоий-маданий ва санитария-маиший объектлар лойиҳаларини такомиллаштириш ишларини изчил давом эттириш кўзда тутилмоқда.

Бугунги кунда нафақат замонавий ва қулай уй-жойлар ва коттежлар қуриш, айтиш вақтда болалар боғчалари, умумтаълим мактаблари, мусиқа ва санъат мактаблари, спорт иншоотлари, тиббиёт муассасалари, хизмат кўрсатиш объектлари, кенг ва равон йўллар, бир сўз билан айтганда, қишлоқ аҳолисининг қулай ва муносиб ҳаёт кечириши учун зарур бўлган барча шароитларни ўз ичига олган замонавий ва обод қишлоқларни барпо этиш кўзда тутилмоқда.

Айни пайтда янгитдан қурилатган турар-жой массивларида замонавий турдаги муҳандислик-коммуникация тармоқлари ҳам жадал бунёд қилинмоқда. 103 километрдан ортиқ газ, қарийб 100 километрлик сув тармоқлари, 71 километрдан зиёд электр узатиш линиялари, шунингдек, умумий узунлиги 85 километр бўлган ички йўллар қурилди.

Ислом Қаримов

Қишлоқларимиз тараққиётини юксалтириш, уларни замонавий архитектура талаблари асосида қайта қуриш, ижтимоий инфратузилмаларни ва коммуникация тизимларини кенг кўламда барпо этиш қишлоқ аҳолисининг фаровонлигини юксалтириш, улар учун муносиб турмуш тарзини шакллантиришга қаратилгандир.

11-БОБ. МЕХНАТГА ЛАЁҚАТЛИ АҲОЛИНИ ИШ БИЛАН ТАЪМИНЛАШ БЎЙИЧА АМАЛГА ОШИРИЛГАН ИШЛАР

11.1. Республикада меҳнатга лаёқатли аҳолининг иш билан бандлигини таъминлаш ва уни ошириш бўйича амалга оширилаётган чора-тадбирлар

Бозор иқтисодиёти шароитида давлат меҳнатга лаёқатли аҳолини иш билан таъминлаш, ишсизликни бартараф этиш ва меҳнат бозорини тартибга солиш бўйича фаол ижтимоий-иқтисодий сиёсат олиб боради. Чунки, меҳнат салоҳиятидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш миллий иқтисодиётни ривожлантириш, аҳоли турмуш даражасини ошириш ва юксак тараққий этган мамлакатлар қаторига қўшилишнинг муҳим манбаси бўлиб ҳисобланади.

Бугунги кунда Ўзбекистоннинг деярли барча ҳудудларида ишчи кучининг ортиқчаллиги мавжуд ва меҳнат бозорида таклиф талабдан юқоридир. Шу боис ишлашни хоҳловчиларнинг меҳнат бозорида эркин ҳаракат қилишлари ва мустақил иш билан таъминланишлари учун давлат фуқароларга иш билан таъминлаш турини, шу жумладан турли меҳнат режимидаги ишни танлаш эркинлигини; ишга қабул қилишни қонунга ҳилоф равишда рад этишдан ва меҳнат шартномасини ғайриқонуний равишда бекор қилишдан ҳимояланишни; мақбул ишни танлаш ва ишга жойлашишга бепул ёрдам беришни; ҳар ким касб ва ишга эга бўлишда, меҳнат қилиш ва иш билан таъминланиш шарт-шароитларида, меҳнатга ҳақ тўлашда, хизмат поғонасидан юқорилаб боришда тенг имкониятлар яратишни; янги касбга (мутахассисликка) бепул ўқитишни, маҳаллий меҳнат органларида ёки уларнинг йўлланмаси билан бошқа ўқув юртларида стипендия тўлаб малакасини оширишни; бошқа жойга ишга қабул қилинганда сарф қилинган моддий харажатлар учун қонун ҳужжатларига мувофиқ компенсация тўлашни кафолатлайди.

11.1.1-расм. Ўзбекистонда меҳнатга лаёқатли аҳолининг бандлигини таъминлашнинг яхлит тизими.

Бугунги кунда Ўзбекистонда меҳнатга лаёқатли аҳолининг бандлигини таъминлаш мақсадида қуйидаги қатор чора-тадбирлар кўриляпти:

1. Меҳнат қонунчилиги тобора такомиллаштирилиб, жойлардаги Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш марказлари фаолияти кучайтирилмоқда;
2. Янги иш ўринлари яратаётган иш берувчилар рағбатлантирилмоқда, уларга солиқ, кредит ва бошқа имтиёзлар бериляпти;
3. Меҳнат бозорида иш кучи сифати ва рақобатбардошлигини ошириш чора-тадбирлари кўрилмоқда. Бунинг учун меҳнат ресурсларини касбга тайёрлаш ва қайта тайёрлаш тизими янада такомиллаштирилди;
4. Аҳолини иш билан таъминлашнинг энг самарали воситалари бўлган кичик бизнес, хусусий тадбиркорлик, касаначилик, хизмат кўрсатиш ва сервис соҳаси янада жадал

суръатларда ривожлантирилмоқда;

5. Аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож бўлган тоифалари моддий қўллаб-қувватланмоқда, улар учун иш ўринларини квоталаш тартиби йўлга қўйилди. Масалан, 2010

Меҳнат ресурслари – меҳнатга қобилиятли ёшдаги бўлган (Ўзбекистон Республикасида эркаклар учун 16 ёшдан 60 ёшгача, аёллар учун 16 ёшдан 55 ёшгача) аҳоли, шунингдек иқтисодий ҳимояга банд меҳнатга лаёқатли ёшдаги бўлмаган (ўсмирлар ва меҳнатга лаёқатли ёшдан юқори ёшдагилар) шахслар.

Иқтисодий фаол аҳоли – бу аҳолининг товарлар ишлаб чиқариш ва хизматлар кўрсатиш учун ўз ишчи кучини таъминлайдиган қисми.

Иқтисодий нофаол аҳоли – меҳнат билан банд бўлмаган ва ишсиз деб ҳисобланмайдиган шахслар (ўқувчилар ва талабалар, ишламаётган учинчи гуруҳ ногиронлари, уй бекалари, ихтиёрий равишда меҳнат билан банд бўлмаган шахслар).

Иш билан бандлар – кўриб чиқиляётган даврда тўла ёки тўлиқсиз иш кунида ҳақ олиб меҳнат қилаётганлар ёки вақтинча иш билан банд бўлмаган (касаллиги, касалларни парвариш қилиши, таътилдалиги ва бошқа сабабларга кўра) шахслардир.

Йилда 208 минг нафардан ортиқ ижтимоий ҳимояга муҳтож кишилар, биринчи навбатда, кўп болали аёллар, ногиронлар ва шу каби тоифа аҳолининг иш билан таъминланди;

6. Давлат ва маҳаллий бюджет маблағлари ҳисобидан вақтинчалик ва жамоат ишлари ташкил этиляпти.

7. Ташқи ва ички миграцияни тартибга солишга эътибор кучайтирилмоқда.

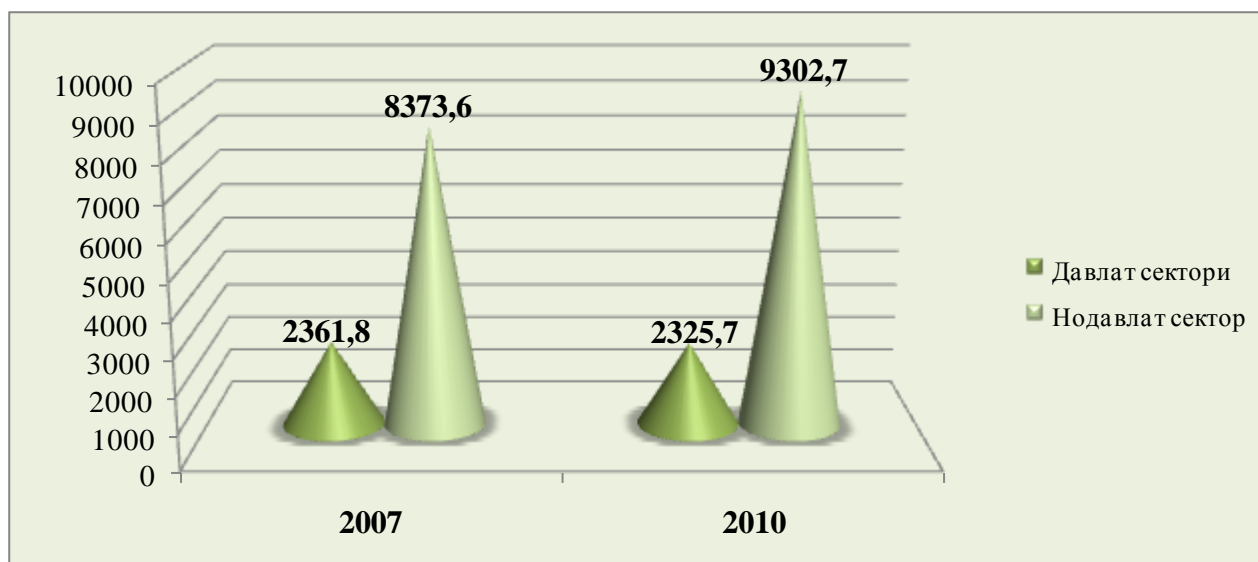
Ўзбекистон Республикасида меҳнатга лаёқатли ёшдаги фуқаролар бутун аҳолининг салмоқли қисмини ташкил этиб, уларнинг сони йил сайин кўпайиб бормоқда (11.1.1-жадвал).

11.1.1-жадвал

Ўзбекистон Республикасида меҳнат ресурслари ва аҳоли бандлиги динамикаси* (минг. киши)

Кўрсаткичлар	Й и л л а р					2010 йилда 2005 йилга нисбатан ўзгариши, %
	2005	2006	2008	2009	2010	
Жами аҳоли сони	26167,0	26488,2	27555,3	28000,8	28466,4	108,7
Меҳнат ресурслари сони	14453,2	14816,5	15644,9	16123,6	16504,2	114,2
Шундан:						
Иқтисодий фаол аҳоли сони	10224,0	10492,5	11603,1	11929,2	12286,6	120,1
Иш билан банд бўлган аҳоли сони	10196,3	10467,0	11035,4	11327,7	11628,4	114,0
Иқтисодий нофаол аҳоли сони	4229,2	4324,0	4041,8	4186,4	4217,6	99,7

Жадвалдан кўриниб турибдики, 2005-2010 йиллар давомида Республикада аҳоли сони 8,7, меҳнат ресурслари сони эса 14,2 фоизга ўсиб, 2010 йил меҳнат ресурслари умумий аҳоли сонининг 58 фоизини ташкил қилди. Республикада меҳнат ресурсларининг йиллик ўртача ўсиш суръати 3,0-3,5 фоизга тўғри келмоқда. Шунингдек, меҳнат ресурсларининг 98,5-99 фоиз қисми меҳнат ёшидаги меҳнатга қобилиятли аҳолидан ташкил топса, қолган 1-1,5 фоизи ишлаётган ўсмирлар ва пенсионерлардан иборатдир. 2010 йилда иш билан бандлик даражаси иқтисодий фаол аҳолига нисбатан 94,6 фоизни, меҳнат ресурсларига нисбатан эса 70,5 фоизни ташкил этди.

11.1.2-расм. Иқтисодиётнинг нодавлат ва давлат секторларида иш билан банд бўлган аҳоли сони.

11.1.2-расмдан кўриш мумкинки, 2007-2010 йиллар давомида иқтисодиётнинг нодавлат секторидagi бандларнинг ўртача сони 11,1 фоизга ортган, аксинча давлат секторида банд бўлганлар сони 1,6 фоизга камайган. Шу билан бирга, таҳлил қилинаётган йилларда давлат секторида банд бўлганлар улуши 22,1 фоиздан 20,0 фоизгача камайган, нодавлат секторда бандлар улуши 77,9 фоиздан 80,0 фоизгача ортган.

Мамлакатимиз мустақилликни қўлга киритгач, асосий эътибор республикада саноат тармоқларини ривожлантириш, хом ашё етиштиришдан тайёр маҳсулот ишлаб чиқаришга ўтиш, қишлоқ жойларда саноат корхоналарини барпо этиш ва ишлаб чиқариш кучларини қайта тақсимлашга қаратилди. Ушбу чора-гадбирлар юзасидан амалга оширилган ишлар натижасида аҳоли бандлигининг тармоқлар бўйича структурасида ижобий ўзгаришлар рўй берди (11.1.2-жадвал).

11.1.2-жадвал

Аҳоли бандлигини иқтисодиёт тармоқлари бўйича тақсимоли (% ҳисобида)

Иқтисодиёт тармоқлари	2008 йил	2009 йил	2010 йил
Жами банд бўлганлар	100,0	100,0	100,0
<i>шундан:</i>			
Саноатда	13,4	13,4	13,2
қишлоқ ва ўрмон хўжалигида	27,6	26,7	25,5
Қурилишда	8,5	8,9	9,1
транспорт ва алоқада	5,0	5,1	5,2
савдо ва сотиқ, умумий овқатланиш, тайёрлашда	10,3	10,5	10,7
турар жой коммунал хўжалиги ва аҳолига номаиший хизмат кўрсатиш турларида	3,3	3,4	3,5
соғлиқни сақлаш, жисмоний тарбия ва ижтимоий таъминотда	7,6	7,6	7,7
таълим, маданият, санъат, фан ва илмий хизмат кўрсатишда	13,9	13,9	13,9
бошқа соҳаларда	10,4	10,5	11,2

Жадвалда келтирилганидек, иқтисодиёт тармоқлари ичида саноат, қишлоқ ва ўрмон хўжалигида банд бўлган аҳоли улуши камайган, қолган тармоқларда эса ортган. Шу ўринда айтиш жоизки, мамлакатимизда кенг бунёдкорлик ишларининг жадал амалга оширилиши

натijasida қурилиш тармоқларида меҳнат қилаётганлар улуши юқори суръатларда кўпаймоқда. Бу ҳолатни, айниқса, қишлоқ жойларида ҳам кўриш мумкин, чунки қурилиш соҳасида банд бўлган қишлоқ аҳолиси сони 1991 йилга нисбатан 2,4 мартага ўсди.

Республикада меҳнатга лаёқатли аҳолининг иш билан бандлигини ошириш учун зарурий шароитлар яратиш, меҳнат бозори инфратузилмасини ривожлантириш ҳамда бандлик масалаларини ҳал этишда меҳнат органлари масъулиятини янада кучайтириш мақсадида 2009 йил 30 декабрда Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳоли ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги тузилмасини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-1251-сонли қарори қабул қилинди. Мазкур қарорга мувофиқ, меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш органларининг бугунги иқтисодий эркинлаштириш шароитидаги янги вазифалари белгилаб берилди. Шунингдек, ушбу тизимга тегишли таркибий ўзгартиришлар ҳам киритилди. Жумладан, туман (шаҳар) меҳнат, бандлик ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш бўлимлари бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш марказларига айлантириш ҳамда йирик маҳалла фуқаролар йиғинлари қошида аҳолини ишга жойлаштириш бўйича стационар пунктлар ташкил этиш бўйича чора-тадбирлар белгиланди. Ушбу марказлар аввалги бўлимлардан тубдан фарқ қилиб, ишсиз аҳолига кўрсатадиган хизмат кўлами кенгайтирилди ва улар зиммасига янги вазифалар юклатилди.

11.2. Бандликка кўмаклашувчи марказлар томонидан банд бўлмаган аҳолига кўрсатилаётган хизматлар

Республиканинг барча ҳудудларидаги Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш марказлари томонидан банд бўлмаган аҳолига кўрсатилаётган хизмат кўрсатиш сифати ва турларини кенгайтириш бўйича қатор чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Жумладан, 2010 йилда Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш туман (шаҳар) марказлари томонидан рўйхатга олинган 658,2 минг кишидан 566,3 мингтаси (ўтган йилнинг шу даврига қараганда 4,4% га ўсиш) ишга жойлаштирилди. Улардан 97,3 минг киши квота иш ўринларига ишга жойлаштирилди. 50 та касб-хунарга йўналиши бўйича 16,8 мингга яқин ишсизлар касбга қайта тайёрланди (2009 йилнинг шу даврига қараганда 83,1 % бажарилган). Ҳақ тўланадиган жамоат ишларига 78,9 минг киши жалб қилинди (216% ўсиш) (11.2.1-жадвал).

11.2.1-жадвал

2010 йилда Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш марказлари (БК ва АИМҚМ) томонидан банд бўлмаган аҳолига кўрсатилаётган хизмат кўрсатиш турлари (минг киши)

Ҳудудлар номи	БК ва АИМҚМ га мурожат қилганлар	БК ва АИМҚМ йўлланмаси билан ишга жойлашганлар	Қайта ўқишга юборилганлар	Жамоат ишларига жалб қилинганлар	Ишсизлик нафақаси тайинланганлар
Ўзбекистон Республикаси	658,3	566,3	16,8	46,6	32,1
Қорақалпоғистон Республикаси	47,3	43,0	0,4	5,0	5,2
Вилоятлар:					
Андижон вилояти	55,1	49,3	1,5	2,4	1,4
Бухоро вилояти	39,8	31,7	1,3	3,6	1,6
Жиззах вилояти	32,5	28,0	0,3	2,1	0,9
Қашқадарё вилояти	58,9	52,2	0,7	3,2	2,1

Навоний вилояти	30,3	26,8	1,1	1,6	2,1
Наманган вилояти	58,9	49,9	0,5	4,1	2,4
Самарқанд вилояти	64,4	59,0	0,7	3,2	1,2
Сурхондарё вилояти	38,0	32,9	2,3	2,3	0,4
Сирдарё вилояти	20,9	17,7	0,7	1,0	1,7
Тошкент вилояти	43,3	39,2	0,6	2,6	3,4
Фарғона вилояти	76,7	66,6	1,1	6,7	0,7
Хоразм вилояти	46,1	32,1	0,7	4,2	2,4
Тошкент шаҳар	46,2	38,0	5,0	4,1	6,4

Ҳар бир йирик қишлоқ аҳоли пунктларида аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш ва ишга жойлаштириш бўйича муқум (стационар) пунктлар ташкил қилинган ва фаолият кўрсатмоқда. Республикада қишлоқ аҳолисига қулайлиги ҳисобга олинган ҳолда жами 1372 та муқум пунктлар ташкил қилинди. Ҳар бир муқум пунктда ўртача 10-12 минг нафар қишлоқ аҳолиси ёки 2-2,5 минг оилага хизмат кўрсатилмоқда.

Меҳнатга лаёқатли аҳолининг иш билан бандлигини таъминлаш ва ишсизликни бартараф этишга қаратилган давлат сиёсатининг яна бир йўналишларидан бири «Аҳолини иш билан таъминлаш» ҳудудий дастурларининг амалга оширилишидир. Мазкур дастурларнинг амалга оширилиши натижасида республикада ҳар йили бир неча юз минглаб янги иш ўринлари барпо қилинмоқда (11.2.1-расм).

11.2.1-расм.

11.2.1-расмдан кўриниб турганидек, 2005-2010 йиллар давомида республикада яратилган иш ўринлари сони 520 мингтадан 950,0 мингтага ёки 82,6 фоизга ошган.

2010 йилда мамлакатимизда жами 950 мингдан ортиқ янги иш ўринлари ташкил этилиб, уларнинг қарийб ярми кичик корхоналар, микрофирмалар ташкил этиш, уй меҳнатининг барча

шакллари ривожлантириш, яқка тартибдаги тадбиркорликни, хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини янада ривожлантириш, уй-жойларни таъмирлаш ишлари кўламини кенгайтириш

2010 йилда мамлакатимизда жами 950 мингдан ортиқ иш ўрни ташкил этилганини катта мамнуният билан қайд этишимиз лозим. Бу янги ташкил қилинган умумий иш ўринларининг 600 мингдан зиёди ёки 65 фоизи кичик бизнес соҳаси ва фермер хўжалиқларига, 210 мингдан ортиғи касаначилик соҳасига тўғри келади.

Ислом Каримов

хамда ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш ҳисобидан яратилди (11.2.2-жадвал).

11.2.2-жадвал

2010 йилда Ўзбекистонда яратилган иш ўринлари сони, бирлик

Т/р	Ўйналишлар	Жами
	Барча ўйналишлар бўйича яратиладиган янги иш ўринлари, жами (иш ўрни)	950 001
	шу жумладан:	
1.	Янги ишлаб чиқариш объектларини ишга тушириш, мавжуд корхоналарни кенгайтириш ва қувватларни янгилаш	56 316
2.	Кичик корхоналар ва микрофирмаларни ташкил қилиш	347 408
	шундан:	
2.1.	Саноатда	52 882
2.2.	қурилиш-пудрат ишларини кенгайтириш, жумладан уй- жой қурилиши ва таъмирлаш	43 632
3.	Якка тартибдаги тадбиркорликни ривожлантириш	129 177
4.	Уй меҳнатининг барча шакллари ривожлантириш	207 972
4.1.	шу жумладан, корхоналар билан кооперацияда меҳнат шартномалари асосида фаолият олиб бораётган касаначилик	62 518
5.	Фермер хўжаликларини ривожлантириш (паррандачилик, чорвачилик, балиқчилик ва бошқалар)	127 732
6.	Ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш	61 320
7.	Ишламасдан турган корхоналар фаолиятини тиклаш	8 889
8.	Бозор инфратузилмасини ривожлантириш	11 187

Жадвалдан кўринадики, мамлакатимизда 2010 йилда яратилган жами 950,0 мингдан ортиқ янги иш ўринларининг 36,6 фоизи кичик корхоналар ва микрофирмаларни ташкил қилиш, 13,6 фоизи якка тартибдаги тадбиркорликни ривожлантириш, 21,9 фоизи уй меҳнатининг барча шакллари ривожлантириш ҳисобига ташкил этилган.

Республикада яратилаётган янги иш ўринлари асосан кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасига тўғри келмоқда (11.2.2-расм).

11.2.2-расм.

Сўнгги йилларда меҳнатга лаёқатли аҳолини иш билан таъминлашнинг янги ва ноанъанавий кўринишларини жорий этиш ҳамда ривожлантиришга алоҳида эътибор

қаратилмоқда. Жумладан, республика аҳолисининг бандлиги ва даромадлари барқарор ўсишини таъминлашга доир вазифаларни ҳал этишда касаначиликнинг турли шакллари кенг ривожлантириш, жумладан, унинг йирик саноат корхоналари билан кооперациясини кенгайтиришга устувор аҳамият берилмоқда. Жумладан, 2006 йил 5 январда Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Йирик саноат корхоналари билан касаначиликни ривожлантириш асосидаги ишлаб чиқариш ва хизматлар ўртасида кооперацияни кенгайтиришни рағбатлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-3706 – сонли Фармони қабул қилинди. Мазкур фармонга мувофиқ, иш билан бандликнинг ушбу шаклини рағбатлантириш мақсадида бир қанча имтиёз ва қафолатлар кўзда тутилган (11.2.3-расм).

11.2.3-расм.

Республика ва унинг ҳудудларида Фармонда белгиланган чора-тадбирларни амалга ошириш ҳамда ишлаб чиқариш корхоналари ва аҳоли ўртасидаги меҳнат кооперациясини ривожлантириш мақсадида ҳудудий дастурлар ишлаб чиқилиб, уларнинг доирасида 2010 йилда мамлакатимизнинг 700 га яқин йирик саноат корхоналарида 62,5 мингдан зиёд касаначилик ўринлари яратилди. Натижада ишсиз юрган хотин-қизлар, уй бекалари, ёшлар, ногиронлар ва меҳнат бозорида эркин рақобат қилиш имконияти чекланган шахслар иш билан таъминланди.

Касаначилик меҳнатини ривожлантириш борасида мавжуд салоҳиятдан самарали фойдаланиш мақсадида Президентимизнинг 2007 йил 6 апрелда қабул қилинган “Аҳоли бандлигини ошириш ҳамда меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш органлари фаолиятини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-616-сонли қарорига мувофиқ, касаначилик меҳнати тамойилларини транспорт, алоқа, қурилиш ва қурилиш индустрияси тармоқларининг йирик корхоналарига ҳамда тайёр маҳсулот ишлаб чиқариш билан шуғулланувчи кичик саноат корхоналарига ҳам қўллаш белгилаб қўйилди. Бу эса, ўз навбатида, аҳоли бандлиги ва даромад манбаининг янги шакли ҳисобланган касаначилик меҳнатининг ривожланиши ва бу борада мавжуд салоҳиятдан самарали фойдаланишга олиб келди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 23 мартдаги ПҚ-308-сонли қарори билан белгиланган чорвачиликни изчил ривожлантиришни амалга ошириш жараёнида,

бандликка кўмаклашувчи ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш марказлари томонидан шахсий ва деҳқончилик хўжаликларида йирик шохли қора мол етиштириш билан банд бўлган 101,8 минг аҳоли рўйхатга олинди. Уларнинг барчаларига меҳнат дафтарчалари берилди. Айти вақтга келиб, меҳнат органлари томонидан йирик шохли қорамол етиштириш билан банд бўлган рўйхатга олинган аҳоли сони 1,345 млн. кишиг етди ёки банд бўлганлар умумий сонининг 11 фоизини ташкил қилади.

Янги иш ўринлари яратишда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг роли катта бўлмоқда. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик ўзининг қатор хусусиятларига кўра меҳнатга лаёқатли аҳолининг бандлик даражаси ортишига ижобий таъсир кўрсатади.

Биринчидан, бу соҳа кам капитал сиғимига эга янги иш ўринларини тез ташкил этишга қодир. Яъни, кичик корхоналарда ҳар бир иш ўрнига капитал сарфи йирик корхоналардагига нисбатан анча кам бўлади.

Иккинчидан, кичик корхоналар учун капиталнинг қуйироқ техник тузилмаси хос. Яъни, кичик корхоналарда йирик корхоналарга нисбатан меҳнат бирлигига ишлатилаётган ишлаб чиқариш воситалари бирлиги кўпроқ тўғри келади.

Учинчидан, кичик бизнес иқтисодий фаол аҳолининг иш билан банд бўлишига маъқулроқдир. Чунки, бу уларга ташаббус кўрсатиш ва ижодий ғояларини амалга ошириш учун кенг имкониятлар яратади.

Тўртинчидан, бевосита кичик корхоналарда иш билан бандликнинг мослашувчан шакллари қўллаш мумкин. Хўжалик юриштининг бу субъектларидаги тўлиқсиз бўлмаган иш куни ёки ҳафтаси, ўриндошлик, сирпанувчан иш графиги меҳнатга лаёқатли аҳолининг турли тоифалари учун мақбул бўлади.

Бешинчидан, кичик бизнес асосан меҳнат сиғими кўп талаб этиладиган тармоқларда жадал ривожланиб, ижтимоий меҳнатни ташкил қилишнинг улкан соҳаси, давлат ва маҳаллий бюджетларга молиявий тушумларнинг муҳим манбаси ҳисобланади.

Мамлакатда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг бу афзалликларидан самарали фойдаланилмоқда ҳамда 2010 йилда иқтисодиётнинг бу секторида 476 мингтадан кўпроқ янги иш ўринлари ташкил этилди (11.2.4-расм).

11.2.4-расм.

11.2.4-расмдан кўриниб турганидек, 2007-2010 йиллар давомида республикада кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасида яратилган янги иш ўринлари сони бир меъёрда

ортиб борган, яъни ўтган тўрт йилда унинг сони 82,6 фоизга ортган.

Шундай қилиб, республикада меҳнатга лаёқатли аҳолининг бандлигини таъминлаш мақсадида қатор ижобий тадбирлар амалга оширилмоқда. Жорий “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили”да ҳам бундай тадбирлар, айниқса меҳнатга лаёқатли аҳолини янги иш ўринлари билан таъминлаш, иқтисодиётимиз учун истиқболли ва зарур бўлган тармоқлар учун янги касблар ва мутахассисликларга ўқитиш, малакасини ошириш тизимини такомиллаштириш муҳим ўрин эгаллайди.

12-БОБ. «БАРКАМОЛ АВЛОД ЙИЛИ» ДАВЛАТ ДАСТУРИ ДОИРАСИДА АМАЛГА ОШИРИЛГАН ИШЛАР КЎЛАМИ

12.1. “Баркамол авлод йили” давлат дастури – юксак билимли ва соғлом авлодни тарбиялашнинг пойдевори

2011 йил 21 январда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йилда республика ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва 2011 йил иқтисодий дастурининг энг муҳим устувор вазифаларига бағишланган мажлисида Президентимиз Ислон Каримов «Барча режа ва дастурларимиз Ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат қилади» мавзусида маъруза қилди. Ушбу маърузада 2010 йилда «Баркамол авлод йили» давлат дастурини амалга ошириш бўйича қилинган ишларимизнинг улкан моҳияти ва аҳамияти алоҳида таъкидлаб ўтилди¹⁹.

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 18 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги Президентимизнинг «Мамлакатимизни модерни-зация қилиш йўлини изчил давом эттириш – тараққиётимизнинг муҳим омилдир» мавзусидаги маърузасида

Сизларга яхши маълумки, Конституция кунига бағишланган тантанали йиғилишда ушбу дастур ижросини таъминлаш бўйича эришилган асосий натижалар ҳақида апрофлича фикр юритилган.

Ислон Каримов

таъкидлаб ўтилганидек, «давлатимиз ва жамиятимизнинг бугунги куни, айниқса, келажаги учун ғоят муҳим бўлган соғлом ва баркамол авлодни тарбиялаш вазифасини ўз олдимизга кўяр эканмиз, авваламбор, биз яшаётган XXI аср – интеллектуал бойлик, юксак билим ва салоҳият талаб этадиган, айнан шу қадриятлар устувор аҳамият касб этадиган аср, деган ҳаётий ҳақиқатдан келиб чиққан эдик»²⁰.

Ҳозирги кунда тараққиёт йўлидан изчил ривожланиб боришимизда, эзгу мақсадларимизни рўёбга чиқаришда ҳал қилувчи роль ўйнайдиган муҳим бир мезон борки, у ҳам бўлса, инсон капитали, яъни инсон омили, замонавий билим ва касб-хунарларни эгаллаган, мамлакатимиз истиқболи учун масъулиятни ўз зиммасига олишга қодир бўлган, ҳаётга дадил қадамлар билан кириб келаётган ёшларимиздир.

Ўзбекистон ўз мустақиллигини қўлга киритиши туфайли мамлакатимиз очик демократик, ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамиятини куриш имкониятига эга бўлди. Бу бозор ислохотларини изчил амалга ошириш, уни янада чуқурлаштириш, одамлар онгида демократик қадриятларни мустаҳкамлаш йўлидан қатъият билан иш олиб боришни белгилаб берди. Шу билан бирга Ўзбекистонда «Кучли давлатдан – кучли жамият сари» концептуал сиёсий дастур вазифаларини изчиллик билан амалга ошириш жараёнларида ёш авлоднинг фаол иштирок этишига муҳим эътибор қаратилмоқда.

Маълумки, «бугунги кунда мамлакатимизда 18 ёшгача бўлган ёшлар 10 миллион 360 минг нафарни ёки умумий аҳолининг тахминан 40 фоизини, 30 ёшгача бўлганлар эса 17 миллион 80 минг нафарни ёки 64 фоизини ташкил этади»²¹. Таълим-тарбия ва профессионал тайёргарлик даражаси келажагимизни, демократик ва иқтисодий тараққиётимизнинг тақдирини ҳал этадиган куч ёшлардир. Ёшлар жамиятимиз ҳаётида ҳал қилувчи куч, таянч ва суянч бўлишга қодир бўлган лаёқатли, мамлакатимизни ислоҳ этиш ва янгилаш бўйича белгилаб олган юксак мақсадларимизни бевосита амалга оширади.

¹⁹ Каримов И.А. Барча режа ва дастурларимиз ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат қилади // Халқ сўзи, 2011 йил 22 январь.

²⁰ Каримов И.А. Мамлакатимизни модернизация қилиш йўлини изчил давом эттириш - тараққиётимизнинг муҳим омилдир // Халқ сўзи, 2010 йил 8 декабрь.

²¹ Каримов И.А. Мамлакатимизни модернизация қилиш ва иқтисодиётимизни барқарор ривожлантириш йўлида. 16-жилд. –Т.: Ўзбекистон, 2008. –Б.163.

Ўтган мустақиллик йилларида ёшларга оид давлат сиёсатининг қонуний жиҳатларини қуйидаги ҳуқуқий асослар билан изоҳлаш мумкин.

1. 1991 йилнинг 20 ноябрида “Ўзбекистон Республикасида ёшларга оид давлат сиёсатининг асослари тўғрисида”ги Қонун қабул қилинди. Мазкур қонун бош ислохотчи бўлган давлатнинг ёшлар масаласига доир асосий стратегик йўналишлардаги фаолиятини изчил ва тизимли равишда босқичма-босқич амалга оширишга имконият яратиб берди.

Ёшларнинг билим даражаси, касбий малакаси, маънавий ва руҳий баркамоллик каби фазилатлари ва ижтимоий сифатлари бутун жамият ривожланиш даражасига салмоқли таъсир кўрсатмоқда.

Бундай тамойиллар ёшларнинг алоҳида ижтимоий-демографик қатлам сифатида сиёсатнинг фаол субъектига айланиб бораётганлигини билдиради. Ёш авлоддаги туб ўзгаришларни Президентимиз қуйидагича баҳолайди: Ёшлар билан ишлаш масалалари алоҳида эътиборни талаб қилади. Бугун ёшларнинг жамият ҳаётидаги ўрни ва мавқеини янада юксалтириш ўта муҳим масаладир. Шу боисдан ҳам ҳозирги даврда улғаяётган ёш авлоднинг муаммоларини ўрганиш ва шу асосда уларнинг ечимини топишга бўлган эҳтиёжлар тобора ортиб бормоқда.

Ёшларга оид давлат сиёсати ҳақидаги қонунда ёшлар сиёсатини амалга ошириш ҳар бир инсоннинг миллати, ирқи, тили, дини, жинси, маълумоти, ижтимоий келиб чиқишидан қатъий назар, давлат томонидан сиёсий, ижтимоий жиҳатдан қўллаб-қувватлашнинг сиёсий ва ҳуқуқий маданиятини ошириш учун шарт-шароитлар яратишга эътибор қаратилди.

Мазкур қонуннинг яна бир диққатга сазовор томони шундаки, унда ёшларимизнинг пухта билим олиши билан бир қаторда халқаро майдондаги фаоллиги ва иштирокини таъминлаш, шунингдек, вояга етмаган, боқувчисини йўқотган, ёш ҳамда кўп болали оилаларни ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан муҳофаза қилиш, истеъдодли ёшлар орасидан талантларни аниқлаш ва қўллаб-қувватлаш каби масалалар аниқ белгилаб қўйилди.

2. *Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси (1992 йил 8 декабрь)*. Асосий Қонун Ўзбекистон халқининг иродасидан келиб чиқиб, умуминсоний ва миллий кадриятларни уйғунлаштирган ҳолда ёшлар онгига сингдиришнинг ҳуқуқий асосларини ўзида ифода этган. Конституция барча фуқаролар қатори ёшлар ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлашнинг ҳуқуқий ва меъёрий жиҳатларини ҳам ўзида акс эттирди. Жумладан, 41-моддасида: “Ҳар ким билим олиш ҳуқуқига эга. Бепул умумий таълим олиш давлат томонидан қафолатланади. Мактаб ишлари давлат назоратидадир”. 45-моддасида “Вояга етмаганлар меҳнатга лаёқатсизлар ва ёлғиз кексаларнинг ҳуқуқлари давлат ҳимоясидадир”, 66-моддасида “Вояга етган, меҳнатга лаёқатли фарзандлар ўз ота-оналари ҳақида ғамхўрлик қилишга мажбурдирлар”, 117-моддада “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари давлат ҳокимияти вакиллик органларига сайлаш ва сайланиш ҳуқуқига эгадирлар”²², деб белгилаб қўйилиши фикримизнинг далилидир.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов Конституциямизнинг 17 йиллигига бағишланган маърузасида шундай деган эди: “Бугун ҳеч кимга сир эмаски, биз яшаётган XXI аср – интеллектуал бойлик ҳукмронлик қиладиган аср. Кимки бу ҳақиқатни ўз вақтида англаб олмаса, интеллектуал билим, интеллектуал бойликка интилиш ҳар қайси миллат ва давлат учун кундалик ҳаёт мазмунига айланмаса – бундай давлат жаҳон тараққиёти йўлидан четда қолиб кетиши муқаррар”²³.

“Ўз-ўзидан аёнки, аҳолимизнинг аксарият қисмини ташкил этадиган ёшларимизнинг ҳали-бери ечилмаган муаммоларига эътиборимизни жалб этиш, уларни ҳаётимизда ҳақиқатан ҳам ҳал қилувчи кучга айлантириши масаласи жамоатчилигимизнинг диқ-қат-марказида туриши шарт”.

Ислом Каримов

²² Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2010. – Б. 9-10, 13, 31.

²³ Каримов И.А. Ўзбекистон Конституцияси – биз учун демократик тараққиёт йўлида ва фуқаролик жамиятини барпо этишда мустаҳкам пойдевордир. – Т.: Ўзбекистон, 2009. – Б.30.

3. 1997 йил 29 августда “Таълим тўғрисида”ги Қонун (янги тахрирда) ва “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” қабул қилингандан сўнг республикамиз бутун таълим тизими, жумладан, бакалаврият ва магистрлар тайёрлаш йўналишини ҳам тубдан ислоҳ қилишнинг аниқ стратегик дастурига эга бўлди. Ана шу тарихий ҳужжат қаторида Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг амалий ижросига, шунингдек, бакалавр ва магистрлар тайёрлашга бағишланган Ўзбекистон Президентининг ўндан ортиқ Фармон ва фармойишлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари қабул қилинди. Хусусан, 2004 йил 19 февралда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2004-2008 йилларда Мактаб таълимини ривожлантириш дастурини тайёрлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармойиши, 2004 йил 21 майда “2004-2009 йилларда мактаб таълимини ривожлантиришнинг давлат умуммиллий дастури тўғрисида”ги Фармонларнинг қабул қилиниши таълим ривожини миллат, халқ тақдирига, янги ёш авлоднинг келажагига, иқтисодига дахлдор эканини кўзда тутади.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ва Мактаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастурининг ижроси амалда ниҳоясига етказилди. 9 йиллик умумтаълим мактаб босқичини ва 3 йиллик ўрта махсус, касб-хунар таълими босқичини ўз ичига олган узлуксиз яхлит таълим тизими яратилди. Бир сўз билан айтганда, фарзандларимизга умумий таълим билан бирга, замонавий касб-хунарга эга бўлиш имконини берадиган 12 йиллик таълим тизимига ўтиш яқунланмоқда²⁴.

Мазкур ҳуқуқий ҳужжатларда биринчидан, янги таълим тизими, иккинчидан, янги авлод кадрларини тайёрлашда таълим соҳасидаги ўзгаришлар, янги касб соҳаларининг пайдо бўлганлиги ва унинг Ўзбекистон шароити, аҳамиятлиги билан боғлиқ жиҳатлари, учинчидан, бунда ҳар бир вилоят, ҳудуд ва минтақа хусусиятларини ҳисобга олиш тажрибасининг афзалликлари, тўртинчидан, мамлакатимиз олий таълим соҳасидаги 71 та муассаса тайёрлаб берадиган янги авлод кадрлари, уларнинг умумий ва ўзига хос жиҳатларига эътибор қаратилди.

4. 2001 йил 18 январда Ўзбекистон Президентининг “Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар фани бўйича таълим дастурларини яратиш ва республика таълим тизимига жорий этиш тўғрисида”ги фармойиши Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг ҳамоҳанг босқичи сифатида янги ёш авлодни, комил инсонни шакллантириш, унинг ғоявий ва мафкуравий онгини ривожлантиришга қаратилди. Шунингдек, 2006 йил 25 августда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш тўғрисида”ги қарорлари қабул қилинди. Юртбошимиз ташаббуси билан ўзбек халқи ўз олдига озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этиш каби пировард мақсадларни қўйди. Ана шу мақсадларни амалга ошириш, юртимизда демократик тамойилларга асосланган жамиятни барпо этиш эҳтиёжи туғилди. Бунинг учун бизга ёт ва бегона ғоя тажовузига қарши тура оладиган, ҳар томонлама баркамол, комил инсонларни вояга етказиш, бу йўлда ғоявий, мафкуравий бўшлиқ бўлишига йўл қўймаслик, мамлакатимизнинг юксак тараққиётини таъминлаш учун миллий истиқлол мафкурасини шакллантиришга алоҳида эътибор қаратилди. Республика Маънавият ва маърифат кенгаши ҳузурида Миллий ғоя ва мафкура илмий-амалий маркази ташкил топди (2006).

5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 18 майда “Ёш оилаларни моддий ва маънавий қўллаб-қувватлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони қабул қилинди. Бу Фармон ёш оилаларга давлат томонидан моддий ва маънавий ёрдам бериш, уларга айрим энгилликлар яратиш кўзда тутилди. Ушбу Фармонда қуйидаги ҳолатлар таъкидлаб ўтилди: Ёш оила тоифасига 30 ёшдан ошмаган (14-30 ёшдаги фуқароларга тааллуқли), биринчи марта никоҳдан ўтган ёшлар қиради. 1. Ёш оила аъзоларини ишга жойлаштириш. 2. Уй сотиб олишда уларни қўллаб-қувватлаш, микрокредитлар ажратиш. 3. Уларга имтиёзли равишда қорамоллар сотиш асосида меҳнат билан бандлигини таъминлаш. 4. Ёш оилаларни маънавий, миллий кадриятлар руҳида

²⁴ Каримов И.А. Асосий вазирамиз – ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир. – Т.: Ўзбекистон, 2010. – Б. 48.

тарбиялаш. 5. Никоҳдан ўтиш ва тўй маросимларида давлат томонидан моддий ёрдам бериш. 6. Солиққа тортиладиган иш ҳақи ва бошқа даромадлардан озод қилиш. 7. 2007 йил 1 сентябридан давлат тасарруфидаги вақтинча фойдаланилмаётган ётоқхоналарни ёш оилаларга ажратиш учун уй-жойлар, кўп хонадонли уйлардаги бўш турган хоналар негизида оилавий ётоқхоналар ва ёш оилалар учун имтиёзли нархларда ижарага бериладиган квартиралар ташкил этиш каби масалаларга алоҳида урғу берилди²⁵.

2008 йил “Ёшлар йили” деб номланиб, ёшларнинг манфаатларини янада тўлиқ таъминлаш, уларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишга қаратилган норматив-ҳуқуқий база такомиллаштирилди. Ўтган давр мобайнида бу йўналиш бўйича Президент ва ҳукумат томонидан 13 та қарор, 1 та фармойиш қабул қилинди ва 2 та қонун лойиҳаси кўрилди ва қабул қилинди. Худудлардаги ёш оилалар учун уй-жой қуриш ишларига 46 миллиард сўмлик кредит ажратилиб, 15 та кўпқаватли уй фойдаланишга топширилди ва 530 та ёш оила алоҳида квартирага эга бўлди²⁶.

Демак, янги авлод ёшларини истеъдодли қилиб тайёрлаш ва тарбиялаш борасида давлатимиз томонидан муҳим тарихий ҳужжатлар қабул қилиниб, ёшларга бўлган сиёсат маъно ва мазмун жиҳатдан бойитилиб, такомиллаштирилиб борилмоқда.

6. *Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 29 февралда “Ёшлар йили” Давлат дастури тўғрисидаги қарори* эълон қилинди. Қарорда “Ёшлар йили”да бажарилиши лозим бўлган асосий ва муҳим вазифалар белгилаб берилди ва улар ижроси 9 та йўналишда амалга оширилди.

Мамлакатимизда соғлом ва баркамол авлодни тарбиялаш, ёшларнинг ўз ижодий ва интеллектуал салоҳиятини рўёбга чиқариши, мамлакатимиз йигит-қизларини ХХI аср талабларига тўлиқ жавоб берадиган ҳар томонлама ривожланган шахслар этиб вояга етказиш учун зарур шарт-шароитлар ва имкониятларни яратиш бўйича кенг кўламли аниқ йўналтирилган чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадида Президентимиз Ислам Каримов Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 17 йиллигига бағишланган маросимида 2010 йилни юртимизда «Баркамол авлод йили» деб ном беришни таклиф этди ва у халқимиз томонидан тўла кўллаб-қувватланди.

7. **Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 27 январда “Баркамол авлод йили” Давлат дастури тўғрисида”ги қарори** қабул қилинди ва уни амалга ошириш учун 11 та устувор йўналиш ва вазифалар белгилаб берилди. Бу масала бўйича тузилган Республика комиссиясига “Баркамол авлод йили” Давлат дастури бажарилишини ташкил этиш ва унинг ижроси мониторингини амалга ошириш вазифаси юклатилди. Ўсиб келаётган авлодни ҳар томонлама баркамол этиб тарбиялаш дастурида белгиланган улкан ва кенг кўламли вазифалар концептуал характерга эгаллиги билан фарқ қилади. Яъни, бу мўлжалланган олижаноб мақсад давлатимиз ва бутун жамиятимизнинг доимий ва узоқ истиқболга мўлжалланган устувор вазифа қилиб белгилаб берилди.

«Баркамол авлод йили» давлат дастурининг мақсади:

Мамлакатимизда соғлом ва баркамол авлодни тарбиялаш, ёшларнинг ўз ижодий ва интеллектуал салоҳиятини рўёбга чиқариши, мамлакатимиз йигит-қизларини ХХI аср талабларига тўлиқ жавоб берадиган ҳар томонлама ривожланган шахслар этиб вояга етказиш учун зарур шарт-шароитлар ва имкониятларни яратиш бўйича кенг кўламли аниқ йўналтирилган чора-тадбирларни амалга оширишга қаратилди.

«Баркамол авлод йили» давлат дастурининг асосий йўналишлари бўйича амалга оширилган энг муҳим ишлар кўлами қуйидагича:

²⁵ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 18 майдаги “Ёш оилаларни моддий ва маънавий кўллаб-қувватлашга доир кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони // “Туркистон”, 2007 йил 19 май.

²⁶ Каримов И.А. Ватанимизнинг босқичма-босқич ва барқарор ривожланишини таъминлаш – бизнинг олий мақсадимиздир. – Т.17. – Т.: Ўзбекистон, 2009. – Б. 49, 58.

12.1.1-расм.

1-вазифа: Болалар ва ёшларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишга, уларни баркамол ривожлантиришнинг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлашга қаратилган меъёрий-ҳуқуқий базани такомиллаштириш бўйича амалга оширилган ишлар

- 600 тадан ортиқ норматив-ҳуқуқий ҳужжат тўлиқ инвентаризатциядан ўтказилган, уларнинг якуни бўйича амалдаги қонунлар ва норматив ҳужжатларга ўзгартиш ва қўшимчалар киритилди.

- «Маъмурий жавобгарлик тўғрисида»ги кодексга вояга етмаган болаларнинг жиноий муҳитга тортилишининг олдини олиш мақсадида қўшимчалар киритилди.

- «Ахборот-кутубхона фаолияти тўғрисида»ги қонун биринчи ўқишда қабул қилинди.

- «Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида»ги қонун қабул қилинди.

- «Алкоголь ва тамаки маҳсулотларини тарқатиш ва истеъмол қилишни чеклаш тўғрисида»ги қонун яқин кунларда қабул қилинади.

- «Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида»ги қонуннинг янги таҳрири лойиҳаси ишлаб чиқилди.

2-вазифа: «Оналар ва болаларнинг репродуктив саломатлигини муҳофаза қилиш тизимини такомиллаштириш» бўйича амалга оширилган ишлар. «Соғлом она – соғлом бола» ғоясини ўзида мужассам этган «Она ва бола скрининги» давлат дастури доирасида Гулистон ва Жиззах шаҳарларида янги скрининг марказлари ташкил этилди. Бу кўплаб ирсий касалликларнинг олдини олиш имкониятини яратди.

- Ҳар ойда мунтазам равишда «Туғиш ёшидаги аёллар, болалар ва ўсмир қизларни соғломлаштириш ҳафталиги» ўтказилди. 2010 йилнинг ўзида туғруқ ёшидаги 7 миллион 800 минг аёл ва 14 ёшгача бўлган 8 миллион 500 минг бола тиббий кўриқдан ўтказилди. Шунингдек, 2010 йилда 116 минг нафардан зиёд бўлажак она скрининг марказларида тиббий кўриқдан ўтказилди.

- 12 мингдан ортиқ патронаж ҳамширалари, 8 мингдан зиёд педиатр, неонатолог, акушер ва тиббиёт ҳамшираси хотин-қизлар ва болаларга тиббий хизмат кўрсатиш бўйича янги технологиялар асосида таълим олиб, ўз малакасини оширдилар.

- репродуктив саломатлигини мустаҳкамлаш борасида профилактик тадбирлар амалга оширилди. Бундай чора-тадбирлар натижасида ҳар йили 400 минг нафар ҳомиладор аёлни соғломлаштириш, оналар саломатлигини мустаҳкамлаш, ривожланишида нуқсонни бўлган болалар туғилишининг олдини олиш имконини бермоқда.

- ўтган ўн йил давомида юртимизда 11 та перинатал марказ ташкил этилди. 2010 йилда уларда 158 минг нафардан ортиқ, яъни 2000 йилга нисбатан 10 баробар кўп она ва бола тиббий кўриқдан ўтказилди.

- мамлакатимизнинг барча ҳудудларида болаларнинг 98% ортиги олдини олиш мумкин бўлган инфекцияларга қарши эмланмоқда. Дифтерия, қизамиқ касалликларига чалиниш кескин камайди. Ушбу ишлар самараси натижасида – 2010 йилда юқумли касалликлар билан оғриш ҳолатлари, жумладан, менингококк инфекцияси 28 фоизга, эпидемик паротит 27 фоиз, вирусли гепатит 13 фоизга камайган.

Кейинги ўн йилда мамлака-тимизда оналар ўлими коэффициен-ти 33,1 промилледан 19,7 профил-лега, болалар ўлими коэффициенти эса 18,9 промилледан 10,1 промил-лега тушиди. Туғма ва ирсий касал-ликлар билан туғиладиган болалар сони қарийб икки баробар камайди.

Ислон Каримов

- мамлакатимизда ўтказилган яна бир кенг кўламли тадбир – полиомиелитга қарши эмлаш миллий кунлари давомида 15 ёшгача бўлган 4 миллион бола эмланди.

- ЮНИСЕФнинг Шарқий Европа, Болтиқбўйи ва МДҲ мамлакатлари бўйича офиси томонидан оналик ва болаликни муҳофаза қилиш борасидаги дастурларни жорий қилишда, хотин-қизлар учун қулай шароитлар яратиш ва оналикни муҳофаза қилишда Ўзбекистон дунёнинг 125 давлати орасида минтақада намунавий модель сифатида эътироф этилди, ҳамда етакчи ўринлардан бирини эгаллаб турибди.

- мамлакатимиз фармацевтика саноати жадал ривожланди. Биргина 2010 йилнинг ўзида 32 номдаги янги дори препаратларини ишлаб чиқариш ўзлаштирилди ва бу 2009 йилга қараганда 23 фоизга кўпдир.

- оналик ва болаликни муҳофаза қилиш, турли касалликларнинг олдини олиш, умуман, соғлиқни сақлаш тизимини ривожлантириш мақсадида 2010 йилда давлат бюджетидан жами 1 триллион 700 миллиард сўмдан ортиқ маблағ ажратилган бўлиб, бу 2009 йилга нисбатан 30 фоиз ва 2008 йилга нисбатан 2 баробар кўп демакдир.

3-вазифа: «Таълим соҳасида моддий-техника базаси шакллантирилиши ва ундан самарали фойдаланишни таъминлаш, давлат таълим стандартлари, ўқув дастурлари ва ўқув-услубий адабиётларни такомиллаштириш» бўйича амалга оширилган ишлар

- Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ва мактаб таълимини ривожлантириш давлат умуммиллий дастурининг амалга оширилиши натижасида 1 минг 536 та академик лицей ва касб-хунар коллежи, умумтаълим мактабларининг қарийб 9 мингтаси, яъни, деярли ҳаммаси, 1 минг 800 дан ортиқ спорт зали намунавий лойиҳалар асосида барпо этилди ёки капитал реконструкция қилинди.

- ўқув муассасаларининг моддий-техник базасини мунтазам янгиллаб бориш, тизимли асосда замонавий компьютер техникаси, ўқув-лаборатория ускуналари, мебел ва ўқув анжомлари билан қайта жиҳозлаш, уларни талаб даражасида сақлаш ҳамда яратилган бу улкан салоҳиятдан самарали фойдаланиш мақсадида мутлақо янги бир тузилма – молия вазирлиги ҳазурида махсус жамғарма ташкил этилди. Жамғарманинг ҳисоб рақамига 2010 йили 315 миллиард сўм маблағ ажратилган бўлса, 2011 йилда 370 миллиард сўм ажратмоқда.

- 2010 йилда Тошкент шаҳрида Турин политехника университетининг янги, замонавий ўқув комплекси барпо этилди. Ушбу олий ўқув юрти мамлакатимизда жадал ривожланиб бораётган автомобиль саноати ва бошқа тармоқлар учун юқори малакали кадрлар тайёрламоқда.

- Шу давр мобайнида кадрлар тайёрлаш тизими такомиллаштирилди. Олий таълим бакалавриат босқичининг 50 та йўналиши ва магистратура босқичининг 74 та мутахассислиги унификация қилинди, ўрта махсус, касб-хунар ва олий таълим йўналишлари ҳамда мутахассисликларининг янги классификаторлари жорий этилди.

- Наманган шаҳрида 9900 ўқувчи ўринли 14 та умумтаълим мактаби, 1350 ўқувчи ўринли 4 та академик лицей, 23240 ўқувчи ўринли 41 та касб-хунар коллежи қуриб ишга туширилди ва реконструкция қилинди.

- 2010 йилда Тошкент давлат иктисодиёт университетининг 3200 ўқувчи ўринли янги ўқув корпуси қурилиши тугалланди ва у жиҳозланмоқда. Тошкент молия институтининг 3500 ўқувчи ўринли ўқув корпуслари бинолари реконструкция қилинди. Термиз давлат университетининг 2300 ўқувчи ўринли янги ўқув корпусининг иккинчи навбати қурилди. Тошкент ахборот технологиялари университетининг Самарқанд филиалининг янги биноси қурилди. Қарши давлат университети ўқув корпуслари бинолари реконструкция қилинди.

- Мамлакатимизда умумий ва ўрта махсус таълим давлат томонидан кафолатланмоқда. 7-15 ёшдаги болаларнинг бошланғич ва умумий таълимга қамраб олиниши, шунингдек аҳолининг саводхонлик даражаси бугунги кунда юз фоизни ташкил этади. Бу эса БМТнинг бошланғич ва ўрта мактабларда таълим сифатини ошириш соҳасида минг йиллик ривожланиш мақсадларининг Ўзбекистон томонидан етакчи давлатлар каторида бажарилаётганини тўла тасдиқлайди.

4-вазифа: «Баркамол авлодни шакллантириш учун ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш, ўқув юртларида ўқув лабораториялари базасини такомиллаштириш» бўйича амалга оширилган ишлар

- 2010 йилда 560 та етакчи кластер мактаблари қиймати қарийб 6 миллион АҚШ доллариغا тенг бўлган 13 минг 500 та компьютер техникаси билан таъминланди. 750 дан ортиқ қишлоқ мактаби замонавий ўқув-лаборатория ускуналари ва мультимедия воситалари билан жиҳозланди, 1,5 мингта қишлоқ мактаби ўқитувчилари умумий қиймати қарийб 13 миллион АҚШ доллари бўлган 3 минг 400 та шахсий компьютер билан таъминланди.

- Узлуксиз таълим тизимида, шу жумладан, мактабгача тарбия болалар муассасалари, мактаблар, ўрта махсус касб-хунар таълими муассасалари (касб-хунар коллежлари ва академик лицейлар), олий ўқув юртларида янги стандартлар ишлаб чиқилди ва тасдиқланди.

- 2010-2011 йиллар мобайнида ҳар бир умумтаълим мактабида, академик лицей ва касб-хунар коллежларида маҳаллий тармоқли замонавий компьютер синфи жиҳозланиб ва фаолият кўрсатиши таъминланмоқда.

- 2010-2011 йиллар даврида ҳар бир умумтаълим мактабини 41 номдаги электрон дарсликлар ва ўқув фильмлари, шунингдек, Ўзбекистон тарихи, маданияти ва замонавий ютуқлари бўйича электрон манбалар билан таъминланмоқда.

- умумтаълим мактабларининг компьютер техникаси ва ўқув-лаборатория жиҳозлари сақланиши, уларга техник хизмат кўрсатилишини таъминлаш бўйича комплекс тадбирлар амалга оширилди.

- имконияти чекланган ва уйда ўқишга жалб қилинган 5-9-синфларнинг 10 тадан ўқувчисини ҳар бир туманда шахсий компьютерлар билан таъминлаш, шунингдек, уларни «Ziyo-Net» тармоғига (ҳаммаси бўлиб 2000 киши) уланди. Жисмоний имкониятлари чекланган талабаларни уйда қўшимча равишда ўқитиш учун 250 талабани «Ziyo-Net» тармоғига уланди.

- Мактаблар, лицейлар, касб-хунар коллежлари, олий ўқув юртларининг ўқитувчилари, илмий тадқиқот ташкилотларининг ходимлари ўртасида «Йилнинг энг яхши педагоги», «Йилнинг энг яхши мураббийси», «Йилнинг энг яхши илмий раҳбари» танловлари ташкил қилинди.

- Ўқув жараёнини ва педагогик технологияларни такомиллаштириш бўйича лойиҳаларни тайёрлаган энг яхши педагогларга танлов асосида педагогик грантлар бериш борасидаги чора-тадбирлар тизимини амалга ошириш давом эттирилди.

5-вазифа: «Замонавий ахборот ва коммуникация технологиялари, рақамли ва кенг тармоқли телекоммуникация алоқа воситалари ва интернет тизимини янада ривожлантириш, уларни ҳар бир оила ҳаётига жорий этиш ва кенг ўзлаштириш» бўйича амалга оширилган ишлар.

1994 йилда республикада 475 та ОАВ, улардан 384 та газета, 66 та журнал, 19 та телестудия, 3 та кабель телевидениеси, 2 та радиостудия ва битта агентлик фаолият

кўрсатаётган бўлса²⁷, давлатимиз раҳбари ўз маърузасида таъкидлаганидек, кейинги 10 йилнинг ўзида босма оммавий ахборот воситаларининг сони 1,5 баробар, электрон оммавий ахборот воситаларининг сони эса 7 баробар кўпайиб, бугунги кунда уларнинг умумий сони қарийб 1200 тага етди. Мавжуд барча телеканалларнинг қарийб 53 фоизи, радиоканалларнинг эса 85 фоизи нодавлат оммавий ахборот воситалари ҳисобланади. Оммавий ахборот воситалари Ўзбекистонда яшайдиган миллат ва элатларнинг 7 та тилида фаолият олиб боради, шунингдек, босма материаллар ва телекўрсатувлар инглиз тилида ҳам тарқатилмоқда²⁸.

- мамлакатимиздаги барча, яъни 12 мингдан ортиқ таълим муассасалари, илмий ва маданий-маърифий ташкилотлар 25 мингдан зиёд ўқув материаллари ва ресурсларни ўз ичига олган таълим порталига (масофадан туриб ўқитиш усуллари таълим тизимига жорий этиш) уланди.

- замонавий ахборот ва компьютер технологиялари, рақамли ва кенг форматли телекоммуникациялар, интернетни нафақат мактаб, лицей, коллеж ва олий ўқув юртларига, балки ҳар бир оилага жорий қилиш ҳаракатлари бугунги кунда тобора кучайиб бормоқда. Бу ишлар натижасида юртимизда 6,6 миллион киши интернетдан фойдаланмоқда, уларнинг ярмини мобиль алоқа орқали интернетдан фойдаланувчилар ташкил этади.

- Ўзбекистонда кейинги йилларда сунъий йўлдош алоқа тармоғи орқали телерадиодастурларни тарқатиш йўлга қўйилди. Бугунги кунда мамлакатимиз телекоммуникациялар тизими дунёнинг 180 та мамлакатига 28 та йўналиш бўйича тўғридан-тўғри чиқадиган халқаро каналларга эга. Юртимиздаги телерадиоканаллар томонидан тайёрланаётган кўрсатув ва эшиттиришлар Интернет глобал тармоғи орқали реал вақт режимида жаҳонга узатилмоқда.

- Дастур доирасида ҳаётнинг барча соҳаларига ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш, улардан ҳар бир ташкилот ва оилада фойдаланишни тарғиб қилиш оммавий тадбирлари ўтказилди.

- Аҳолига, шу жумладан қишлоқ жойлардаги аҳолига Интернет тармоғининг халқаро каналларига кириши босқичма-босқич кенгайтириб борилди. Аҳолининг ўқув юртлари компьютер синфлари ва Интернет тармоғидан жамоатчилик фойдаланиш пунктлари базасида ахборот технологиялари асосларига ўқитиш тизими ташкил этилди.

- Бугунги кунда юртимизда мобиль алоқанинг ривожланиш кўрсаткичи бўйича дунёда олдинги ўринда турган ўнта мамлакат қаторига киради. Ўзбекистонда мобиль алоқа хизматидан фойдаланувчиларнинг умумий сони 2000 йилга нисбатан 200 баробар ошиб 19 миллиондан ортиқ абонентни ташкил этмоқда. Агар ўн йил олдин мамлакатимиз аҳолисининг ҳар минг нафарига 4 донадан кам мобиль телефон тўғри келган бўлса, бугун бу кўрсаткич 600 донадан ошиб кетди.

6-вазифа: «Ёш авлодни жисмонан баркамол этиб тарбиялаш, болалар спорти соҳасида ҳамда ёшларни спорт билан доимий шугунланишлари борасидаги ишларни кучайтириш, янги спорт комплексларини қуриш ҳамда жиҳозлаш, уларни юқори малакали устоз ва мураббийлар билан таъминлаш» бўйича амалга оширилган ишлар.

- Мустақиллик йилларида юртимизда 1 минг 200 дан зиёд янги спорт иншоотлари барпо этилиб, уларнинг мингдан ортиғи қишлоқ жойларида қурилди. Бу эса 260 минг нафардан зиёд боланинг спортнинг кўплаб турлари билан мунтазам шугулланиш учун имконият яратди.

- Андижон шаҳрида «Универсиада – 2010» спорт ўйинлари ўтилди.

Аҳолининг интернет тармоғидан фойдаланиш имконияти кенгайиб бораётганини албатта ижобий баҳолаш лозим. 2010 йилда интернет хизматидан фойдаланувчилар сони 1,4 баробар кўпайди ва 6,6 миллион кишидан ошди.

Ислом Каримов

²⁷ ОВА: ҳуқуқий база такомиллаштирилмоқда // Халқ сўзи, 2010 йил 20 август.

²⁸ Каримов И.А. Мамлакатимизда демократик жамиятини ривожлантириш концепцияси. –Т.: Ўзбекистон, 2010. –Б.30.

- Спорт ҳаётидан ҳеч ким четда қолмаслиги керак» деган шиордан келиб чиққан ҳолда, кам таъминланган оилаларнинг 120 минг нафар қизлари учун 3 миллиард 500 миллион сўмлик спорт кийими ва жиҳозлари билан таъминланди.

12.2. “Баркамол авлод йили” Давлат дастури доирасида эришилган ютуқлар ва натижалар

- Мамлакатимизда бадиий гимнастикани ривожлантириш дастури доирасида ушбу спорт тури билан шуғилланадиган қизлар сони 2010 йилнинг ўзида 6-7 баробар, айрим вилоятларда эса 10-12 баробар ортди.

- Хитойда якунига етган ўн олтинчи ёзги Осиё ўйинларида бадиий гимнастика бўйича қизларимиз Осиё қитъаси вакиллари орасида шарафли иккинчи ўринни эгаллашди.

- 2010 йилда ўтказилган 42 та халқаро мусобақада Ўзбекистондан иштирок этган 500 нафардан зиёд ёш спортчининг учдан бир қисмини қизлар ташкил қилди.

- 2010 йил ёзида Сингапурда бўлиб ўтган биринчи ўсмирлар Олимпия ўйинларида спортчи ёшларимиз муносиб қатнашиб, 9 та медални қўлга киритди.

- шунингдек: ушбу Осиё ўйинларида 11 та олтин, 22 та кумуш, 23 та бронза медалларини қўлга киритди. Умумжамоа ҳисобида саккизинчи ўринни эгаллаб, кучли ўнликдан жой олишди.

- Айниқса, Тошкент давлат жисмоний тарбия институтининг талабаси, Каноэда эшкак эшиш бўйича икки карра жаҳон чемпиони Вадим Менков халқимизнинг ҳақиқий ифтихорига айланди. Бу истеъдодли спортчимиз 2010 йилда ўз йўналиши бўйича дунёнинг энг яхши спортчиси деб тан олинди.

- футбол бўйича Ўзбекистон ўсмирлар терма жамоаси Осиё чемпионатида фахрли 2-ўринни қўлга киритиб, Мексикада бўлиб ўтадиган жаҳон чемпионатида иштирок этиш имкониятига эга бўлишди.

- Аргентинада бўлиб ўтган ногиронлар-ампутант ўртасида футбол бўйича жаҳон чемпионатида Ўзбекистон терма жамоаси иккинчи маротаба жаҳон чемпиони унвонига сазовор бўлишди.

7-вазифа: «Ёшларни, касб-хунар коллежлари ва олий таълим муассасалари битирувчиларини, хусусан, қишлоқ жойларида тадбиркорлик фаолиятига кенг жалб этиш» бўйича амалга оширилган ишлар

- Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Таълим муассасаларининг битирувчиларини тадбиркорлик фаолиятига жалб этиш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги Фармони эълон қилинди. Битирувчиларга ўз бизнесини ташкил этиши учун имтиёзли кредитлар бериш бўйича банклар томонидан имтиёзли кредитлар бериш тизими йўлга қўйилди.

Ҳозирги кескин рақобат шароитида инновацион технологиялар ва илм-фанни янада ривожлантириш, иқтидорли ёшларни илмий фаолиятга жалб этиш, ўз ижодий ва интеллектуал салоҳиятини рўёбга чиқаришлари учун уларга зарур шарт-шароитлар яратиш муҳим аҳамиятга эга.

Ислом Каримов

- 2010 йилда ёшлар учун 520 минг янги иш ўринлари ташкил этилди. Касб-хунар коллежлари, академик лицейлар ва олий таълим муассасалари битирувчиларини ишга жойлаштиришни рағбатлантиришга йўналтирилган кичик корхоналар ходимларининг чекланган сонини белгилаш тартиби такомиллаштирилди.

- Ёшларда меҳнат кўникмаларини тарбиялаш ва тадбиркорлик ташаббускорлигини шакллантириш мақсадида тажриба тариқасида аграр йўналишдаги касб-хунар коллежлари ҳузурида ўқув-ёрдамчи хўжаликлар, саноат, қурилиш, архитектура, конструкторлик ва сервис каби корхоналар, ишлаб чиқариш цехлари, устахоналар, сервис хизмати кўрсатувчи кичик корхоналар ташкил этилди.

- Узлуксиз таълим тизимида ўқувчилар ва талаба ёшларда тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш учун мажбурий зарур энг кам кўникма ва малакаларни шакллантириш чора-тадбирлари кўрилди.

- «Келажак овози» минтақавий ёшлар ташаббуслари марказлари базасида ёш тадбиркорлар учун микрокредитлар берган ҳолда тадбиркорликни ва замонавий менежерлар тайёрлашни ривожлантириш бўйича махсус мактаблар ташкил этилди.

- Ёшларни ишга жойлаштиришга кўмаклашиш маркази фаолияти янада фаоллашди.

8-Вазифа «Ёшларнинг ижодий ва интеллектуал салоҳиятини рўёбга чиқариш учун шарт-шароитлар яратиш, фанни янада ривожлантириш ҳамда истеъдодли, иқтидорли ёшларни илмий фаолиятга фаол жалб этиш» бўйича амалга оширилган ишлар

- «Олий малакали илмий ва илмий-педагогик кадрлар тайёрлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида» Президент қарори қабул қилинди.

Натижада:

- Илмий кадрлар тайёрлашнинг аспирантура ва докторантура каби эскирган шакллари ўрнига мамлакатимиз олий ўқув юртлари ва илмий-тадқиқот муассасаларида стажор-тадқиқотчи-изланувчилар ва катта илмий-изланувчилар институти жорий этилди.

- Энг муҳими ана шу тадқиқотчиларнинг иш ҳақи 1,6 баробарга кўпайди.

- Олий таълим муассасаларида Ёш олимларнинг илмий тадқиқотларини қўллаб-қувватлаш жамғармалари янада шакллантирилди.

- Иқтидорли ёшларнинг интеллектуал савиясини ривожлантириш учун фундаментал, амалий тадқиқотлар ва инновацион ишлар лойиҳалари танлови ҳамда ёш олимларнинг илмий-техник дастурлари шакллантирилди. Ёшлар ва мамлакатни инновацион ривожлантириш, республика илмий-амалий конференцияси ўтказилди ҳамда инновацион гоялар маркази ташкил топди.

- Қашқадарё, Фарғона ва Тошкент вилоятларида иқтидорли ёшлар учун ёзги ва қишки ўқув оромгоҳлари ташкил этилди.

- 2010 йилда болалар ва ёшларнинг ижодий истеъдоди ва қобилиятини ривожлантириш бўйича 6 ёшдан 14 ёшгача бўлган болалар учун “Янги авлод” болалар ижодиёти фестивали, “Ягонасан, муқаддас Ватан!” республика танлови, “Нихол” республика муқофотига ижодкор ёшларни танлаш каби танловлар ўтказилди.

9-вазифа: «Ёш оилаларга ғамхўрликни кучайтириш ва уларнинг ҳуқуқий ва ижтимоий муҳофазасини ташкил қилишни таъминлаш, соғлом ва мустаҳкам оила қарор топтириш учун шарт-шароитлар яратиш» бўйича амалга оширилган ишлар.

- 2010 йилда оила институтини қўллаб-қувватлаш бўйича аввалги йилларда бошлаган ишларимиз давом эттирилиб, 2,5 минг ёш оилага уй-жой қуриш ва уни

жиҳозлаш каби масалаларни ҳал этиш учун тижорат банклари томонидан 107 миллиард 600 миллион сўмлик ипотека ва истеъмом кредитлари берилди.

- Вилоят, шаҳар ва туман ҳокимликлари томонидан нотурар-жой биноларини реконструкция қилиш ва уй-жой харид қилиш учун ҳомийларнинг 5 миллиард 800 миллион сўмлик маблағлари жалб этилди.

- Шунингдек, 7 минг 200 дан зиёд ёш оилага бепул қорамол берилиб, шу мақсадлар учун 5 миллиард 300 миллион сўм маблағ ажратилди.

- Республиканинг ҳар бир тумани (шаҳар)да 10 та кам таъминланган оилага тўй ва оилавий тантаналарни ўтказишда кўмаклашилди.

- Ёшлар ўртасида оилавий қадриятларни тарғиб қилиш бўйича биргаликда яшаётганига 5 йил, 10 йил ва 25 йил бўлган аҳил ва бахтли оилалар тўғрисидаги ҳикоя қилувчи «Ибратли оила» телекўрсатувлари олиб борилди.

Ҳалоллик, эзгулик ва меҳрибонлик ҳақидаги тушунчалар, катталарга ҳурмат туйғуси, аввало, оилада пайдо бўлади, инсоннинг дунёқарашини миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида айнан шу муҳитда шаклланади.

Ислом Каримов

- Ёшларни оилавий ҳаётга тайёрлаш тўғрисида “Сиз оилага масъулсиз”, “Ёш оиланинг турмуш моданияти” номли буклетлар, рисоалар, плокотлар, маҳалар ва ижтимоий роликлар тайёрланди.

10-вазифа: «Ёшларда соғлом турмуш тарзи тамойилларини мустаҳкамлаш, уларни наркомания, маънавиятсизлик, ўзга ёт маданиятлар, таҳдидлар ва ташқи таъсирлардан сақлаш» бўйича амалга оширилган ишлар.

- Ёшларда «Оммавий маданият» ниқоби остидаги хуружлар, диний экстремизм, халқаро терроризм, халқимизга ёт бўлган ғоя ва қадриятларнинг четдан «экспорт» қилинишига қарши қатъий позицияни шакллантириш бўйича ахборот ва педагогик технологияларнинг замонавий, янги шакллари жорий қилинди.

“Оммавий маданият” – маданият мавжудлигининг мураккаб, ҳамма вақт бир хил талқин қилинмайдиган ўзига хос шакли.

“Оммавий маданият”ни Ғарб маданияти билан боғлиқ ҳодиса деб тушуниш, унга ғоясизлик, сифатсизлик ва дидсизлик намунаси сифатида баҳолаш кенг тарқалган. XX асрда ва XXI аср бошларга келиб радио, кино телевидение, видно компьютер, Интернет тизимининг пайда бўлиш ва ривожини натижасида оммавий маданият ривожланишининг янги босқичига қадам кўйди. Бу босқич кўпчилик учун мақбул бўлган қарашлар ва қадриятларни шакллантириш имкониятлари кескин ҳам ижобий ҳам солбий томонга ўзгарганлиги билан фарқланади. Президентимиз Ислам Каримов “Юксак маънавият - енгилмас куч” асарида бугунги кунда “фаоллашаётган оммавий маданиятга қуйидагича изоҳ берган. “Коммунистик мафкура ва унинг ахлоқ нормаларидан воз кечилганидан сўнг жамиятда пайдо бўлган ғаявий бўшлиқдан фойдаланиб, четдан биз учун мутлоқо ёт бўлган, маънавий ва ахлоқий тубанлик иллатларини ўз ичига олган “оммавий маданият” ёпирилиб кириб келиши мумкинлигини унутмаслик керак²⁹, деган эди.

- “Оммавий маданият” остида кириб келаётган хуружлар: 1) Молиявий имкониятларга эга бўлган айрим сиёсий кучлар ғаразли ниятларини амалга оширишда мафкуравий курал сифатида «Оммавий маданият»дан фойдалонмоқда. 2) Одамларнинг, ёшларнинг онги тафаккурини, маънавий оламини издан чиқаришга қаратилган. Сохта ғоя ва мафкураларни тарғиб қилмоқда. 3) Замонавий ахборот технологияларини ишлатмоқда. 4) Ахлоқий бузуқлик ва зўровонликни тарғиб қилишга қаратилган. 5) Индивидуализм. 6) Эгоцентризм (шахснинг ўз қизиқиш доирасига боғланиб қолиши, ўз фикрини ўзгартира олмаслиги). 7) Бюрократия. 8) Манфаатпарастлик. 9) Порохўрлик. 10) Маҳаллийчилик. 11) Шухратпарастлик. 12) Лоқайдлик. 13) Бефарқлик. 14) Сотқинлик каби иллатларга қариш курашиш ҳам “Баркамол авлод йили” Давлат дастурининг бош мақсадларидан бири бўлди.

- “Оммавий маданиятнинг савияси паст, енгил-елпи намуналарига қарши ҳақиқий санъат асарларининг юксак дурдоналарини кенг тарғиб ва ташвиқ қилиш ишига эътибор қаратилди.

- «Ёшлар соғлом турмуш тарзини танламоқда» комплекс дастури ишлаб чиқилиб, ҳар бир таълим муассасасида гиёҳвандликка қариш кураш халқаро ойлиги, “Биз - гиёҳвандликка қаршимиз” ёшлар фестивали ўтказилди. “Соғлом турмуш тарзи - ёшларни уйғун камол топтириш гарови” махсус таълим-маърифат сайти ташкил этилди. “Ёшлар соғлом турмуш тарзини танламоқда» шиори остида шоу-концертлар ташкил қилинди.

- Миллий ғоя ва мафкура, мамлакатимиз тарихи мавзулари бўйича веб-ресурслари янада кенгайтирилди. Республика олий ўқув юртлари, лицейлари, коллежлари ва мактабларида «Ziyo-Net» тармоғи имкониятлари ва ахборот ресурсларидан кенг фойдаланилди.

- Давлат музейларига кириш 18 ёшгача бўлган болалар учун бепул бўлган тартиб жорий этилди.

- Қатъий эътиқод ва қарашларга эга бўлган, маънавий таҳдидларга ва четдан кўрсатилаётган таъсирларга қарши туришга қодир бўлган ёшларни тарбиялашга эътибор

²⁹ Каримов И.А. Юксак маънавият - енгилмас куч. –Тошкент, Маънавият, 2008. -Б. 117.

берилди. Ахлоқий маданиятни ва Интернетдан фойдаланиш маданиятини ошириш, паст савияли “оммавий маданият”нинг кириб келишига қарши чора-тадбирлар амалга оширилди.

11-вазифа: “Баркамол авлод йили” Давлат дастурининг мақсади, мазмуни ва аҳамияти тўғрисида оммовий ахборот-тушунтириш ишларини тизимли асосда ташкил этиш” бўйича амалга оширилган ишлар.

- Оммавий ахборот воситалари аҳолининг барча қатламлари ўртасида Ўзбекистон Президенти Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 17 ва 18 йиллигига бағишланган тантанали йиғишларидаги маърузаларида баён қилиган “Баркамол авлод йили” Давлат дастурининг мақсад, мазмуни ва аҳамияти тўғрисида кенг тушунтириш ишлари олиб борилди.

Бу эса, ўз навбатида, мамлакатимизда ҳар томонлама муносиб ёшларни Ватанимиз келажаги учун масъулият-ни ўз зиммасига олишига қодир бўлган, жисмоний ва маъновий соғлом, баркамол авлодни тарбиялаш учун зарур барча шарт-шароитларни яратиш бўйича аниқ мақсадга қаратилган кенг қўламли чора-тадбирларни амалга ошириш имконини тугдирди.

Ислом Каримов

- Чет элларда Ўзбекистон Республикаси дипломатик ваколатхоналари орқали, шу жумладан, замонавий ахборот техноло-гиялари, алоқанинг ер сунъий йўлдоши каналларидан фойдаланган ҳолда “Баркамол авлод йили” Давлат дастурининг моҳияти ва аҳамияти тўғрисида тизимли тушунтириш ишлар йўлга қўйилди.

- “Баркамол авлод йили» давлат дастурини бажариш учун барча молиявий манбалар ҳисобидан 2010 йилда қарийб 8 триллион сўм ва 165 миллион доллар маблағ йўналтирилди.

II БЎЛИМ. 2011 ЙИЛНИНГ МУҲИМ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ

1-БОБ. ТАРКИБИЙ ЎЗГАРИШЛАР ВА ЮКСАК ТЕХНОЛОГИЯЛАРГА АСОСЛАНГАН ЗАМОНАВИЙ ТАРМОҚЛАР ВА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ СОҲАЛАРИНИ ЖАДАЛ РИВОЖЛАНТИРИШ

1.1. Ишлаб чиқариш жараёнига янги, самарали технологияларни татбиқ этиш зарурати ва истиқболлари

Маълумки, маҳаллийлаштириш жараёни иқтисодийнинг жадал ва барқарор ривожланишини таъминлаш, унинг ташқи омилларга боғлиқлигини камайтириш, ишлаб чиқариш жараёнларига янги, самарали технологияларни татбиқ қилишни жадаллаштириш, маҳаллий хом ашё ва ишлаб чиқариш ресурсларидан кенг фойдаланиш, шунинг асосида замонавий рақобатдош маҳсулот ишлаб чиқаришни кўпайтириш, валюта маблағларидан тежамли ва оқилона фойдаланиш, шунингдек янги иш жойларини яратиш имконини беради. Шунингдек, маҳаллийлаштириш дастурининг амалга оширилиши куйидаги ижобий жиҳатлар билан тавсифланади:

- мавжуд ишлаб чиқариш қувватларидан самарали фойдаланиш;
- саноат турли тармоқларининг қўшилган қиймати юқори даражада бўлган маҳсулотлар экспортини кўпайтириш ва тегишли равишда, анъанавий экспорт салмоғини камайтириш;
- самарали ички ва тармоқлараро ишлаб чиқариш кооперация алоқаларини ривожлантириш;
- иқтисодийнинг реал секторида мамлакатимиз корхоналарининг кооперацияси салоҳиятидан юқори даражада фойдаланиш;
- маҳаллий хом ашёни қайта ишлашни кенгайтириш, ишлаб турган корхоналарни замонавийлаштириш ва янгиларини ташкил этиш ҳисобига иқтисодий таркибини такомиллаштириш ва ҳ.к.

Президентимиз Ислом Каримов 2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузасида “Мамлакатимизда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларни диверсификация қилиш бўйича амалга оширилаётган ишларга алоҳида эътибор қаратишни истардим. 2010 йилда саноат ишлаб чиқариш таркибида юқори қўшимча қийматга эга бўлган тайёр маҳсулотнинг улуши 50 фоиздан зиёдни ташкил этди.”³⁰ – деб таъкидлаб ўтган эди.

2009 йилда мамлакатимиздаги енгил ва озик-овқат саноатининг истеъмол товарлари ишлаб чиқаришга ихтисослашган корхоналари, шунингдек, ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастурида иштирок этаётган корхоналар учун кенг қўламли қўшимча солиқ ва божхона имтиёзлари берилди. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 27 январдаги 1048-сонли қарорига кўра бутловчи қисмлар ва

Маҳаллийлаштириш – импорт қилинадиган тайёр маҳсулот, бутловчи буюмлар ва материалларни мамлакатда ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш орқали унга бўлган ички талабни қондириш ва экспортини йўлга қўйиш.

³⁰ Ислом Каримов. “2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларга бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси”. – Т.: Ҳалқ сўзи, 2011 йил. № 16.

деталлар, тайёр маҳсулотлар, материаллар ва хом ашё турларини ишлаб чиқарувчи корхоналар 2011 йил 1 январгача:

- четдан келтириладиган технологик асбоб-ускуналар ва улар учун эҳтиёт қисмлар, шунингдек маҳаллийлаштириладиган маҳсулотлар ишлаб чиқаришда технологик жараёнда фойдаланиладиган, республикада ишлаб чиқарилмайдиган компонентлар учун божхона тўловлари (божхонада расмийлаштириш йиғимларидан ташқари);

- маҳаллийлаштириш лойиҳалари бўйича ишлаб чиқарилган маҳсулотлар бўйича фойда солиғи, ягона солиқ тўлови (солиқ солишнинг соддалаштирилган тизимини қўллайдиган субъектлар учун);

- маҳаллийлаштириладиган маҳсулотлар ишлаб чиқариш учун фойдаланиладиган асосий ишлаб чиқариш фондлари бўйича мулк солиғи тўлашдан озод қилиндилар.

2008 йилда Республика Саноат ярмаркаси ва Кооперация биржасига халқаро мақоми берилди. Иқтисодийнинг реал секторини ривожлантириш вазифаларини ҳал эта бориб Халқаро саноат ярмаркаси ва Кооперация биржаси узоқ муддатли хўжалик алоқаларини йўлга қўйиш ва кенгайтириш учун зарур қонунчилик базаси ва бозор инфратузилмасини яратиш, тармоқ ичидаги, тармоқлараро ва халқаро кооперация доирасида корхоналарга зарур хом ашё ва кредит ресурсларидан эркин фойдаланишлари имкониятини таъминлашга хизмат қилади.

Саноат ярмаркаси ва Кооперация биржаси икки босқичда:

- биринчи босқичда – тармоқ кўرғазмалари ва ярмаркалари;
- иккинчи босқичда – Халқаро тармоқлараро саноат ярмаркаси ва Кооперация биржаси ўтказилади.

2009 йил 20-27 октябрь кунлари ўтказилган Халқаро саноат ярмаркаси ва Кооперация биржасининг қуйидаги натижалари унинг юқори самара берганлигини кўрсатади:

- ярмаркада 378 та маҳаллий корхона, 46 та хорижий давлатнинг 600 та фирмаси вакиллари иштирок этди;
- жами ташриф буюрганлар сони 41 минг кишини ташкил этди;
- ярмаркада илгаридан ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар билан бирга 124 турдаги янги тайёр маҳсулот, бутловчи қисмлар ва материаллар намоёни қилинди;
- кооперация биржаси давомида 1,9 трлн. сўмлик, яъни 2008 йилга нисбатан 1,4 марта кўп ҳажмдаги шартномалар имзоланди;
- мамлакатимиз корхоналарида ишлаб чиқарилган 2,3 млрд. АҚШ долларлик маҳсулотларни экспорт қилиш бўйича хорижий фирмалар билан шартномалар тузилди ва ҳ.к.

Корхоналар ўртасидаги кооперация алоқаларини кенгайтириш ва маҳсулот ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш ўзаро чамбарчас боғланган жараёнлардир. Тармоқ ичидаги ва тармоқлараро саноат кооперациясининг кенгайтириши тайёр маҳсулот, бутловчи буюмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш учун шарт-шароит яратади.

Иқтисодийнинг реал секторини қўллаб-қувватлаш борасидаги муҳим йўналишлардан яна бири – бу саноат кооперацияси асосида тайёр маҳсулотлар, бутловчи буюмлар ва

Ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш – саноат ишлаб чиқаришининг турли босқичларида импорт шаклида харид қилиш орқали қўлланилувчи деталлар, бутловчи қисмлар, ярим тайёр маҳсулотлар ва тайёр маҳсулотларни маҳаллий хом ашё ва материаллар асосида ишлаб чиқаришга ўтказиш жараёни.

Импорт ўрнини босиш самараси – маҳаллийлаштириш жараёнини амалга ошириш орқали ишлаб чиқарилган маҳсулотлар ва кўрсатилган хизматлар натижасида тежалган импорт маҳсулотлари қиймати.

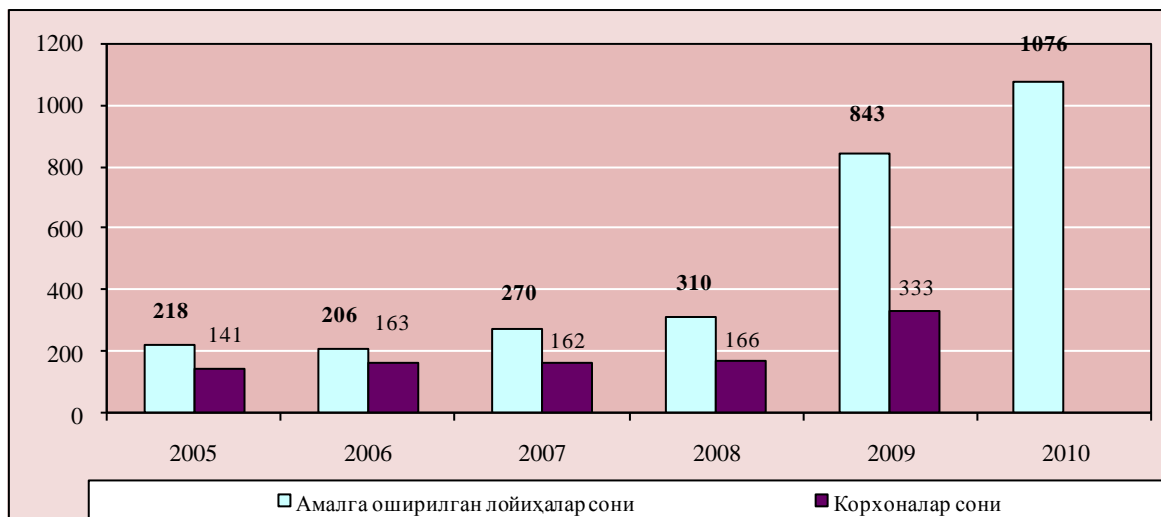
материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш жараёнидир.

Кенг қўламли ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастури доирасида 2009 йил давомида 333 та корхона негизда 843 та амалга оширилаётган лойиҳа бўйича 2854,0 млрд.

сўм ҳажмида маҳсулотлар ишлаб чиқарилган (1.1.1-расм). Нефть-газ ускуналари, кимё саноати маҳсулотлари, автомобиль саноати учун бутловчи қисмлар ва бошқа 120 дан ортиқ янги турдаги маҳсулот ишлаб чиқариш йўлга қўйилиб, 2 мингга яқин янги иш ўрни яратилди.

Маҳаллийлаштириш дастури доирасида маҳсулот турлари ишлаб чиқариш ҳажми ўтган йилга нисбатан 2,3 баробар ўсиб, импорт ўрнини босиш самараси 1,9 млрд. АҚШ долларини ташкил этди.

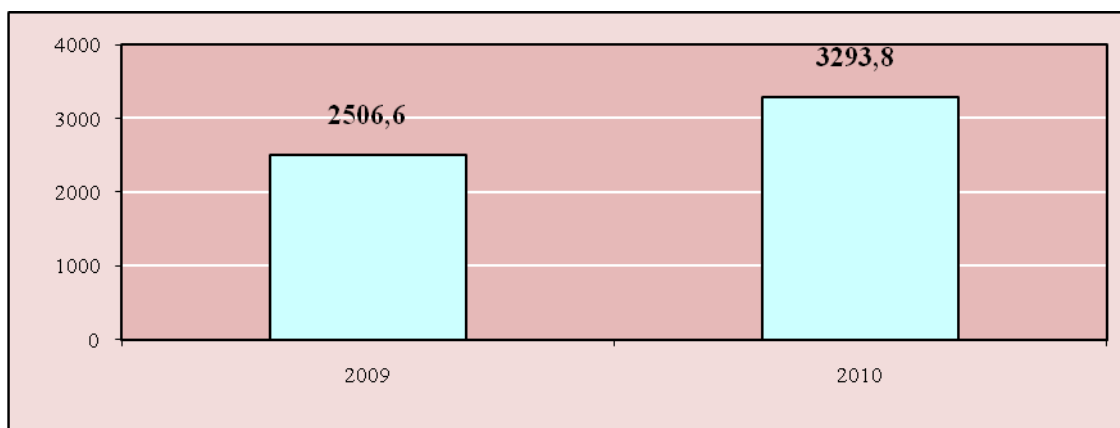
2009 йилда мамлакатимиздаги енгил ва озиқ-овқат саноатининг истеъмол товарлари ишлаб чиқаришга ихтисослашган корхоналари, шунингдек, ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастурида иштирок этаётган корхоналар учун кенг кўламли қўшимча солиқ ва божхона имтиёзлари берилди.

1.1.1-расм. Маҳаллийлаштириш бўйича амалга оширилган ва уларга иштирок этган корхоналар сони.

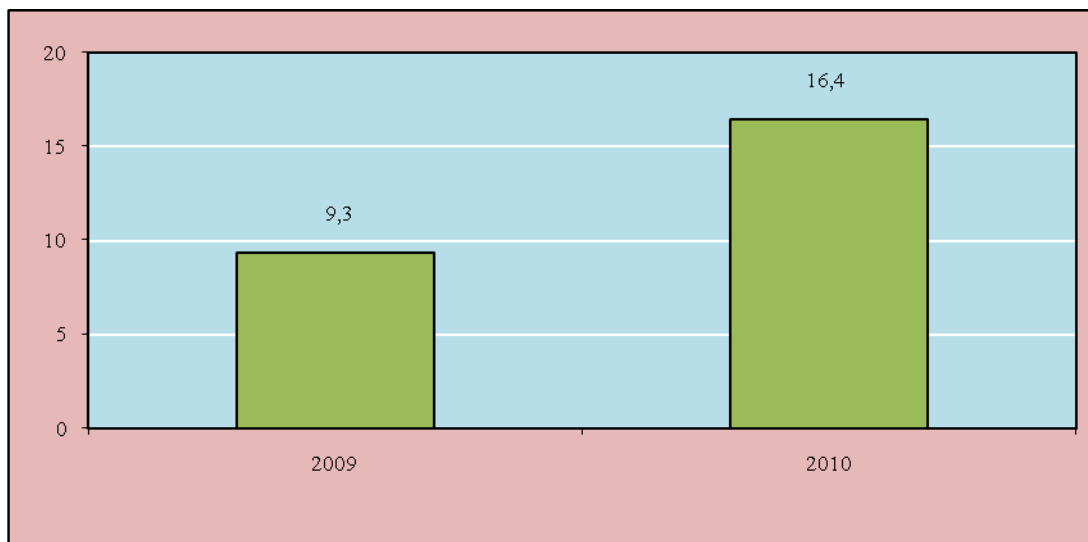
Бундан кўринадики, жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитида мамлакатимизда иқтисодиётнинг реал сектори корхоналарини қўллаб-қувватлаш чораларининг изчил амалга оширилиши барқарор ва мутаносиб ўсиш суръатларини таъминлаш учун етарли шарт-шароитларни яратди.

Корхоналар ўртасидаги кооперация алоқаларини кенгайтириш ва маҳсулот ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш ўзаро чамбарчас боғланган жараёнлардир. Тармоқ ичидаги ва тармоқлараро саноат кооперациясининг кенгайиши тайёр маҳсулот, бутловчи буюмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш учун шарт-шароит яратади.

1.1.2-расм. Маҳаллийлаштирилган маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳажми (млрд. сўм).

Мамлакатимиз саноат корхоналари томонидан ўтган йили 160 дан ортиқ турдаги янги товар ва маҳсулотлар, жумладан, мутлақо янги технологик платформа негизда “Спарк” енгил автомобиллини ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Бундан ташқари, катта ҳажмдаги юк ташийдиган “МАН” автомобилларини, энергия тежайдиган лампалар, “ЭлЖи” русумидаги холодильникларни йиғиш, калий ўғитлари ва бошқа муҳим маҳсулотларни ишлаб чиқариш бошлаб юборилди.

1.1.3-расм. Маҳаллийлаштирилган маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳажмининг жами саноат ишлаб чиқаришидаги улуши.

Ички тармоқ ва тармоқлараро саноат кооперациясини янада ривожлантиришнинг асосий йўналишлари:

- саноат корхоналарининг ички тармоқ ва тармоқлараро кооперацияси доирасида узоқ муддатли хўжалик алоқаларини шакллантириш ҳамда кенгайтириш учун зарур қонунчилик базасини ва бозор инфратузилмасини яратиш;
- ускуналар, бутловчи буюмлар, хом ашё ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштиришни амалга ошираётган корхоналарнинг зарур хом ашё ва кредит захираларидан эркин фойдаланишини таъминлаш;
- маҳаллий хом ашё негизда тайёр маҳсулот, бутловчи буюмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш борасида ҳар йили қабул қилинадиган Дастурларнинг саноат кооперациясини ривожлантиришдаги роли ва аҳамиятини ошириш, шунингдек дастурларга киритилган маҳаллийлаштириш лойиҳаларининг ўз вақтида бажарилиши учун ижрочиларнинг жавобгарлигини кучайтириш;
- янги технологияларни ишлаб чиқиш ҳамда уларни йирик ва кичик корхоналарда жорий этиш имконини берадиган инновация лойиҳаларини қўллаб-қувватлаш ва амалга ошириш учун венчур жамғармаларини, шунингдек инфратузилма объектларини ташкил этиш.

1.1.1-жадвал

Тармоқлараро ва минтақавий саноат ярмаркалари

Вилоятлар	2010 йил тузилган шартномалар ҳажми (млн.сум)
Фарғона	974
Қашқадарё	2233,6
Навоий	445
Самарқанд	2613,7

Қарақалпоғистон	414,8
Тошкент шаҳри	3354
Бухоро	2952
Жиззах	2348,4
Хоразм	2700
Сирдарё	1501,4
Сурхондарё	4675
Тошкент вилояти	8203,8
Жами	34415,7

1.1.2-жадвал

Халқаро саноат ярмаркаси ва Кооперация биржасининг 2010 йил якунлари

Вилоятлар	2009 йил (млн.сум)	2010 йил (млн.сум)
Қарақалпоғистон	1958,0	1749,3
Андижон	7450,4	12753,3
Бухоро	3649,7	7005,3
Жиззах	3886,5	6042,0
Қашқадарё	2102,5	2508,5
Навоий	2060,5	2488,5
Наманган	2099,3	5759,4
Самарқанд	5151,9	4056,8
Сурхондарё	1105,5	1574,4
Сирдарё	2427,4	537,6
Тошкент вилояти	19417,6	30230,6
Фарғона	3195,7	8486,0
Хоразм	2307,5	3177,0
Тошкент шаҳри	89103,1	139292,4
Жами	145 915	225 661

2-БОБ. ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИ МОДЕРНИЗАЦИЯ ҚИЛИШ, ТЕХНИК ВА ТЕХНОЛОГИК ҚАЙТА ЖИҲОЗЛАШ, ИҚТИСОДИЁТНИНГ ЕТАКЧИ ТАРМОҚЛАРИНИ ЖАДАЛ ЯНГИЛАШ

2.1. Мамлакатни модернизациялаш борасида амалга оширилиши режалаштирилаётган ишлар

Ўзбекистон иқтисодиётини либераллаштириш ва модернизациялаш, ишлаб чиқариш самарадорлигини янада ошириш, иқтисодиёт тармоқларини техник ва технологик жиҳатдан қайта жиҳозлаш ҳамда иқтисодиётнинг етакчи тармоқларини жадал янгилаш масалаларига эътибор ҳозирги кунда, айниқса, жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг салбий оқибатларидан сақланиш даврида долзарб масалага айланиб бормоқда. Бу борада амалга оширилаётган ишлар асосан қуйидаги меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар негизида бажарилмоқда:

❖ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 1 июндаги “2007-2011 йиллардаги даврда қурилиш материаллари саноати корхоналарини модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш дастури тўғрисида”ги Қарори;

❖ 2009-2012 йилларга мўлжалланган Инкирозга қарши чоралар дастури;

❖ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 12 мартдаги “2009-2014 йилларда ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техникавий технологик қайта жиҳозлаш бўйича энг муҳим лойиҳаларни амалга ошириш чора-тадбирлари дастури тўғрисида”ги Қарори;

❖ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2011-2015 йилларда Ўзбекистон Республикаси саноатини ривожлантиришнинг устувор йўналишлари тўғрисида”ги Қарори.

Мамлакатда иқтисодий ўсишга, аҳоли турмуш даражасини яхшилашга ҳамда иқтисодиётнинг барча тармоқларида рақобатдошлик кўрсаткичини оширишга эришиш, биринчи навбатда ишлаб чиқариш соҳасини модернизациялаш, техник ва технологик қайта жиҳозлашга боғлиқ. Айнан шу борада, Президентимиз Ислон Каримов “Ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш, иқтисодиётнинг етакчи тармоқларини жадал янгилаш биз учун энг муҳим устувор вазифа сифатида изчил давом эттирилади.” деган фикрни таъкидлаб ўтди.

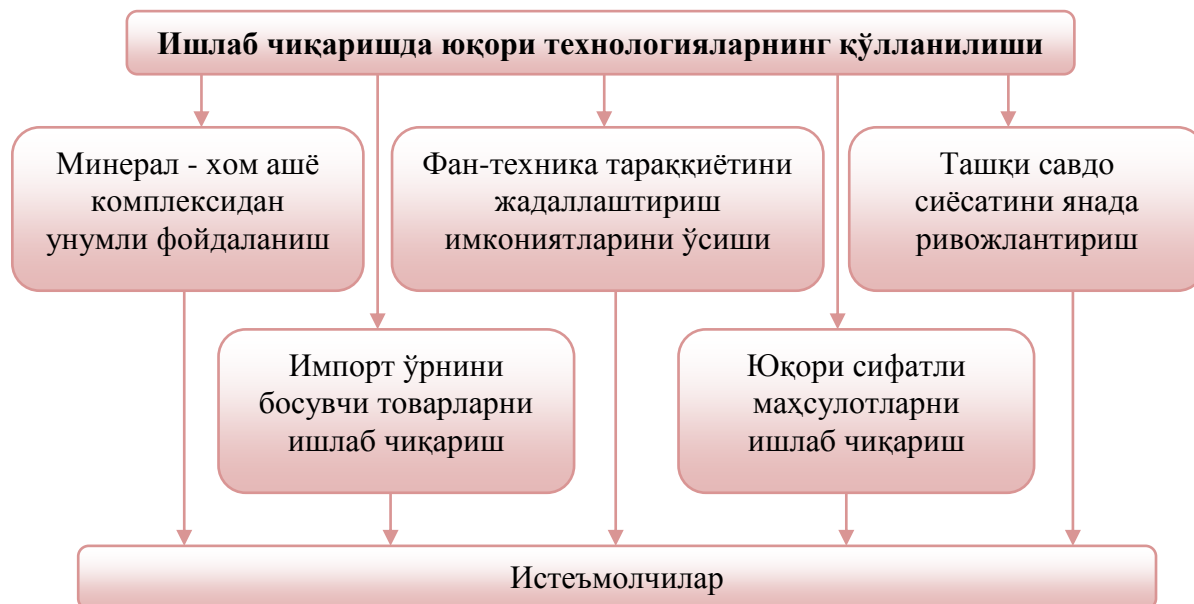
Ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан қайта жиҳозлаш ўз-ўзидан мамлакатда товарлар ишлаб чиқариш жараёнида фойдаланиладиган барча турдаги иқтисодий ресурсларни оқилона ишлатишда асос бўлади.

2.1.1-расм. Ишлаб чиқаришни модернизациялаш, техник ва технологик қайта жиҳозлашнинг ресурсларни тежашдаги таъсири

Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози мамлакатлар иқтисодиётига ўз таъсирини кўрсатишда давом этаётган бир вақтда фан ва технологияни жадал ривожлантириш ва унинг ютуқларидан самарали фойдаланишга талаб тобора ошиб бормоқда.

Мамлакатимиз замонавий техника ва технологиялардан фойдаланган ҳолда ишлаб чиқарилган товарлар ва хизматлар орқали нафақат ички бозорда, балки рақобат кураши кучайиб бораётган жаҳон бозорларида ўз ўрнини топиши учун ягона йўл бўлиб қолди. Ишлаб чиқаришни замон талабларига жавоб беришидан корхона ва фирмалар билан бир қаторда истеъмолчилар ҳам наф кўради. Бу ҳолни қуйидаги схемада кўриш мумкин.

2.1.2-расм. Юқори технологиялардан фойдаланишнинг ишлаб чиқарувчи ва истеъмолчиларга бўлган таъсири.

Бизга маълумки, ҳар қандай мамлакат миллий бойлигининг ортиши, иқтисодий ўсиши, фақат унинг табиий ресурслари ҳисобига эмас, балки ишлаб чиқаришда фойдаланилаётган техника-технологиясининг ривожланганлик даражасига ҳам боғлиқ. Бу боғлиқликни буюк математик П.Пильцер қуйидаги формула орқали изоҳлаган:

$$W = P \times T^n$$

Бу ерда, W – мамлакатнинг бойлиги, P – табиий ресурслар, T – технология, n – техника тараққиётининг технологияга таъсири даражаси.

2010 йилда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш йўлида белгиланган асосий вазифалар ҳисобланмиш, ислохотларни давом эттириш, чуқурлаштириш, мамлакатимизни янгилаш ва модернизация қилиш, 2009 – 2012 йилларга мўлжалланган Инқирозга қарши чоралар дастурини сўзсиз бажариш, макроиқтисодий мувозанатни таъминлаш ҳамда иқтисодиётнинг асосий етакчи соҳаларини модернизация қилиш, техник ва технологик янгилаш, транспорт ва инфратузилма коммуникацияларини ривожлантиришга қаратилган стратегик аҳамиятга молик лойиҳаларни амалга ошириш учун фаол инвестиция сиёсатини олиб бориш каби долзарб масалалар жорий йил учун ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Инқирозга қарши чоралар дастурига биноан мамлакат иқтисодиётига инвестициялар жалб этиш, биринчи навбатда ички манбаларни йўналтириш асосида иқтисодиётнинг муҳим тармоқларини жадал модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш, иккинчидан, транспорт коммуникацияларини янада ривожлантириш, учинчидан эса, ижтимоий инфратузилма объектларини барпо этиш кўзда тутилган эди.

Барча қабул қилинаётган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ҳамда ишлаб чиқаришни модернизациялашга қаратилган дастурлар аввало аҳоли истеъмолини тўла-тўқис ва сифатли товарлар билан таъминлашга қаратилган бўлади. Хусусан, Президентимизнинг 2009 йил 26 январдаги ПҚ-1047 сонли “Озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқаришни кенгайтириш ва ички бозорни тўлдириш юзасидан қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори ҳам шу мақсадга қаратилган. Ушбу қарорда асосан қуйидагиларга кўпроқ эътибор қаратилган:

- Ихтисослаштирилган “Меvasабзавоттайёрловсавдо” компанияларини ягона солиқ тўлови тўлашдан озод этиш
- Асосий фаолият тури гўшт ва сутни қайта ишлашга ихтисослашаётган микрофирмалар ҳамда кичик корхоналарнинг ягона солиқ тўлови ставкасини 50 %га камайтириш
- Гўшт ва сут етиштириш ҳамда уларни қайта ишлашда фойдаланиладиган, республикада ишлаб чиқарилмайдиган, четдан олиб келинадиган технология ускуналари, уларнинг эҳтиёт қисмлари, ёрдамчи материаллар, таркибий қисм ва компонентларни боғжона тўловлари тўлашдан озод қилиш

Президентимиз Ислам Каримовнинг 2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларга бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузасида қайд этилган муҳим устувор вазифалардан бири ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш, иқтисодиётнинг етакчи тармоқларини жадал янгилаш деб топилди. Маърузага кўра, 2011 йилда иқтисодиётга жалб этиладиган барча инвестицияларнинг 36,4 фоиздан ортигини саноатни модернизация қилиш ва технологик янгилаш дастурларини амалга оширишга йўналтириш кўзда тутилаётгани ҳамда замонавий асбоб-ускуналар харид қилиш харажатлари умумий капитал қўйилмалар ҳажмининг камида 46 фоизини ташкил этаётганини қайд этилди.

2.1.3-расм.

Расмдаги лойиҳаларнинг амалга оширилиши иқтисодиёт тармоқларини ҳар томонлама модернизациялаш ҳамда техник ва технологик қуроллантиришга асос бўлади.

Шу жумладан, 2011 йилда 35 тадан ортиқ йирик ишлаб чиқариш корхонасини қурилишини яқунлаш ва фойдаланишга топшириш вазифаси ҳам ушбу маърузада келтирилган. Бу корхоналарга мисол тарзида “Дженерал моторс” компанияси билан ҳамкорликда йилига 225 минг дона автомобиль кучланиш агрегатларини ишлаб чиқарадиган корхона, “Индорама” компанияси билан ҳамкорликда эса, яқуний ишлаб чиқариш шаклига эга бўлган тўқимачилик комплекси, умумий қуввати 30 минг тонна калава ишлаб чиқаришдан иборат бўлган яна бир қатор тўқимачилик комплексларини келтириш мумкин.

Тошкент шаҳрида кўп ўринли “Мерседес-Бенс” йўловчи автобусларини ишлаб чиқаришни ўзлаштириш, Муборак газни қайта ишлаш заводи ва “Шўртан нефт-газ” унитар корхонасида 400 минг тонна суюлтирилган газ ва газ конденсати ишлаб чиқарадиган қурилмаларни ўрнатиш, Олмалиқ ва Навоий комбинатларининг корхона ва ишлаб чиқариш қувватларини техник қайта жиҳозлаш, Бекобод металлургия комбинатини модернизация қилиш ва бошқа шу каби муҳим лойиҳаларни амалга ошириш ҳам маърузада кўрсатиб ўтилди.

Булардан ташқари, мамлакат иқтисодиётини модернизациялаш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш, етакчи тармоқларни жадал янгилашга қаратилган бир қатор лойиҳалар амалга оширилиши кўзда тутилмоқда. Шу мақсадда тармоқ дастурларига қаратилган кўмаклашувчи дастурлар ҳам ишлаб чиқилиб, ушбу дастурлар ҳам ўз ичига бир қанча лойиҳаларни олади.

Ишлаб чиқаришни модернизациялаш, техник ва технологик қайта жиҳозлашга кўмаклашувчи Давлат дастурлари

Умумий фойдаланишдаги автомобиль йўллари ва хўжаликлараро йўлларни қурилиши, таъмирланиши ва қайта жиҳозланиши

- Темпир йўллари қурилиши ва электрлаштирилиши

Электр станцияларни модернизациялаш, юқори вольтли электр узатиш линияларини қуриш ва таъмирлаш

- Газ узатиш тизими ва газ тақсимлаш линияларини қуриш ва капитал таъмирлаш

Хом ашё компонентларини ишлаб чиқариш мақсадида йирик саноат корхоналари қурилишини молиялаштириш

- Маҳаллий бутловчи қисмлар ишлаб чиқаришни ривожланишини рағбатлантириш

Янги технологиялар ривожлантирилишига кўмаклашиш ва илм-фан ва саноат ўртасида ўзаро алоқаларни таъминлаш

- Логистика марказларини ривожлантириш

Ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш муассасаларининг замон талаблари даражасида фаолият юритиши мақсадида 2011 йилнинг охирига қадар, идоравий мансублигидан қатъий назар, барча йирик корхона ва ишлаб чиқариш қувватларида жаҳон тажрибасида синовдан ўтган замонавий технологиялар билан алмаштирилиши лозим бўлган ускуна ва технологияларнинг рўйхатини аниқлаш мақсадида техник аудитдан ўтказилиш дастурлари бажарилиши Вазирлар Маҳкамаси назоратига топширилди.

Модернизациялаш – объектни янгилаш, яхшилаш, такомиллаштириш, уни янги талаблар ва меъёрларга, техник шартларга, сифат кўрсаткичларига мувофиқлаштириш.

Ишлаб чиқаришни модернизациялаш – ишлаб чиқаришни замонавий технологиялар билан жиҳозлаш, уни маънавий жиҳатдан янгилаш, таркибий жиҳатдан техник ва технологик қайта тузиш каби чора-тадбирларни ўз ичига олувчи жараён.

Маърузада алоҳида эътибор берилган яна бир жиҳат, бу модернизация сўзининг нотўғри тушуниб келинаётгани бўлди. Президентимиз Ислон Каримов “Минг афсуски, биз модернизация деганда, кўпинча саноат тармоқларини модернизация қилишни тушунишга ўрганиб қолганмиз.” деб қайд этди.

Модернизация сўзининг туб маъносидан келиб чиққан ҳолда, нафақат саноат, балки иқтисодиётнинг барча тармоқларини янгилаш, яхшилаш, такомиллаштириш, объектларни янги талаблар ва меъёрларга, техник шартларга, сифат белгиларига мос келтириш лозим. Аммо мамлакатни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш масалалари кўпроқ саноат тармоғига қаратилиб қолди. Маърузага биноан, саноат билан бир қаторда иқтисодиётнинг қишлоқ хўжалиги каби етакчи соҳани ҳам модернизация қилиш, унинг таркибига кирадиган деярли барча тармоқ ва ишлаб чиқариш соҳаларининг бутун комплексида техник ва технологик янгилаш ишларини амалга оширишга катта эҳтиёж сезилаётганлиги таъкидлаб ўтилди.

Куйидаги лойиҳалар вилоятлар кесимида тармоқ Дастурлари доирасида амалга оширилаётган йирик инвестицион лойиҳалар ҳисобланади:

❖ Қорақалпоғистон Республикаси ва Хоразм вилоятида – нефть ва газ саноатини модернизациялаш дастури доирасида амалга оширилаётган лойиҳалар

❖ Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятларида – Хандиза конида полиметалл рудасини казиб олиш ва қайта ишлаш мажмуаси (ОТМК)

❖ Қашқадарё вилояти Шўртан ГКҚда тозаланган метандан синтетик ёқилғи ишлаб чиқариш ва Талимаржон ГЭСини кенгайтириш учун қуввати 450 МВт бўлган иккита газ-буғ ускунасини ўрнатиш

❖ Навоий вилоятида аммиак ва корбамид ишлаб чиқарадиган қурилиш

❖ “Навоий” эркин индустриал зонасида амалга оширилаётган лойиҳалар ва бошқалар

❖ Навоий ва Самарқанд вилоятларида – Зармитон олтинкон зонасида казиб олиш ва қайта ишлаш мажмуаси (НКМК)

❖ Андижон, Наманган ва Фарғона вилоятларида – енгил саноати ва чарм пойабзал саноатини модернизациялаш дастурлари доирасида амалга оширилаётган лойиҳалар

❖ Тошкент вилоятида – Джи Эм Пауэртрейн автомобиль двигателларини ишлаб чиқариш заводи (Ўзавтосаноат) ва бошқалар.

Мамлакатимиз иқтисодиётининг саноат тармоғини модернизациялаш йўлида кўпгина ишлар амалга оширилмоқда. Шулар қаторига, Президентимизнинг “2011-2015 йилларда Ўзбекистон Республикаси саноатини ривожлантиришнинг устувор йўналишлари тўғрисида”ги 2010 йил 21 декабрдаги ПҚ-1442-сонли қарори ҳам ушбу соҳани янада ривожлантиришга асос бўлади.

Қарорга мувофиқ, жами қиймати 47,5 млрд. АҚШ долларига тенг 519 та лойиҳа, шу жумладан, 2011 йилнинг ўзида 5,58 млрд. АҚШ долларлик 334 та лойиҳа бажарилиши режалаштирилган.

➔ **Жами 30,1 млрд.долл. қийматдаги 260** лойиҳа бўйича молниялаштириш манбалари аниқланган ва келишилган,

➔ **Жами 6,4 млрд.долл. қийматдаги 100** лойиҳа тайёрлов жараёнида (чет эл инвестори, молниялаштириш шартлари ва манбаларини аниқлаш);

➔ **Жами 11,0 млрд.долл. миқдордаги 159** истиқболли лойиҳалар бўйича дастлабки ишлар олиб борилмоқда.

Қишлоқ хўжалигини модернизация қилиш борасида, аввало, ерларнинг унумдорлигини оширишга алоҳида эътибор бериш муҳимлиги, бу соҳадаги қилинаётган ишларнинг кенгайиб

бораётганлигига қарамасдан, суғориладиган объектларнинг мавжуд мелиоратив ҳолати атрофлича муаммоларни келтириб чиқариши мумкинлиги эътироф этилди.

Маълумотларга кўра, ҳозирги кунда мамлакатда жами суғориладиган ерларнинг деярли 49 фоизи турли даражада шўрланган бўлиб, бунинг қарийб 18 фоизи кучли ва ўрта даражада шўрланган ерлардир. Суғориладиган ерларнинг 23 фоизидан ортиқроқ қисми бонитети паст ерлар тоифасига мансуб. Мелиоратив ҳолати қониқарсиз ерларнинг катта қисми Қорақалпоғистон Республикаси, Хоразм, Бухоро, Жиззах ва Фарғона вилоятларига тўғри келиши маълум бўлди.

Маърузада мелиоратив ҳолати қониқарсиз даражага келган ерларни яхшилаш ва унумдорлигини оширишга қаратилаётган инвестициялар ҳажмини келгуси даврларда тобора кўпайтириб бориш даркорлиги айтиб ўтилган. Айти пайтда суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш орқали қишлоқ хўжалиги соҳаларида самарадорликни ошириш, замонавий техника ва технологияларни жорий қилиш борасидаги ишларни тартига солиш лозим.

Қишлоқ хўжалиги соҳаларида амалга оширилаётган ишлар талайгина бўлишига қарамасдан, чорвачилик, ғаллачилик, картошкачилик каби соҳаларида замонавий суғориш тизимлари ва энергияни тежайдиган технологиялардан фойдаланиш ҳамда бу борадаги ривожланган мамлакатлар тажрибаларини мамлакатда тадбиқ этиш султ даражада бажарилмоқда.

Чорвачилик соҳасида эришилаётган натижалар борасида қуйидаги маълумотлар келтириб ўтилди, яъни султ соғиб олиш бўйича Дания ва Жанубий Кореяда ўртача 8-9,5 минг килограмми, Венгрия, Германия, Голландия мамлакатларида эса, 6-7 минг килограмми ташкил этса, бизнинг республикада бу кўрсаткич 1,7 минг килограммдан ошмаётганлиги таъкидлаб ўтилди.

Бу ҳол фақатгина иқлим шароитига эмас, балки шу соҳада фойдаланиб келинаётган техника ва технологиялар даражасига ҳам боғлиқ. Шунинг учун, Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигига замонавий агротехнологияларни ўрганиш ва амалда қўллаш масалалари билан чуқур шуғулланиши, селекция ишларини тобора такомиллаштириш ва қишлоқ хўжалигида унумдорлик кўрсаткичларини ошириш бўйича чора-тадбирлар комплексини ишлаб чиқиш вазифаси юклатилди.

Қишлоқ хўжалигида фойдаланиб келинаётган чопиқ тракторларининг 55 фоизидан кўпроғи ва ер ҳайдайдиган тракторларнинг қарийб 46 фоизидан 15 йилдан ортиқ вақт мобайнида фойдаланиб келинаётгани, уларнинг қуввати, иш унуми ва ёқилғи истеъмол қилиш бўйича замонавий талабларга жавоб бермаслиги аниқ бўлади.

Шунга ўхшаш қишлоқ хўжалигига тегишли долзарб масалаларни ҳал этиш мақсадида маърузада қишлоқ хўжалигини модернизация қилиш, маҳсулотни ишлаб чиқариш, уни қайта ишлаш соҳаларини техник ва технологик жиҳатдан янгилаш ҳамда ер унумдорлигини ошириш бўйича махсус дастур тайёрлаш лозимлиги ҳам кўрсатиб ўтилди.

Қишлоқ хўжалигида техник ва технологик куруллантириш ишларини бажаришда ривожланган мамлакатлар тажрибасидан чуқур фойдаланиш ҳамда улар билан яқиндан ҳамкорлик қилиш лозим. Бу борада, Президентимиз Германиянинг “Клаас” компанияси билан замонавий, иш унуми юқори бўлган тракторлар, ғалла ўриш комбайнлари ҳамда бошқа қишлоқ хўжалиги техникасини ишлаб чиқариш бўйича ҳамкорликни янада кенгайтиришга эътибор қаратилишини айтиб ўтди.

3-БОБ. ЧЕТ ЭЛ ИНВЕСТИЦИЯЛАРИНИ КЕНГ ЖАЛБ ҚИЛИШ, ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИТОРЛАР УЧУН ЯНАДА ҚУЛАЙ ШАРОИТЛАР ЯРАТИШ

3.1. Иқтисодиётда таркибий ўзгаришларни амалга оширишда хорижий инвестицияларнинг ўрни

Мамлакатимиз иқтисодиётини юксалтириш, замонавий техника ва технологиялар билан жиҳозланган янги корхоналарни барпо этиш ва реконструкция қилиш учун хорижий инвестицияларни жалб қилиш нечоғлик катта ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Бу авваламбор, аҳоли бандлиги, унинг иш ҳақи ва даромадларини ошириш каби энг муҳим ижтимоий муаммоларни ечиш имкониятини беради. Шу боисдан ҳам мамлакатимизга хорижий инвестициялар жалб этаётган корхоналарни иқтисодий рағбатлантириш ва зарурий шароитларни яратиб бериш ўта муҳим масалалардан бири ҳисобланади.

Хорижий инвестицияларни жалб этмай, айниқса, етакчи тармоқларда чет эл инвестициялари иштирокини кенгайтирмай туриб, иқтисодиётда таркибий ўзгаришларни амалга ошириш ва модернизациялаш,

корхоналарни замонавий техника билан қайта жиҳозлаш ҳамда рақобатдош маҳсулот ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш мумкин эмас. Мамлакат иқтисодиётига хорижий инвестицияларни жалб этилиши унинг иқтисодий имкониятларининг кенгайишини тезлаштириб, барча соҳаларда ички имкониятлар ва резервларни ишга солиш, янги техника ва технологияни, экспортбоп товарларни ўзлаштиришга, уларни ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш орқали давлатимиз иқтисодий қудратини таъминлашда муҳим аҳамият касб этади.

Ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлган яна бир муҳим устувор йўналиши – чет эл инвестицияларини кенг жалб қилиш, хорижий инвесторлар учун янада қулай шароитлар яратишга улкан эътибор қаратаётганимизни алоҳида қайд этмоқчиман.

Ислом Каримов

Миллий иқтисодиётни ривожлантиришда хорижий инвестицияларнинг аҳамияти ниҳоятда катта бўлиб, у қуйидагилар билан изоҳланади:

- биринчидан, хорижий инвестициялар ишлаб чиқаришга замонавий техника ва технологияларни жорий этиб, экспортга мўлжалланган маҳсулотларни ишлаб чиқаришни ривожлантиради;

- иккинчидан, импорт ўрнини босувчи товар ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш ва бунинг учун хорижий инвестицияларни иқтисодиётнинг устувор соҳаларига йўналтириш ва пировардида аҳолининг меъёрдаги турмуш даражасини таъминлаш имконини яратади;

- учинчидан, кичик бизнесни ривожлантириш ва қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини кенгайтириш орқали ўсиб бораётган аҳолини иш жойлари билан таъминлайди;

- тўртинчидан, корхоналарнинг эскирган ишлаб чиқариш қувватларини, моддий-техник базасини янгилайди ва техник қайта куроллантиради.

Мамлакатимизда 2010 йилда 2009 йилга нисбатан 13,6 фоизга кўп, яъни 9 миллиард 700 миллион АҚШ долларига тенг миқдордаги инвестициялар ўзлаштирилди, бу ялпи ички маҳсулотнинг қарийб 25 фоизини ташкил этади.

Ушбу инвестицияларнинг салкам 72 фоизи ишлаб чиқариш корхоналарини барпо этишга, жумладан, 38 фоизга яқини асбоб-ускуна ва илғор технологиялар сотиб олишга йўналтирилди. Шу борадаги умумий қўйилмалар ҳажмида хорижий инвестициялар ва кредитлар улуши 28,8 фоизни, тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар миқдори эса 2 миллиард 400 миллион АҚШ долларидан зиёдни ташкил етди.

Мустақиллик йилларида Республикаимизга 33,6 млрд. АҚШ долларидан зиёд хорижий инвестициялар жалб этилган.

Ўзбекистонда инвесторлар учун, айтиш мумкинки, кўп жиҳатдан бекиёс, ўта қулай инвестицион муҳит, имтиёз ва преференциялар тизими яратилган, деб айтишга барча асосларимиз бор. Иқтисодиётимизга жалб қилинаётган хорижий инвестициялар ҳажми йилдан йилга ортиб бораётгани ҳам бунинг ёрқин далилидир.

Иқтисодиётда таркибий ўзгаришларни янада чуқурлаштириш, корхоналарнинг инвестиция фаолиятини жадаллаштириш, ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан қайта қуроллантириш дастурларини амалга оширишда хорижий инвестициялар, аввало, тўғридан-тўғри инвестицияларнинг ўрни бекиёсдир. Бунда илғор технологияларни тадбиқ этиш, янги иш ўринлари яратиш ва шу асосда мамлакат иқтисодиётининг барқарор ва бир маромда ривожланишини таъминлаш имконияти яратилади. Ривожланган давлатлар тажрибаси шуни кўрсатадики, чет эл инвестицияси жалб қилиниши мазкур давлатларнинг юксак даражада тараққий этишида ҳал қилувчи омиллардан бири бўлган. Қуйида берилган жадвалда мамлакатимизга жалб қилинган хорижий инвестициялар, шунингдек тўғридан-тўғри киритилган инвестицияларни йиллар бўйича ўзгариш динамикаси келтирилган.(3.1.1-жадвал)

3.1.1-жадвал

Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётига жалб қилинган ва тўғридан-тўғри киритилган хорижий инвестициялар ҳажмининг йиллар бўйича ўзгариш динамикаси

Йиллар	Хорижий инвестициялар (млн. АҚШ доллари)	Тўғридан-тўғри киритилган хорижий инвестициялар (млн. АҚШ доллари)
2001	823.9	96.5
2002	516.5	80.1
2003	602.1	166.7
2004	754.6	333.8
2005	746.6	545.5
2006	895.7	683.8
2007	1009,3	768,4
2008	1700	1258
2009	2856	2264
2010	3635,2	3107,9

Жадвалдан кўришиб тартибдики, 2010 йилда хорижий инвестициялар ҳажми 3,6 млрд.АҚШ доллардан кўпроқни ташкил этган. Бу кўрсаткич 2009 йилдагидан қарийб 800 млн.АҚШ долларга кўп эканини кузатиш мумкин.

Халқаро молия институтлари ва хорижий компаниялар билан тузилган шартнома ва битимлар асосида 2011 йилда иқтисодиётимизнинг реал секторига 3 миллиард АҚШ долларидан ортиқ инвестиция киритиш кўзда тутилмоқда. Шунинг таъкидлаш керакки, бу маблағнинг 2 миллиард 200 миллион АҚШ долларидан ортиғи ёки 73 фоиздан зиёдини тўғридан-тўғри чет эл инвестициялари ташкил этади.

3.1.2-жадвал

2011 йил давомида жалб қилиниши режалаштирилаётган хорижий инвестиция ва кредитлар, (млн. АҚШ долл.)

Кўрсаткичлар	2011 йил
Жалб қилиниши кўзда тутилган хорижий инвестициялар умумий миқдори:	3723,8
Давлат инвестиция дастури доирасида	3233,8
Худудий инвестиция дастурлари доирасида	490,0

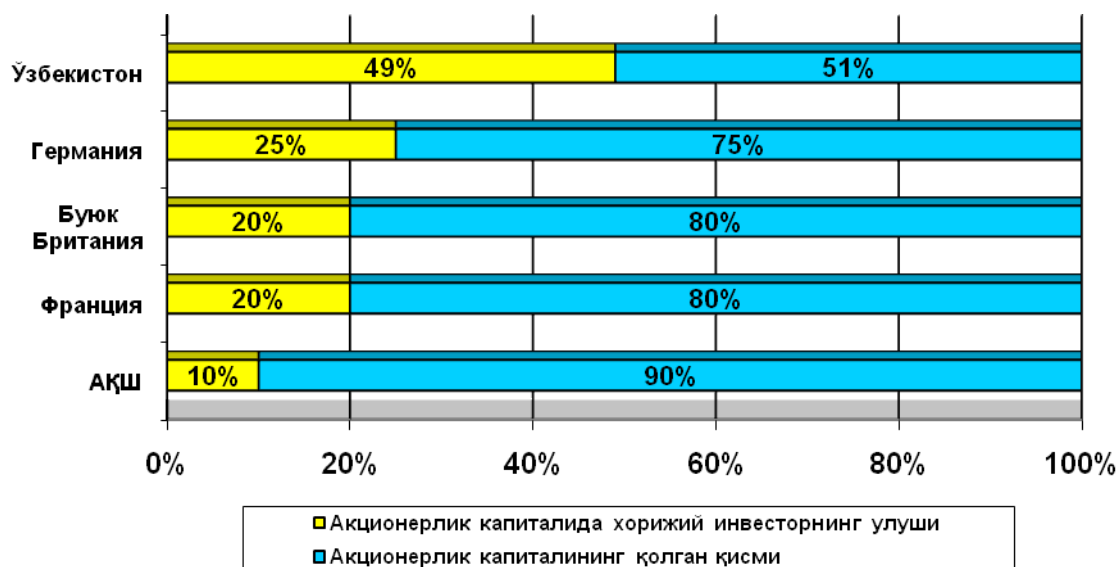
Тўғридан-тўғри чет эл инвестициялари ҳисобидан иқтисодиётимизнинг кўплаб тармоқларида 70 тадан ортиқ инвестиция лойиҳасини амалга ошириш мўлжалланмоқда.

Тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар - ўзга мамлакат резидентлари томонидан бошқа мамлакат реал активларига маблағ киритиш, уни тасарруф этиш ва улар ишлатилиши устидан назорат ўрнатиш. Иқтисодий ҳамкорлик ва ривожлантириши ташкилоти тавсифига кўра акцияларни камида 10 фоизга эгалик қилиш.

Бу газни қайта ишлайдиган замонавий завод қуришни ўз таркибига олган Қандим гуруҳи конларини, шунингдек, Хаузак ва Шоди конларини ўзлаштириш, истиқболли углеводород хомашё конларида геология-қидирув ишларини олиб бориш бўйича йирик лойиҳалардир.

Айни вақтда, Навоий вилоятида аммиак ва карбамид ишлаб чиқариш комплекси барпо этиш, Қорақалпоғистон Республикасида цемент заводи қуриш, Тошкент вилоятида турли мато ва тикувчилик маҳсулотлари, тайёр дори препаратлари ишлаб чиқаришни ташкил этиш бўйича лойиҳалар ҳам шулар қаторига киради. Булар – тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ҳисобидан барпо этиладиган истиқболли объектларнинг бир қисми ташкил этади холос.

Халқаро статистикада инвестицияларни тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар турига киритиш бўйича ҳар хил ёндашувлар мавжуд. Хорижий инвесторлар томонидан назорат қилиш ҳуқуқини белгиловчи кўрсаткич сифатида улар эга бўлган акционерлик капиталининг хиссаси кўрсаткичидан фойдаланилади (3.1.1-расм).

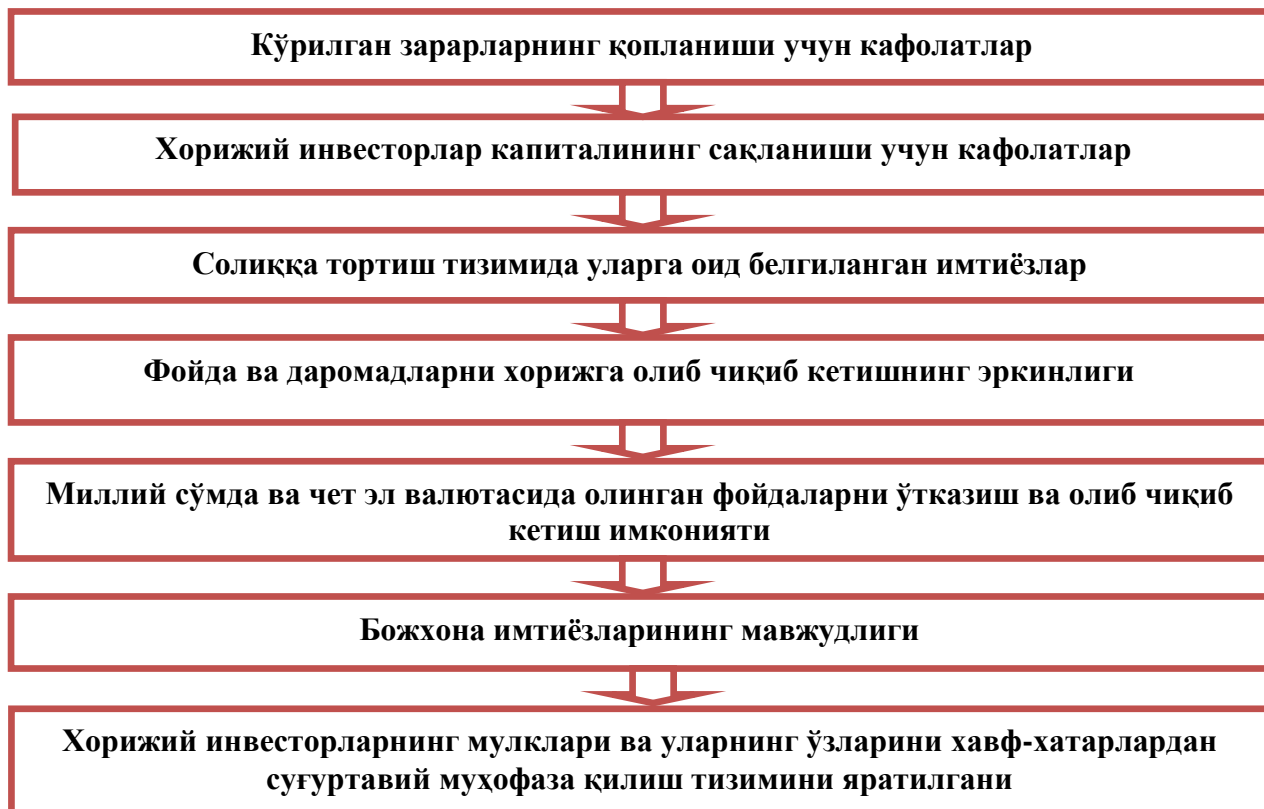

3.1.1-расм. Бир қатор мамлакатларда акционерлик капиталида хорижий инвесторнинг назорат қилиш ҳуқуқини берувчи хиссаси.

Бу кўрсаткич АҚШда 10 фоиз, Франция ва Буюк Британияда 20 фоизга яқин, Германияда 25 фоиздан 50 фоизгача, Ўзбекистонда эса 49 фоиз даражасида белгиланган. Шунингдек, шу корхонанинг бошқарувида бевосита амалга оширилаётган инвестицияларнинг узок муддатли эканлиги ҳам унинг муҳим белгиларидан биридир. Инвестициянинг бу кўриниши таваккалчиликни, инвестициялардан фойдаланиш самарадорлиги учун маъсулиятни давлат ва аҳоли зиммасига юкламасдан, балки уларни тадбиркорлик тизимлари ўртасида тақсимлашнинг энг яхши ва синалган усули ҳисобланади.

Президентимиз ўз маърузасида “...ишончим комилки, хорижий шерикларимиз билан ўзаро ҳамкорликни чуқурлаштириш, мамлакатимизда янада қулай инвестиция муҳитини шакллантириш учун ҳали ишга солинмаган имкониятларимиз етарли. Содда қилиб айтганда, бу борада ишончли кафолатларни яратиш, хорижий инвесторларнинг ишончини қозониш ва мустаҳкамлаш даркор.” – деб таъкидлаб ўтди.

Бугунги кунда хорижий инвестицияларни янада кенгроқ миқёсда жалб қилиш, хорижий инвесторларни ўз маблағларини мамлакатимиз иқтисодиёти учун сарфлашга қизиқтириш мақсадида қонун асосида улар учун имтиёзли молиявий шароитлар яратилган. Улар қуйидаги чизмада ўз ифодасини топган.

3.1.2-расм. Ўзбекистон Республикасида яратилган имтиёзли молиявий шароитлар.

Ўзбекистонда хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналарнинг бир маромда фаолият юритиши ва инвесторларнинг ҳуқуқлари ҳимоя қилиниши учун меъёрий ҳужжатлар қабул қилинган. Жумладан, 1998 йил 30 апрелда қабул қилинган «Чет эл инвестициялари тўғрисида»ги, «Чет эллик инвесторлар ҳуқуқларининг кафолатлари ва уларни ҳимоя қилиш чоралари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунлари ҳамда Солиқ кодекси чет эл сармояларини амалга оширишнинг ҳуқуқий асослари ва тартибини белгилаб беради.

Ҳозирга келиб, Ўзбекистон ҳудудида хорижий компаниялар фаолиятининг ҳуқуқий асосларини шакллантириш жараёни асосан ниҳоясига етказилди ва амалда қўлланилмоқда. Бу фаолиятни рағбатлантиришга йўналтирилган чора-тадбирларнинг қуйидаги тизими ишлаб чиқилган:

- хусусийлаштириш жараёнида хорижий инвестицияларнинг қатнашиши;
- техникавий қайта қуруланиш;
- халқ истеъмоли ва экспортга мўлжалланган маҳсулотлар ишлаб чиқаришни рағбатлантириш.

Ўзбекистон Республикаси хорижий инвестицияларни миллийлаштириш ва реквизиция қилинмаслигига кафолат беради.

Хорижий инвесторларнинг қонуний фаолиятлари доирасида олган даромадлари хорижий валютада, чегараланмаган миқдорда чегарадан олиб ўтишлари давлат томонидан кафолатланади.

Ўзбекистон Республикасида хорижий инвестицияларни жалб қилиш ва ўзлаштириш мақсадида инвесторларга бир қатор имтиёзлар (иктисодий платформа) берилади.

Хорижий инвестициялар билан ташкил этилган корхоналар (савдо, воситачилик, хом ашё етказиб берувчилардан ташқари) рўйхатдан ўтган кундан бошлаб:

- даромад (фойда) солиғидан биринчи йил 25 фоиз қисмидан, иккинчи йил 50 фоиз қисмидан, учинчи йил 100 фоиз озод қилинади, қишлоқ ҳудудида эса биринчи йилдан 100 фоиз озод қилинади;

- мулк солиғидан 2 йилга озод қилинади;

- ишлаб чиқарган маҳсулотининг 30 фоиздан ортиғи экспортга чиқарилса, 50 фоиз даромад солиғидан (фойда солиғи), 15-30 фоиз экспортга чиқарилса, 30 фоиз даромад (фойда) солиғидан озод қилинади;

- ишлаб чиқариш билан банд бўлса, ер солиғидан 2 йилга озод қилинади.

Ўзбекистон Республикасида алоҳида соҳаларга имтиёзлар бериш кўзда тутилган. Унга кўра нефть ва газ конларини очиш ва қидириш ишларига хорижий компанияларни жалб қилган корхоналар ушбу ишларни амалга ошириш даврида барча солиқлардан, шунингдек ушбу ишларни амалга ошириш учун зарур ускуналарни импорт қилишда божлардан озод қилинади.

Мазкур соҳа корхонаси чет эллик ҳамкорлар билан бирга очилса:

- нефть ва газ қазиб чиқарилган кундан бошлаб 7 йилга даромад (фойда) солиғидан;

- хорижий ҳамкорлар улуши капиталидан олинadиган даромад ва мулк солиғидан озод қилинади.

Енгил саноат соҳасида:

- тайёр маҳсулот ишлаб чиқарувчи корхоналар кўшимча қиймат солиғидан ташқари барча солиқлардан озод қилинади;

- ўз эҳтиёжи учун ишлаб чиқариш ускуналари, эҳтиёт қисмларини импорт қилишда корхоналар божхона тўловларидан озод қилинади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 11 апрелдаги “Тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестицияларни жалб этишни рағбатлантириш борасидаги кўшимча чоратadbирлар тўғрисида”ги Фармони мамлакатимизда инвестиция муҳитини янада яхшилаш, хусусийлаштириш, ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник жиҳатдан қайта жиҳозлаш ва реконструкция қилиш, республиканинг ортиқча ишчи кучи мавжуд бўлган минтақаларида янги иш жойларини яратиш дастурларини амалга оширишга тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестицияларни кенг жалб этиш, шунингдек, хорижий инвесторлар учун ишончли ҳуқуқий ҳимоя ва кафолатларни таъминлашга қаратилган. Унга кўра тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестицияларни жалб этадиган иқтисодиёт тармоқлари корхоналари асосий фаолияти бўйича даромад солиғи, мулк солиғи, ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш ва ҳудудларни ободонлаштириш солиғи, микрофирма ва кичик корхоналар учун белгиланган ягона солиқ тўлашдан, шунингдек Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмалар тўлашдан хорижий инвестициялар ҳажми куйидагича бўлганда озод қилинади:

- 300 минг АҚШ долларидан 3 миллион АҚШ долларигача - 3 йил муддатга;

- 3 миллиондан ортиқ АҚШ долларидан 10 миллион АҚШ долларигача - 5 йил муддатга;

- 10 миллион АҚШ долларидан ортиқ бўлганда - 7 йил муддатга.

Иқтисодиёт вазирлиги, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги, Молия вазирлиги, бошқа манфаатдор тузилмаларга қисқа муддатларда хорижий инвесторлар фаолияти учун яратилган амалдаги шароитларни чуқур ва танқидий ўрганиб

Халқаро молия институтлари ва хорижий компаниялар билан тузилган шартнома битимлар асосида 2011 йилда иқтисодиётимизнинг реал секторига 3 миллиард доллардан ортиқ инвестиция киритиш кўзда тутилмоқда. Шунинг таъкидлаш керакки, бу маблағнинг 2 миллиард 200 миллион доллардан ортиғи ёки 73 фоиздан зиёдини чет эл инвестициялари ташкил этади.

Ислом Каримов

чиқиш ҳамда тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилишни рағбатлантиришга доир қўшимча чора-тадбирларни амалга ошириш бўйича таклифларни ишлаб чиқишга киришганлар. Ушбу таклифларни тайёрлашда мавжуд норматив базани, инвесторларни жалб этиш ва хорижий инвестициялар иштирокида ташкил қилинган корхоналарни рўйхатга олишнинг тартиб-қоидаларини, уларни ҳимоя қилиш бўйича ишончли кафолатларни янада такомиллаштириш масалаларига алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Ҳозирги кунда Республикамизда инвестиция фаолиятини молиялаштиришнинг қуйидаги манбалари мавжуддир:

1. Корхона ва жисмоний шахслар жамғармалари.

2. Банк кредитлари ҳисобидан молиялаштириш.

3. Давлат бюджети ва бюджетдан ташқари фондлар маблағлари ҳисобига молиялаштириш.

4. Хорижий инвестициялар.

Сўнгги йилларда инвестициялар таркиби, хусусан, бюджетдан ажратиладиган инвестициялар ва банк кредитлари аҳамияти кескин ўзгарди.

Айни пайтда инвестициялар молиявий манбалари таркибий тузилишида ҳам сезиларли ўзгаришлар рўй берди (3.1.3-жадвал).

3.1.3-жадвал

2005-2011 йилларда инвестициялар таркибини ўзгариши, (фоизда)

Молиялаштириш манбалари	2005 й.	2006 й.	2007 й.	2008 й.	2009 й.	2010 й.	2011 й.
Давлат бюджети	12,7	10,7	9,0	9,0	8,1	7,4	5,1
Чет эл инвестициялари	19,2	19,0	22,8	25,8	32,4	28,8	25,3
Корхоналар ва аҳоли маблағлари	60,3	60,0	59,0	53,9	46,9	47,3	49,0
Бошқа манбалар	7,8	10,3	9,2	11,3	12,6	16,5	20,6

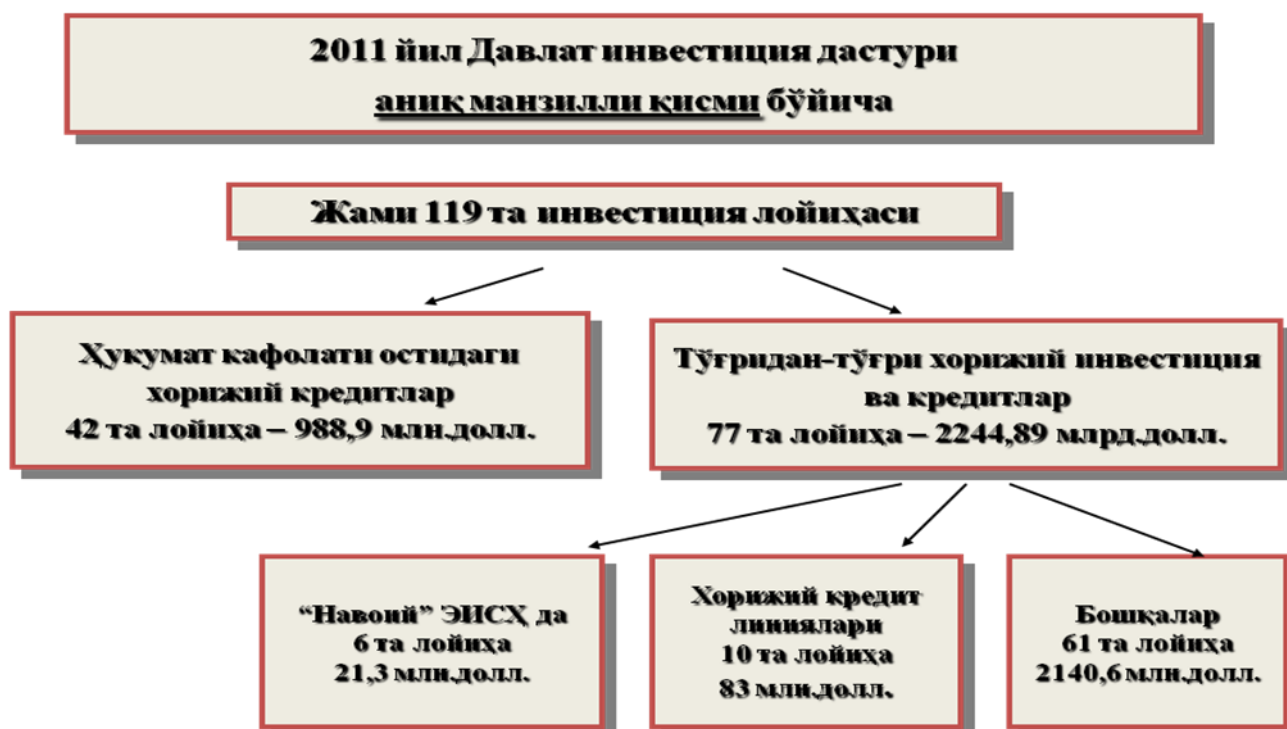
Жадвал маълумотларидан кўринадикки, инвестициялар молиявий манбалари таркибида давлат бюджетининг улуши 2005 йилдаги 12,7 фоиздан 2010 йилда 7,4 фоизга қадар пасайган. Чет эл инвестицияларининг улуши эса, аксинча, 19,2 фоиздан 28,8 фоизга қадар кўтарилган.

Мамлакатимизда 2011 йил учун амалга ошириш белгилаб олинган инвестиция дастурида молиялаштиришнинг аҳамиятли қисми корхона маблағлари (36,4 фоиз) ҳамда тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб этиш (18,5 фоиз) орқали амалга оширилиши режалаштирилган (3.1.3-расм). Тижорат банклари кредитлари ва бошқа қарз маблағлари, аҳоли маблағлари ва Тикланиш ва тараққиёт фонди маблағлари ҳисобига 2011 йилда жами инвестицион маблағларнинг 29 фоизи тўғри келиши назарда тутилган. Бундан кўриниб турибдики, асосий эътибор корхона маблағлари ва тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ҳажми кўламини ошириш ва бунинг натижасида ишлаб чиқаришнинг техника ва технологик қувватларини модернизациялаш, меҳнат унумдорлигини ошириш орқали аҳолининг юқори даромад олишига эришиш, буларнинг оқибатида эса, халқимиз фаровонлигини ошириш мақсад этиб қўйилган.

3.1.3-расм. Ўзбекистон Республикаси инвестиция дастурининг 2011 йилга белгиланган асосий кўрсаткичлари (млрд. сўм).

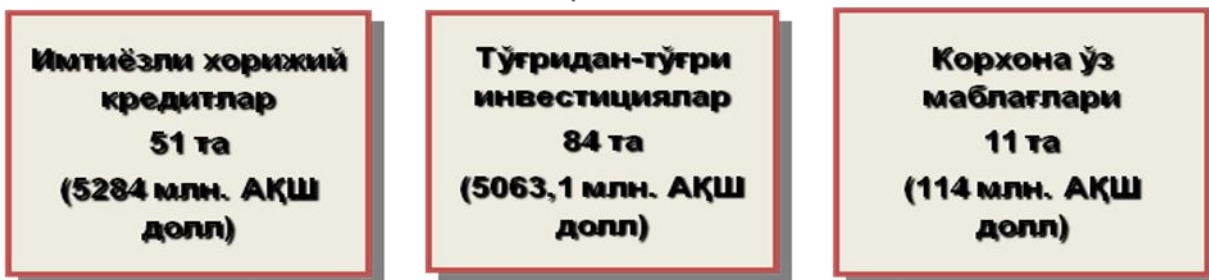
Ўзбекистон Республикасида иқтисодиётнинг устувор тармоқларини ривожлантириш учун хорижий инвестицияларни жалб қилиш сиёсати мавжуд маблағлардан, вақтдан ва имкониятлардан самарали фойдаланишга, мавжуд шарт-шароитлардан келиб чиқиб бойликларни самарали жойлаштиришга ва шу йўл билан республика иқтисодиётини кўтаришга, унинг жаҳон иқтисодий тизимига қўшилишига, рағбатлантириш йўли билан инвестицияларни иқтисодиётнинг устувор тармоқларига жалб қилишга ҳамда улардан самарали фойдаланишга қаратилган.

3.1.4-расм.

2011 йил Давлат инвестиция дастури устувор инвестиция таклифлари йиғма рўйхати

**Жами 146 та (10461 млн. АҚШ долл)
инвестиция таклифи**

3.1.5-расм.

Бугунги кунда хорижий инвестицияларни жалб қилишнинг бир қанча шакллари мавжуд. Улар қуйидаги чизмада акс эттирилган (3.1.6-расм).

3.1.6-расм. Хорижий инвестицияларни жалб қилиш шакллари

3.1.4-жадвал

2006-2010 йиллар давомида Давлат инвестиция дастурлари доирасида жалб қилинган хорижий инвестициялар динамикаси, млн. АҚШ долл.

	2006 й.		2007 й.		2008 й.		2009 й.		2010 й.	
Жами, шу жумладан:	895,8	100%	1285,9	100%	1882,0	100%	2941,7	100%	3284,64	100%
Ҳукумат кафолати остидаги кредитлар	211,9	23,7%	272,3	21,2%	458,8	24,4%	445,9	15,2%	527,3	16,1%
Тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар	683,9	76,3%	1013,6	78,8%	1423,2	75,6%	2495,8	84,8%	2757,4	83,9%
Лойиҳалар сони	176		116		109		114		163	

Мамлакатимиздаги ўз ички ресурсларимизнинг кўламини кенгайтириш борасида Тикланиш ва тараққиёт фондининг ролини кучайтириш ғоят муҳим ўрин тутди. Ҳозирги вақтда 6 миллиард АҚШ долларида ортиқ маблағ жамлаган ушбу Фонд стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини хорижий инвесторлар билан биргаликда молиялаштиришда етакчи шериклардан бири сифатида фаолият олиб бормоқда.

2011 йилда мазкур Фонднинг маблағлари ҳисобидан қиймати 780 миллион АҚШ доллардан ортиқ бўлган 24 тадан зиёд лойиҳани молиялаштириш кўзда тутилаётган бўлиб, бу ўтган йилга нисбатан 2,1 баробар кўпдир.

Бу лойиҳалар сирасига, энг аввало, Сургил кони базасида Устюрт газ-кимё мажмуасини барпо этиш, Қалмоққир конини кенгайтириш ва реконструкция қилиш, Навоий иссиқлик электр станциясида буғ-газ мосламасини қуриш, Янги Ангрен иссиқлик электр станциясининг бешта энергия блокларини йил давомида кўмир асосида ишлаш тизимига ўтказиш, Олмалиқ кон-металлургия комбинатининг мисни бойитиш фабрикасини реконструкция қилиш ва бошқа лойиҳалар киради.

Фонднинг хорижий шериклар билан биргаликда инвестиция лойиҳаларини молиялаштириш борасидаги самарали ҳамкорлигига мисол сифатида Талимаржон иссиқлик электр станциясида умумий қиймати 1 миллиард 280 миллион АҚШ долларлик иккита буғ-

Чет эл инвестициялари деб, чет эллик инвесторлар асосан даромад (фойда) олиш мақсадида тадбиркорлик фаолияти ва қонун ҳужжатларида тақиқланмаган бошқа турдаги фаолият объектларига қўшадиган барча турдаги моддий ва номоддий бойликлар ва уларга доир ҳуқуқлар, шу жумладан интеллектуал мулкка доир ҳуқуқлар, шунингдек чет эл инвестицияларидан олинган ҳар қандай даромад эътироф этилади. ("Чет эл инвестициялари тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни 3-модда.)

газ мосламасини қуриш лойиҳасини келтириш мумкин.

Ушбу лойиҳани амалга оширишда Ўзбекистон Тикланиш ва тараққиёт фондидан ташқари Осие тараққиёт банки ва Япония халқаро ҳамкорлик агентлиги каби хорижий шериклар инвестор сифатида иштирок этмоқда.

Иқтисодий эркинлаштириш ва чет эл инвестицияларини жалб қилишнинг кенгайиб бориши даражасига қараб инвестиция фаолиятини давлат томонидан тартибга солиш, бевосита чет эл инвестицияларини янги лойиҳаларга, шунингдек, хусусий тадбиркорлик субъектларининг катта қисмини инвестиция фаолиятига жалб қилишни ҳам назарда тутати. Бунда чет эл инвестициялар оқимини рағбатлантириш, шу билан бирга миллий иқтисодий субъектларининг бу фаолиятда иштирок этишини тақдирлаш муҳим ўринда туради.

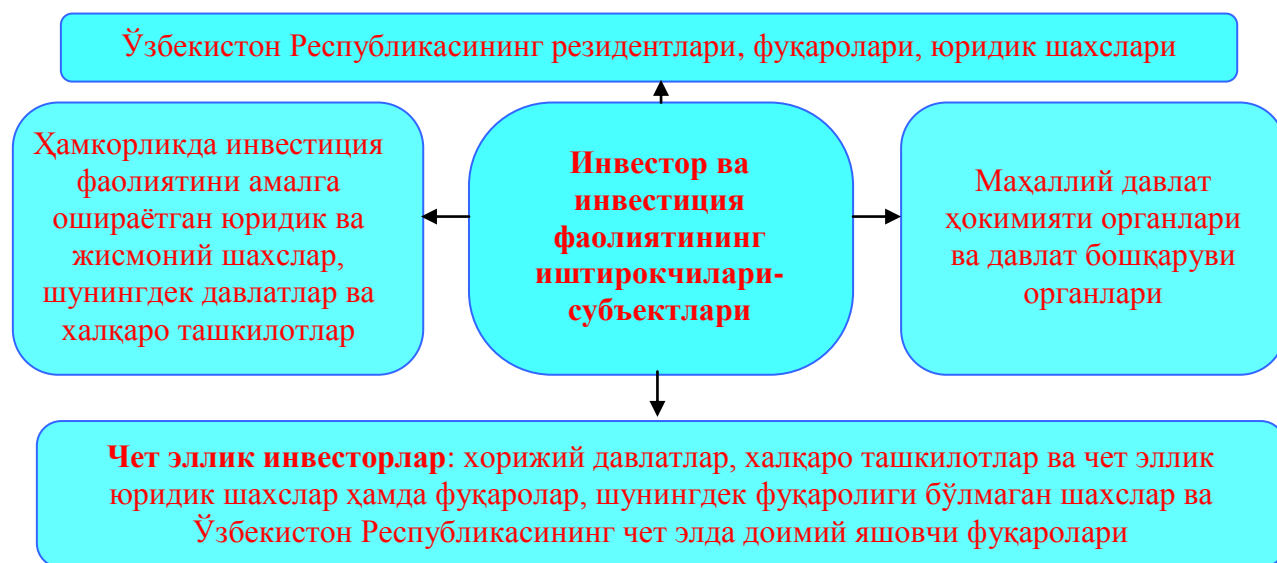
Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 21 декабр ПҚ-1446 сонли Қарори доирасида, 2011-2015 йилларда транспорт ва коммуникация, инфратузилмани ривожлантириш учун жами 6935,5 млн. доллар миқдорига инвестициялар жалб қилиниши режалаштирилган. Жумладан, молиялаштириш манбаига кўра:

- хорижий инвестициялар ва кредитлар – 3235,9 млн. АҚШ доллар;
- Ўзбекистон Республикаси Тикланиш ва тараққиёт Фонди – 461,1 млн. АҚШ долл.;
- Давлат бюджети ва мақсадли давлат фондлари – 1934,5 млн. АҚШ доллар;
- ўз маблағлари – 1304 млн. АҚШ долларни ташкил қилади.

3.1.5-жадвал

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 21 декабрдаги ПҚ-1442-сонли қароридаги инвестицион лойиҳаларнинг молиявий манбалар бўйича тақсимланиши

№	Молиялаштириш манбалари	Қиймати, миллион АҚШ доллари
1	Лойиҳалар сони	519 та
2	Умумий қиймати	47 499,7
	шу жумладан молиялаштириш манбалари бўйича:	
2.1	Корхоналарнинг ўз маблағлари	8 132,9
2.2	Ўзбекистон тикланиш ва тараққиёт жамғармаси маблағлари	3 060,9
2.3	Тижорат банклари кредитлари	1 640,7
2.4	Хорижий инвестициялар ва кредитлар	23 685,6
2.5	молиялаштириш манбалари аниқланмаган	10 979,6

3.1.7-расм. Инвестиция фаолиятининг иштирокчилари.

Ўзбекистон Республикасида чет эл инвестицияларини тартибга солиш ва жалб этиш билан шуғулланадиган расмий муассасалар қуйидаги жадвалда келтирилган.

3.1.6-жадвал

Ўзбекистон Республикасида чет эл инвестицияларини тартибга солиш ва жалб этиш билан шуғулланадиган расмий муассасалар

№	Расмий муассасалар номи	Муассасанинг чет эл инвестицияларини тартибга солиш ва жалб этиш билан боғлиқ фаолият доираси
1.	Вазирлар Маҳкамасининг ташқи иқтисодий фаолиятни мувофиқлаштириш департаменти	<i>Қуйидаги жорий жараёнларни мувофиқлаштиради:</i> -инвестиция фаолиятини, биринчи навбатда чет эл инвестициялари билан амалга ошириладиган лойиҳаларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш бўйича зарур ҳукумат қарорларини ишлаб чиқиш; -давлат бошқаруви идоралари, вазирликлар ва идоралар ишини ташкил этиш.
2.	Иқтисодиёт вазирлиги	<i>Инвестиция сиёсатини ва дастурларини ишлаб чиқиш</i>
3.	Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги	<i>-Мамлакат ва хориж инвесторларининг инвестиция таклифлари тўғрисида маълумотлар банкни шакллантириш;</i> <i>-инвестиция муҳитини ўрганиш;</i> <i>-хорижий инвесторларга ахборот ва бошқа хизматлар кўрсатиш;</i> <i>-инвестиция лойиҳаларини амалга оширишда мамлакат ва хориж инвесторларига ёрдам кўрсатиш;</i> <i>-чет эл капитали иштирокида амалга ошириладиган инвестиция лойиҳаларининг бажарилишини кузатиш (мониторинг);</i> <i>-корхоналарни ташқи иқтисодий фаолият иштирокчилари тарзида рўйхатга олиш ва хорижий компаниялар ваколатхоналарини аккредитациялаш</i>
4.	Давлат мулкни бошқариш давлат қўмитаси	<i>Давлатга тегишли мулкни хусусийлаштириш ва тасарруф этиш жараёнларида чет эл инвестицияларини тартибга солиш.</i>
5.	Молия вазирлиги	<i>Қарз сиёсати ва ҳукумат кафолатларини бериш.</i>
6.	Адлия вазирлиги	<i>Чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналарни рўйхатга олиш.</i>
7.	Ташқи ишлар вазирлиги	<i>Хорижий инвесторларга ва Ўзбекистонда ишлаётган хорижий фуқароларга визалар бериш.</i>
8.	Ички ишлар вазирлиги	<i>Хорижий инвесторларни ва Ўзбекистонда ишлаётган хорижий фуқароларни турар жойи бўйича рўйхатга олиш.</i>
9.	Давлат солиқ қўмитаси	<i>Чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналарни солиққа тортиш ва уларнинг боғжона билан боғлиқ фаолиятини тартибга солиш.</i>
10.	Марказий банк	<i>Конвертация тартиб-қоидаларини, шунингдек, унинг ўтказилишини, валюта маблағларидан фойдаланишини тартибга солиш, қарз сиёсати.</i>
11.	Ташқи иқтисодий фаолият миллий банки	<i>Ташқи иқтисодий фаолиятга банк хизмати кўрсатиш ва лойиҳани молиялашни амалга ошириш.</i>
12.	«Ўзбекинвест» давлат суғурта компанияси ва «Ўзбекинвест-интернешнл» қўшма корхонаси	<i>Чет эл инвестицияларини инвестиция таваккалчилигидан ва хавф-хатарлардан суғурталаш.</i>

13.	«Ўзбекинвестлойиха» миллий инжиниринг компанияси	<i>Дастлабки техник-иқтисодий асосномани ва инвестиция лойиҳалари техник-иқтисодий асосномаларини тайёрлаш.</i>
14.	Давлат мулки кўмитаси хузуридаги қимматли қоғозлар бозори фаолиятини мувофиқлаштириш ва назорат қилиш маркази	<i>Қимматли қоғозлар бозорини шакллантириш, ривожлантириш, назорат қилиш ва тартибга солиш соҳаларида давлат сиёсатини амалга ошириш. Мамлакат ва хорижий эмитентларнинг қимматли қоғозларини сотиб олиш орқали мажмуа инвестицияларини амалга ошириш.</i>

Ўзбекистон улкан хорижий инвестициялар йўналтирилаётган мамлакатлар гуруҳига кириш учун барча шарт-шароитларга, хорижий инвестицияларни жалб этиш учун бир қатор афзалликларга эга. Ўзбекистон жаҳон ҳамжамияти олдида ўзининг ижтимоий-иқтисодий ривожланиш даражаси, дунё харитасида географик жойлашиши, табиий ресурсларининг таркиби ва захираси, ҳукумат олиб бораётган иқтисодий сиёсат ва бошқалар билан муҳим роль уйнайди.

Бозор иқтисодиётининг асосий иқтисодий тушунчаларидан бири инвестициялар тушунчаси бугунги ҳаётимизга кенг ва тез кириб келишининг ўзи унинг моҳияти ва аҳамиятини, зарурлигини кўрсатади. Хорижий инвестициялар иштирокидаги янги корхоналарнинг сонини тобора ортиб бориши ва барпо этилаётганлиги ҳукуматимизнинг бу соҳага бўлган катта эътибори ва уларга яратиб бераётган қулайликлари натижасидир. Шу боисдан ҳам мамлакатимизга хорижий сармояларни жалб этаётган корхоналарни иқтисодий рағбатлантириш ва зарурий шароитларни яратиб бериш ўта муҳим масалалардан бири ҳисобланади.

3.1.7-жадвал

Хорижий сармоялар иштирокидаги корхоналар

Жами корхоналар сони шу жумладан:	4563 та
2010 йилда янгидан ташкил этилган корхоналар сони	536 та
Фаолият юритаётган корхоналар сони	4201 та
Ташқи иқтисодий фаолият билан шуғулланаётган корхоналар сони	1600 та
Фаолият кўрсатмаётган корхоналар сони	362 та
Корхоналарнинг ташқи савдо айланмаси (млрд. долл.) (21,3 млрд.долл. республика товар айланмаси)	7,8
Умумий ташқи савдо айланмасидаги улуши	36,9%

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 7 январдаги № ПҚ-1464 қарорида мамлакатимизда 2011-2015 йилларда ислохотларни янада чуқурлаштириш ва кенгайтириш, иқтисодиётни либераллаштириш ва модернизация қилиш, қулай тадбиркорлик фаолиятини шакллантиришнинг устувор йўналишлари белгилаб берилди:

- Ҳуқуқий базани янада ривожлантириш ва янги қонунлар қабул қилиш;
- Мамлакатимизда ва ҳудудларда ҳар томонлама қулай бизнес муҳитини яратиш;
- Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни янада ривожлантириш мақсадида солиқ ва бошқа тўловлар бўйича қулай шароит яратиш, имтиёз ва преференциялар бериш;
- Молия-банк тизимини либераллаштириш, молия ва кредит ресурслари бозорини мустаҳкамлаш ва ривожлантириш;
- Фаол инвестиция сиёсатини амалга ошириш ҳисобига иқтисодиётни модернизация қилиш ва унинг таркибини диверсификация қилиш;
- Ташқи иқтисодий фаолиятни янада либераллаштириш, унда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг кенг иштирокини таъминлаш.

4-БОБ. ИНФРАТУЗИЛМА, ТРАНСПОРТ ВА КОММУНИКАЦИЯ ҚУРИЛИШНИНГ КОМПЛЕКС ВА ЖАДАЛ РАВИШДА РИВОЖЛАНТИРИШ

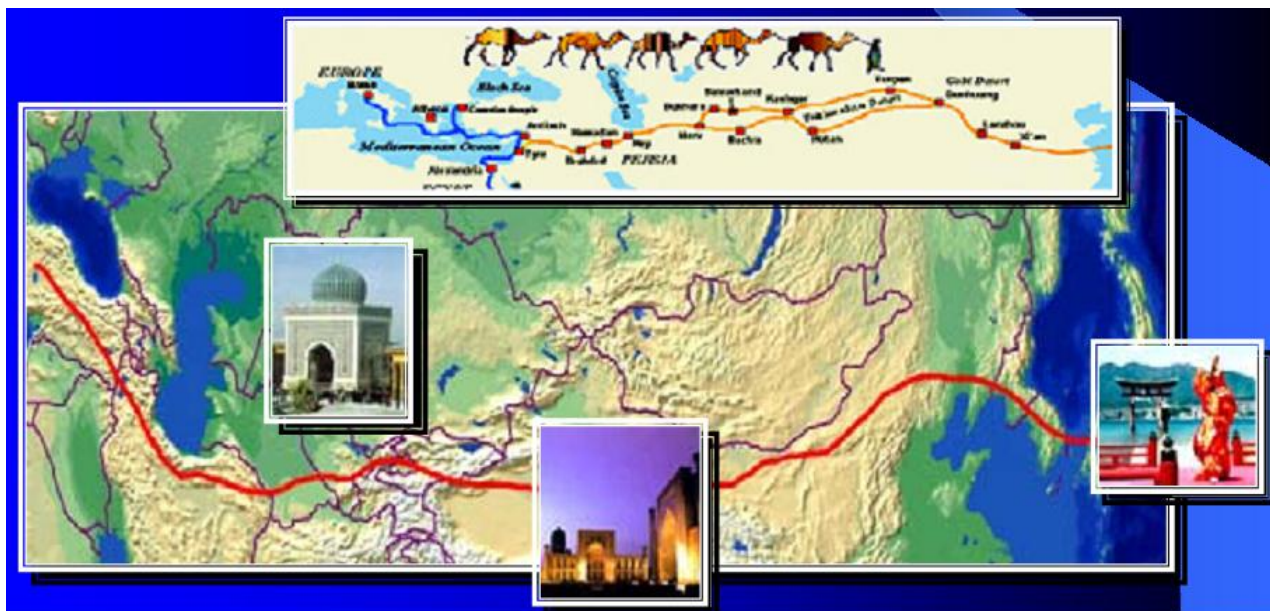
4.1. 2011 йилда мамлакатимизда транспорт коммуникацияларини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари

Минг йиллар давомида Ўзбекистон савдо, иқтисодий, маданий алоқалар ва Буюк ипак йўли бўйлаб цивилизацияларни туташтириб турувчи марказ бўлиб келган. Глобализация шароитида Марказий Осиёнинг халқаро ташувлардаги аҳамияти тўхтовсиз ўсиб бормоқда. Бу ўринда, биринчи навбатда минтақа етакчиларидан бири бўлган Ўзбекистоннинг салоҳияти яққол ажралиб туради.

Бугунги кунга келиб самарали ташувлар тизими иқтисодий ўсишнинг калит омили эканлиги ҳеч кимга сир бўлмай қолди. Транспорт тизимлари ва транспорт коммуникациялари Марказий Осиё орқали трансасия ва трансевропа ташувларининг асосидир.

Денгизга чиқиш йўлининг мавжуд эмаслигига қарамадан, Марказий Осиёнинг қулай географик жойлашуви унга қатор қулайликларни яратиб беради. Ижобий жиҳат шундан иборатки, Марказий Осиё етакчи минтақавий иқтисодий бозорлар – Европа ва Жанубий ва Жануби-ғарбий Осиё, Узоқ Шарқ орасида жойлашган. Ушбу ҳудуднинг йиллик умумий импорт ҳажми 335 млрд. АҚШ долларини ташкил қилади. Марказий Осиё орқали Яқин ва Ўрта Шарққа боришнинг энг қисқа йўли ўтган.

Евроосиё қитъасини айланиб ўтишга мажбур бўлган денгиз кемаларидан фарқли ўлароқ, Марказий Осиё орқали ташувлар тўғридан-тўғри амалга ошиши мумкин. Бу эса ташувлар вақтини ва юк жўнатувчиларнинг молиявий маблағлари сарфини сезиларли равишда камайтиришга имкон беради. Бу эса савдо келишувларини тузишда катта аҳамиятга эга.

Марказий Осиё коридорларидан фойдаланишнинг яна бир сабаби глобал бозорнинг жорий муаммолари билан боғлиқдир. Жанубий-шарқий ва Жанубий Осиё мамлакатларининг барқарор юқори иқтисодий ўсиши уларнинг маҳсулотларининг йирик истеъмолчилари – АҚШ, Европа Иттифоқи, МДХ мамлакатлари билан мисли кўрилмаган даражада товар алмашинишининг ўсишига олиб келди. Шу билан биргаликда, бир вақтнинг ўзида Осиё мамлакатларининг хомашё етказиб берувчи давлатлар билан товар алмашинувларининг ошиши ҳам кузатилмоқда.

Бундай жараёнларнинг кечиши натижасида анъанавий, биринчи навбатда, Ҳинд океани кўрфазлари орқали ўтадиган транспорт йўналишларининг ҳаддан ташқари юк билан бандлигига олиб келмоқда. Бундай ҳолат эса баъзи ҳудудларда денгиз қароқчиларининг таъсири доирасига айланаётганига сабаб бўлмоқда. Денгиз қароқчилигидан кўрилаётган иқтисодий зарар 16-20 миллиард АҚШ доллари деб баҳоланмоқда.

Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда, бундай вазиятда, Президентимизнинг таъбири билан айтганда, бизнинг пировард мақсадимиз «... Европа ва Осиё ўртасидаги савдо оқимининг маълум қисмини мамлакатимиздаги транзит йўналишларига буриш ва шу асосда юртимизда транспорт ва транзит хизмати ҳажмини ошириш, мавжуд инфратузилма негизида логистика марказларини ташкил этиш, минглаб одамларни иш билан таъминлашдан иборат».

Аммо Ўзбекистоннинг Марказий Осиёнинг калит транспорт-транзит тармоғига айланиши учун коммуникация инфратузилмасини модернизациялаш ва юкларнинг ўтиш йўллари диверсификациялашга имкон берадиган янги транспорт йўлакларини ривожлантириш талаб этилади. Бу борада чора-тадбирлар қатор йиллардан бери амалга оширилмоқда.

Марказий Осиё, МДХ, Европа, Шимолий Америка, Ўрта ва Яқин Шарқ мамлакатлари, Жанубий Осиё ҳамда Осиё-Тинч океани минтақаси (ОТМ) давлатлари мутахассислари, транспорт коммуникациялари ва ҳудудий юк ташишга ихтисослашган халқаро компания ва ташкилотлар вакиллари ҳамда экспертлари томонидан Ўзбекистонда транспорт тизими борасида қилинаётган саъй-ҳаракатларга жуда юқори баҳо берилмоқда. Айниқса халқаро юк ташувларининг истиқболлари, Марказий Осиё транспорт соҳасига сармоя жалб қилиш масалалари, ҳудудий транспорт инфратузилмасини ривожлантириш бўйича Ўзбекистон томонидан амалга оширилаётган ишлар, жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Ўзбекистон-Туркменистон-Эрон-Уммон-Қатар транспорт коридорини яратиш ташаббуси, мазкур транспорт коридори ёрдамида Марказий Осиё давлатларини Форс кўрфази билан боғлаш имкониятининг долзарб аҳамияти хусусида ўзининг ижобий фикрларини баён этмоқда.

Шунингдек, экспертлар томонидан Афғонистондан ўтган транспорт коридорини такомиллаштириш йўлида Ўзбекистон томонидан амалга оширилаётган ишлар кўлами алоҳида эътироф этилмоқда. Биринчи навбатда Хайратон-Мозори Шариф темир йўл тармоғининг қурилиши қўшни афғон мамлакати иқтисодиётини тиклашга салмоқли ҳисса қўшиши таъкидланмоқда.

Халқаро транспорт йўлакларини ривожлантириш ва Ўзбекистоннинг халқаро логистика салоҳиятини ошириш билан ҳамоҳанг равишда мамлакатимизда қатор салмоқли дастур ва режалар жадаллик билан давом эттирилмоқда.

Президентимиз маърузасида инфратузилма, транспорт ва коммуникация қурилишини комплекс ва жадал ривожлантиришга алоҳида урғу берилди. Маърузада таъкидлангандек, бу муҳим устувор вазифани изчил амалга ошириш учун 2015 йилгача бўлган даврга мўлжалланган махсус дастур ишлаб чиқилган. Таъкидлаш жоизки, бу дастурни амалга ошириш мақсадида 85 та инвестиция лойиҳасини жорий этиш ва бу ишларга барча манбалар ҳисобидан жами 6935,5 миллион АҚШ доллар йўналтириш мўлжалланмоқда. 2011 йилда бу маблағнинг 1 миллиард 200 миллион АҚШ долларидан ортиғини ўзлаштириши режалаштирилган.

Шу ўринда, 2011 йилда транспорт ва коммуникация қурилишига Осиё тараққиёт банки, Ислон тараққиёт банки, Кувайт араб иқтисодий ҳамкорлик жамғармаси ва ОПЕК жамғармаси томонидан 152 миллион АҚШ доллардан ортиқ маблағ ажратилиши кўзда тутилаётганини ҳам таъкидлаш ўринлидир.

Бизнинг 2011 йилги ва истиқболга мўлжалланган иқтисодий дастуримизни амалга оширишда инфратузилмани, транспорт ва коммуникация қурилишини комплекс ва жадал равишда ривожлантириш устувор йўналишига айланиши даркор.

Ислон Каримов

Таъкидлаш лозимки, транспорт ва коммуникацияни ривожлантириш ҳудудларда саноат ва ижтимоий инфратузилма билан узвийликда ва ўзаро алоқадорликда олиб борилади. Ижтимоий инфратузилма, транспорт ва коммуникацияларни ривожлантириш дастури доирасида 2011 йилнинг ўзида республикаимиз бўйича жами 102 та ҳудудий лойиҳа амалга оширилади ва натижада қўшимча 5339 та иш ўринлари яратилади.

4.1.1-жадвал

2011 йилда ижтимоий инфратузилма транспорт ва коммуникацияларни ривожлантириш дастури

Ҳудудлар номи	Лойиҳалар сони	Яратилаётган иш ўринлари (бирлик)
Республика бўйича	102	5 339
Қорақалпоғистон Республикаси	15	574
Андижон вилояти	7	302
Бухоро вилояти	14	488
Жиззах вилояти	4	258
Қашқадарё вилояти	8	561
Навобий вилояти	9	314
Наманган вилояти	3	256
Самарқанд вилояти	9	534
Сурхондарё вилояти	8	297
Сирдарё вилояти	3	514
Тошкент вилояти	6	264
Фарғона вилояти	5	544
Хоразм вилояти	4	256
Тошкент шаҳри	7	177

Ўзбекистон миллий автомагистрали таркибига кирадиган автомобиль йўлларини қуриш ва реконструкция қилиш, мамлакатимизнинг барча ҳудудларини ўзаро ишончли боғлайдиган ягона миллий автомобиль транспорт тизимини ташкил этиш лойиҳаларини жадал амалга оширишни таъминлашга биринчи даражали аҳамият қаратилади. Бундан ташқари, юқори юк ташиш қувватига эга магистрал автомобиллар паркени янгилаш ва модернизациялаш, “эшиқдан эшиккача” хизматлар дастурини амалга оширишга ҳам аҳамиятли даражада эътибор берилади.

Биз Фарғона водийси минтақаларини мамлакатимизнинг бошқа минтақалари билан йил давомида ишончли ва кафолатли боғлаб турадиган транспорт алоқасини таъминлашимиз зарур.

Ислои Каримов

Президентимиз томонидан таъкидлангандек, “2011 йилда ушбу мақсадлар учун 2010 йилга қараганда 1,4 баробар кўп, яъни 547 миллион доллардан ортиқ капитал қўйилмаларни йўналтириш, халқаро талаб ва стандартларга жавоб берадиган 302 километрлик автомобиль

йўлларини фойдаланишга топшириш кўзда тутилмоқда”.

Бу ўринда таъкидлаш лозимки, мамлакатни барқарор ривожлантиришда минтақаларнинг ҳудудий ўзаро узвий иқтисодий алоқадорлигини таъминлаш зарур. Фарғона водийсини мамлакатимизнинг бошқа минтақалари алоқа билан доимий ва тезкор боғлаш масаласи анча долзарб масала бўлиб келган. Шу нуқтаи назардан қараганда “Тошкент — Андижон” автомобиль йўлининг “Қамчиқ” довони орқали ўтадиган тоғли участкасини реконструкция қилиш, бу ерда 4 полосали, цемент-бетон қопламали йўл қурилиши бўйича ишларни жадаллаштириш устувор вазифалардан ҳисобланади. “Тошкент — Андижон” автомобиль йўлининг Қамчиқ довони орқали ўтадиган тоғли участкасини реконструкция қилиш натижасида йўлнинг умумий юк ўтказувчанлиги, хавфсизлиги ортади. Бу эса, ўз

навбатида, бутун йил давомида Фарғона водийсини республикамизнинг қолган ҳудудлари билан йил давомида автомобиль транспорти воситасида маълум техник қийинчиликларсиз боғлаш имконини беради.

2010-2015 йилларда иктисодиётимизнинг қон томири бўлган Ўзбекистон миллий автомагистрالي йўналиши бўйлаб инфратузилма ва сервис тармоқларини ривожлантириш юзасидан қабул қилинган дастур бўйича ишлар давом эттирилиб, 2011-2012 йилларда жами 243 та объект қурилиб, фойдаланишга топширилади. Биргина 2011 йилнинг ўзида 92 та объект қурилиши режалаштирилган бўлиб, жорий йилда анъанавий сервис ва коммуникация объектлари, яъни кўп тармоқли ёқилғи қуйиш шахобчалари (16 та), автомобилга газ тўлдириш компрессор станциялари (26 та) билан биргаликда тиббий ва авария-чақирув хизмати билан таъминланган техник ёрдам кўрсатиш пунктлари (24 та), автомобиллар учун қиска тўхташ майдонлари ҳамда санитария гигиена тармоқлари (43 та), замонавий кемпинглар (7 та) ва мотеллар (6 та) ҳам бунёд этилади.

4.1.2-жадвал

Ўзбекистон миллий автомагистрالي бўйлаб йўл атрофи инфратузилмасини ишга тушириш бўйича мақсадли параметрлар

Объектлар номи	Ўл. бир-лиги	Жами	шу жумладан:				
			2011 й.	2012 й.	2013 й.	2014 й.	2015 й.
Кемпинглар	дона	18	7	8	2	1	
Мотеллар	дона	16	6	5	5		
Кўп тармоқли ёқилғи қуйиш шахобчалари	дона	53	16	15	12	10	
АГТКС	дона	59	26	14	8	7	4
Тиббий ва авария-чақирув хизмати билан таъминланган техник ёрдам кўрсатиш пунктлари	дона	54	24	21	5	4	
Автомобиллар учун қиска тўхташ майдонлари ҳамда санитария гигиена тармоқлари	дона	43	13	9	6	8	7
Жами:	дона	243	92	72	38	30	11

Президентимиз Ислон Каримовнинг маърузасида автомобиль транспорти билан биргаликда темир йўл транспорти истикболларига ҳам алоҳида тўхталиб ўтилди. Ўзбекистон Республикасида темир йўл тармоғини ривожлантириш бўйича устувор йўналишлар қуйидагилардан иборат:

- темир йўл магистралларини қуриш, реконструкция қилиш ва реабилитациялаш;
- электрлаштириш;
- контейнерлаштириш;
- моддий-техник базани модернизация қилиш ва янгилаш;
- тезкор ташувларни ташкил этиш;
- халқаро темир йўл тизимига интеграцияни янада кучайтириш.

Ушбу устувор вазифалар доирасида 2011 йилда амалга оширилиши лозим бўлган лойиҳаларга сирасига “Жиззах — Янгиер” йўналиши бўйича электрлаштирилган икки йўлли темир йўл тармоғи ва “Янгиер — Фарход” йўналиши бўйича электрлаштирилган бир йўлли темир йўл тармоғи қурилишини ниҳоясига етказиш, “Мароқанд — Қарши” ва “Қарши —

Термиз” йўналиши бўйича стратегик аҳамиятга эга бўлган темир йўл тармоқларини электрлаштиришни киритиш мумкин.

Юқорида келтирилган вазифаларни бажариш пировардида сарф-харажатларни 20 фоизга камайтириш ва йўловчи ҳамда юкларни манзилга етказиш тезлигини 1,3 баробар ошириш имконига эга бўламиз.

Шу билан бирга, йўловчи ташиш локомотивлари паркини янгилаш, юк ташиш локомотивлари ҳамда вагонларини модернизация қилиш ва қайта тиклаш, темир йўлларни модернизация қилиш бўйича лойиҳаларни амалга оширишни жадаллаштириш лозим. Шулар қаторида Испаниянинг “Тальго” компанияси билан ҳамкорликда “Тошкент — Самарқанд” темир йўл участкасида Ўрта Осиёда биринчи бор бунёд этиладиган тезюрар темир йўл магистралини қуриш ва фойдаланишга топшириш ишларининг белгиланган муддатларда якунланишини таъминлаш муҳимдир.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 21 декабр ПҚ-1446 сонли Қарорида кўзда тутилганидек, 7110 дона юк вагонларининг фойдаланиш муддатини чўзиш мақсадида уларни қайта тиклаш, модернизациялаш ва қайта жиҳозлаш бўйича прогноз қиймати 95,1 миллион доллар бўлган лойиҳа, шунингдек 78 дона йўловчи ташиш вагонларини қайта тиклаш ва модернизациялаш бўйича прогноз қиймати 9,6 миллион доллар бўлган лойиҳа ҳам режалаштирилган. Бу йўналишдаги ишларга “Андижон механика заводи” ва “Қуйиш механика заводи” учун 2550 та юк вагонлари қуриш прогноз қиймати 273,1 миллион долларлик лойиҳа ҳамда “Ўзтемирийўлмаштаъмир” корхонаси учун 259 дона локомотивни модернизациялаш ва тиклаш прогноз қиймати 79,5 миллион долларлик лойиҳаларни ҳам қўшиш мумкин.

4.1.3-жадвал

Ўзбекистон Республикасида темир йўл транспортининг моддий-техник базасини мустақкамлаш бўйича мақсадли лойиҳалар

Лойиҳа номи	Қуввати	Лойиҳанинг прогноз қиймати млн. АҚШ долл.	Амалга оширилиш муддатлари йй.
Юк вагонларининг фойдаланиш муддатини чўзиш мақсадида уларни қайта тиклаш, модернизациялаш ва қайта жиҳозлаш	7110 дона	95,1	2011-2015
Йўловчи ташиш вагонларини қайта тиклаш ва модернизациялаш	78 дона	9,6	2011-2013
“Андижон механика заводи” ва “Қуйиш механика заводи” учун юк вагонлари қуриш	2550	273,1	2011-2015
“Ўзтемирийўлмаштаъмир” корхонаси учун локомотивларни модернизациялаш ва тиклаш	259	79,5	2011-2015

Бу ўринда, шу нарсага эътибор қаратиш лозимки, темир йўлни электрлаштириш лойиҳалари умуман олганда энергетика соҳасини модернизациялаш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш дастурларининг таркибий қисмига киради. Бу дастурлар кенг қамровли бўлиб, пировардида саноат инфратузилмасини ривожлантиришни кўзлайди. Дастурдан иссиқлик, гидро ва электр станцияларини техник ва технологик қайта жиҳозлаш, модернизациялаш, юқори кучланишли электр тармоқларини қуриш ва бошқа ишлар ўрин олган.

4.2. Электр энергетика, ахборот-коммуникация соҳаларини модернизациялаш бўйича амалга оширилиши кутилаётган лойиҳалар

2009-2014 йилларда электр энергетикани модернизациялаш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш бўйича энг муҳим лойиҳаларни, яъни иссиқлик электр станциялари қуриш бўйича 8 та, ноанъанавий энергетика бўйича 1 та, гидравлик электростанциялар қуриш бўйича 15 та, электр тармоқлари бўйича 12 та лойиҳаларни амалга ошириш режалаштирилган. Ушбу лойиҳаларни умумий қиймати 3575,1 миллион АҚШ доллари ташкил этади.

4.2.1-жадвал

2009-2014 йилларда электр энергетикани модернизациялаш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш бўйича энг муҳим лойиҳаларни амалга ошириш бўйича чоратadbирлар дастури

Энергетик сектор номи	Амалга ошириладиган лойиҳалар, дона	Ишга киритиладиган қувват	Нархи, млн. АҚШ долл
Иссиқлик электр станциялари	8	2255 МВт	2309,6
Гидравлик электростанциялар	15	440 МВт	512,9
Ноанъанавий энергетика	1	0,5МВт	0,5
Электр тармоқлари	12	1418,2 км, 1754 МВА	681,4
Бошқалар	2	АСКУЭ (1 этап), ЗШО-2 Янги-Ангрен ИЭС – 7,5 млн. куб.м	70,7
Жами	38	2695,6 МВт ишлаб чиқарувчи қувватлар1418,2 км электр узатиш линиялари1754 МВА трансформаторлар	3575,1

2011-2015 йилларда Ўзбекистон Республикаси саноатини ва инфратузилмасини ривожлантириш дастурларига (ПҚ-1442, ПҚ-1446) кирган лойиҳаларнинг ичида юқори кучланишли электр тармоқларини қуриш ва реконструкция қилиш лойиҳалари ҳам жой олган.

4.2.2-жадвал

2011-2015 йилларда юқори кучланишли электр тармоқларини қуриш ва реконструкция қилиш лойиҳалари

Қурилиш ишлари			
“Талимаржон ИЭС – Суғдиёна ПС” 500 кВли юқори кучланишли электр тармоғи (очиқ тақсимлаш ускунаси билан бирга)	218 км, 3x167 МВА	152,8	2011-2013
“Фозилмон ПС-Лочин ПС” 220 кВли юқори кучланишли электр тармоғи	36 км	9,0	2011-2012
“Қизил ровот ПС-Юлдуз ПС” 220 кВли юқори кучланишли электр тармоғи	30 км	7,5	2011-2012
“Гулча ПС-Денов ПС” 220 кВли юқори	30 км	6,3	2010-2011

кучланишли электр тармоғи			
“Андижон ГЭС- Фозилмон ПС” 110 кВли юқори кучланишли электр тармоғи	10 км	2,5	2010-2011
220 кВ ли юқори кучланишли электр тармоғига эга қуввати 220 кВ бўлган “Иштихон” ПС ва 110 кВ ли юқори кучланишли электр тармоғига эга бўлган қуввати 10 кВ бўлган “Горнорудная ” ПС	126 МВА и 50 МВА, 86,4 км	34,2	2009-2011
Реконструкция ишлари			
“Сирдарё ИЭС – Лочин ПС” 500 кВли юқори кучланишли электр тармоғи	70 км	22,0	2011-2012
“Сирдарё ИЭС – Қоракилсой ПС” 220 кВли юқори кучланишли электр тармоғи	71,8 км	9,4	2010-2012
Сурхон ПСни АТ-2-220/110 кВ ускунаси билан биргаликда	63 МВА	11,1	2011-2012
ИЭС-2-Фозилмон ПС 110 кВли юқори кучланишли электр тармоғи ва Фозилмон ПС	2x125 МВА, 7 км	9,6	2011-2012
“Л-Советобод – Л-Тошоҳур” 110 кВли юқори кучланишли электр тармоғи	20 км	3,5	2011-2012

Мамлакатимиздаги ўз ички ресурсларимизнинг кўламини кенгайтиришда Тикланиш ва тараққиёт фондининг ролини кучайтириш ғоят муҳим ўрин тутди.

2010 йилда ташкил этилган “Ангрен” логистика марказини янада ривожлантиришни кўзда тутиш, жорий йилда “Қамчиқ” домини орқали камида 5 миллион тонна юк ташишни таъминлаш зарур. Бунинг учун Ҳукумат ушбу марказнинг контейнер билан келадиган юкларни қабул қилиб олиш, сақлаш ва жўнатиш қувватини ошириш, уни Самарқанд автомобиль заводида ишлаб чиқарилаётган “МАН” автотягачлари билан таъминлаш бўйича комплекс чора-тадбирларни амалга ошириши керак.

Шунингдек, ҳозирги вақтда халқаро транспорт логистикасининг глобал тармоғида барқарор ўрин эгаллаган “Навоий” аэропорти базасидаги Халқаро логистика марказини янада ривожлантиришни таъминлаш даркор. Жорий йилда “Ўзбекистон ҳаво йўллари” миллий авиакомпанияси мазкур аэропорт оператори бўлмиш “Кореан Эйр” компанияси билан ҳамкорликда ҳаво қатновлари географиясини янада кенгайтириш, аэропорт инфратузилмасини такомиллаштириш ва ҳажми тобора ортиб бораётган юкларни ташиш учун самолётлар сонини кўпайтириш ишларини давом эттириши зарур.

Президентимиз маърузасида Ўзбекистонда ахборот-коммуникация соҳасини янада жадаллаштиришга алоҳида урғу берилди. Умуман олганда, бу соҳа давлатимизнинг иқтисодий ривожланишида муҳим ўрин тутди ва бу борада аниқ устувор вазифалар белгилаб олинган.

Ўзбекистонда ахборот-коммуникация соҳасидаги устувор вазифалар:

ахборотлаштиришнинг миллий тизимини ривожлантириш;

иқтисодиётни барча тармоқ ва соҳаларида, шунингдек жамият ҳаётида замонавий ахборот технологияларидан фойдаланиш ва жорий этиш;

фуқароларни ахборотга оид бўлган эҳтиёжини қондириш;

жаҳон ахборот ресурсларидан фойдаланиш имкониятини кенгайтириш ва жаҳон ахборот ҳамжамиятига кириш учун қулай шароитларни яратиш.

4.2.1-расм. Ўзбекистонда ахборот-коммуникация соҳасидаги устувор вазифалар.

Ахборот-коммуникация соҳасини ривожлантириш асносида миллий ахборот тизимини ривожлантириш давлат органлари, идоралар, тармоқлар ва бошқа таркибий тузилмалар орасидаги ахборот алмашинувини яхшилаш, уларнинг интеграция даражасини ва бошқарув самарадорлигини оширишга имкон беради.

давлат органлари ўртасида ахборот тизимларини ўзаро алоқаларини таъминлайдиган меъёрлар, қондалар ва стандартларни ишлаб чиқиш;

миллий ахборот тизимлари дастурий-техник инфратузилмасини ривожлантириш;

тармоқ, ҳудудий ва миллий ахборот тизимлари доирасида ташкилотлар ахборот тизимларининг интеграциялашувини таъминлаш;

идоралараро ва ички электрон ҳужжат айланиш тизимларини жорий этиш бўйича ишларни мувофиқлаштириш;

давлат интерфаол хизматларини тақдим этиш бўйича ягона технологик қарорни амалга ошириш бўйича техник ёрдам кўрсатиш.

4.2.2-расм. Миллий ахборот тизимини ривожлантириш вазифалари.

Мамлакатимизда 2011 йилда замонавий кенг форматли ва оптик технологияларни жорий этиш асосида телекоммуникация тармоғини ривожлантириш ва модернизация қилиш, 950 километрдан ортиқ оптик толали алоқа тармоғини фойдаланишга топшириш, вилоятлар марказларига маълумотлар узатишнинг транспорт тармоғини кенгайтиришни таъминлаш вазифаси қўйилмоқда. Кўзда тутилган ушбу чора-тадбирларни амалга ошириш ҳисобидан интернетнинг халқаро тармоқларига чиқиш имкониятлари тезлигини 4 баробар ошириш, турғун стационар алоқа орқали интернетдан фойдаланувчилар сонини 3 миллиондан 3,5 миллион нафарга кўпайтириш, кенг форматли телекоммуникация тармоқларидан фойдаланувчилар сонини эса икки баробар ошириб, 100 мингга етказиш лозим. Ўқув жараёнига кенг форматли коммуникация тармоқлари ва интернет технологияларини жорий қилиш мақсадида Ўзбекистон алоқа ва ахборотлаштириш агентлигига Олий ва ўрта махсус

таълим вазирлиги, Халқ таълими вазирлиги билан ҳамкорликда “Электрон таълим” миллий тармоғини барпо этишни ниҳоясига етказиш ҳамда 2011 йилда мамлакатимизнинг барча олий ўқув юртлирини, кейинчалик эса академик лицей ва касб-ҳунар коллежларини ягона компьютер ахборот тармоғига улашни таъминлаш вазифаси юклатилади.

2015 йилгача мамлакатимизнинг барча ҳудудларида рақамли телевидениега ўтишни таъминлаш бўйича комплекс дастурнинг амалга оширилиши биз учун алоҳида аҳамиятга эгадир. Ушбу лойиҳа доирасида Ўзбекистон алоқа ва ахборотлаштириш агентлигига 2011 йилда Нукус, Урганч, Андижон ва Қарши шаҳарлари телемарказларида замонавий рақамли узатиш ускуналарини ўрнатиш, аҳолини рақамли форматдаги теледастурлар трансляцияси билан қамраб олишни 23 фоиздан 37 фоизга ошириш, шунингдек, “Навоий” эркин индустриал-иқтисодий зонасида рақамли телевидение учун махсус мосламалар ишлаб чиқариш қувватини 50 минг донага етказиш вазифаси топширилади. 2011 йилнинг биринчи ярмида Ўзбекистон Миллий телерадиокомпаниясининг медиамарказини Япония ва Германиянинг етакчи компанияларида ишлаб чиқарилган энг замонавий мультимедиа техникаси билан жиҳозлаб, фойдаланишга топширишни таъминлаш зарур.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 15 декабрда ПҚ-1442 сонли Қарори доирасида, 2011-2015 йилларда:

Молиялаштириш манбалари аниқланган лойиҳалар рўйхати бўйича:

- 29,4 млрд. АҚШ доллари қийматига эга 259 та йирик тармоқ лойиҳалари,

- 642,2 млн. АҚШ долларига тенг 1064 та ҳудудий лойиҳаларни амалга оширилиши режалаштирилган.

2011-2015 йилларда Ўзбекистон Республикаси саноатини ва инфратузилмасини ривожлантириш дастурларига (ПҚ-1442, ПҚ-1446) кирган лойиҳаларни амалга оширишнинг тармоқ жадвалларида газ ва сув тармоқларини қуриш лойиҳаларига алоҳида ўрин берилган.

Мазкур лойиҳалар ичида қиймати 2978,6 миллион АҚШ долларига тенг бўлган, йиллик газ ўтказиш қуввати 30 миллиард кубни ташкил этувчи “Ўзбекистон-Хитой” газ қувурини қуриш лойиҳаси, шунингдек қиймати 15,5 миллион АҚШ доллари ҳажмидаги техник сувни йиғиш ва чучуклаштириш иншоотини қуриш лойиҳаси ва қиймати 81,0 миллион АҚШ доллари ҳажмидаги “Ўзтрансгаз” акциядорлик компаниясининг газ етказиб бериш (транспортировка) тизими бўйлаб технологик алоқа ва бошқарув тизимини таъминлаш лойиҳаси алоҳида аҳамият касб этади.

Ўзбекистон Республикаси саноатини ва инфратузилмасини ривожлантиришда газ таъминоти муҳим аҳамият касб этади. Айниқса йилдан-йилга мамлакатимиз ҳудуди бўйлаб кенг ёйилиб бораётган газ тармоқларининг узунлиги ўсиб бормоқда. 2011 йилда ҳам ушбу газ тармоқларини 1000 км қуриш режалаштирилган. 2011 йилда жами газ тармоғининг узунлиги 124.9 минг км.га етказилиши кўзда тутилган.

4.2.3-расм. Газ тармоқларининг ўсиши (минг.км.).

Инфратузилма, транспорт ва коммуникация қурилишини комплекс ва жадал равишда ривожлантириш борасида амалга оширилаётган ишлар натижасида янги иш ўринларини барпо этилаётгани ва аҳолининг ушбу соҳалардаги бандлигини ошириб бераётгани ҳам ижобий ютуқлардан ҳисобланади.

Аҳоли бандлигини таъминлаш ва янги иш ўринларини ташкил қилиш муаммосини ҳал этиш 2011 йил ва яқин истиқболда мамлакатимизни муваффақиятли ва барқарор ривожлантиришнинг алоҳида устувор йўналиши сифатида эътироф этилиши шубҳасиздир. 2011 йилга мўлжаллаб қабул қилинган ва мамлакатимиз Парламенти томонидан маъқулланган Республика дастурида 950 мингдан ортиқ янги иш ўрни, асосан, қишлоқ жойларда яратиш кўзда тутилган. Бу иш жойларининг 73 мингдан ортиқ иш ўрни транспорт ва муҳандислик-коммуникация инфратузилмасини жадал ривожлантириш лойиҳаларини амалга ошириш натижасида ташкил этилиши ҳам аҳамиятга моликдир.

5-БОБ. ТАЪЛИМ ВА СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ СОҲАЛАРИНИНГ МОДДИЙ-ТЕХНИК БАЗАСИНИ МУСТАҲҚАМЛАШ ВА УЛАРНИ ЖИҲОЗЛАШ

5.1. Таълим ва соғлиқни сақлаш соҳаларини ривожлантириш борасида эришилган натижалар ва амалга оширилиши кутилаётган муҳим тадбирлар

Мустақиллик йилларида Юртбошимиз раҳномолигида Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг ҳаётга тадбиқ этилиши, мазкур дастурнинг мантиқий давоми бўлган “Мақтаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастури” доирасида амалга оширилаётган ишларимиз замирида фарзандларимизни комил инсонлар қилиб тарбиялаш орқали Юртимиз тараққиётининг мустаҳкам пойдеворини қўйиш, унинг буюк келажагини бунёд этишдек эзгу мақсад ётади.

Президентимизнинг 2004 йил 21 майдаги «2004-2009 йилларда мактаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастури тўғрисида»ги 3431-сонли Фармони ҳамда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 9 июлдаги «2004-2009 йилларда мактаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастурини амалга ошириш тўғрисида»ги 321-сонли қарори қабул қилинди. Дастурда умумтаълим мактаблари биноларини ва муҳандислик-коммуникация инфратузилмасини тубдан янгилаш ва капитал реконструкция қилишга алоҳида эътибор қаратилган.

Мазкур қарорга асосан 2004-2009 йилларда 3 млн. 012 минг ўринли 8500 та мактабларда қурилиш-тиклаш ишлари амалга оширилди. Шу жумладан 116640 ўқувчи ўринли 351 та янги мактаб бинолари қурилди, 850951 ўқувчи ўринли 2470 та мактаб бинолари ва муҳандислик-коммуникация инфратузилмаси мукамал реконструкция қилинди, 2044582 ўқувчи ўринли 3607 та мактабларнинг бино ва иншоотлари мукамал ва 2072 та мактаблар жорий таъмирлашдан чиқарилди.

Бунинг натижасида қишлоқ ва шаҳарларда ҳамда борилиши қийин бўлган худудларда замонавий лойиҳа асосида қурилган мактаблар сони кенгайиб ўзгача тус олди.

Дастур доирасида 2004-2009 йилларда 325 та бузиб ўрнига янги мактаб бинолари қурилиши режалаштирилган бўлса, амалда уларнинг 351 таси (108%) тўлиқ битказилди.

Дастур бўйича капитал реконструкция қилинадиган 2313 та мактабдан, 2470 таси (107%)да капитал реконструкция ишлари тўлиқ бажарилди.

Капитал таъмирланадиган 3769 та мактабдан 3607 та (96%) сининг бино ва иншоотлари тўлиқ таъмирлашдан чиқарилди.

2004-2009 йиллар дастури доирасида қайта тиклаш ишлари амалга оширилган республика бўйича жами 8500 та мактабларнинг 1326 таси (16%) шаҳарларда, 6887 таси (81%) қишлоқ худудларида, 287 таси эса (3%) борилиши қийин бўлган худудларда жойлашгандир.

Мақтаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастури том маънода умумхалқ ҳаракатига айланди десак муболаға бўлмайди.

Бунинг сабаби, 2004-2009

2011 йилда Республика нейрохирургия илмий маркази, Республика жарроҳлик маркази ҳузуридаги кардиохирургия бўлими, Гематология ва қон қуйиш институтининг янги бўлими каби йирик соғлиқни сақлаш объектларини фойдаланишга топшириш ва энг замонавий асбоб-ускуналар билан жиҳозлаш ишлари давом эттирилади. Нукус, Андижон, Гулистон ва Термиз шаҳарларида кўп тармоқли вилоят болалар марказлари, Қариш, Наманган ва Термиз шаҳарларида кўп тармоқли тиббиёт марказларини, жами 6 минг 400 ўринга мўлжалланган 51 та стационар муассаса, бир кунда 6 минг кишини қабул қила оладиган 23 та поликлиникани қуриш ва реконструкция қилишни якунига етказиш кўзда тутилмоқда.

Ислом Каримов

йиллар мобайнида маҳаллий ҳокимликлар, ҳомий ташкилотлар, жисмоний ва юридик шахслар томонидан Мақтаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастурига

қўшимча равишда республика бўйича жами 220573 ўқувчига мўлжалланган 402 та, шу жумладан, 14997 ўқувчи ўрнига мўлжалланган 47 та янги мактаб бинолари қурилди, 14424 ўқувчи ўрнига мўлжалланган 30 та мактаб бинолари капитал реконструкция қилинди, 58532 ўқувчига мўлжалланган 95 та мавжуд мактаб бино ва иншоотлари капитал ва 132620 ўқувчига мўлжалланган 230 та мактаблар жорий таъмирланди. Ушбу ишларга жами 37,9 млрд.сўм миқдорда ҳомийлар маблағлари йўналтирилди.

Бундан ташқари, 2004-2009 йиллар дастурига киритилган мактабларга қўшимча равишда маҳаллий ҳокимликлар, фермер хўжаликлари, ҳомий ташкилотлар, жисмоний шахслар ва ота-оналар томонидан Республика бўйича жами 8,2 млрд. сўмлик ёрдам кўрсатилди. 1607 та (16,0%) мактаб ичимлик суви билан таъминланди. 1163 та (11,8%) мактаб газлаштирилди, 1607 та (16,4%) мактабга телефон алоқалари ўрнатилди, 1076 та (11,2%) мактаб марказий ва мактаб ҳовлисига мослаштирилган канализация тармоғига уланди.

Шунингдек, янгидан қурилган ва капитал реконструкция қилинган таълим объектларини фойдаланишга қабул қилиш бўйича ҳар бир таълим объекти бўйича маҳалла оксоқоли ва қишлоқ фаоллари томонидан жамоатчилик комиссиялари тузилиб, улар томонидан объектга келтирилаётган ҳар-бир қурилиши материаллари сифати, бажарилаётган ишларнинг сифати кундалик назорат қилиб борилди.

2005-2009 йилларда умумтаълим мактабларини замонавий мактаб мебеллари, ўқув-лаборатория жиҳозлари, спорт анжомлари ва компьютер техникалари билан жиҳозлаш бўйича махсус дастурни тайёрлашда академик лицей ва касб-ҳунар коллежларини жиҳозлашдаги тажрибалардан келиб чиқиб, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими Маркази ҳамда Иқтисодиёт, Соғлиқни сақлаш ва Молия вазирликлари билан биргаликда “Умумтаълим мактабларини ўқув мебелли ва ўқув-лаборатория асбоб-ускуналари билан жиҳозлаш меъёрлари” ва “Мактаб мебеллари ва спорт инвентарларига қўйилган ягона талаблар” меъерий ҳужжатлари ишлаб чиқилди.

Шунингдек, умумтаълим мактаблари учун етказиб берилаётган мебель, ўқув-лаборатория асбоб-ускуналари, компьютер техникалари, спорт анжомлари ва махсус жиҳозлар бўйича ўқитувчи, методистлар, ота-оналар ва жамоатчилик вакиллари фикрларини ҳамда кўргазмага қўйилган мактаб мебеллари сифати ва дизайнларини ўрганиш мақсадида ҳар йили мактаб жиҳозлари намуналари кўргазмаси ташкил этилди.

Ушбу ташкил этилган кўргазмалар натижаси бўйича тегишли вазирлик ва идоралар билан келишилган ҳолда ҳар йили мактаб жиҳозларининг сифати оширилди, дизайни ва қулайлиги такомиллаштирилди:

Дастлаб ўқув-лаборатория асбоб-ускуналари ва бутловчи қисмлари четдан келтирилиб, маҳаллий ишлаб чиқарувчи корхона ва ташкилотлар томонидан маҳаллийлаштириш йўлга қўйилди.

Бунинг натижасида, дастур доирасида амалга оширилаётган ишлар билан бир қаторда мактаб мебеллари ва жиҳозлар етказиб берувчи ташкилотларда қўшимча равишда 2900 тадан ортиқ янги ишчи ўринлари яратилди.

Натижада, таълим муассасаларидаги физика лаборатория хоналари сони 9875 тага (2004 йилга нисбатан 71,5 фоизга ёки 6 957 тага кўп), кимё лаборатория хоналари 9487 тага (2004 йилга нисбатан 68,5 фоизга ёки 6667 тага кўп), биология хоналари 9390 тага (2004 йилга нисбатан 68,5 фоизга ёки 6667 тага кўп) спорт заллари 6626 тага (2004 йилга нисбатан 45,1 фоизга ёки 4386 тага кўп) ошди.

2004 йилда республика бўйича бор-йўғи 1431 та (14,6 %) умумтаълим мактаблари замонавий компьютер техникаси билан таъминланган эди.

Шуни ҳам таъкидлаб ўтиш лозимки, етказиб берувчи корхона ва ташкилотлар томонидан ажратилган маблағлар ҳисобидан таълим соҳаси учун 2,8 млрд. сўмлик ҳомийлик ёрдамлари кўрсатилди. Ўтган йилларда дастурга қўшимча равишда умумтаълим мактабларига маҳаллий ҳокимликлар, турли жисмоний шахслар ва ҳомийлар маблағлари ҳисобидан, жами 701,1 млн. сўмлик мактаб жиҳозлари етказиб берилди.

Вазирлар Маҳкамасининг «2005-2009 йилларда умумтаълим мактаблари учун дарсликлар ва ўқув – методик қўлланмалар нашр этиш дастури тўғрисида»ги 548-сонли ҳамда 362-сонли қарорлари мазкур жараённинг Ҳукумат даражасидаги ўта жиддий масала эканлигини кўрсатади.

Ушбу қарорлар қабул қилингандан буён 5 йил мобайнида дарсликларни янги авлодини яратиш юзасидан қатор ижобий ишлар амалга оширилди.

Айниқса, кувонарлиси шундаки, дарсликлар танлов асосида яратилаётгани, уни ўқувчилар, ўқитувчилар ва ота-оналарга ҳам мазмун, дизайн жиҳатини сифатли эканлиги билан ажралиб туради.

2005-2009 йилларда мазкур Дастур доирасида тегишли фанлардан 119 номдаги жумладан: 65 номдаги электрон дарсликлар, 26 номдаги ўқув фильмлари ҳамда 28 номдаги мультимедиа дастурий воситалари яратилди. Барча ўқув фанлари бўйича электрон ўқув воситаларининг яратилиши мазкур фанларни ўқитишда ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш имкониятини кенгайтиради ва ўз навбатида ўқувчиларнинг мазкур фанларни чуқур ўзлаштириш самарадорлигини оширади.

Таълимнинг мазмунини белгиловчи Давлат таълим стандартлари ва ўқув дастурларини такомиллаштириш, таълим-тарбия самарадорлигини ошириш мақсадида умумий ўрта таълимнинг Давлат таълим стандартлари ва ўқув дастурларининг такомиллашган вариантлари ишлаб чиқилиб, 2004-2009 йилларда босқичма-босқич тажриба-синовдан ўтказилди.

Умумтаълим фанлари бўйича мавжуд ДТС лар янгидан таҳрир этилиб, ўқув дастурлари модернизация қилинди. Қирғиз, қозоқ, тожик, туркман, қорақалпоқ тили ва адабиётлари, 8-синфларда рус адабиёти, 4 ва 8 синфларда меҳнат таълимининг 5 та йўналиши, 5-7 синфларда информатика фанларидан ДТС янгидан яратилди. Бошланғич синфларда билим, кўникма ва малакалар ишлаб чиқилди.

Барча умумтаълим фанларидан ДТС лар янги таҳрирдан ўтказилганда қуйидаги ўзгартиришлар киритилди:

1. Давлат таълим стандартлари бўйича ўқувчилар ўзлаштириши зарур бўлган билим, кўникма ва малакалар ҳар бир синфлар учун алоҳида белгилаб берилди.

2. ДТС бўйича билим, кўникма ва малакалар бир-биридан ажратилди.

Янги таҳрирдаги ДТС ва модернизация қилинган ўқув дастурларини босқичма-босқич тажриба-синовдан ўтказиш белгиланди.

Айтиш жоизки, таълим сифати ва самарадорлиги педагогнинг касбий салоҳияти, педагогик маҳоратига бевосита боғлиқ бўлганлиги сабабли “Таълим тўғрисида”ги Қонун ва “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”да таълим тизимини малакали педагог кадрлар билан таъминлаш, ўқитувчиларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини оширишнинг янги тизимини яратиш, улар меҳнатини рағбатлантиришни кучайтириш масалаларига алоҳида эътибор берилган.

Мустақиллик йиллари малака ошириш тизими янада такомиллаштирилди, моддий-техник базаси мустаҳкамланди. Сурхондарё, Сирдарё, вилоятлари ва Тошкент шаҳридаги малака ошириш институтлари учун ўқув ва ётоқхона бинолари ажратилди.

Ўқитувчиларни малакасини ошириш йўналишдаги ишларни янада ривожлантириш мақсадида Осиё тараққиёт банки билан ҳамкорликдаги “Таълим секторини ривожлантириш дастури” лойиҳаси доирасида А.Авлоний номидаги малака ошириш институти, 14 та худудий малака ошириш институтлари ва 70 та (ҳар бир вилоятда 5 тадан) таянч мактаблар қошида масофадан ўқитишнинг таълим-ресурс марказлари ташкил қилинди. 215 нафар тизимдаги мутахассислар Германияда малака оширилди.

Бугунги кунда таълим муассасасининг буюртмасига асосан педагогнинг тоифаси, стажи, касбий тайёргарлигини оширишга бўлган эҳтиёжга мос ҳолда унинг турлари ва даврийлиги қайта кўриб чиқилиб, малака оширишнинг “Режали-мажбурий” тизимдан “Йўналтирилган мақсадли” такомиллаштирилган тизимга ўтказилди. Таълим мазмунининг

тез суръатларда янгиланиб бораётганлиги муносабати билан педагогларнинг малака ошириш даврийлиги 5 йилдан 3 йилга келтирилди.

2010 йил 10 ноябрда олий малакали илмий ва илмий-педагогик кадрлар тайёрлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида Президент қарори қабул қилинди. Ушбу ҳужжатнинг моҳияти илмий кадрлар тайёрлашнинг аспирантура ва докторантура каби эскирган шакллари ўрнига мамлакатимиз олий ўқув юртлари ва илмий-тадқиқот муассасаларида стажор-тадқиқотчи-изланувчилар ва катта илмий ходим-изланувчилар институти жорий этишга қаратилган.

Энг муҳими, уларни рағбатлантириш, ижодий ва интеллектуал салоҳиятини рўёбга чиқариш мақсадида стажор-тадқиқотчи-изланувчиларнинг лавозим маоши стажор-тадқиқотчилар лавозим маошининг базавий миқдорига, катта илмий ходим-изланувчилар лавозим маошининг ҳажми эса фан номзоди унвонига эга бўлган катта илмий ходимларнинг маошига тенглаштирилди. Бу амалда ушбу тадқиқотчилар иш ҳақининг 1,6 баробар кўпайишини аниқлади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 17 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузасида 2010 йилни “Баркамол авлод йили” деб номлаш ва Давлат дастурини ишлаб чиқиш таклифи берилди. Ушбу дастурни амалга ошириш учун 8 триллион сўм маблағ ажратилди.

18

“Баркамол авлод йили” Давлат дастури доирасида таълим ва соғлиқни сақлаш соҳаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва уларни жиҳозлашга алоҳида эътибор қаратилди ва қуйидаги вазифалар белгилаб олинди:

- она ва болаларни репродуктив саломатлиги муҳофазаси тизимини такомиллаштириш, соғлиқни сақлаш тизимини ривожлантириш ва унинг моддий-техник базасини кучайтириш ва ёш авлоднинг ҳар томонлама камол топиши учун шарт-шароитлар яратиш;

- ўсиб келаётган авлоднинг бугунги кунда таълим соҳасида ташкил этилган замонавий моддий-техник базасидан самарали фойдаланишни таъминлаш, олий ва ўрта махсус таълими тизимидаги йўналишлар ва мутахассислар бўйича давлат таълим стандартлари, ўқув дастурлари, ўқув-методик адабиётларни қайта кўриб чиқиш ва такомиллаштириш;

- баркамол авлодни шакллантириш учун ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш, ўқув юртларида ўқув лабораториялари базасини такомиллаштириш, ўқитувчи-

мураббийлар меҳнат фаолиятини моддий ва маънавий рағбатлантиришнинг самарали тизимини яратиш;

- замонавий информацион ва коммуникацион технологиялар, рақамли ва кенг тармоқли телекоммуникация алоқалари ва Интернет тизимини ҳар бир оила ҳаётига кириб келишини таъминлашга кўмаклашиш;

- ўсиб келаётган авлодни жисмоний тарбия ва болалар спорти соҳасида, ҳамда ёшларни спорт билан доимий шуғулланишлари борасидаги ишларни кучайтириш, янги спорт комплексларини қуриш ҳамда жиҳозлаш, юқори малакали тренер кадрлар ва мураббийлар билан таъминлаш.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ва Мактаб таълимини ривожлантириш давлат умуммиллий дасурининг амалга оширилиши натижасида 1 минг 536 та академик лицей ва касб-хунар коллежи, умумтаълим мактабларининг қарийб 9 мингтаси, яъни, деярли ҳаммаси, 1 минг 800 дан ортиқ спорт зали намунавий лойиҳалар асосида барпо этилди ёки капитал реконструкция қилинди. Ушбу ўқув муассасаларининг моддий-техник базасини мунтазам янгилаб бориш, тизимли асосда замонавий компьютер техникаси, ўқув-лаборатория ускуналари, мебель ва ўқув анжомлари билан қайта жиҳозлаш, уларни талаб даражасида сақлаш ҳамда яратилган бу улкан салоҳиятдан самарали фойдаланиш мақсадида мутлақо янги бир тузилма – Молия вазирлиги ҳузурида махсус жамғарма ташкил этилди. Бу жамғарманинг ҳисоб рақамига 2010 йили 315 миллиард сўм маблағ ажратилган бўлса, 2011 йилда 370 миллиард сўм ажратиш кўзда тутилмоқда.

Жорий йилда Тошкент шаҳрида Турин политехника университетининг янги, замонавий ўқув комплексининг барпо этилгани ҳам мақтовга лойиқдир. Турин политехника университети мамлакатимизда жадал ривожланиб бораётган автомобиль саноати ва бошқа тармоқлар учун юқори малакали кадрлар тайёрлайди ва ушбу соҳанинг тараққиётига салмоқли ҳисса қўшиши кутилмоқда. Бундан ташқари ўрта махсус, касб-хунар ва олий таълим тизимини такомиллаштириш моддий-техника базасини мустаҳкамлашга алоҳида эътибор берилиб, олий таълим бакалавриат босқичининг 50 та йўналиши ва магистратура босқичининг 74 та мутахассислиги унификация қилинди, ўрта махсус, касб-хунар ва олий таълим йўналишлари ҳамда мутахассисликларининг янги классификаторлари жорий этилди. Дастур доирасида 2010 йилда 560 та етакчи кластер мактаблари қиймати қарийб 6 миллион АҚШ доллари бўлган 13 минг 500 та компьютер техникаси билан таъминланди, 750 дан ортиқ қишлоқ мактаби замонавий ўқув-лаборатория ускуналари ва мултимедиа воситалари билан жиҳозланди, 1,5 мингта қишлоқ мактаби ўқитувчилари умумий қиймати қарийб 13 миллион АҚШ доллари бўлган 3 минг 400 та шахсий компьютер билан таъминланди. Айни пайтда мамлакатимиздаги барча, яъни 12 мингдан ортиқ таълим муассасалари, илмий ва маданий-маърифий ташкилотлар 25 мингдан зиёд ўқув материаллари ва ресурсларни ўз ичига олган таълим порталига уланди. Бу масофадан туриб ўқитиш усулларини таълим тизимига кенг жорий этиш, ўқувчи ва ёшларга бошқа хил ахборот-коммуникация хизматлари кўрсатиш имконини беради. Шу билан бирга, замонавий ахборот ва компьютер технологиялари, рақамли ва кенг форматли телекоммуникациялар, интернетни нафақат мактаб, лицей, коллеж ва олий ўқув юртларига, балки ҳар бир оилага жорий қилиш ҳаракатлари бугунги кунда тобора кучайиб бормоқда.

“Баркамол авлод йили” Давлат дастурида ёшларнинг ижодий ва интеллектуал салоҳиятини намоён этиш ва иқтидорли ёшларнинг илмий ишларга фаол жалб этиш учун шароитлар яратиш мақсадида истеъдодли болалар учун кўрик танловларини ташкил этиш, болалар мусиқа ва санъат мактабларини қуриш ва капитал таъмирдан чиқариш, иқтидорли болалар учун ёзги ва қишки ўқув оромгоҳларни ташкил этиш каби чора-тадбирлар белгиланган.

Президентимиз бугунги кунда ёшларни, умуман илм-фан инсонларини, олимларни тараққий топган давлатлар илмий жамоатчилигининг эътибор марказида турган, энг илғор, истиқболли илмий изланиш ва тадқиқот ишларини юртимизда ривожлантиришга ундаб, ушбу мақсадда Фанлар академияси ва олий ўқув юртлари таркибида янги лабораторияларни

ташқил қилиш, уларнинг ривожланган мамлакатлардаги илм-фан марказлари билан самарали ҳамкорлик алоқаларини ўрнатиш зарурлигига эътибор қаратди.

Бу йўналишдаги ишларга янги туртки бериш, хорижий давлатлардан замонавий илмий жиҳоз ва ускуналарни олиб келиш, энг иқтидорли ёшларни бу ишга сафарбар қилиш ва рағбатлантириш мақсадида Президент томонидан Фан ва технологияларни ривожлантиришни мувофиқлаштириш қўмитаси қошида алоҳида фонд тузиш ва уни етарли даражада маблағлар билан таъминлаш таклиф этилди.

Ёшларни жисмонан чиниққан, мард, билимли, қатъиятли, Ватанни ҳимоя қила олдиған авлод сифатида камол топтириш учун жисмонан ривожланишга хизмат қилувчи масканларини барпо этиш ва ривожлантириш талаб этилади. Бугунги кунда жисмоний тарбия ва спорт соҳасида, айниқса, болалар спортини янада ривожлантириш, ҳар бир шаҳар ва қишлоқда замонавий талабларга жавоб берадиган, зарур анжомлар билан жиҳозланган спорт майдончалари, иншоот ва мажмуаларни барпо этилиши ёшларимиз олдида кенг имкониятларни очилишига асос бўлди. Айтиш жоизки, истиқлол йиллари бу соҳага алоҳида эътибор берилиб моддий-техник база мустаҳкамланди, юртимизда 1 минг 200 дан зиёд янги спорт иншооти барпо этилди ва 260 минг нафардан зиёд болалар спортнинг кўплаб турлари билан мунтазам шуғулланиши учун имконият яратилди. Кам таъминланган оилаларнинг 120 минг нафар қизлари учун 3 миллиард 500 миллион сўмлик спорт кийими ва жиҳозлари харид қилинди. Бадий гимнастикани ривожлантириш дасури қабул қилинди. Ҳозирда спортнинг ушбу нафис тури билан шуғулланадиган қизлар сони шу йилнинг ўзида 6-7 баробар, айрим вилоятларда эса 10-12 баробар ортди. Ўн олтинчи ёзги Осиё ўйинларида бадий гимнастика бўйича қизларимиз ўз истеъдод ва маҳоратини намоён этиб, Осиё қитъаси вакиллари орасида шарафли иккинчи ўринни эгаллашди.

Ҳозирда ўсиб келаётган авлоднинг таълим соҳасида ташқил этилган замонавий моддий-техник базасидан самарали фойдаланишни таъминлаш, олий ва ўрта махсус таълими тизимидаги йўналишлар ва мутахассисликлар бўйича давлат таълим стандартлари, ўқув дастурлари, ўқув-методик адабиётларни қайта кўриб чиқиш ва такомиллаштириш борасида кўплаб ишлар амалга оширилмоқда.

Жумладан, 2010 йилда таълим муассасаларининг моддий-техник базасини такомиллаштириш доирасида 14 та умумтаълим мактаблари, 4 та академик лицей, 99 та ўқувчи талабалар турар жойларини, Тошкент Давлат иқтисодиёт университети, Термиз Давлат университети, Тошкент Ахборот технологиялари университети Самарқанд филиалининг янги ўқув биноларини қуриш, Тошкент Молия институтининг ўқув корпусини қайта таъмирлаш ишлари давом эттирилмоқда. 2010-2011 йиллар мобайнида янги стандартларни ишлаб чиқиш, ҳар бир умумтаълим мактабида, академик лицей ва касб-хунар коллежида маҳаллий тармоқли замонавий компьютер синфи жиҳозланиши ва фаолият кўрсатишига эришиш, ҳар бир умумтаълим мактабини 41 номдаги электрон дарсликлар ва ўқув фильмлари, ҳар бир мактабгача муассасани ўйинли ва билиш билан боғлиқ мультимедиа дастурларини намоиш қилиш учун ВУВ- проигривателлари билан таъминлаш, умумтаълим мактабларининг компьютер техникаси ва ўқув-лаборатория жиҳозлари сақланишини, уларга техник хизмат кўрсатилишини таъминлаш бўйича комплекс тадбирлар амалга оширилмоқда.

2011 йилда Давлат бюджети барча харажатларининг 60 фоизи ижтимоий мақсадлар учун йўналтирилади. Бу ўтган йилга қараганда сезиларли даражада кўпдир. Жумладан, таълим ва соғлиқни сақлаш соҳаси учун ана шу харажатларнинг 48 фоизи ёки 2010 йилга нисбатан 1 триллион 800 миллиард сўм кўп маблағ сарфланади.

Умумтаълим мактаблари, академик лицей ва касб-хунар коллежлари ўқитувчилари, шифокорлар ва тиббиёт ходимларининг меҳнатини рағбатлантириш тизимини такомиллаштириш борасидаги ишлар давом эттирилади. 2011 йилда ушбу тоифалардаги ходимларнинг иш ҳақи ўртача камида 25 фоизга оширилади. Таълим ва соғлиқни сақлаш ходимларининг иш ҳақини ошириш билан боғлиқ харажатларни молиялаш учун бюджетдан 420 миллиард сўмдан ортиқ маблағ ажратилади.

Молия вазирлиги хузурида ташкил етилган Таълим муассасаларини реконструкция қилиш, мукамал тамирлаш ва жиҳозлаш жамғармасининг 367 миллиард сўм миқдоридаги маблағи ҳисобидан жорий йилда 336 та таълим муассасасини, 65 та болалар мусиқа ва санъат мактабини реконструкция қилиш ва капитал тамирлаш, қарийб 1500 та компьютер синфини ташкил қилишни тامينлаш, шунингдек, 118 та спорт залини қуриш ва жиҳозлаш кўзда тутилмоқда. Бундан ташқари, Корея Эқсимбанкининг 30 миллион доллар миқдоридаги кредити ҳисобидан умумтаълим мактабларида яна қўшимча равишда 1,5 мингта компьютер синфи жиҳозланади.

Ҳозирги кунда 2011-2015 йилларда Олий ўқув юртлирини ривожлантириш дастури тайёрланмоқда ва ушбу ҳужжат яқин вақт ичида қабул қилинади. Дастурдан кўзланган асосий мақсад - олий таълим муассасаларининг моддий-техник базасини янада мустаҳкамлаш, уларни замонавий ўқув, лаборатория ва илмий ускуналар билан жиҳозлаш, пировардида ўқув дастурларини такомиллаштириш, тобора кучайиб бораётган замон талабларига жавоб берадиган кадрларни тайёрлашда сифат жиҳатидан янгича ёндашувларни ҳаётга тадбиқ этишдир.

Ижтимоий соҳанинг яна бир ажралмас қисми бу-соғлиқни сақлаш тизимидир. Соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ қилиш жараёнида соҳа структурасини такомиллаштириш, малакали мутахассисларни етиштириш ва қайта тайёрлаш, энг янги техника билан жиҳозлаш ўта муҳим масала бўлиб ҳисобланади. Шу сабабли кейинги йилларда ҳукуматимиз соғлиқни сақлаш соҳасининг моддий-техник базасини мустаҳкамлашга алоҳида эътибор қаратмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йилнинг 28 октябрдаги ПҚ-1213-сонли Қарори асосида "Ўзбекистон Республикасининг 2010 йил Инвестиция дастури тўғрисида" санитария-эпидемиология хизматининг моддий техника базасини кучайтириш борасидаги тадбирлари ишлаб чиқилди. Ушбу дастур доирасида Бухоро вилоятининг Когон шаҳар ва Когон туман ДСЭНМ бинолари янгидан қурилди. Тошкент вилоятининг Чирчиқ тумани ва Сурхондарё вилоятининг Бандихон тумани ДСЭНМлари биноларида реконструкция ишлари якунланиб, фойдаланишга топширилди. Ушбу тадбирлар учун 2810,0 млн.сўм маблағ сарфланди. Фарғона вилоят ОИТС маркази биноси, Сирдарё ва Тошкент шаҳар ОИТС марказлари лаборатория корпуслари янгидан қурилиб, қолган бинолари реконструкция қилинди. Қашқадарё ва Андижон вилояти ОИТС марказларининг бинолари реконструкция қилиниб, ишга туширилди. Навоий вилояти ОИТС маркази биносини қуриш ишлари 2010 йилда бошланган бўлиб, уни 2011 йилда фойдаланишга топшириш режалаштирилган. Мазкур тадбирлар учун 4248,2 млн.сўм маблағ ажратилган. Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳридаги 59 та туманлараро ОИТС диагностика лабораторияларининг 51 тасида 500 млн. сўмдан ортиқ маблағ ҳисобига жорий ва капитал таъмирлаш ишлари ўтказилди.

2011 йилда Республика нейрохирургия илмий маркази, Республика жарроҳлик маркази хузуридаги кардиохирургия бўлими, Гематология ва қон қуйиш институтининг янги бўлими каби йирик соғлиқни сақлаш объектларини фойдаланишга топшириш ва энг замонавий асбоб-ускуналар билан жиҳозлаш ишлари давом эттирилади. Нукус, Андижон, Гулистон ва Термиз шаҳарларида кўп тармоқли вилоят болалар марказлари, Қарши, Наманган ва Термиз шаҳарларида кўп тармоқли тиббиёт марказларини, жами 6 минг 400 ўринга мўлжалланган 51 та стационар муассаса, бир кунда 6 минг кишини қабул қила оладиган 23 та поликлиникани қуриш ва реконструкция қилишни якунига етказиш кўзда тутилмоқда.

Тараққиётнинг мавжуд босқичида таълим ва соғлиқни сақлаш соҳалари олдига янгидан-янги мураккаб вазифалар қўйиб борилмоқдаки, уларни юқори даражада бажариш учун ушбу соҳаларнинг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш талаб этилмоқда. Ана шу талабни чуқур англаган ҳолда ҳукуматимиз ушбу соҳаларнинг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш масаласини устувор йўналишлардан бири сифатида қабул қилмоқда.

6-БОБ. “КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК ЙИЛИ” ДАВЛАТ ДАСТУРИНИ ҲАЁТГА ТАТБИҚ ЭТИШ

6.1. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик мамлакатимизда янги иш ўринларини ташкил қилиш, аҳолининг даромадлари ва фаровонлигини оширишнинг муҳим омили сифатида

Мамлакатимизда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик давлат ва жамиятимиз ривожиди алоҳида ўрин эгаллайди. Бугунги кунда биз бу соҳани ривожлантирмасдан туриб иқтисодиётимизнинг келажагини таъминлай олмаймиз. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳаси ички бозоримизни рақобатдош ва сифатли маҳсулотлар билан тўлдиришда, аҳолини иш билан таъминлаш ва шу аснода уларнинг муносиб даромад топиши, фаровонлигининг ошиб боришига эришишда энг асосий омиллардан бири ҳисобланади ҳамда жамиятимизнинг ижтимоий-сиёсий таянчи ва пойдевори бўлган мулкдорлар синфининг, яъни ўрта синфнинг шаклланиши ва мустақамланишини таъминлайди. Шунингдек, бу соҳа ҳозирда жамиятимиздаги ижтимоий ва сиёсий барқарорликнинг кафолати ва таянчига, юртимизни тараққиёт йўлидан фаол ҳаракатлантирадиган кучга айланиб бормоқда. Шунинг учун ҳам мамлакатимиз Президенти Ислом Каримов томонидан 2011 йил «Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили» деб номланди.

Кичик бизнес соҳасининг иқтисодиётдаги аҳамияти унинг иқтисодиётда рақобат муҳитини таъминлаш, йирик корхоналар учун маҳсулот ва хизматлар етказиб бериш, янги иш ўринларини яратиш ва иккиламчи бандликни таъминлаш, бозор тизимининг мослашувчанлигини ошириш, илмий-техникавий инқилобни жадаллаштириш, ресурсларни ишлаб чиқаришга сафарбар этиш, солиқ тушумлари ҳажмининг ўсишини таъминлаш, аҳоли даромадлари даражасини барқарорлаштириш каби омиллар билан белгиланади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг 2010 йил 14 декабрдаги Р-3539-сонли “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили” Давлат Дастурини ишлаб

Якка тартибдаги тадбиркорлик – юридик шахс ташкил этмаган ҳолда жисмоний шахс(якка тартибдаги тадбиркор) томонидан тадбиркорлик фаолиятининг амалга оширилиши. Якка тартибдаги тадбиркорлик якка тартибдаги тадбиркорлар томонидан ходимлар ёллаш ҳуқуқисиз, мулк ҳуқуқи асосида ўзига тегишли бўлган мол-мулк негизида, шунингдек мол-мулкка эгалик қилиш ва (ёки) ундан фойдаланишга йўл қўядиган ўзга ашёвий ҳуқуқ туфайли ўзига тегишли бўлган мол-мулк негизида мустақил равишда амалга оширилади.

Хусусий тадбиркорлик – бу фуқаролар (алоҳида фуқаролар) томонидан ўзларининг таваккалчиликлари ва мулкий жавобгарликлари остида, шахсий даромад (фойда) олиш мақсадида амалдаги қонунчилик доирасида амалга ошириладиган ташаббускор хўжалик фаолиятидир.

Микрофирма – кичик бизнес корхонасининг бир тури. Мамлакатимизда саноат ишлаб чиқаришнинг тармоқларида 20 кишигача, хизмат кўрсатиш соҳасида 10 кишигача, савдо ва умумий овқатланиш соҳасида 5 кишигача ишловчи корхоналар микрофирма ҳисобланади.

Кичик корхона – корхона кўлами, ишлаб чиқариш ҳажми, ишловчилар сони, молиявий маблағлари миқдори ва бошқалар жиҳатидан имкониятлари чекланган ишлаб чиқарувчи субъектдир. Республикаимизда саноат ишлаб чиқаришнинг айрим тармоқларида (масалан, енгил ва озиқ-овқат саноати, металлга ишлов бериш ва асбобсозлик саноати ва ҳ.к.) 100 кишигача, айримларида (масалан, машинасозлик, металлургия, ёқилғи-энергетика саноати ва бошқаларда) 50 кишигача, хизмат кўрсатиш соҳасида 25 кишигача ишловчи корхоналар кичик бизнес субъектлари ҳисобланади.

чиқиш ва амалга оширишнинг ташкилий чоралари ҳақидаги Фармойишида: кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолияти учун янада қулай муҳит яратиш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишни кучайтиришга йўналтирилган норматив-ҳуқуқий базани янада такомиллаштириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолиятига давлат ва назорат тузилмаларининг аралашувини кескин камайтириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини ташкил этиш тартибини соддалаштириш ва фаолият юритишнинг моддий-техник шарт-шароитларини таъминлаш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларига солиқ ва бошқа тўловлар борасида енгилликлар яратиш, ҳисобот топшириш тизимини такомиллаштириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини кредитлаш механизмни янада такомиллаштириш, кичик бизнесни ривожлантиришга хорижий инвестицияларни кенг жалб этиш, уларининг ташқи иқтисодий фаолият соҳасидаги иштирокини кенгайтириш, илғор илм-фан ютуқларига асосланган кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришга кенг йўл очиб бериш, кичик бизнес субъектларига тақдим этилаётган имтиёзлар ва қулай шароитлар тизимини янада ривожлантириш каби устувор йўналишлар белгилаб берилган.

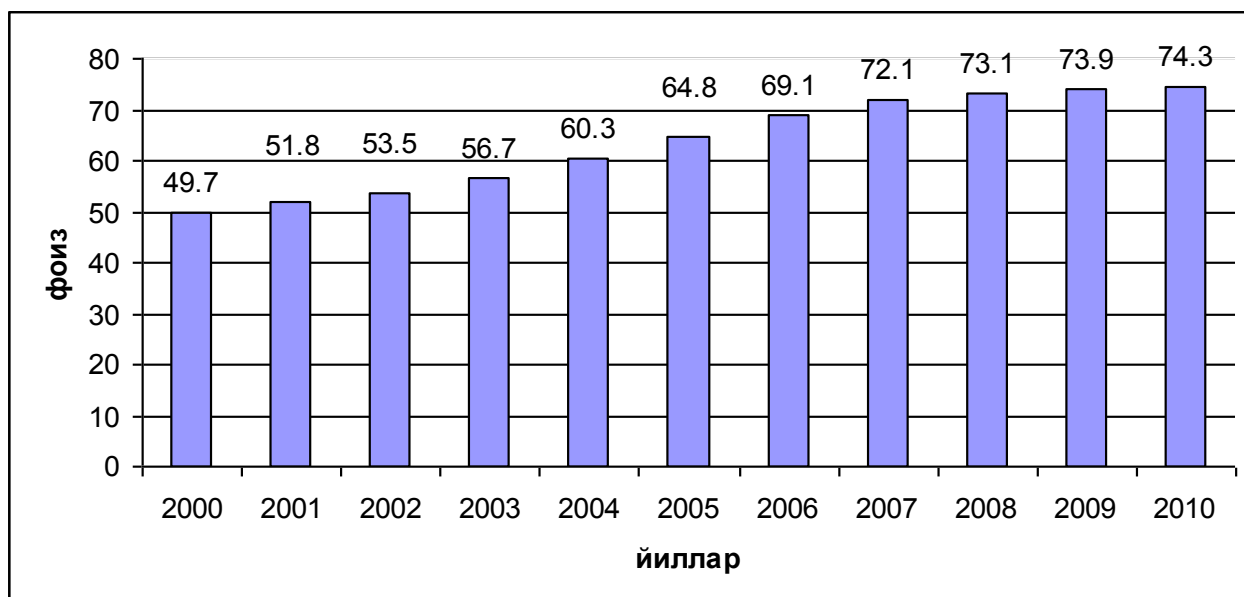
Сўнгги йилларда кичик бизнес субъектларининг мамлакатимизда янги иш ўринларини ташкил қилиш, аҳолининг даромадлари ва фаровонлигини оширишнинг муҳим омили сифатидаги натижалари салмоқли бўлиб бормоқда(6.1.1-жадвал).

6.1.1-жадвал

Ўзбекистонда янги иш ўринларини яратишда кичик бизнес субъектларининг улуши, минг киши

Кўрсаткичлар номи	2008 йил	2009 йил	2010 йил
Янгидан ташкил этилган иш ўринлари	661	940,5	950
шу жумладан:			
Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликда	374,3	391,8	600
Фоиз ҳисобида	57,0	41,7	65
Жами иқтисодиётдаги банд бўлганлар сонига нисбатан улуши, фоиз ҳисобида	72,7	74,2	74,3

2009 йилда мамлакатимизда жами 940 мингдан ортиқ янги иш ўринлари ташкил этилган бўлса, шундан қарийб 400 минги кичик бизнес соҳасига тўғри келган. 2010 йилда эса 950 мингдан ортиқ янги иш ўринлари яратилди. Айнан кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасида яратилган иш ўринлари фермер хўжаликлари билан бирга ҳисоблаганда 600 минг кишидан ортиқни ёки 65 фоизни ташкил этди. 2010 йилда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасида мамлакатимизнинг иқтисодиётида банд бўлган жами аҳолининг 74,3 фоизи фаолият кўрсатди(6.1.1-расм). Бу эса кичик бизнес соҳасининг аҳоли бандлигини таъминлаш ва янги иш ўринларини ташкил қилиш муаммосини ҳал этишда муҳим ўрин эгаллашини кўрсатмоқда ёки 2000 йилга нисбатан 24,6 фоизга кўпайди.

6.1.1-расм. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг бандликдаги улуши.

Расмдаги маълумотлардан кўринадики, кичик бизнес субъектларининг бандликдаги улуши 2000 йилда 49,7 фоизни ташкил этган бўлса, 2010 йилда бу кўрсаткич 74,3 фоизга етди ёки 2000 йилга нисбатан 24,6 фоизга кўпайди.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг бандликдаги улушини вилоятлар кесимида кўрадиган бўлсак, Андижон ва Самарқанд вилоятларида ушбу соҳада банд бўлганлар сони 80 фоиздан юқоридир (6.1.2-жадвал).

6.1.2-жадвал

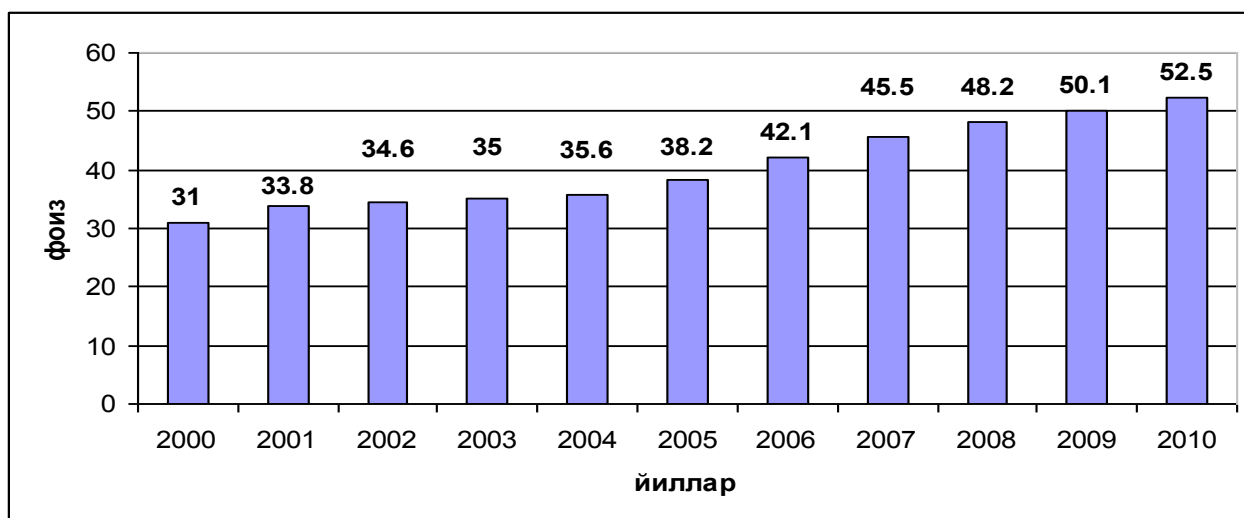
Ўзбекистон Республикаси ва вилоятлар бўйича кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг бандликдаги улуши

Вилоятлар	Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг бандликдаги улуши, %		
	2008 йил	2009 йил	2010 йил
Ўзбекистон Республикаси	73,1	73,9	
Қорақалпоғистон Республикаси	69,9	70,5	71,2
вилоятлар:			
Андижон	80,3	81,0	81,2
Бухоро	75	76,3	76,3
Жиззах	76,8	77,3	78,0
Қашқадарё	73,3	74,4	74,9
Навобий	55,3	55,9	55,9
Наманган	77,1	77,8	78,4
Самарқанд	80	80,8	81,2
Сурхандарё	73,8	74,3	75,0
Сирдарё	76,2	76,9	77,8
Тошкент	71,8	72,6	73,0
Фарғона	77	77,5	77,5
Хоразм	76,5	77,5	78,0
Тошкент ш.	56,5	56,5	56,6

Сўнги йилларда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасига давлат томонидан катта эътибор берилиши ҳамда қўллаб-қувватланиши натижасида унинг мамлакатимиз ялпи ички маҳсулотидagi улуши йилдан-йилга ортиб бормоқда. Хусусан, 2000 йилда ялпи ички маҳсулотнинг қарийб 31 фоизи иқтисодиётнинг фаол ривожланиб бораётган ушбу сектори улушига тўғри келган бўлса, 2008 йилда бу кўрсаткич 48,2 фоизни, 2009 йилда 50,1 фоизни, 2010 йилда эса 52,5 фоизни ташкил этди ёки 2000 йилга нисбатан 21,5 фоизга ўсди.

Ҳозирги кунда бизнинг энг катта ютуғимиз ялпи ички маҳсулот таркибида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг улуши кўпайгани ҳамда мамлакатимиз иқтисодиётини ривожлантиришида унинг роли сезиларли даражада ошганида намён бўлмоқда.

Ислом Каримов

6.1.2-расм. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ялпи ички маҳсулотдаги улушини вилоятлар кесимида ўсишини 6.1.3-жадвал маълумотларидан кўриш мумкин.

6.1.3-жадвал

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг Ўзбекистон Республикаси ва вилоятлар кесими бўйича ялпи ички маҳсулотдаги улуши

Вилоятлар	Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши, %		
	2008 йил	2009 йил	2010 йил
Ўзбекистон Республикаси	48,2	50,1	52,5
Қорақалпоғистон Республикаси	58,6	60,7	63,6
вилоятлар:			
Андижон	48,9	51,2	54,7
Бухоро	59,3	61,4	64,1
Жиззах	72,3	74,4	77,3
Қашқадарё	50,9	52,6	55,0
Навоий	29,1	31,2	34,4
Наманган	69,7	72,4	76,0

Самарқанд	68,8	71,2	73,6
Сурхандарё	67,2	70,0	71,7
Сирдарё	72,1	75,5	77,4
Тошкент	49,6	51,8	54,7
Фарғона	55,0	56,1	59,5
Хоразм	66,1	68,2	71,8
Тошкент ш.	48,0	46,7	49,9

Жадвал маълумотларидан кўриниб турибдики, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши Сирдарё, Жиззах, Наманган, Самарқанд, Хоразм ва Сурхондарё вилоятлари иқтисодиётида салмоқли ўринни эгалламоқда.

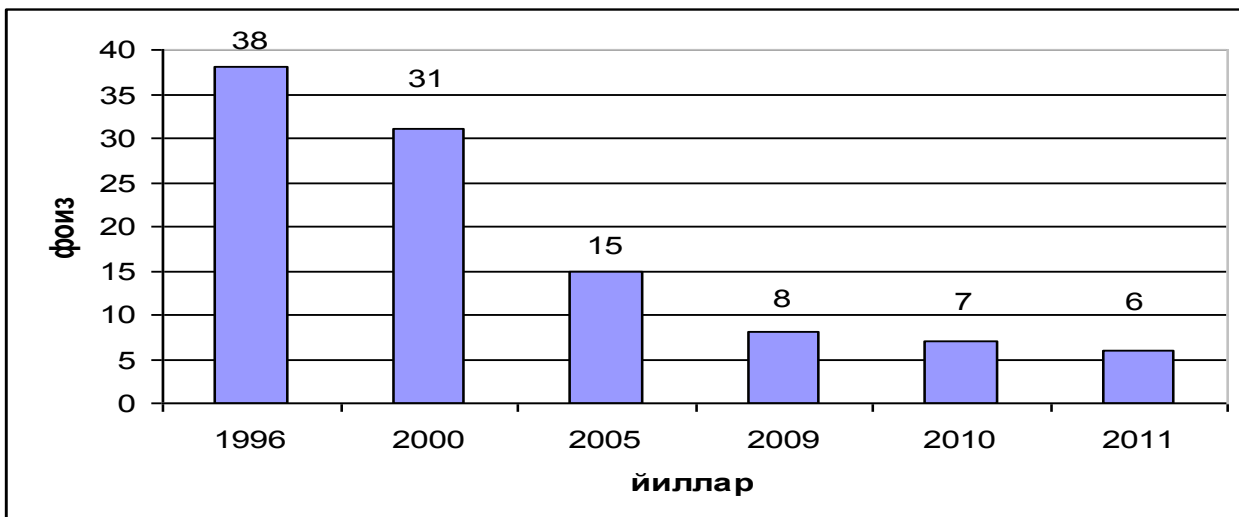
Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятини кенгайтириш иқтисодиётнинг бошқа соҳа ва тармоқлари ишлаб чиқариш ҳажмидаги салмоғининг ошиши орқали ҳам намоён бўлди. Хусусан, мазкур соҳанинг саноат маҳсулотлари ишлаб чиқаришдаги улуши 2005 йилдаги 10,0 фоиздан 2010 йилда 19,6 фоизга, қишлоқ хўжалигида тегишли равишда 95,7 фоиздан 97,9 фоизга, савдода 43,7 фоиздан 50,5 фоизга, юк ташишида 24,6 фоиздан 40 фоизга, асосий капиталга инвестициялар ҳажмида 24 фоиздан 30 фоизга, экспорт ҳажмида эса 6 фоиздан 13,6 фоизга қадар ошди(6.1.4-жадвал).

6.1.4-жадвал

Ўзбекистон Республикасида кичик бизнес субъектларининг иқтисодиёт тармоқларидаги улушининг 2005-2010 йиллардаги ўсиш динамикаси, фоиз

Кўрсаткичлар	2005 йил	2006 йил	2007 йил	2008 йил	2009 йил	2010 йил
Саноат	10,0	10,9	13,2	14,6	16,9	19,6
Қишлоқ хўжалиги	85,7	93,9	97,5	97,8	97,9	97,9
Инвестиция	24,0	26,5	23,7	24,6	23,7	30,8
Қурилиш	50,9	52,1	55,4	58,4	41,6	52,3
Савдо	43,7	45,7	48,2	48,1	46,3	50,5
Хизмат кўрсатиш	52,5	50,8	50,1	48,5	47,6	47,7
Юк ташиш	24,6	27,2	34,7	38,9	39,5	40,0
Йўловчилар ташиш	65,7	69,4	75,7	78,5	78,9	78,9
Бандлик	64,8	69,1	72,1	73,1	73,9	74,3
Экспорт	6,0	10,7	14,8	12,4	14,6	13,6
Импорт	33,7	34,5	32,0	35,7	42,5	36,6

Мамлакатимизда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг бу қадар жадал ривожланишида энг аввало мазкур соҳа учун белгиланаётган солиқ имтиёзлари етарли даражадаги рағбатлантирувчи роль ўйнаётганлиги ҳисобланади. Хусусан, 2010 йилда кичик бизнес субъектлари учун белгиланган ягона солиқ тўлови 8 фоиздан 7 фоизга пасайтирилган бўлса, 2011 йилда эса бу кўрсаткични 6 фоизга тушириш мўлжалланган (6.1.3-расм).

6.1.3-расм. Кичик бизнес субъектлари учун белгиланган солиқ ставкалари.

6.1.3-расмдаги маълумотлардан кўринадики, 1996-2011 йиллар мобайнида кичик бизнес субъектлари учун белгиланган солиқ ставкалари 38 фоиздан 6 фоизга ёки 6,3 мартага кискарган.

Келгусида тармоқ йўналишларига кўра кичик бизнес субъектлари учун қуйидаги солиқ имтиёзлари белгиланган:

- 2014 йил 1 январгача янгидан ташкил этилаётган таъмирлаш-қурилиш ташкилотлари солиқларнинг барча турларидан ва айрим мажбурий ажратмаларни тўлашдан озод қилинган;

- 2012 йилнинг 1 январигача гўшт ва сутни қайта ишлашга ихтисослашган микрофирмалар ва кичик корхоналар учун ягона солиқ тўлови ставкаси 50 фоизга камайтирилган, четдан олиб келинадиган технология ускуналари божхона тўловларидан озод қилинган;

- 2012 йилнинг 1 январигача 15 хилдаги ноозиқ-овқат истеъмол товарлари ишлаб чиқаришга ихтисослашган микрофирмалар ва кичик корхоналар фойда солиғи, мулк солиғи ва ягона солиқ тўловларидан озод қилинган;

- 2012 йилнинг 1 январгача республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмалар тўлашдан; ишлаб чиқаришда фойдаланиладиган ускуналарини импорт қилишда божхона тўловларидан озод қилинган.

Сўнгги йилларда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни молиявий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш тадбирлари ҳам кучайтирилди. Хусусан, 2009 йилда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш учун 1851,7 млрд.сўм кредит ажратилган бўлса, 2010 йилда эса бу кўрсаткич 2690,2 млрд. сўмни ташкил этди(6.1.4-расм).

6.1.4-расмдаги маълумотлардан кўринадики, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасига йўналтирилган кредитлар миқдори 2001-2010 йиллар мобайнида деярли 20 мартага ўсган.

2011 йилда тижорат банклари томонидан иқтисодиётнинг кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасини ривожлантиришга ажратиладиган кредитлар ҳажмини камида 1,3 баробарга кўпайтириш белгиланди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 26 ноябрдаги ПҚ-1438 сонли “2011-2015 йилларда Республика молия банк тизимини янада ислоҳ қилиш ва барқарорлигини ошириш

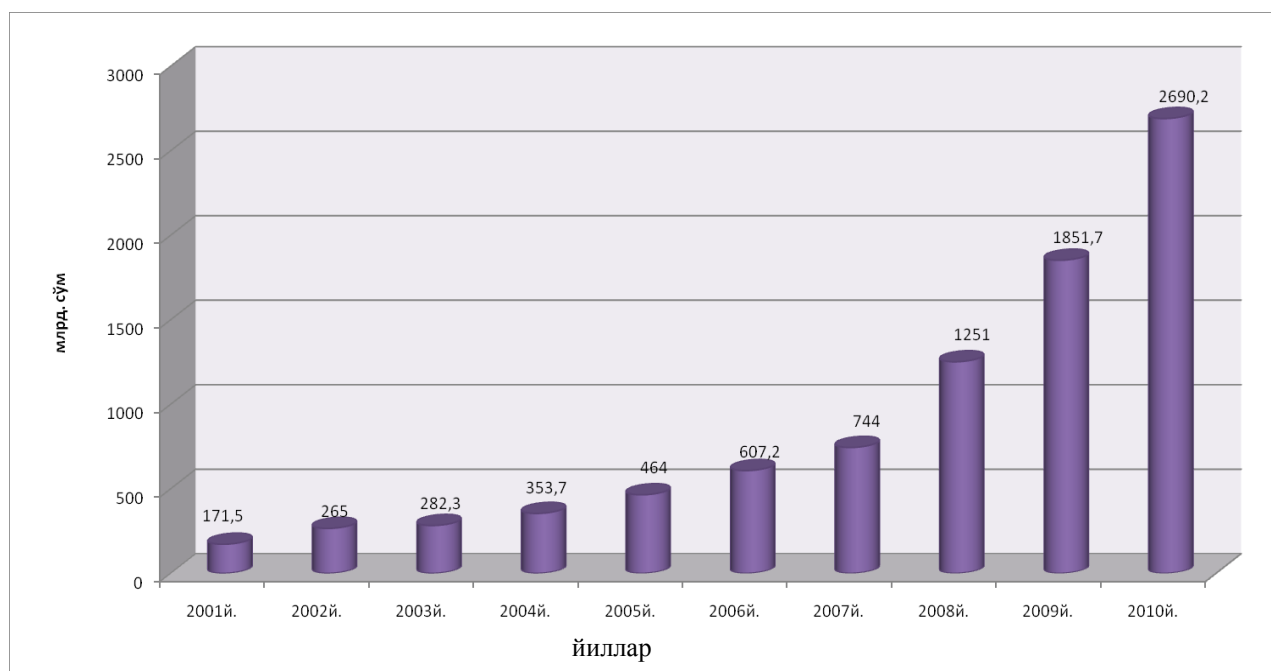
Мамлакатимизда 2010 йилда 2009 йилга нисбатан 13,6 фоизга кўп, яъни 9 миллиард 700 миллион АҚШ долларига тенг миқдордаги инвестициялар ўзлаштирилди, бу ялпи ички маҳсулотнинг 25 фоизини ташкил этади.

Ислом Каримов

ҳамда юқори халқаро рейтинг кўрсаткичларига эришишнинг устувор йўналишлари

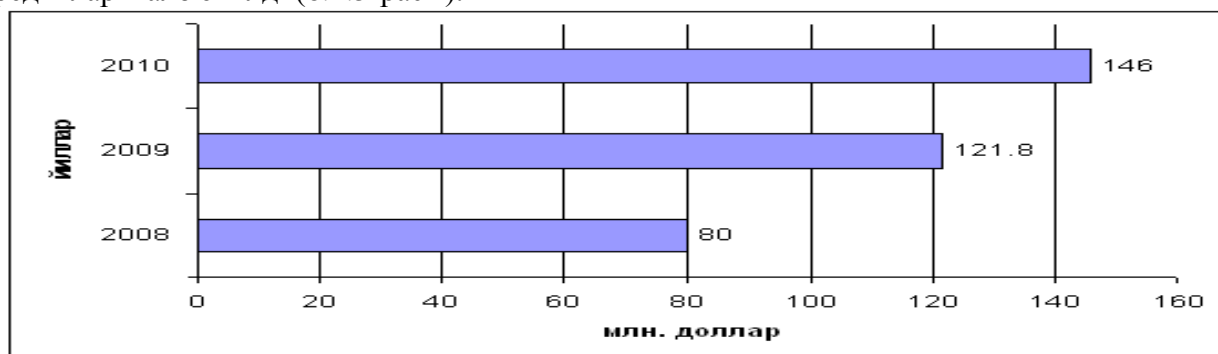
тўғрисида”ги қарори асосида қуйидаги чора тадбирлар амалга оширилиши режалаштирилган:

- кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини кредитлаш ҳажмини 2011-2015 йилларда 2,7 бараварга ошириш;
- халқаро молия муассасалари ва хорижий мамлакатлар ҳукуматлари томонидан ажратиладиган грантлар ва кредит линиялари миқдорини ошириш;
- тижорат банкларида имтиёзли кредитлаш жамғармаларини ташкил этиш, жамғарма маблағларини узоқ ҳамда бориш қийин бўлган жойларда, шунингдек аҳоли зич яшовчи ҳудудларда фаолият кўрсатаётган тадбиркорлик субъектларини кредитлаш учун сафарбар этиш;
- истеъмол товарлари ишлаб чиқарувчи корхоналарни кредитлаш ҳажмини ошириб бориш;
- мамлакатимизда ишлаб чиқарилган маҳсулотларни харид қилиш учун аҳолига истеъмол кредитлари беришни янада ошириш ва ҳоказолар.

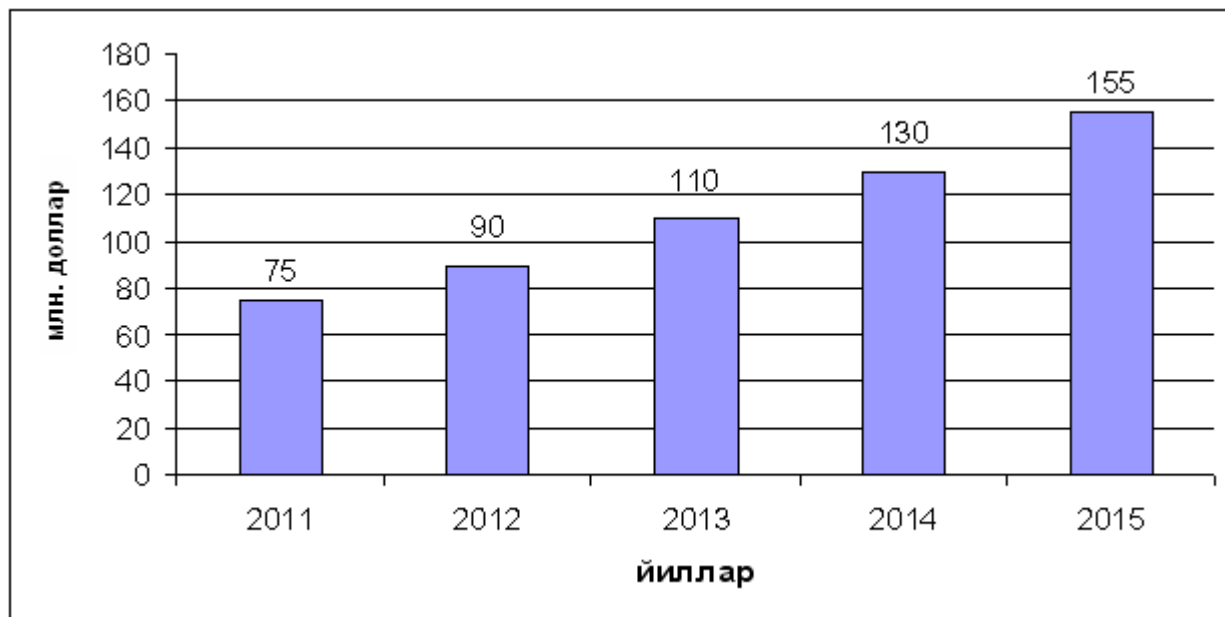
6.1.4-расм. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасига йўналтирилган кредитлар миқдори.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришда хорижий инвестициялар кенг жалб этилмоқда. Хусусан, Осиё тараққиёт банки, Ислон тараққиёт банки, Германия тараққиёт банки (KfW), Хитой Халқ Республикаси Ҳукумати ва бошқа хорижий инвесторлар томонидан кредитлар ажратилди. 2010 йилда халқаро молия институтлари томонидан кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришга 146 млн. АҚШ доллари ҳажмда кредитлар жалб этилди(6.1.5-расм).

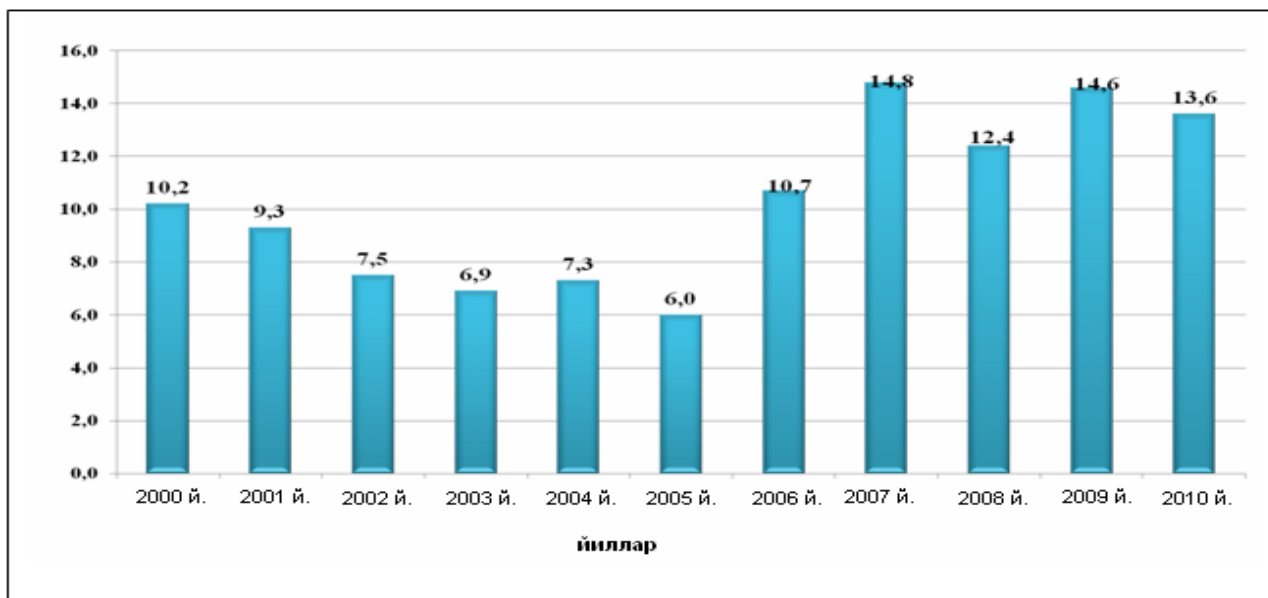
6.1.5-расм. Халқаро молия институтлари томонидан ажратилган кредитлар миқдори.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-1438 сонли қарорига кўра халқаро молия институтлари ва хорижий мамлакатлар ҳукуматлари томонидан ажратиладиган грантлар ва кредит линиялари миқдори 2011 йилда 75 млн.долларни, 2015 йилга бориб эса 155 млн.долларни ташкил этиши мўлжалланган (6.1.6-расм).

6.1.6-расм. 2011-2015 йилларда халқаро молия институтлари ва хорижий мамлакатлар ҳукуматлари томонидан ажратиладиган грантлар ва кредит линиялари миқдори

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ташқи иқтисодий фаолиятдаги ўрни аста-секин кенгайиб бормоқда. Унинг экспорт ҳажмидаги улуши 2010 йилда 13,6 фоизни ташкил этиб, бу кўрсаткич 2000 йилга нисбатан 3,4 фоизга ошган(6.1.7-расм). 2010 йилда кичик бизнеснинг экспорт ҳажми 1723,6 миллион АҚШ доллариغا етди. Уларнинг асосий экспорт маҳсулотларини қишлоқ хўжалиги, тўқимачилик, ишлов берувчи, электротехник ишлаб чиқариш маҳсулотлари, халқ амалий санъати буюмлари ташкил этади.

6.1.7-расм. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг экспортдаги улуши, фоизда.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг экспортдаги улушини вилоятлар кесимида кўрадиган бўлсак, Наманган (86,7 фоиз), Самарқанд (61 фоиз), Жиззах (44,7 фоиз) ва Сирдарё (30,3 фоиз) вилоятларида уларнинг салмоғи анча юқори бўлган(6.1.5-жадвал).

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг экспортдаги улуши динамикаси

Вилоятлар	Кичик бизнеснинг экспортдаги улуши, фоиз		
	2008йил	2009йил	2010йил
Ўзбекистон Республикаси	12,4	14,6	13,6
Қорақалпоғистон Республикаси	11,4	8,0	12,5
вилоятлар:			
Андижон	1,9	4,2	6,4
Бухоро	7,8	6,5	7,6
Жиззах	28,8	13,3	44,7
Қашқадарё	26,6	21,7	9,0
Навоий	7,6	6,5	9,5
Наманган	52,8	69,2	86,7
Самарқанд	40,4	68,1	61,0
Сурхондарё	16,4	10,2	19,5
Сирдарё	5,3	10,4	30,3
Тошкент	12,8	20,1	17,0
Фарғона	17,7	19,8	18,3
Хоразм	11,3	7,5	9,3
Тошкент ш.	17,1	19,8	13,9

Хулоса қилиб айтганда, “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили” Давлат дастурининг самарали амалга оширилишини таъминлаш борасида амалга оширилиши лозим бўлган вазифалар куйидагилардан иборатдир:

- жойлардаги кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг самарали фаолиятига ҳалақит бераётган, тўсқинлик қилаётган ёки қилиши мумкин бўлган муаммоларни мунтазам равишда ўрганиб бориш ва ўз вақтида бартараф этиш чора-тадбирларини кўриш;

- ҳудуддаги бўш ёки самарали фойдаланилмаётган бино ва иншоотлар тўғрисидаги аниқ маълумотларнинг қисқа муддатларда олиниши ҳамда уларнинг кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларига тақдим этилиши жараёнларини самарали ташкил этиш;

- кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолияти учун янада қулай муҳит яратиш борасида ҳар бир ҳудуддаги ўзига хос хусусиятларни аниқлаш ва улардан келиб чиққан ҳолда мавжуд барча имкониятларни сафарбар этиш;

- кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятини ташкил этиш ва амалга ошириш йўлидаги ҳар қандай бюрократик тўсиқларни бартараф этиш;

- худуддаги кичик бизнес субъектларининг энергия, газ, сув ва канализация, иссиқлик таъминоти ва бошқа шу каби муҳандислик-коммуникация тармоқларига уланиши жараёнларига эътибор қаратиш ҳамда бу борадаги илғор тажрибаларни қўллаш;

- маҳаллаларда оилавий бизнесни ривожлантириш бўйича мавжуд имкониятлар ва уларни рўёбга чиқариш йўллари аниқлаш, шу асосда оилавий бизнесни ташкил этишнинг намунавий шакллари тавсия этиш ва қўллаб-қувватлаш;

- худудда фаолият юритаётган кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг фаолият йўналишлари жиҳатидан таркибини такомиллаштириш чора-тадбирларини қўллаш, хусусан, саноат соҳасида, юқори технологияларни талаб этадиган замонавий ишлаб чиқариш тармоқларини ташкил этишда, илғор илм-фан ютуқларига асосланган кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришни рағбатлантиришнинг турли йўл ва чораларини излаб топиш;

- худуддаги экспортга маҳсулот чиқарувчи кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларига аниқ ва таъсирчан ёрдам кўрсатиш орқали уларнинг ташқи иқтисодий фаолият соҳасидаги иштирокини кенгайтириш;

Республикамизда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаб, уларни ички ва ташқи бозорда рақобатлаша оладиган, сифатли маҳсулот ишлаб чиқариш ва хизматлар кўрсатишни изчил йўлга қўя оладиган мустаҳкам иқтисодий соҳага айланишини таъминлаш лозим.

7-БОБ. АҲОЛИ БАНДЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ВА ЯНГИ ИШ ЎРИНЛАРИНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ

7.1. Ўзбекистон Республикасида 2011 йилда янги иш ўринлари ташкил этиш ва аҳоли бандлигини таъминлаш Дастурининг аҳамияти

Аҳоли бандлигини таъминлаш жамият ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг энг муҳим иқтисодий хусусиятларидан бири ҳисобланади ва у иқтисодиётда алоҳида аҳамиятга эга. Ўзбекистонда аҳолини иш билан таъминлашни янада яхшилаш ва фаровонлигини оширишнинг энг муҳим йўналиши сифатида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик, хизмат кўрсатиш ва касаначилик соҳаларини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантиришни рағбатлантириш, ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмани янада ривожлантириш бўйича ишлар амалга оширилмоқда.

Ўзбекистон Республикасида 2011 йилда янги иш ўринлари ташкил этиш ва аҳоли бандлигини таъминлаш дастури Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси томонидан 2010 йил 18 ноябрда ва Сенати томонидан 2010 йил 3 декабрда тасдиқланган.

Дастурни амалга ошириш меҳнат бозорига илк бор кириб келаётган ёшларни, йил давомида алоҳида хўжалик юритувчи субъектлар фаолияти қисқариши (тугаши) натижасида бўшатиладиган ходимлар, шунингдек ишга жойлашишга муҳтож бўлган ва талаб

Аҳоли бандлигини таъминлаш ва янги иш ўринларини ташкил қилиш муаммосини ҳал этиш 2011 йил ва яқин истиқболда мамлакатимизни муваффақиятли ва барқарор ривожлантиришнинг алоҳида устувор йўналиши ва ҳеч муболағасиз энг муҳим шартидир

Ислом Каримов

Иш ўрни – муайян касбдаги бир ходимнинг меҳнат вазифаларини амалга ошириши учун мослаштирилган ва ишни бажариш учун ишлаб чиқариш воситалари, меҳнат қуроллари билан жиҳозланган жой.

Ишга жойлаштириш – Ўзбекистон Республикасида меҳнатга лаёқатли аҳолини иш билан таъминлашга қаратилган ташкилий-ҳуқуқий, иқтисодий тусдаги давлат тадбирлари тизими.

қилинадиган малака (касб)га эга бўлмаган шахслар бандлигини таъминлаш имконини беради.

Меҳнат бозорида давлатнинг амалга оширадиган сиёсатларидан бири – ижтимоий ҳимоя сиёсатидир. Унга кўра, давлат меҳнат бозорида рақобатдош бўлмаган ва ижтимоий ҳимояга муҳтож шахсларни ишга жойлаштириш бўйича чора-тадбирларни кўзда тутди. Яъни, аҳолини иш билан таъминлашга кўмаклашиш мақсадида ташкилотларга ижтимоий ҳимояга муҳтож ва иш топишда қийналадиган шахсларни ишга жойлаштириш учун иш жойларининг энг кам миқдори белгиланади. Вазирлар Маҳкамасининг 2008 йил 20 августдаги 186-сонли Қарори билан тасдиқланган «Ижтимоий муҳофазага муҳтож ва иш топишда қийналаётган шахсларни ишга жойлаштириш учун иш ўринларини банд қилиб қўйиш тартиби тўғрисида»ги Низомга мувофиқ, фуқароларнинг ушбу тоифасига таълим муассасаларини тугатган ёшлар, муддатли ҳарбий хизматдан бўшатишган шахслар, ногиронлар ва жазони ўташ муассасаларидан бўшатишган шахслар киради. Мазкур шахсларни ишга жойлаштириш учун иш ўринларини банд қилиб қўйиш ходимларнинг рўйхат бўйича ўртача сони 20 нафардан кўпни ташкил этадиган ташкилотлар учун белгиланади.

Қонунчиликка кўра, ижтимоий ҳимояга муҳтож шахслар учун ажратилган меҳнат ўринларига жойлаштириш иш берувчи томонидан туман (шаҳар) Бандликка кўмаклашиш ва

аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш марказининг йўлланмаси бўйича ёки мустақил равишда амалга оширилади (7.1.1-жадвал).

7.1.1-жадвал

Ижтимоий ҳимояга муҳтож шахсларнинг квоталанган иш жойлари билан таъминланиши, минг киши

	2006 йил			2010 йил		
	Жами	Шу жумладан:		Жами	Шу жумладан:	
		аёллар	ёшлар		аёллар	ёшлар
Квоталанган иш ўринларига жойлаштирилганлар – жами	82,3	45,1	38	69,7	26,2	14,6
Шу жумладан:						
Меҳнат органлари йўлланмаси билан	47,7	25,9	27,3	52,4	15,1	8,1
Мустақил тарзда	34,6	19,2	10,7	17,3	11,1	6,5

2006 йил мобайнида меҳнат бозорида тенг шароитда рақобатлашишга қодир бўлмаган ва ижтимоий ҳимояга муҳтож 82,3 минг нафар фуқаролар улар учун махсус барпо этилган (ажратилган) иш ўринларига жойлашган бўлиб, улардан 47,7 мингтаси (58,0 фоизи) меҳнат органлари йўлланмаси асосида ушбу ўринларга эга бўлишган. 2010 йилда ушбу кўрсаткич камайиб, мазкур тоифага мансуб 69,7 мингта фуқаро корхона ва ташкилотлардаги квоталанган иш ўринларига сафарбар этилган. Ушбу чора-тадбирлар натижасида ижтимоий ҳимояга муҳтож аҳоли нафақат ўзларини муносиб иш билан таъминладилар, балки улар ижтимоий ҳаётнинг фаол кишисига айланиб, ўзларини ушбу жамиятнинг тўлақонли аъзоси эканликларини ҳис қилдилар. Шунингдек, улар нормал турмуш тарзини юритиш ва зарурий ҳаётий эҳтиёжларини қондириш учун меҳнат даромадларига эга бўладилар.

Ўзбекистон Республикасида 2011 йилда 956,2 мингта иш ўринлари ташкил этиш параметрлари тасдиқланган. Унинг асосий йўналишлари қуйдагилардан иборат:

- инвестиция дастури, маҳаллийлаштириш, тармоқларни модернизациялаш ва ишлаб чиқаришни технологик қайта жиҳозлаш дастурларини амалга ошириш;
- кичик корхоналар ва микрофирмалар ташкил этиш, хусусий тадбиркорликни ривожлантириш;

2011 йилга мўлжаллаб қабул қилинган ва мамлакатимиз Парламенти томонидан маъқулланган Республика дастурида 950 мингдан ортиқ янги иш ўрнини, асосан, қишлоқ жойларда яратиш кўзда тутилган.

Бу иш жойларининг 600 мингдан зиёдини кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасида очиб мўлжалланмоқда. 73 мингдан ортиқ иш ўрни транспорт ва муҳандислик-коммуникация инфратузилмасини жадал ривожлантириш лойиҳаларини амалга ошириш натижасида ташкил этилади.

Ислом Каримов

- уй меҳнати ва касаначиликни, энг аввало, корхоналар билан кооперация асосида меҳнат шартномалари бўйича, ҳунармандчиликни ва оилавий тадбиркорликни ривожлантириш;

- паррандачилик, балиқчилик, асаларичилик, мева-сабзавот, боғдорчилик ва бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштиришга ихтисослашган фермер ва деҳқон хўжаликларини ташкил қилиш ва кенгайтириш;

- ишлаб чиқариш, бозор ва ижтимоий инфратузилмани, жумладан аҳоли яшаш пунктларини ободонлаштириш ишларини кенгайтириш автомобиль ва темир йўлларни, электр, сув ва газ таъминоти объектларини қуриш ва таъмирлаш, телекоммуникация тармоқлари ва иншоотларни кенг кўламда ривожлантириш;

- вақтинчалик ишламаётган корхоналарнинг, шу жумладан тижорат банклари балансига берилган банкрот корхоналарнинг фаолиятини тиклаш (7.1.2-жадвал).

Ўзбекистон Республикасида 2011 йилда янги иш ўринларини яратиш ва аҳоли бандлигини таъминлаш дастури

Т/р	Ўйналишлар	Жами
	Иш ўринларини ташкил этиш, жами	956 247
	шу жумладан, қуйидагилар ҳисобига:	
1.	Янги ишлаб чиқариш объектларини ишга тушириш, ишлаб турган корхоналарни модернизация қилиш ва кенгайтириш	57469
2.	Кичик корхоналар ва микрофирмаларни ташкил этиш	365888
2.1.	Саноатда	54941
2.2.	Уй-жой қуриш ва таъмирлаш соҳасида	43863
3.	Якка тартибдаги тадбиркорликни ривожлантириш	111871
4.	Касаначиликнинг барча шакллари ташкил этиш	216165
4.1.	Шу жумладан, корхоналар билан кооперацияда меҳнат шартномалари асосида	55357
5.	Фермер ва деҳқон хўжаликларини ривожлантириш (паррандачилик, балиқчилик, асаларичилик)	122399
6.	Ишлаб чиқариш, ижтимоий ва бозор инфратузилмасини ривожлантириш	72850
7.	Ишламаётган корхоналар фаолиятини тиклаш	9605

Жадвалдан кўриниб турибдики, 2011 йилда мамлакатимизда жами 956,2 мингта янги иш ўрни ташкил этиш мўлжалланмоқда. Уларнинг қарийб ярми кичик корхоналар, микрофирмалар ташкил этиш, якка тартибдаги тадбиркорликни, хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини янада ривожлантириш, пудрат асосидаги қурилиш, шу жумладан, уй-жойларни таъмирлаш ва реконструкция қилиш ишлари кўламини кенгайтириш ҳисобидан яратилади.

Шу билан бирга, “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили” деб номланган 2011 йилда аҳолини иш билан таъминлашнинг асосий йўналишлари қуйидагилар ҳисобланади:

1. Инвестиция дастурини, ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш, етакчи тармоқларни модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан қайта жиҳозлаш дастурларини амалга ошириш. Ушбу дастурлар ҳисобига 57,4 мингта янги иш ўринлари, шундан 25,1 мингта иш ўрни - тармоқларнинг хўжалик бошқаруви республика органлари таркибига кирувчи корхоналарда, 31,2 мингта иш ўрни - ҳудудларнинг инвестиция ва ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш дастурларига мувофиқ ташкил этиш назарда тутилмоқда.

Тармоқлар бўйича энг кўп янги иш ўринлари металлургия, энгил саноат, нефть ва газ, кимё, автомобиль саноатининг йирик корхоналарида ва иқтисодиётнинг бошқа тармоқларида яратилади.

2. 365,8 мингта янги иш ўрни яратилишини таъминлайдиган кичик корхоналар, микрофирмалар ташкил этиш ва якка тартибдаги хусусий тадбиркорликни ривожлантириш. Кичик бизнесда яратиладиган янги иш ўринларининг сезиларли қисми хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасида (282 мингта), саноатда (54,9 мингта), пудрат-қурилиш ишларида, шу жумладан уй-жойларни таъмирлаш ва реконструкция қилиш соҳасида (43,8 мингта) ташкил этилади;

3. Касаначиликни, энг аввало корхоналар билан кооперациялашув асосида меҳнат шартномалари бўйича касаначиликни, халқ хунармандчилигини, шунингдек оилавий тадбиркорликни ривожлантириш. Бунинг натижасида 216,1 минг нафар банд бўлмаган фуқарони, асосан кўп болали аёллар, ногиронлар ва аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож бошқа тоифаларини иш билан таъминлаш имконияти яратилади. Шундан 62,5 мингта иш ўрни энгил саноат, озиқ-овқат саноати, кимё саноати, машинасозлик, металлургия, ёқилғи-энергетика мажмуи, шунингдек қурилиш, транспорт, алоқа ва иқтисодиёт бошқа тармоқларининг йирик ва кичик корхоналари билан кооперация асосида касаначиликни ташкил этиш ҳисобига яратилади.

“Уста-шогирд” усулида касаначиларни ўқитиш ва тайёрлашни ташкил этиш ҳамда уларни имтиёзли микрокредитлар ажратиш орқали қўллаб-қувватлаш йўли билан миллий хунармандчиликнинг анъанавий марказлари ҳисобланган туманлар ва шаҳарларда ташкил этиладиган касаначилик иш ўринлари сонини кўпайтиришга алоҳида эътибор берилади. Андижон, Бухоро, Наманган, Самарқанд, Қўқон, Марғилон шаҳарлари, шунингдек Шаҳрихон, Гиждувон, Чуст, Ургут, Риштон каби туманлар ана шундай анъанавий миллий хунармандчилик марказлари ҳисобланади.

4. Паррандачилик, балиқчилик, асаларичиликка, мева-сабзавот ва бошқа маҳсулотлар етиштиришга ихтисослашган фермер ва деҳқон хўжалиklarини ташкил этиш ва кенгайтириш. Бунинг ҳисобига 122,4 мингта иш ўрни ташкил этилади. Ҳар бир фермер хўжалигида камида 200 та парранда етиштириш, ҳар бир туманда камида 2 та ихтисослаштирилган паррандачилик хўжалиги, 5 та енгил конструкцияли иссиқхона ташкил этиш назарда тутилмоқда.

5. Ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш, аҳоли пунктларини ободонлаштириш ишларини кенгайтириш. Бу автомобиль йўллари ва темир йўллар, электр, сув ва газ таъминоти объектлари қуриш ва таъмирлаш, телекоммуникация тармоқлари ва иншоотларини модернизация қилиш ва ривожлантириш ишларини бажариш ҳисобига 72,8 мингта янги иш ўрни ташкил этиш имконини беради.

6. Вақтинча фаолият кўрсатмаётган корхоналар фаолиятини, шу жумладан тижорат банклари балансига берилган банкрот корхоналарнинг фаолиятини тиклаш чоратadbирларини кўриш. Бу 9,6 мингта иш ўрни ташкил этиш имконини беради, шунингдек 11,2 мингта иш ўрни ташкил этиш имконини берадиган бозор инфратузилмаси объектларини ҳамма жойда ривожлантиришни таъминлайди.

Инвестиция дастурига, ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан янгилашнинг тармоқ дастурларига, энг муҳим мақсадли дастурларга ва бошқа дастурларга мувофиқ янги иш ўринлари ташкил этишга доир ташкилий тadbирлар амалга оширилиши жараёнида капитал қўйилмаларнинг умумий ҳажми 18833,3 млрд. сўмни ташкил этади, шу жумладан:

ижтимоий инфратузилма объектларини ташкил этиш ва ишга тушириш, аҳоли пунктларини ободонлаштириш мақсадлари учун - бюджетдан 825 млрд. сўмдан ортиқ маблағлар;

тармоқлар дастурларини амалга ошириш ва хусусий тadbиркорликни ривожлантириш учун - корхоналар ва аҳолининг 8 993,7 млрд. сўм маблағлари;

инвестиция ва мақсадли комплекс дастурларни амалга ошириш учун жалб этиладиган хорижий инвесторларнинг - 4 751,5 млрд. сўм маблағлари;

Ўзбекистон Республикаси
Тикланиш ва тараққиёт фонди
ҳамда бюджетдан ташқари
жамғармаларнинг, шунингдек
Ўзбекистон Республикаси Молия
вазирлиги ҳузуридаги
Суғориладиган ерларнинг

Касаначиликни, аввало, меҳнат шартномалари бўйича корхоналар билан кооперация асосидаги касаначиликни, шунингдек, оилавий тadbиркорликни ривожлантириш бандликни таъминлашнинг муҳим йўналиши бўлиб қолади ва бу қарийб 220 минг кишини иш билан таъминлаш имконини беради.

Ислом Каримов

мелиоратив ҳолатини яхшилаш жамғармасининг 2 120,1 млрд. сўм маблағлари;

кичик бизнес субъектларини молиявий қўллаб-қувватлаш, инқирозга қарши чоратadbирларларни амалга оширишни давом эттириш учун - тижорат банкларининг 2 134,9 млрд. сўм маблағлари;

хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасида, айниқса, меҳнат бозоридаги вазият мураккаб бўлган чекка кишлоқ туманлари ва минтақаларда касаначиликни, оилавий тadbиркорликни ривожлантириш учун Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги ҳузуридаги Бандликка кўмаклашиш жамғармасининг - 8,1 млрд. сўм маблағлари йўналтирилади.

Худудлар бўйича 241,3 мингта иш ўрни аҳоли зич жойлашган Фарғона водийси вилоятларида, 107,9 мингтаси шимолий худудлар (Қорақалпоғистон Республикаси ва Хоразм вилояти)да, 82,1 мингтаси – Сирдарё ва Жиззах вилоятларида, 166,7 мингтаси – пойтахт худудида (Тошкент вилояти ва Тошкент шаҳрида), 92 мингдан ортиқроғи – Самарқанд вилоятида, 113,9 мингтаси – Бухоро ва Навоий вилоятларида ҳамда 86,9 мингтаси Қашқадарё ва 64,6 мингтаси Сурхондарё вилоятида ташкил этилади. Бунда меҳнат бозоридаги вазият оғир бўлган 30 туман (шаҳар)ларда яратилаётган иш ўринлари сонининг анча ўсиши кўзда тутилган.

2011 йилда ҳам аҳолини турли шаклдаги касаначилик ишларига жалб этиш, халқ хунармандчилигини ривожлантириш, оилавий тадбиркорликни рағбатлантириш – буларнинг барчаси бандликни таъминлашнинг амалда ўзини оқлаган муҳим йўналишлари бўлиб қолади.

Касаначи – иш берувчилар билан тузилган меҳнат шартномаси асосида ўз меҳнат вазифаларини уйларида бажарувчи ходимлар тоифаси.

Касаначилик – хунармандларнинг меҳнат шартномалари асосида ёлланиб ўз уйида ишлаши, яшаш жойида ишлаб чиқариш ёки хизмат кўрсатиш.

Республикада меҳнатга лаёқатли аҳолини иш билан таъминлаш чора-тадбирлари қуйидаги 7.1.1-расмда келтирилган.

7.1.1-расм.

Ҳозирги пайтда маҳаллий ҳокимият органлари томонидан ижтимоий тадбирларни ташкил этиш бўйича алоҳида дастурлар ишлаб чиқиш ва уларни изчил амалга ошириб юзасидан зарур чора-тадбирлар кўрилмоқда. Юқори малака талаб этмайдиган, турли ёрдамчи юмушларни бажариш билан боғлиқ қуйидаги жамоат ишларини ташкил этишга катта эътибор қаратилмоқда:

- автомобиль йўллари қуриш, уларни таъмирлаш, эксплуатация қилиш, ичимлик сув, газ, оқова сув қувурлари ва бошқа коммуникациялар ўтказиш билан боғлиқ ишлар;
- қишлоқ хўжалигида мелиоратив (суғориш) ишларини бажариш;
- қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини йиғиштириб олиш, қайта ишлаш ва сақлаш билан боғлиқ ишлар;
- турар жойлар ҳамда ижтимоий объектлар қуриш, уй-жой фондиди таъмирлаш;
- йўловчи транспорти ва алоқа корхоналарида аҳолига хизмат кўрсатиш;
- коммунал хўжалигини эксплуатация қилиш;
- аҳолига маиший хизмат кўрсатиш;

- худудларни кўкаламламзорлаштириш ва ободонлаштириш;
- қариялар, ногиронлар ва беморларни парваришлаш;
- ёзги таътил даврида болаларни соғломлаштириш ва дам олишини ташкил этишга кўмаклашиш;
- санаторий ва курорт зоналарида аҳолига турли хизматлар кўрсатиш;
- иккиламчи хом ашё ҳамда чиқитларни тўплаш ва қайта ишлаш.

Аҳоли таркибидан маълумки, меҳнат бозорида тенг шароитларда рақобатлашишга кодир бўлмаган шахслар ичида битирувчи ёшлар юқори улушга эга. Таълимни ривожлантириш ислохотлари ва Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг амалга оширилиши натижасида республикамизда ёшларнинг касб-хунар коллежларига бўлган қизиқишлари тобора ортиб бормоқда. Шунга мос равишда коллежлар битирувчилар сони ҳам йилдан-йилга кўпайиб бормоқда (7.1.3 -жадвал).

7.1.3-жадвал

Касб-хунар коллежи битирувчиларини ишга жойлаштириш ҳолати, минг киши

Худудлар	Битирувчилар сони			Ишга жойлашганлар сони		
	2008 й	2009 й	2010 й	2008 й	2009 й	2010 й
Ўзбекистон	238,4	332,3	400,9	227,9	268,2	326,8
Қорақалпоғистон	19,3	28,6	30,7	18,1	24,9	27,4
вилоятлар:						
Андижон	23,3	29,1	33,5	22,2	24,3	26,9
Бухоро	11,3	16,8	21,1	11,2	13,3	17,2
Жиззах	8,9	12,5	15,1	8,7	12,0	13,0
Қашқадарё	18,8	28,4	30,9	18,5	22,8	25,5
Навоий	7,9	11,1	13,9	7,6	10,0	11,9
Наманган	18,2	25,7	33,6	17,5	23,8	27,2
Самарқанд	24,2	34,4	43,8	23,2	31,5	35,1
Сурхондарё	16,7	22,9	27,5	15,5	13,2	21,1
Сирдарё	6,4	9,4	12,2	5,9	8,3	10,4
Тошкент	16,0	22,6	31,2	15,3	18,1	25,9
Фарғона	23,7	34,2	42,2	21,6	27,6	34,2
Хоразм	16,2	22,0	24,4	15,1	15,8	18,0
Тошкент ш.	27,3	34,4	40,9	26,9	22,3	33,0

Жадвалдан кўриниб турганидек, 2008 йилда касб-хунар коллежларини 238,4 минг нафар ёшлар битириб чиққан бўлса, 2010 йилда уларнинг сони 1,7 мартага ошган ва 400,9 мингтани ташкил этган. Шу ўринда айтиш керакки, касб-хунар коллежини битирувчилари сони ошиши билан бир қаторда улардан ишга жойлашганлар улуши ҳам ортиб бормоқда. Жумладан, 2008 йилда битирувчиларнинг 95,6 фоиз, 2009 йилда 80,7 фоиз қисми ишга жойлаштирилган бўлса, бу кўрсаткич 2010 йилда 81,5 фоизга тенг бўлган.

Касб-хунар коллежлари фаолиятидаги энг заиф бўғин ҳисобланган ишга жойлаштириш масаласини ижобий ҳал қилиш мақсадида қуйидагиларни амалга ошириш кўзда тутилган:

- 1) 9-синф битирувчилари касб-хунар таълими билан тўлақонли қамраб олинишини назарда тулган ҳолда, уларни ўқишга қабул қилишни тегишли равишда тартибга солиш.
- 2) Ўқитувчилар таркибини тайёрлаш сифати ва уларнинг малакасини ошириш масаласига алоҳида аҳамият қаратиш.
- 3) Касб-хунар коллежларини тамомлаб чиқаётган битирувчиларни ишга жойлаштириш.

2011 йилда касб-хунар коллежларини тамомлайдиган 450 мингдан ортиқ ўқувчини ишга жойлаштириш масаласи эътиборимиз марказида бўлиши даркор.

Ислом Каримов

Шу билан бирга, бугунги кунда касб-хунар коллежларини тамомлаб чиқаётган битирувчиларни ишга жойлаштириш масаласини ижобий ҳал қилиш мақсадида корхоналарда квота иш ўринларини шакллантирилмоқда; меҳнат органлари касб-хунар коллежлари билан мунтазам равишда ҳамкорликда иш олиб бормоқда; касб-хунар коллежлари битирувчиларини ишга жойлаштириш ва улар меҳнатидан самарали фойдаланишга қаратилган ҳудудий дастурлар ишлаб чиқилмоқда.

... муайян корхона ва иш берувчиларни турдош коллежларга бириктириш тажрибасини, доимий амал қиладиган "корхона-коллеж" ҳамкорлик алоқаларини йўлга қўйиш борасидаги ишларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш лозим.

Ислом Каримов

Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги вилоятлар, туман ва шаҳарлар ҳокимликлари билан биргаликда ҳар бир туман ва шаҳар бўйича коллежларнинг битирувчиларини ўз мутахассислигига мувофиқ иш билан таъминлаш юзасидан аниқ мақсадли режаларни тайёрламоқда ва уларни амалга оширмоқдалар.

Республикада касб-хунар коллежларининг иш берувчилар билан маркетинг ёндашувлари асосида ўзаро алоқаларини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда (7.1.2-расм).

7.1.2-расм.

Шундай қилиб, бандликнинг ноанъанавий шакллари – касаначилик, уй меҳнати, оилавий бизнес, хизмат кўрсатиш ва қорамолчилик каби фаолият турлари билан шуғулланиш ҳамда ўз-ўзини иш билан таъминлашни рағбатлантириш Ўзбекистонда мавжуд меҳнат салоҳиятидан фойдаланишнинг асосий йўллари билан бирдир.

**Ўзбекистон Республикаси Президенти
Ислом Каримовнинг**

**2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий
ривожлантириш яқунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг
муҳим устувор йўналишларига бағишланган Ўзбекистон
Республикаси Вазирлар Маҳкамасидаги “Барча режа ва
дастурларимиз Ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз
фаровонлигини оширишга хизмат қилади” мавзусидаги
маърузасини ўрганиш бўйича**

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Мамлакат иқтисодиётига киритилаётган хорижий инвестициялар асосан:

- a) Иқтисодиётнинг стратегик тармоқларини модернизация қилиш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлаш учун жалб қилинмоқда;
- b) Иқтисодиётнинг стратегик тармоқларини инқироздан ҳимоя қилиш, йирик корхоналарни қўллаб-қувватлаш учун жалб қилинмоқда;
- c) Экспортга йўналтирилган корхоналар имкониятини кучайтириш учун жалб қилинмоқда;
- d) Импортёр корхоналарни қўллаб-қувватлаш ва уларнинг салоҳиятини ошириш учун жалб қилинмоқда.

2. Инқирозга қарши чоралар дастуридан қўзланган асосий мақсад:

- a) Ўзбекистонни инқироздан олиб чиқиш;
- b) Ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатишни кенгайтириш;
- c) Маҳаллий ишлаб чиқарувчиларни қўллаб-қувватлаш;
- d) Молиявий-иқтисодий, бюджет, банк-кредит тизимининг узлуксиз ишлашини таъминлаш, иқтисодиётнинг реал сектори тармоқлари ва корхоналарга ёрдам кўрсатиш, аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлаш.

3. 2010 йилда 2009 йилга нисбатан иқтисодиётга инвестициялар киритиш ҳажми неча фоизга ўсган?

- a) 20,5 фоизга;
- b) 15,7 фоизга;
- c) 24,8 фоизга;
- d) 9,2 фоизга.

4. 2010 йилда иқтисодиётга инвестициялар киритиш ҳажми 15409,1 миллиард сўми, яъни 2009 йилга нисбатан 109,2 фозни ташкил этган бўлса, 2009 йилда иқтисодиётга киритилган инвестициялар ҳажмини аниқланг?

- a) 12531,9 миллиард сўм
- b) 15409,1 миллиард сўм
- c) 14513 миллиард сўм
- d) 5,5 миллиард доллар

5. Ўзбекистон Республикасининг 2011 йилги инвестиция дастурида барча манбалар ҳисобидан иқтисодиётга 20634,9 миллиард сўм маблағ йўналтирилиши режалаштирилмоқда. Мазкур маблағ манбаларида давлат бюджетининг улуши 4,6 фозни ташкил этмоқда. Берилган рақамлардан фойдаланиб 2011 йилда давлат бюджети ҳисобидан ажратиладиган инвестициялар ҳажмини қиймат кўринишида ҳисобланг.

- a) Қарийб 950 миллиард сўм
- b) 5409,1 миллиард сўм
- c) 2584,8 миллиард сўм
- d) 105 миллиард сўм

6. Инвестиция муҳитига ижобий таъсир кўрсатувчи омиллардан нотўғри кўрсатилган жавобни белгиланг.

- a) Сиёсий ва макроиқтисодий барқарорлик
- b) Ишлаб чиқариш учун зарур инфратузилмаларнинг мавжудлиги
- c) Малакали ишчи кучи ва хом ашё базаси ва ундан фойдаланиш имкониятларнинг яратилгани
- d) Инвестицион лойиҳанинг белгиланган тартибда тасдиқланган техник иқтисодий асосининг мавжудлиги

7. Давлат инвестиция дастурига инвестицион лойиҳани киритиш тартиби қайси ҳуқуқий ҳужжат асосида амалга оширилади?

- a) Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 12 сентябрдаги 395-сон Қарори билан

- b) Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 11 апрелдаги ПФ-3594-сон Фармони билан
- c) Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 24 июлдаги ПҚ-927-сон Қарори билан
- d) Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 15 декабрдаги ПҚ-1442 Қарори билан

8. Давлат инвестиция дастурига лойиҳани киритишга қўйилган талаблар қайси жавобда тўғри келтирилган?

- a) Инвестицион лойиҳанинг белгиланган тартибда тасдиқланган техник иқтисодий асосининг мавжудлиги
- b) Молиялаштириш манбаларининг аниқлиги ва шартномада келишилган муддатда кредитларнинг тўланиши
- c) Лойиҳа ташаббускори томонидан лойиҳа паспорти, амалга оширилиши графиги ва лойиҳа ҳолати ҳақида батафсил маълумотнинг мавжудлиги
- d) Барча жавоблар тўғри

9. Хорижий кредит линиялари орқали лойиҳаларни молиялаштиришнинг асосий шартлари ва талаб этиладиган ҳужжатлари тўғри кўрсатилмаган жавобни аниқланг.

- a) 120-125 фоиз гаров таъминотининг мавжудлиги
- b) Ажратилган кредит маблағларини қайтариш муддатлари 5-6 йил
- c) Лойиҳа ташаббускорларининг шахсий маблағлари лойиҳанинг умумий қийматида 50-55 фоизни ташкил этиши
- d) Бизнес-режа ёки лойиҳанинг техник-иқтисодий асосларининг мавжудлиги

10. “Ўзинфинвест” агентлиги қайси йўналишлар бўйича хорижий инвестицияларни жалб этмайди?

- a) Тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар
- b) Корхоналарнинг акциялар пакетини
- c) Ким ошди савдоларига мулкӣ мажмуа сифатида қўйилган корхоналарни
- d) Давлат кафолати асосидаги хорижий инвестицияларни

11. 2009-2014 йилларда ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш бўйича давлат дастурига нечта лойиҳа киритилди ҳамда уларнинг қиймати қанчани ташкил этади?

- a) 300 та лойиҳа, қиймати 50 миллиард долларга тенг
- b) 327 та лойиҳа, қиймати 42,5 миллиард долларга тенг
- c) 42 та лойиҳа, қиймати 52,5 миллиард долларга тенг
- d) 500 та лойиҳа, қиймати 60 миллиард долларга тенг

12. Инвестиция муҳитига салбий таъсир кўрсатувчи омиллар қайсилар?

- a) Инвесторлар учун солиқ, божхона имтиёзларнинг берилганлиги
- b) Тадбиркорлик субъектлари молия-хўжалик фаолиятини назорат қилишнинг қисқарганлиги
- c) Ҳудудларда инвесторлар учун қулай инвестицион муҳитнинг яратилганлиги
- d) Тўғри жавоб келтирилмаган

13. 2011 йилда иқтисодиётга киритиладиган инвестициялар ҳажмининг неча фоизга ўсиши прогноз қилинмоқда?

- a) 28,3 фоизга
- b) 24,8 фоизга
- c) 9,2 фоизга
- d) 12,1 фоизга

14. 2010 йилда умумий инвестициялар ҳажмида корхоналар ва аҳоли маблағлари неча фоизни ташкил қилди?

- a) 32,4 фоизни
- b) 47,3 фоизни
- c) 49 фоизни

d) 28,8 фоизни

15. 2010 йилда амалдаги баҳоларда мамлакат иқтисодиётига 15409,1 миллиард сўмлик инвестиция жалб этилди. Шунда марказлашган инвестициялар жорий баҳоларда 2855,3 миллиард сўмдан иборат бўлган. Берилган статистик маълумотлардан фойдаланиб, марказлашган инвестициялар умумий инвестициялар ҳажмининг неча фоизини ташкил қилганлигини аниқланг.

- a) 28 фоизни
- b) 18,5 фоизни
- c) 15 фоизни
- d) 81,5 фоизни

16. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш учун мавжуд хорижий кредит линиялари нотўғри келтирилган жавобни кўрсатинг.

- a) Ислон тараққиёти банкнинг глобал молиялаштириш линияси
- b) Хитой Тараққиёт банки кредит линияси
- c) Корея ҳукумати кредит линияси
- d) Ўзбекистон “ТИФ Миллий банки” кредит линияси

17. Инвесторлар деганда кимлар назарда тутилади?

- a) Хусусий ва қарзга олинган мулкӣ ва интеллектуал қийматларни сарфлаш ҳақида қарор қабул қилувчи инвестиция фаолияти субъектлари
- b) Инвестициялар жозибадорлиги ҳамда хавф-хатар даражасини белгилаб берувчи шахслар
- c) Табиий, минерал-ҳом ашё, молиявий, моддий ва меҳнат ресурсларидан оқилона фойдаланишни йўлга қўйган тадбиркорлар
- d) Кредит олиш йўли билан ўз фаолиятини йўлга қўйган ҳамда таваккалчилик асосида маблағини сарфлаётган субъектлар

18. Хорижий инвестициялар қайси манбалар ҳисобидан амалга оширилади?

- a) Инвесторларнинг ўз молиявий ресурсларидан (фойда, амортизация ажратмалари, пул жамғармалари ва ҳ.к.)
- b) Қарз олинган молиявий маблағлардан (облигация заёмлари, банк кредитлари);
- c) Жалб қилинган молиявий маблағлардан (акцияларни сотишдан олинган маблағлар, жисмоний ва ҳуқуқий шахсларнинг пай, аъзолик бадаллари ва бошқа тўловлари)
- d) чет элликлар маблағларидан

19. Мамлакатимизда инвестицияларни жалб этишда қайси манбалардан кўпроқ фойдаланишга устуворлик қаратилмоқда?

- a) Корхоналар маблағларига
- b) Давлат бюджетига
- c) Бюджетдан ташқари маблағларга
- d) Банк кредитларига

20. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 21 декабрдаги ПҚ-1442-сонли қарорига мувофиқ нечта инвестицион лойиҳани амалга ошириш кўзда тутилган ҳамда уларнинг молиявий қийматини қанчани ташкил этади?

- a) 519 та лойиҳа, қиймати 47 499,7 млн. АҚШ долларига тенг
- b) 327 та лойиҳа, қиймати 42,5 миллиард долларга тенг
- c) 42 та лойиҳа, қиймати 52,5 миллиард долларга тенг
- d) 500 та лойиҳа, қиймати 60 миллиард долларга тенг

21. Инвестицияларни жалб қилишдаги асосий муаммолар нималардан иборат?

- a) Инвестицион лойиҳаларини молиялаштиришда кредит учун гаров предметининг етарли бўлмаслиги, кредит таъминотини расмийлаштириш жараёнларининг мураккаблиги
- b) Инвестицион лойиҳа бўйича маркетинг тадқиқотларининг чуқур олиб борилмаслиги ва бу лойиҳанинг келгусидаги пул оқимлари ҳаракатининг барқарорлигига ҳамда кредитни қайтариш манбасининг ишончлилигига салбий таъсир этиши

с) Тижорат банкларининг кредит-молия муассасаларига хос бўлмаган вазифаларни бажариши

d) Барча жавоблар тўғри

22. Мамлакат миқёсидаги инвестиция фаолиятини самарали амалга ошириш мақсадида:

a) Инвестиция дастури ишлаб чиқилади

b) Тармоқ дастури ишлаб чиқилади

с) Модернизация ва диверсификация дастури ишлаб чиқилади

d) Маҳаллийлаштириш дастури ишлаб чиқилади

23. Инвестиция дастури ўз ичига нималарни қамраб олади?

a) Муайян даврда амалга оширилиши мўлжалланган лойиҳалар, уларнинг бажарилиш босқичлари ва сарфланиши кўзда тутилган маблағлар қийматини

b) Лойиҳалар сони ва уларнинг манбаларини

с) Фақат лойиҳалар сонини

d) Фақат лойиҳанинг манбаларини

24. Умумий инвестициялар ҳажмида давлат бюджети маблағлари улушининг камайиб бораётганлигини нима билан изоҳлаш мумкин?

a) Инвестицияларни жалб этишда корхоналар ва чет эл маблағлари улушининг кескин ошаётганлиги ва уларга устуворлик қаратилаётганлиги билан

b) Ижтимоий тўловларга ажратилаётган маблағларнинг ошаётганлиги билан

с) Глобал молиявий-иқтисодий инқирознинг ҳукм сураётганлиги билан

d) Давлат бюджети танқислиги билан

25. 2010 йилда ЯИМда инвестициялар улуши қанчани ташкил этган?

a) 56 фоизни

b) 45 фоизни

с) 24,9 фоизни

d) 15 фоизни

26. Бир давлатдан бошқа давлатга даромад олиш учун йуналтирилган ҳар қандай шаклдаги мулк нима деб аталади ?

a) шахсий мулк

b) хорижий инвестиция

с) хусусий мулк

d) аралаш мулк

27. Хорижий инвестиция шартномаси қайси муассаса орқали тузилади ?

a) Инвестициялар ва савдо вазирлиги

b) Савдо ва саноат палатаси

с) Ички ва ташқи ишлар вазирлиги

d) Ўзбекистон Республикаси Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги орқали

28. Молиявий инвестициялар таркибига қайсилар киради?

a) сертификатлар, акциялар, облигациялар

b) асосий ишлаб чиқариш фондларининг актив ва пассив қисмлари ҳамда ақлий меҳнатга оид шаклдаги инвестициялар

с) акциялар, облигациялар ва бошқа қимматли қоғозлар

d) а ва с жавоблар тўғри

29. Инвестиция фаолиятини амалга оширишни муҳим шартларидан бири?

a) Фоиз ҳисобида қисқа муддатга маблағ беришдир

b) Техника ва технологияни ижарага беришдир

с) Қарзга капитал беришдир

d) Муомалада бўлган пул бирлигини қадрсизланишини олдини олишдир

30. Мақсадига кўра, хорижий инвестициялар қандай инвестицияларга бўлинади?

- a) билвосита
- b) бевосита ва портфель
- c) тўғридан тўғри
- d) молиявий

31. Маҳаллийлаштириш дастури доирасида Ҳукумат қарорлари билан қандай имтиёзлар жорий этилган ?

- a) мулк солиғи, фойда солиғи, ижтимоий суғурта фондига тўлов ва божхона тўловлари;
- b) божхона тўловлари (божхона йиғимидан ташқари), фойда солиғи, ягона солиқ тўлови ва мулк солиғи;
- c) божхона тўловлари (божхона расмийлаштируви йиғимларидан ташқари), фойда солиғи, ягона солиқ тўлови ва мулк солиғи (солиқ солишнинг соддалаштирилган тизимини қўллайдиган субъектлар учун);
- d) божхона тўловлари, фойда солиғи, даромад солиғи.

32. Ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш бўйича 2011 йилда жойларда ҳокимлар олдидаги асосий устивор вазифалар нималардан иборат?

- a) Худудларда маҳаллий ишлаб чиқаришни янада ривожлантириш, маҳаллий хом-ашёдан тайёрланган маҳсулотларни экспорт қилувчи корхоналар фаолиятини рағбатлантирувчи чоралар кўриш;
- b) Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш ва шу орқали янги иш жойларни яратишни кенгайтириш;
- c) Халқаро саноат ярмаркаси ва Кооперация биржасида фаол иштирок этиш ҳамда улар имкониятларидан худудда тўла-тўқис фойдаланиш.
- d) Худудларда ишлаб чиқариш ва маҳсулот сотишни кенгайтириш.

33. Саноат кооперацияси асосида тайёр маҳсулотлар, бутловчи буюмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастури ким томонидан тасдиқланади?

- a) Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан;
- b) Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан;
- c) Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик палатаси тақдимоти билан Вазирлар Маҳкамаси томонидан.
- d) Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт Вазирлиги тақдимоти билан Вазирлар Маҳкамаси томонидан.

34. Маҳаллийлаштириш дастури лойиҳасига қандай турдаги маҳсулотларни ишлаб чиқариш лойиҳалари киритилмайди?

- a) Бозорда яхши рақобат муҳити яратилган маҳсулот лойиҳаси ёки маҳаллий бозорлар ушбу маҳсулот турлари билан тўйинган бўлса;
- b) Бозорда лойиҳада кўзда тутилган маҳсулот тури бўйича аввал қабул қилинган маҳаллийлаштириш дастурларида ишлаб чиқариш кўзда тутилган бўлса;
- c) Лойиҳада ишлаб чиқарилиши кўзда тутилаётган маҳсулот тури чет элдан импорт бўйича олиб келинаётган бўлса.
- d) Бозорда яхши рақобат муҳити яратилган ҳамда маҳсулот баҳоси импорт бўйича юқори бўлган;

35. 2011 йилда маҳаллийлаштириш маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмини қанчага ошириш кўзда тутилган ?

- a) 1,3 марта;
- b) 1,4 марта;
- c) 1,7 марта;
- d) 1,1 марта;

36. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 1 декабрдаги ПҚ-1236 рақамли “Саноат кооперацияси асосида тайёр маҳсулотлар, бутловчи буюмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштиришни чуқурлаштиришга доир

қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори билан қайси ташкилот таркибига ўзгартириш киритилган ?

а) “Ўзэкспомарказ” миллий кўргазма компанияси хузуридаги Ҳалқаро саноат ярмаркаси таркибига;

б) Ўзбекистон Республикаси Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги таркибига;

с) Ҳалқаро саноат ярмаркаси ва кооперация биржаси таркибий тузилишига.

д) Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт ҳамда Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирликлари таркибига;

37. Ҳалқаро саноат ярмаркаси ва Кооперация биржаси неча босқичда ўтказилиши белгиланган ?

а) 3 босқичда;

б) 2 босқичда;

с) 4 босқичда;

д) 1 босқичда;

38. Ҳалқаро саноат ярмаркаси ва Кооперация биржасида тузилган шартномалар бажарилиши мониторинги қайси ташкилотлар томонидан амалга оширилади ?

а) Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт ҳамда Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирликлари томонидан;

б) Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги, Давлат статистика қўмитаси ва бошқа идоралар томонидан;

с) Иқтисодиёт вазирлиги, Давлат статистика қўмитаси ва бошқа идоралар томонидан;

д) Иқтисодиёт вазирлиги ва бошқа идоралар томонидан;

39. 2010 йилда худудлар кесимида маҳаллийлаштириш дастури бўйича амалда нисбатан энг кам маҳсулот ҳажми қайси вилоятлар улушига тўғри келади ?

а) Навои, Сирдарё, Жиззах ва Сурхондарё вилоятлари;

б) Хоразм ва Қашқадарё вилоятлари;

с) Қорақолпоғистон Республикаси ва Хоразм вилояти;

д) Тошкент шаҳри ва Тошкент вилояти;

40. Маҳаллийлаштириш дастурига киритилаётган лойиҳа бўйича ишлаб чиқариладиган маҳсулотнинг маҳаллийлаштириш даражаси энг ками (қуйи чегараси) неча фоизни ташкил қилади ?

а) 30 %;

б) 35 %;

с) 50 %;

д) 45 %;

41. Маҳаллийлаштириш дастурига корхоналарнинг битта турдаги маҳсулотини киритиш муддати қайси қаторда тўғри кўрсатилган ?

а) 1 марта 3 йилдан кўп бўлмаган муддатга;

б) 1 йил муддатга;

с) 1 марта 5 йилдан кўп бўлмаган муддатга;

д) 1 марта 4 йилдан кўп бўлмаган муддатга.

42. Маҳаллийлаштириш дастурига корхоналарнинг битта турдаги маҳсулотини киритиш муддатини қандай ҳолатларда узайтирилиши мумкин ?

а) Маҳаллийлаштириш дастурига киритилган корхона лойиҳаси бўйича ишлаб чиқариш ҳажми кўрсаткичлари бажарилмаган бўлса;

б) Босқичма-босқич маҳаллийлаштириш дастурини чуқурлашиши импорт улуши камайиши ҳамда янги турдаги маҳаллийлаштирилаётган маҳсулотни оммавий ишлаб чиқаришга ўтганда;

с) Маҳаллийлаштириш дастурига кирган корхона маҳсулотига эҳтиёж ошса ҳамда прогноз қилинган ҳажми миқдори камайиб борса.

d) Маҳаллийлаштириш дастурига киритилган корхона лойиҳаси бўйича ишлаб чиқариш ҳажми кўрсаткичлари бажарилган бўлса;

43. Маҳаллийлаштириш дастурига киритиш қайси ташкилотларнинг хулосалари асосида амалга оширилади?

a) Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, Иқтисодиёт вазирлиги, Молия вазирлиги;

b) Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги, Молия вазирлиги, Монополиядан чиқариш ва рақобатни ривожлантириш давлат қўмитаси;

c) Ўзбекистон Республикаси Президент Девони, Вазирлар Маҳкамаси, Иқтисодиёт вазирлиги, Молия вазирлиги;

d) Ўзбекистон Республикаси Президент Девони, Иқтисодиёт вазирлиги, Молия вазирлиги.

44. Маҳаллийлаштириш дастурини тузиш ва амалга ошириш ишларини ким ёки қайси ташкилот мувофиқлаштиради?

a) Вазирлар Маҳкамасининг Саноат кооперацияси асосида тайёр маҳсулотлар, бутловчи буюмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастурини амалга оширишни таъминлаш бўйича департаменти;

b) Иқтисодиёт вазирлигининг Саноат кооперацияси асосида тайёр маҳсулотлар, бутловчи буюмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастурини амалга оширишни таъминлаш бўйича бошқармаси;

c) Саноат кооперацияси асосида тайёр маҳсулотлар, бутловчи буюмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастурини амалга оширишни таъминлаш бўйича махсус идоралараро комиссия;

d) Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги, Молия вазирлиги.

45. Саноат кооперацияси асосида тайёр маҳсулотлар, бутловчи буюмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни Маҳаллийлаштириш дастурига лойиҳаларни киритиш қайси қарорга асосан амалга оширилади ?

a) Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 23 мартдаги ПҚ-1306-сонли қарорида белгиланган тартибга асосан;

b) Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йил 21 июлдаги 154-сонли қарорида белгиланган тартибга асосан;

c) Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2009 йил 2 апрелдаги 94-сонли қарорида белгиланган тартибга асосан;

d) Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 28 январдаги ПҚ-1050-сонли қарорида белгиланган тартибга асосан;

46. Ўзбекистон Республикасида 2011 йилда янги иш ўринлари ташкил этиш ва аҳоли бандлигини таъминлаш дастури қайси орган томонидан тасдиқланган?

a) Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенати томонидан

b) Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги томонидан

c) Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан

d) Ўзбекистон Республикаси Президенти девони томонидан

47. 2011 йилда янги иш ўринлари ташкил этиш ва аҳоли бандлигини таъминлаш дастуридаги иш ўринларининг энг катта қисмини таъминлайдиган йўналишлар қайси жавобда тўғри келтирилган?

a) Кичик бизнес корхоналарини ташкил этиш ва яқка тадбиркорликни ривожлантириш

b) Янги йирик объектларни ишга тушириш ва мавжудларини кенгайтириш

c) Бозор инфратузилмасини ривожлантириш

d) Ишламасдан турган корхоналар фаолиятини тиклаш

48. Янги иш жойларига бўлган эҳтиёжнинг катта қисмини ишсизларнинг қайси тоифаси ташкил этади?

- a)Биринчи марта меҳнат бозорига кириб келадиган ёшлар
- b)Иш жойлари қисқариши натижасида бўшаб чиқадиганлар
- c) Узоқ муддатли таътилдан сўнг иш изловчилар
- d)Хорижда ишлаб қайтганлар

49. Ўзбекистонда меҳнат ресурсларининг «қуйи ва юқори» чегараси қандай белгиланган?

- a)Эркаклар-16-59 ёш, аёллар – 16-54 ёш
- b)Эркаклар – 18 – 60 ёш, аёллар – 18 – 55 ёш
- c)Эркаклар –16-65 ёш, аёллар – 16-60 ёш
- d)Эркаклар ва аёллар – 16-60 ёш

50. Иқтисодий фаол аҳоли таркиби қайси жавобда тўғри кўрсатилган?

- a)Иш билан бандлар ва ишсиз сифатида рўйхатдан ўтганлар
- b)Меҳнатга лаёқатли аҳолининг меҳнатга лаёқатли ёшдагилари
- c)Иш билан банд бўлганлар ва ишсизлар, иш қидираётганлар
- d)Меҳнатга лаёқатли бўлмаганлар

51.Умумий асосларда фуқаролар неча ёшдан меҳнат шартномаси тузган ҳолда касаначилик меҳнатига жалб этилиши мумкин ?

- a)16 ёшдан
- b)14 ёшдан
- c)18 ёшдан
- d)21 ёшдан

52. Меҳнат шартномаси асосида касаначиликни ташкил этганда, корхона буюртмаси бўйича ишларни бажариш учун техник фойдаланишга берилган асбоб-ускуна, жиҳозлар ва инвентарлар мулк солиғидан қайси даврга озод этилади?

- a)Фойдаланиш даврига
- b)3 йилга
- c)4 йилга
- d)10 йилга

53. Янги иш ўринлари ташкил этишнинг молиявий манбаси қайси жавобда тўғри келтирилмаган?

- a)Ишловчи ходимларнинг иш ҳақлари ва улардан ажратмалар
- b)Тижорат банклари кредитлари
- c)Хорижий инвестициялар
- d)Давлат бюджети маблағлағлари

54. Таълим муассасалари битирувчиларини ишга олганда кичик бизнес корхоналарига қандай имтиёз берилган?

- a)Ишловчиларнинг юқори чекланган сони 20% ошганда ҳам имтиёзларнинг сақлаб қолиниши
- b)Ишловчиларнинг юқори чекланган сони 30% ошганда ҳам имтиёзларнинг сақлаб қолиниши
- c)Фойда солиғидан озод этилган
- d)Пенсия жамғармасига ажратмалар қилинмайди

55. Меҳнат бозорида ишсизларни давлат томонидан ҳимоялаш чораларидан бири қайси жавобда келтирилган?

- a)Касбга қайта тайёрлаш, ўқитиш ва ишга жойлаштириш
- b)Кам таъминланганлик нафақасини тўлаш
- c)Пенсия тайинлаш
- d)Мажбурий тартибда ишга жойлаштириш

56. Янги иш ўринлари ташкил этиш асосий йўналишларидан бири сифатида ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантириш чора-тадбирларида қуйидагилардан қайси бири назарда тутилмаган?

- a) Шахсий ёрдамчи ва деҳқон хўжаликларини ривожлантириш
- b) Йўллар қурилиши
- c) Йўл атрофида хизмат кўрсатиш объектлари ташкил этиш
- d) Коммуникация тармоқларини ривожлантириш

57. Қайси жавобда уй меҳнатини ривожлантиришнинг йўналиши нотўғри келтирилган?

- a) Савдо ва хизмат кўрсатиш
- b) Меҳнат шартномалари асосида касаначилик
- c) Пудрат шартномалари асосида уй меҳнати
- d) Миллий хунармандчилик ва оилавий тадбиркорлик

58. Қайси тоифадаги фуқаролар учун ҳақ тўланадиган жамоат ишлари ташкил этилади?

- a) Ишсиз деб эътироф этилганлар учун
- b) Ободонлаштириш ишларида банд бўлганлар учун
- c) Мавсумий ишларда банд бўлганлар учун
- d) Вақтинча иш билан таъминланмаганлар учун

59. Ногиронлар ва аҳолининг ижтимоий муҳофазага муҳтож тоифалари учун иш ўринларини заҳира қилиш қимнинг қарори билан амалга оширилади?

- a) Шаҳар ва тумани ҳокимликларининг
- b) Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлигининг
- c) Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг
- d) Фуқаролик судлари

60. 2011 йилда янги иш ўринлари ташкил этиш ва аҳоли бандлигини таъминлаш дастури назорати ва мониторингини амалга оширишда қуйидагилардан қайси бири бевосита масъул бўлмасада, иштирок этади?

- a) Ўзбекистон қасаба уюшмалари федерацияси
- b) Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги
- c) Ҳокимликлар
- d) Тижорат банклари

61. 2011 йилда транспорт ва коммуникация қурилишига Осиё тараққиёт банки, Ислон тараққиёт банки, Кувайт араб иқтисодий ҳамкорлик жамғармаси ва ОПЕК жамғармаси томонидан қанча миқдордаги маблағ ажратилиши кўзда тутилган?

- a) 152 миллион доллардан ортиқ
- b) 180 миллион доллардан ортиқ
- c) 228 миллион доллардан ортиқ
- d) 256 миллион доллардан ортиқ

62. 2011 йилда “Қамчиқ” довони орқали ташиладиган юк ҳажмини қанча миқдорга етказиш кўзда тутилган?

- a) камида 13 миллион тоннага
- b) камида 6 миллион тоннага
- c) камида 12 миллион тоннага
- d) камида 5 миллион тоннага

63. Ўзбекистон-Уммон қўшма инвестиция компанияси иштирокида тўқимачилик, телекоммуникация тармоқлари ва молия секторида қанча миқдордаги ва нечта лойиҳани молиялаштириш ишлари бошланди?

- a) 120 миллион долларлик 7 та инвестиция лойиҳаси
- b) 60 миллион долларлик 4 та инвестиция лойиҳаси
- c) 150 миллион долларлик 9 та инвестиция лойиҳаси
- d) 80 миллион долларлик 3 та инвестиция лойиҳаси

64. Мамлакатимизда рақамли ва кенг форматли телевидениега ўтиш бўйича ишлар қайси йилда якунланиши режалаштирилган?

- a) рақамли ва кенг форматли телевидениега ўтиш бўйича ишлар 2015 йилда ниҳоясига етказилади
- b) 2011 йилда тўлиқ рақамли телевидениега ўтилади
- c) Дастурни амалга ошириш бошланди бу жараён 2012 йилда ниҳоясига етказилади
- d) рақамли ва кенг форматли телевидениега ўтиш бўйича ишлар 2011 йилда тўлиқ ниҳоясига етказилади

65. 2011 йилда замонавий кенг форматли ва оптик технологияларни жорий этиш бўйича қандай ишлар режалаштирилмоқда?

- a) 950 километрдан ортик оптик толали алоқа тармоғини фойдаланишга топшириш
- b) Алоқа тармоқларини бутунлай янгилаш
- c) 1580 километрдан ортик оптик толали алоқа тармоғини фойдаланишга топшириш
- d) Оптик технологиялардан фойдаланувчи корхоналарни солиқлардан озод этиш

66. 2011 йилда халқаро талаб ва стандартларга жавоб берадиган неча километрлик автомобил йўллари фойдаланишга топшириш кўзда тутилмоқда?

- a) 505 километрлик
- b) 302 километрлик
- c) 409 километрлик
- d) 302 километрлик

67. 2011 йилда қайси йўналишлар бўйича электрлаштирилган икки йўлли темирйўл тармоқлари қурилиши ниҳоясига етказилиши режалаштирилган?

- a) “Жиззах – Янгиер” ва “Янгиер – Фарход” йўналиши бўйича
- b) “Тошкент – Янгиер” ва “Янгиер – Тошкент” йўналиши бўйича
- c) “Жиззах – Самарқанд” ва “Янгиер – Самарқанд” йўналиши бўйича
- d) “Янгийўл – Янгиер” ва “Янгиер – Янгийўл” йўналиши бўйича

68. Ўзбекистон ҳудудидаги қайси темир йўл участкасида Ўрта Осиёда биринчи бор бунёд этиладиган тезюрар темир йўл магистралини қуриш ва фойдаланишга топшириш ишларининг белгиланган муддатларда якунланишини таъминлаш даркор ?

- a) Андижон – Самарқанд темир йўл участкасида
- b) Қарши – Бухоро темир йўл участкасида
- c) Тошкент – Навоий темир йўл участкасида
- d) Тошкент – Самарқанд темир йўл участкасида

69. Ўзбекистон ҳудудида юкларнинг ички ва халқаро транзитини ишончли равишда таъминлайдиган қайси тизимларини такомиллаштиришга қаратилган изчил ишларни 2011 йилда давом эттиришимиз лозим ?

- a) ахборот ва логистика тизимларини
- b) транспорт ва рақамли телевидение
- c) транспорт ва логистика тизимларини
- d) суд-ҳуқуқ тизимларини

70. 2011 йилда “Ўзбекистон ҳаво йўллари” миллий авиакомпанияси қайси хорижий авиакомпанияси билан ҳамкорликда ҳаво қатновлари географиясини янада кенгайтириш, аэропорт инфратузилмасини такомиллаштириш ва ҳажми тобора ортиб бораётган юкларни ташиш учун самолётлар сонини кўпайтириш ишларини давом эттириши мақсадга мувофиқ?

- a) “Кореан Эйр” компанияси билан
- b) “Трансаэро” компанияси билан
- c) “Люфтганза” компанияси билан
- d) “Туркиш Эйрлайнс” компанияси билан

71. 2010 йилда мамлакатимизда неча километрлик замонавий автомобиль йўли фойдаланишга топширилди?

- a) 290 километрлик

- b) 210 километрлик
- c) 350 километрлик
- d) 270 километрлик

72. 2010 йилда Ўзбекистон миллий автомагистрالي лойиҳаси таркибига кирадиган цемент-бетон қопламали автомобил йўлини қуриш ва реконструкция қилиш учун қайси банк билан ҳамкорлик йўлга қўйилди?

- a) Осиё тараққиёт банки
- b) Жаҳон банки
- c) Европа тикланиш ва тараққиёт банки
- d) ABN AMRO.

73. 2010 йилда мамлакатимизда темир йўл транспортини ривожлантириш мақсадида қанча замонавий электровоз сотиб олинди?

- a) 8 та
- b) 14 та
- c) 11 та
- d) 7 та

74. 2010 йилда автомобиль йўллари қуриш ва реконструкция қилиш учун қанча миқдордаги маблағ ўзлаштирилди?

- a) 369 миллион доллар
- b) 394,3 миллион доллар
- c) 380 миллион доллар
- d) 378 миллион доллар

75. 2010 йилда Ангрен шаҳридаги Халқаро логистика маркази томонидан қанча миқдордаги юк ташиш амалга оширилди?

- a) 4 миллион тоннадан кам
- b) 4,4 миллион тоннадан ортиқ
- c) 5 миллион тонна
- d) 4 миллион тоннадан ортиқ

76. 2010 йилда қанча миқдордаги вагонлар қурилди, таъмирланди ва модернизация қилинди?

- a) 2 минг 101 та юк ташийдиган ва 120 та йўловчи ташийдиган вагонлар
- b) 1 минг 790 та юк ташийдиган ва 38 та йўловчи ташийдиган вагонлар
- c) 4 минг 210 та юк ташийдиган ва 79 та йўловчи ташийдиган вагонлар
- d) 3 минг 645 та юк ташийдиган ва 557 та йўловчи ташийдиган вагонлар

77. 2010 йилда мамлакатимизда ҳаво транспортини ривожлантириш мақсадида қанча замонавий самолёт сотиб олинди?

- a) 6 та;
- b) 14 та;
- c) 10 та;
- d) 7 та.

78. 2010 йилда “Навоий” халқаро интермодал логистика марказининг юк терминали орқали қанча миқдорда юк ташилди?

- a) 40,1 минг тонна дан зиёд;
- b) 50,1 минг тонна;
- c) 52,1 минг тонна яқин;
- d) 50 минг тонна.

79. 2010 йилда мамлакатимиз ялпи ички маҳсулотига транспортнинг улуши неча фоизни ташкил этди?

- a) 7,7 фоиз
- b) 12,4 фоиз
- c) 7,6 фоиз
- d) 12,7 фоиз

80. 2010 йилда интернет хизмати тарифлари неча фоизга пасайтирилди?

a) 18 фоизга

b) 19 фоизга

c) 20 фоизга

d) 21 фоизга

**Ўзбекистон Республикаси Президенти
Ислон Каримовнинг**

**2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий
ривожлантириш якунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг
муҳим устувор йўналишларига бағишланган Ўзбекистон
Республикаси Вазирлар Маҳкамасидаги “Барча режа ва
дастурларимиз Ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз
фаровонлигини оширишга хизмат қилади” мавзусидаги
маърузасини ўрганиш бўйича**

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Бугунги кунда Ўзбекистонда меҳнатга лаёқатли аҳолининг бандлигини таъминлаш мақсадида қуйидаги қатор чора-тадбирлар амалга оширилмоқда?
2. Аҳолининг иқтисодий тармоқлари бўйича бандлигида қандай ўзгаришлар юз бермоқда?
3. Республикада янги иш ўринларини яратишнинг асосий йўналишлари нималардан иборат?
4. Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш марказлари томонидан банд бўлмаган аҳолига қандай хизматлар кўрсатилмоқда?
5. Ўзбекистонда меҳнатга лаёқатли аҳолини иш билан таъминлашнинг қандай янгича ва ноанъанавий кўринишлари жорий этилмоқда?
6. Мамлакатимиз ялпи ички маҳсулотига алоқанинг улуши неча фоизга тенг бўлди?
7. Мамлакатимизда транспорт ва коммуникация инфратузилмасини ривожлантириш бўйича амалга оширилган лойиҳалар ва уларни аҳамиятини тушунтириб беринг.
8. Ўзбекистон Республикаси ижтимоий-иқтисодий ривожланишида транспорт хизматларининг аҳамияти қандай?
9. Мамлакатимизда замонавий транспорт коммуникация тизимини яратишдан асосий кўзланган мақсад нима?
10. 2010 йилда Ўзбекистон миллий автомагистрالي бўйлаб йўл атрофи инфратузилмасини шакллантириш бўйича нечта объект қурилиши якунланди?
11. Халқаро логистик марказларнинг фаолияти ва аҳамиятини тушунтириб беринг.
12. Ўзбекистон Республикасида ахборот-коммуникация технологияларини амалиётга татбиқ этишнинг жорий ҳолати қандай?
13. Республикада Интернет тармоғидан фойдаланувчиларнинг умумий сони нечта?
14. Электрон имзо, электрон калит ва электрон ҳужжатлар ҳақида тушунча беринг.
15. 2010 йилда ахборот-коммуникация технологияларини давлат бошқарув тизимига жорий этилиши борасида қандай натижаларга эришилди?
16. Иқтисодий таркибий тузилиши деганда нимани тушунасиз ва унинг қандай кўринишлари мавжуд?
17. Иқтисодий таркибий ўзгаришларнинг мақсади ва вазифалари нималардан иборат?
18. Ўзбекистонда амалга оширилган таркибий ўзгаришлар сиёсатининг стратегик вазифаларини тушунтириб беринг.
19. Иқтисодий ислохотларнинг ҳозирги босқичида таркибий ўзгаришлар сиёсатининг устувор вазифалари нималардан иборат?
20. Мамлакатимизда олиб борилган таркибий сиёсат натижасида иқтисодий таркибий тузилишида қандай сифат силжишлари рўй берди?
21. Саноат тармоқларида рўй бераётган таркибий ўзгаришлар қандай тенденцияга эга?
22. Кейинги йилларда ишга туширилиши иқтисодий таркибий тузилиши ўзгаришига таъсир кўрсатган қандай йирик ишлаб чиқариш объектларини биласиз?
23. Хизматлар соҳасини жадал ривожлантиришнинг таркибий ўзгаришлар сиёсатини амалга оширишдаги аҳамиятини қандай баҳолайсиз?
24. Республикада иқтисодий кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожланиши, унинг иқтисодий асосий тармоқларидаги улушининг ўзгаришига баҳо беринг.
25. Модернизациялаш сўзининг маъноси нима?
26. Ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлашдан мақсад нима?
27. Ишлаб чиқаришни модернизациялаш, техник ва технологик қайта жиҳозлашнинг иқтисодий ресурслардан оқилона фойдаланишда қандай таъсирлари мавжуд?

28. Иқтисодиётда юқори технологиялардан фойдаланиш ишлаб чиқарувчи ва истеъмолчиларга қандай нафлар келтиради?

29. Озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқариш корхоналарига қандай имтиёзлар берилган?

30. Ишлаб чиқаришда юқори технологияларнинг қўлланилиши мамлакат иқтисодиёти ва аҳоли учун қандай ижобий таъсирлари мавжуд?

31. Ишлаб чиқаришни модернизациялаш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш бўйича тармоқ дастурига қандай лойиҳалар киритилган?

32. Ишлаб чиқаришни модернизациялаш, техник ва технологик қайта жиҳозлашга оид тармоқ ости кўмаклашувчи давлат дастури лойиҳаларининг иқтисодиётга қандай ижобий таъсири бўлиши мумкин?

33. Қишлоқ хўжалигини модернизациялашда кўпроқ қайси мамлакатлар билан ҳамкорликлар йўлга қўйилган?

34. Сухориладиган ерларнинг қанча қисми шўрланган ҳамда ўта шўрланган ҳолатга келиб қолган?

35. Ўзбекистонда меҳнат ресурсларининг «қуйи ва юқори» чегараси қандай белгиланган?

36. 2011 йилда янги иш ўринлари ташкил этиш ва аҳоли бандлигини таъминлаш дастуридаги иш ўринларининг энг катта қисмини таъминлайдиган йўналишларни санаб ўтинг.

37.3. Янги иш жойларига бўлган эҳтиёжнинг катта қисмини ишсизларнинг қайси тоифаси ташкил этади?

38. Умумий асосларда фуқаролар неча ёшдан меҳнат шартномаси тузган ҳолда касаначилик меҳнатига жалб этилиши мумкин?

39. Меҳнат шартномаси асосида касаначиликни ташкил этганда, корхона буюртмаси бўйича ишларни бажариш учун техник фойдаланишга берилган асбоб-ускуна, жиҳозлар ва инвентарлар мулк солиғидан қайси даврга озод этилади?

40. Янги иш ўринлари ташкил этишнинг молиявий манбаси нима?

41. Таълим муассасалари битирувчиларини ишга олганда кичик бизнес корхоналарига қандай имтиёз берилган?

42. Қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш зарурати нималарда кўринади?

43. Қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилишнинг устивор йўналишлари нималардан иборат?

44. Ер-сув ислохотлари деганда нимани тушунасан?

45. Молия-кредит ва солиқ ислохотлари ўз ичига қандай чора-тадбирларни олади?

46. Нарх ислохотларининг мазмунини сўзлаб беринг.

47. Фермер хўжаликлари ер майдонларини оптималлаштириш зарурати нималарда намоён бўлди?

48. Оптималлаштириш натижалари қандай натижаларга олиб келди?

49. Қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг истиқболли йўналишлари тўғрисида нималарни биласиз?

50. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг мамлакатимиз миллий иқтисодиётидаги аҳамияти ҳамда ролини изоҳлаб беринг.

51. Нима сабабдан Ўзбекистон Президенти Ислон Каримов томонидан 2011 йилнинг “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили” деб эълон қилилишини асослаб беринг?

52. Мамлакатимизнинг барча минтабаларида кичик бизнес соҳасини ривожлантириш учун янада қулай ишчан муҳит яратиш учун қандай зарур чора-тадбирларни амалга ошириш лозим?

53. Аҳоли бандлигини таъминлаш ва янги иш ўринларини ташкил қилиш муаммосини ҳал қилишда кичик бизнес соҳасининг аҳамияти нималардан иборат?

54. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятини тартибга соладиган қандай янги қонунларни ишлаб чиқиш керак?

55. Мамлакатимизда кичик бизнес соҳасини экспорт салоҳиятини ошириш учун қандай шароитлар яратиш зарур?

56. Ватанимиз равнақи ва халқимиз фаровонлигини оширишда кичик бизнес соҳасини ривожлантириш қандай ўринни эгаллайди?

57. 2010 йилда мамлакатимиз бўйича кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасида қанча янги иш ўринлари ташкил этади?

58. 2011 йилда Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари учун ягона солиқ тўлови ставкаси 2011 йилда 2010 йилга нисбатан неча фоизгача пасайтирилган?

59. Мамлакатимиз ҳудудларида кичик бизнес соҳасини янада ривожлантиришдаги айрим тўсиқлар ва уларни бартараф этиш йўллари бўйича ўз фикрингизни изоҳлаб беринг?

60. Қишлоқда замонавий уй-жойлар қуриш ва инфратузилмаларни ривожлантиришнинг ижтимоий-иқтисодий аҳамияти нимада?

61. Аҳоли яшаш жойининг Бош режаси қандай талабларга жавоб бериши керак?

62. Замонавий қишлоқни сиз қандай тасаввур этасиз?

63. Қишлоқда замонавий уй-жойлар қуришни меъморий режалаштириш лойиҳасида нималарга эътибор қаратилмоқда?

64. Қишлоқларда уй-жойлар барпо этишни молиялаштириш тартиби ва бу соҳада берилган имтиёзларни сўзлаб беринг.

65. Қишлоқда яратилаётган замонавий уй-жойлар учун коммуникация тизимлари барпо этиш ўз ичига қандай тадбирларни олади?

66. Қишлоқда ижтимоий инфратузилма объектларини ривожлантиришнинг қандай йўналишлари мавжуд?

67. 2011 йилда касб-ҳунар коллежлари ва академик лицейларнинг моддий-техник таъминоти учун республика ва маҳаллий бюджет маблағлари ҳисобидан неча сўм ажратилиши кўзда тутилган?

68. Ҳозирги кунда касб-ҳунар коллежлари ва академик лицейларнинг сони қанча?

69. Ўрта махсус, касб-ҳунар таълимининг таълим тизимидаги ўрни қандай?

70. 2011 йилда неча сўмлик қурилиш ва қайта таъмирлаш ишлари амалга оширилади?

71. Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими муассасалари фаолиятини маблағ билан таъминлаш асослари нималардан иборат?

72. Академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежлари ўз фаолиятларини қандай қонун ҳужжатлари асосида олиб борадилар?

73. Нима учун ўрта махсус, касб-ҳунар таълими тизимидаги муассасаларнинг моддий-техник таъминотига катта эътибор берилмоқда?

74. 2011 йилда Давлат бюджети барча харажатларининг қанча фоизи ижтимоий мақсадлар учун йўналтирилади?

75. Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими муассасаларида таҳсил олаётган ўқувчиларнинг жисмонан соғлом бўлишлари йўлида қандай амалий ишлар қилинмоқда?

76. 2010 йилда қурилиши ва қайта таъмирланиши кўзда тутилган академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари учун қанча сўм сарфланди?

77. Мамлакат иқтисодиётига киритилаётган хорижий инвестициялар асосан қайси соҳа ва тармоқларига жалб қилинмоқда?

78. 2010 йилда 2009 йилга нисбатан иқтисодиётга инвестициялар киритиш ҳажми неча фоизга ўсган?

79. Давлат инвестиция дастурига инвестицион лойиҳани киритиш тартиби қайси ҳуқуқий ҳужжат асосида амалга оширилади?

80. Хорижий инвестициялар қайси манбалар ҳисобидан амалга оширилади?

81. 2010 йилда ЯИМда инвестициялар улуши қанчани ташкил этган?

82. Мамлакатимизда иқтисодиётнинг реал сектори корхоналарини қўллаб-қувватлаш борасида қандай чоралар қўрилди?

83. Ишлаб чиқаришни модернизация қилишнинг мазмуни ва аҳамиятини изоҳланг.

84. Кооперация алоқаларининг кенгайтирилиши ва мустақкам ҳамкорликни йўлга қўйилишининг иқтисодиётга таъсири қандай?

85. Мамлакатимизда ишлаб чиқарилган маҳсулотларга ички талабнинг рағбатлантирилиши қандай амалга оширилмоқда?

86. Давлат томонидан қўллаб-қувватлаш мақсадида корхоналар кредитор қарздорлигининг қайта кўриб чиқилиши натижаларини баҳоланг.

87. Саноат тармоқларида ишлаб чиқарилаётган маҳсулот таннархининг пасайтирилиши бўйича қандай натижаларга эришилди?

88. Ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастури доирасида эришилган натижаларни таҳлил қилинг.

89. Халқаро транспорт йўлаklarини ривожлантириш ва Ўзбекистоннинг халқаро логистика салоҳиятини оширишдан асосий мақсад нима?

90. Республикаимизда 2011 йилда транспорт ва коммуникация қурилиши бўйича қайси молиявий ташкилотлар билан ҳамкорлик қилинмоқда?

91. 2010-2015 йилларда иқтисодиётимизнинг қон томири бўлган Ўзбекистон миллий автомагистрали йўналиши бўйлаб инфратузилма ва сервис тармоқларини ривожлантириш юзасидан қабул қилинган дастур бўйича қандай объектлар қурилиши режалаштирилган?

92. Ўзбекистон Республикасида темир йўл тармоғини ривожлантириш бўйича устувор йўналишларни тушунтириб беринг.

93. 2009-2014 йилларда электр энергетикани модернизациялаш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш бўйича энг муҳим лойиҳаларни амалга ошириш бўйича чора-тадбирлар дастурида қандай лойиҳаларни амалга ошириш режалаштирилган?

94. “Навоий” аэропорти базасидаги Халқаро логистика марказини янада ривожлантиришнинг моҳияти нимадан иборат?

95. 2011 йилда интернетнинг халқаро тармоқларига чиқиш имкониятлари кенгайтириш бўйича қандай ишларни амалга ошириш кўзда тутилмоқда?

96. Ўзбекистонда ахборот-коммуникация соҳасидаги устувор вазифалар нималардан иборат?

97. 2015 йилгача мамлакатимизнинг барча ҳудудларида рақамли телевидениега ўтишни таъминлаш бўйича комплекс дастурқандай мақсадни кўзлайди?

98. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 15 декабрда ПҚ-1442 сонли Қарори доирасида амалга оширишлиши режалаштирилаётган лойиҳаларни ҳақида нималарни биласиз?

99. Халқаро саноат ярмаркаси ва Кооперация биржасида тузилган шартномалар бажарилиши мониторинги қайси ташкилотлар томонидан амалга оширилади?

100. Молиявий инвестициялар таркибига қайсилар киради ?

101. 2011 йилда маҳаллийлаштириш маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмини қанчага ошириш кўзда тутилган ?

102. Ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш бўйича 2011 йилда жойларда ҳокимлар олдидаги асосий устувор вазифалар нималардан иборат?

**Ўзбекистон Республикаси Президенти
Ислом Каримовнинг**

**2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий
ривожлантириш яқунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг
муҳим устувор йўналишларига бағишланган Ўзбекистон
Республикаси Вазирлар Маҳкамасидаги “Барча режа ва
дастурларимиз Ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз
фаровонлигини оширишга хизмат қилади” мавзусидаги
маърузасини ўрганиш бўйича**

Г Л О С С А Р И Й

Актив тўлов баланси - тўлов балансида тушумлар суммаси тўловлар суммасидан ортиқ бўлади.

Айланма маблағлар – хўжалик юритувчи субъектларнинг айланма фондлари ва муомала фондларини ташкил этувчи маблағлар. Айланма фондлар таркибига ишлаб чиқариш захиралари, тугалланмаган ишлаб чиқариш, келгуси давр харажатлари киради. Муомала фондлари таркибига тайёр маҳсулотлар, пул маблағлари, ҳисоб-китобдаги маблағлар киради.

Ахборот инфратузилмаси - бу мамлакат ахборот фазосининг ривожланиши ва ўзаро фаолиятини таъминловчи тизимчалар, ташкилий таркиблар тизимидир.

Ахборот коммуникация технологиялари - хусусий, умумий ва ишлаб чиқариш коммуникациясида ахборотлар тайёрлаш, қайта ишлаш ва етказиб бериш билан боғлиқ бўлган объектлар, ҳаракатлар ва қоидалар, шунингдек барча технологиялар ҳамда санаб ўтилган жараёнларни бирлашган равишда таъминловчи соҳалар мажмуаси. АКТ тушунчасига микроэлектроника, компьютер ва дастурий таъминот, телекоммуникациялар ишлаб чиқиш ҳамда ишлаб чиқариш, Интернетдан эркин фойдаланишни таъминлаш, Интернетнинг ахборот ресурсларини таъминлаш, шунингдек санаб ўтилган соҳалар билан боғлиқ бўлган турли хил ҳодисалар ва бу фаолият соҳаларини тартибга солувчи расмий ва норасмий қоидалар киради.

Аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш – давлат томонидан аҳолига барча ҳаёт кечириш шарт-шароитларини яратиш учун мақсадли йуналтирилган қафолатлар тизими.

Аҳолини ижтимоий ҳимоялаш – аҳолини бозор иқтисодиётининг салбий ижтимоий ва иқтисодий оқибатларидан асраш, шу оқибатларнинг аҳоли ижтимоий-иқтисодий аҳволига таъсирини юмшатиш.

Аҳолининг реал даромадлари – нарх даражаси ўзгаришини ҳисобга олиб, аҳолининг ихтиёрида бўлган даромадга сотиб олиш мумкин бўлган товар ва хизматлар миқдори, яъни, аҳолининг ихтиёрида бўлган даромаднинг харид қуввати.

Базель қўмитаси талаблари – банк тизимининг барқарор амал қилиши ҳамда ўз мажбуриятларини бажара олишини таъминлаш учун ўрнатилган халқаро меъёрлар мажмуи бўлиб, у капиталнинг етарлилик даражасини, банкларни назорат қилиш жараёнига ҳамда бозор интизомига қўйилган талабларни ифодалайди.

Бандлик – меҳнатга лаёқатли аҳолининг ижтимоий фойдали меҳнат билан машғул бўлиши; фуқароларнинг шахсий ва ижтимоий эҳтиёжларини қондириш билан боғлиқ бўлган ва қонунга зид келмайдиган, меҳнат даромади берадиган фаолияти.

Банк активлари – банкларнинг асосий фаолиятини амалга оширишда фойдаланувчи турли моддий ва молиявий ресурслар мажмуи. Улар асосан банк кредитлари, асосий воситалари, сотиб олган қимматли қоғозлари, инвестициялари, валюта кўринишида бўлади.

Банк депозитлари – жисмоний ва юридик шахсларнинг банк муассасаларига маълум муддатга ва муддатсиз омонат шаклида қўйилган бўш пул маблағлари.

Банк капиталининг етарлилик даражаси – бу жами капиталнинг рискка тортилган активларга нисбати бўлиб, у халқаро Базель келишувига кўра камида 8% ни ташкил этиши керак.

Банк кредити - экспорт ва импортни кредитлашда ссуда формасида намоён бўлади ва у товарлар, товар ҳужжатлари, векселларни, ҳамда траттани гаровга олган ҳолда берилади. Баъзан банклар ўзларига чамбарчас алоқада бўлган йирик экспортёр-фирмаларга бланкли кредит, яъни расмий таъминланмаган кредитлар беришади.

Банк тизимининг ликвидлиги – банкнинг ўз мажбуриятларини вақтида ва сўзсиз бажара олиш имконияти.

Банклар ликвидлиги – банклар активларининг қисқа муддат ичида пулга айланиш қобилияти. Ликвидлик банк мажбуриятларини бажариш ва активлар ўсишини молиялаш билан биргаликда депозитлар ва қарз маблағлари даражасининг пасайишини самарали бошқаришни ҳам билдиради.

Банкларнинг кредит портфели – тижорат банклари томонидан берилган кредитларнинг умумий жамланмаси. Улар куйидагича таснифланади: а) яхши; б) стандарт; в) субстандарт; г) шубҳали; д) умидсиз. Тижорат банкларига маълум санага ссуда ҳисобварақаларида қолган пул маблағлари мажмуаси (қолдиғи).

Банк-молия тизимининг барқарорлиги – банкларнинг ва бошқа молия муассасаларининг ўз мажбуриятлари юзасидан талабларга тўла жавоб бера олиши. Бу ликвидлик, капиталнинг етарлилиги, активлар сифати, рентабеллик кўрсаткичлари орқали аниқланади.

Банкрот – хўжалик суди томонидан эътироф этилган, қарздорнинг пул мажбуриятлари бўйича кредиторлар талабларини тўла ҳажмда қондиришга ёки мажбурий тўловлар бўйича ўз мажбуриятини бажаришга қодир эмаслиги.

Барқарорлик – нарса ва ҳодисаларнинг амал қилиши ва ривожланишдаги ўзига хос муайянлик ҳолати.

Бевосита инвестиция – капитал қўйилмаларни инвестор томонидан тўғридан-тўғри инвестицион объектларга йўналтирилиши назарда тутилади.

Бизнес – фойда олишга қаратилган (эҳтиёж ва муҳтожликни қондириш натижасида) тадбиркорлик фаолиятини англатади.

Билвосита инвестиция – воситачи молиявий ташкилотлар орқали инвесторлар томонидан капитал қўйилмаларнинг қўйилиши тарзида ифодаланади.

Бозор конъюктураси – муайян вақт мобайнида товарлар бозорининг ҳолатини тавсифловчи вақтинчалик иқтисодий вазият бўлиб, куйидаги белгилар орқали аниқланади: ички ва ташқи савдодаги ўзгаришлар; ишлаб чиқариш ва қурилиш динамикаси; товар захиралари ҳаракати; нархлар динамикаси ва бошқалар.

Бюджет дефицити – бюджет харажатларининг бюджет даромадларидан ошиб кетиши натижасида вужудга келган тақчиллик.

Глобал молиявий-иқтисодий бозор – жаҳон мамлакатлари ўртасидаги молиявий-иқтисодий алоқаларни ягона хўжалик тарзида амал қилишига асосланган муносабатлар.

Давлат бюджети – давлат даромадлари ва сарфларининг молиявий режаси.

Давлат инвестицияси – давлат бюджети ва бюджетдан ташқари давлат фондлари ҳамда давлат корхоналари томонидан капиталлар қўйилишини ифодалайди.

Даромаднинг ички меъёри – инвестициядан пул оқимини, келажакдаги қийматини дисконт ставкаси билан белгиланган инвестицион маблағларни ҳозирги қийматига келтирилган аниқ бир инвестицион лойиҳанинг даромадлилик даражасини ифодалайди.

Даромад солиғи – фуқароларни бир йил давомидаги ялпи даромадидан олинадиган мажбурий тўлов (солиқ).

Даромад солиғи ставкалари – аҳоли даромадларидан табақалаштирилган ҳолда олинадиган солиқларнинг фоизлардаги даражалари.

Демократия – «Демократия» сўзи халқ ҳокимияти деган маънони англатади. Бу ҳукумат шакли, ҳаёт йўли, мақсад ёки идеал, яъни энг юксак орзу ва сиёсий фалсафа. Бу термин ҳукуматнинг демократик шаклига эга мамлакат учун ҳам тегишлидир. Демократия (яъни ҳукуматнинг демократик шаклига эга мамлакат) фуқаролари ҳукумат ишида билвосита ёки бевосита қатнашадилар. Билвосита демократияда – бу кўпинча «соф демократия» деб ҳам аталади, кишилар ўз жамоалари учун зарур қонунлар ишлаб чиқиш мақсадида бир жойда учрашадилар. Демократиянинг асосий хусусиятлари: барча демократик давлатлар учун бир хилдир. 1. Эркин сайловлар. 2. Сиёсий партиялар мавжудлиги. 3. Давлатнинг назорат этилиши. 4. Конституцион ҳукумат. 5. Хусусий ташкилотлар.

Диверсификация – (лотинчадан *diversus*- ҳар хил ва *facere*-қилмоқ, бажармоқ) – ишлаб чиқаришнинг самарадорлигини ошириш, маҳсулот ва хизматларни сотиш бозорларини кенгайтириш мақсадида тармоқ ва корхоналар фаолият соҳаларини кенгайтириш, маҳсулот ва хизматлар ассортиментларини кўпайтириш.

Диверсификация стратегияси – корхона фаолиятини мавжуд маҳсулотлар ва бозорлар турини кенгайтириш орқали ривожланиш стратегиясидир. Диверсификация стратегияси

корхоналарнинг ишлаб чиқариш ва тижорат фаолиятини ривожлантиришнинг энг етакчи замонавий тенденциялардан бири ҳисобланиб, у орқали корхоналарни бозор шароитида вужудга келадиган турли қалтисликларга бўлган рақобатбардошлигини оширади. Диверсификация стратегияси – корхоналарда янги маҳсулотлар линияларини ишга тушириш, қўшма корхоналар тузиш, бошқа корхоналарни сотиб олиш ва бошқа турли услубларда амалга ошириши мумкин.

Дивиденд – акционерлик жамияти соф фойдасидан акция эгаларига тўланадиган қисми бўлиб, у акционерларга нақд пул ёки акциялар билан тўланади.

Дисконтланган қоплаш меъёри – инвестицион лойиҳанинг амалга оширилишидан бошлаб, иқтисодий ижобий самарага эришгунга бўлган қисқа вақт интервали.

Жаҳон банки – 1944 йилда Халқаро валюта жамғармаси билан бир вақтда тузилган биринчи давлатлараро инвестиция институтидир. Банк ўзининг фаолиятини 1946 йил 25 июндан бошлаган.

Жаҳон бозори — моддийлаштирилган ва моддийлаштирилмаган кўринишидаги ижтимоий маҳсулотни ишлаб чиқариш, тақсимлаш, айирбошлаш ва истеъмол босқичларни ўз ичига олувчи ХИМ субъектлари (миллий ва ҳудудий иқтисодиётлар, халқаро ташкилотлар ва корпорациялар)нинг ўзаро иқтисодий таъсирлашиш глобал муҳитидир.

Жаҳон бозори конъюнктураси - жаҳон товар бозорларидаги сотиш шарти, ушбу бозорлардаги талаб, таклиф, нархлар даражаси, уларнинг ўзгариш тенденциялари.

Жорий конъюнктура – муайян даврда товарларга бўлган талаб ва таклифнинг таркиби, динамикасини шакллантирувчи иқтисодий шароит ва омиллар мажмуи. Жорий конъюнктура айтилган даврдаги миллий ва жаҳон иқтисодиётининг у ёки бу омилларидан таркиб топган вақтинчалик вазиятни ифодалайди.

Ижтимоий адолат – жамият барқарор ва тўлақонли ривожланиши учун ўта зарур омилдир. У биринчидан, шахс, жамият, давлат алоқадорлигида тенглик ва ўзаро ҳамкорликни тақозо этади. Иккинчидан, мазкур тамойил шахснинг ижтимоий, иқтисодий, сиёсий ва ҳуқуқий неъматлардан баҳраманд бўлишда тенг ҳуқуқли бўлишини таъминлашга қаратилган мезонлар ва қафолатларнинг мавжудлигини билдиради. Ижтимоий адолатни таъминлаш ҳар бир ҳуқуқий давлатнинг асосий вазифаларидан биридир.

Ижтимоий муҳофаза тизими – бу, аҳолининг ҳаётий муҳим манфаатлари соҳаси бўлиб, унинг сифат ва миқдор кўрсаткичлари давлат ва жамиятнинг иқтисодий, ҳуқуқий ва маданий ривожланиш даражасидан дарак беради.

Ижтимоий соҳа объектлари – аҳолининг муносиб турмуш шароити ва фаровонлигини таъминлашга хизмат қилувчи соҳа ва тармоқлар мажмуи. Булар қаторига уй-жой фондлари, соғлиқни сақлаш, маориф, спорт, маданият муассасалари ва бошқаларни киритиш мумкин.

Ижтимоий фикр – аҳолининг муайян гуруҳлари, қатлами, табақаларининг воқеликдаги турли ходиса ва ҳаракатларга нисбатан баҳоловчи муносабатидир. Бундай баҳо маъқуллаш, қоралаш ёки бетараф позицияда намоён бўлиши мумкин.

Ижтимоий ҳамкорлик – хилма-хил фикр ва қарашларга эга бўлган, турли миллат, ирқ ва динга мансуб шахс ва гуруҳларнинг умумий мақсад йўлидаги ҳамжиҳатлиги.

Иқтисодиётнинг рақобатбардошлиги – мамлакат иқтисодиётининг халқаро савдода иштирок этиш, жаҳон бозоридаги ўз ўрни ва мавқеини сақлаб қолиш ва кенгайтира олиш, жаҳон талабларига жавоб берадиган маҳсулотлар ишлаб чиқара олиш лаёқати бўлиб, қуйидагилар орқали белгиланади: мамлакатдаги ишлаб чиқаришнинг техник-иқтисодий даражаси, ишлаб чиқариш харажатлари миқдори, ишлаб чиқарилаётган товарлар сифати, инфратузилманинг ривожланганлик даражаси, мутлақ ва нисбий устунликларнинг мавжудлиги.

Иқтисодиётнинг реал сектори – иқтисодиётнинг бевосита моддий неъматлар ишлаб чиқариш ва хизматлар кўрсатиш билан боғлиқ соҳаси бўлиб, у ўз ичига саноат, қишлоқ хўжалиги, қурилиш, транспорт, алоқа ва бошқа хизмат кўрсатиш тармоқларини олади.

Иқтисодий ночор корхоналар – муайян миқдорда капитал йўқотиш, ишлаб чиқариш майдонларининг қисқариши, ишсизлар сонининг ортиши, рақобатбардош бўлмаган маҳсулот

ишлаб чиқарадиган ва бунинг учун катта миқдорда материаллар, хом ашё, ёнилғи, меҳнат ресурслари сарфлайдиган қолақ, самарасиз корхона.

Иқтисодий ўсиш – реал ялпи ички маҳсулот умумий ҳажмининг ёки аҳоли жон бошига тўғри келадиган реал ялпи ички маҳсулотнинг олдинги йилга нисбатан ўсиши.

Импорт – мамлакат ички бозорларида сотиш учун чет эл молларини, капиталини, технологиясини ва хизматларни олиб келиш. Импорт халқаро меҳнат тақсимоти натижасидир. У вақтни тежашга, иқтисодиёт, аҳоли эҳтиёжини қондириш вазифаларини муваффақият билан ҳал қилишга кўмаклашади.

Инвентаризация – корхоналар, фирмалар, ташкилотларда нақд мулк ва товарларни рўйхатдан ўтказиш; натура ҳолидаги бойликларнинг мавжудлиги ёки ҳолатини, маблағларни мунтазам текшириб туриш, шунингдек, уларнинг моддий бойликларни ҳисобга олиш қайдномаларига мувофиқлигини аниқлаш мақсадларида даврий қайта ҳисобга олиш.

Инвестицион жозибаторлик – инвестиция объектларини таснифлаш ва баҳолаш, рейтинг орқали таққослашни амалга ошириш, турли иқтисодий ривожланиш босқичлари ва даражасидаги хўжалик ҳамда инвестицион жараёнларини қиёшлаш орқали таҳлил қилиш.

Инвестицион кредитлар – ишлаб чиқаришни кенгайтириш, техник ва технологик жиҳатдан янгилаш, модернизациялаш ва реконструкция қилиш, янги бино ва иншоотларни куриш учун зарур бўлган воситалар ҳамда қимматли қоғозларни сотиб олиш мақсадида олинган узоқ муддатли кредитлар.

Инвестицион лойиҳа - маълум ҳаракатларни амалга оширувчи, яъни келгусида фойда олиш мақсадида капитал қўйилишига асосланган, ташкилий-ҳуқуқий ва молиявий ҳисоб-китоб ҳужжатлари тизими.

Инвестицион лойиҳа дастури - Ўзбекистон Республикасида қабул қилинган қонунчилик андозаларига мувофиқ ишлаб чиқилган зарурий ҳужжатларни ҳисобга олган ҳолда капитал қўйилмалар ҳажми ва амалга ошириш муддатининг мақсадга мувофиқлигини асословчи ва инвестицияларни (бизнес-режа) амалга ошириш бўйича амалий фаолият дастури.

Инвестицион муҳит – корхона, тармок, ҳудудда инвестицион жозибаторликни таъминловчи иқтисодий, ижтимоий, сиёсий, ҳуқуқий ва бошқа шарт-шароитларнинг объектив жамламаси.

Инвестицион сиёсат – савдо менежменти умумий стратегиясининг бир қисми бўлиб, корхонани ривожлантириш учун активларни кенгайтиришнинг энг самарали йўлларини тиклашни назарда тутади.

Инвестицион ҳамкорлик - халқаро иқтисодий муносабатларнинг бир кўриниши бўлиб, ресурсларни рационал тақсимлаш, халқаро меҳнат тақсимотида иштирок этиш натижасидаги устунликларидан фойдаланиш орқали давлат томонидан иқтисодиётда нисбатан юқори натижаларга эришиш, технологик ишлаб чиқариш тузилмасини янгилаш кабиларни мақсад қилган.

Инвестиция – бу иқтисодий самара (фойда, даромад) олиш ёки ижобий ижтимоий натижага эришиш учун сарфланадиган пул маблағлари, банкларга қўйилган омонатлар, пайлар, қимматли қоғозлар (акция, облигациялар), технологиялар, машиналар асбоб-ускуналар, лицензиялар ва самара берадиган бошқа ҳар қандай бойликлардир.

Инвестиция дастури – ишлаб чиқаришни ривожлантириш мақсадида мамлакат ёки чет элларда иқтисодиётнинг турли тармоқларига узоқ муддатли капитал киритиш учун ишлаб чиқилган дастур.

Инвестиция комплекси - инвестиция фаолиятини таъминловчи ташкилотлар, корхоналар ва фирмалар мажмуаси.

Инвестиция муҳити – инвестициялар жозибаторлиги ҳамда хавф-хатар даражасини белгилаб берувчи ижтимоий-иқтисодий, молиявий ва сиёсий омиллар мажмуи.

Инвестиция фаолияти - инвестиция мақсадларини амалга ошириш билан боғлиқ фаолият. Инвестиция комплекси ташкилотлари орқали амалга оширилади.

Инвестиция фаолияти иштирокчилари - буюртмачилар, пудратчилар, етказиб берувчилар, банклар, суғурта компаниялари, лойиҳаловчилар, воситачилар, илмий-маслаҳат фирмалари, ўз мамлакатидаги қонунчиликка кўра инвестициявий мулк эгалари (тасарруфчилари) ёки буюртмалардан фойдаланувчи сифатида қатнаша олувчи хорижий ташкилотларни киритиш мумкин.

Инвесторлар - хусусий ва қарзга олинган мулкрий ва интеллектуал қийматларни сарфлаш ҳақида қарор қабул қилувчи инвестиция фаолияти субъектлари. Инвесторлар объектлар ва инвестиция натижаларига эгалик қилиш, фойдаланиш ва тасарруф қилиш ҳуқуқига эга бўлади. Инвесторлар кредиторлар ва харидорлар ролини бажаришлари, шунингдек, инвестиция фаолиятининг бошқа иштирокчилари функцияларини бажаришлари мумкин. Одатда инвесторлар капитал қўйилмалар сарфланадиган соҳаларни аниқлайдилар, контракт ва шартномаларнинг шартларини ишлаб чиқадилар ва инвестиция актининг бошқа томонлари билан - контрактор, ҳукумат органлари, пировард маҳсулот ишлаб чиқарувчилар ва шу маҳсулотнинг истеъмолчилари билан ҳисоб-китобларни амалга оширадилар.

Инқирозга қарши чоралар дастури – **Ўзбекистон Республикаси** ҳукумати томонидан 2009-2012 йилларга мўлжалланиб инқирозга қарши ишлаб чиқилган чоралар дастури бўлиб, мазкур дастурда талабни рағбатлантиришга йўналтирилган бир қатор молиявий имтиёзлар ва барқарор иқтисодий ўсиш суръатларини таъминловчи чора-тадбирлар мажмуи ўз аксини топган.

Инновацион технологиялар – иқтисодийга янгиликларни татбиқ этиш босқичларида қўлланилувчи усул ва воситалар мажмуи бўлиб, ўз ичига жорий этиш, тренинг, консалтинг, трансферт, аудит, инжиниринг каби турларини олади.

Инновация жараёни - янгилик ғоясини ривожлантиришдан унинг пировард истеъмолчи томонидан истеъмол қилинишигача бўлган мантиқий изчилликда ҳаракатланувчи жараён. Бу янгиликнинг илмий-техник, ишлаб чиқариш-иқтисодий ва ижтимоий-ташқилий салоҳиятини яратиш, ривожлантириш ва ундан фойдаланиш жараёнидир. Инновация жараёнининг қуйидаги босқичлари мавжуд - янгиликни яратиш, уни ўзлаштириш, тарқатиш ва такомиллаштириш.

Инсон ва фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари – инсонга бекаму-кўст яшаш имкониятларини берувчи иқтисодий, ижтимоий, маданий ва сиёсий соҳаларда ўзининг имконият ва талабларини амалга оширишни таъминловчи ҳуқуқий мақом. Инсон ва фуқароларнинг ҳуқуқ ҳамда эркинликларига риоя этиш **Ўзбекистон Республикаси** Конституциявий тузумининг асосидир.

Инсон омили – амалга оширилаётган барча ислохотларнинг бош йўналиши ва самарадорлигининг пировард натижасини белгилаб берувчи асосий тамойил. Инсон омили таркибан икки муҳим жиҳатни ўз ичига олади. Биринчи жиҳат **Ўзбекистонда** жами ижтимоий тузилма, таълим ва соғлиқни сақлаш, нафақа билан таъминлаш тизимини, аҳолини экологик ва бошқа хавф-хатардан ҳимоя қилишдан иборат. Давлатнинг доимий эътиборини ўзида ифодалайди. Иккинчи жиҳат эса ялпи ижтимоий тараққиёт жараёнларида шахснинг ўз иштироки, бунёдкорлиги, яратиш завқи, саъй-ҳаракатлари ва шижоатини ифодаланишини назарда тутди.

Инсон ҳуқуқлари – кишиларнинг яшаш ва фаоллашиб бориши учун уларга берилган ҳуқуқлардир.

Институционал сиёсат - давлат томонидан мулкчилик, меҳнат, молиявий, ижтимоий ва бошқа соҳаларда янги иқтисодий институтларни шакллантириш, эскиларини йўқотиш, мавжудларини трансформациялаш бўйича амалга оширадиган чора-тадбирлар, ҳатти-ҳаракатлар.

Интеллектуал инвестиция – патентлар, лицензиялар, ноу-хаулар, ходимларни тайёрлаш ва қайта тайёрлашга инвестицияларга йўналтирилиши.

Интермодаль марказ – юк ташишлар бўйича халқаро коммуникация ва логистика маркази.

Интернет хизматлари - интернет тармоғи абонентларига амалий баённомалар томонидан тақдим этилувчи функционал имкониятлар мажмуи: электрон почта, файлларни қабул қилиш ва узатиш, веб-ҳужжатларни ўқиш, воқеий вақтдаги мулоқот (чат), терминал орқали эркин фойдаланиш, тармоқда ҳужжатларни сақлаш ва ишлаш ва ҳ.к.

Инфляция – пул муомаласи қонунларининг бузилиши натижасида миллий валютанинг қадрсизланиши, нархларнинг ўсиши.

Инфляция даражаси – маълум вақт ичида (ой, йил) камида 300 та товар ва хизматлардан ташкил топган истеъмол савати бўйича нархлар даражасининг фоиздаги ўзгариши.

Инфратузилма – товар ишлаб чиқариш шартларини таъминловчи ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш тармоқлари комплекси: йўллар, алоқа, транспорт, маориф, соғлиқни сақлаш.

Ипотека – банкнинг гаров хат, кўчмас мулк гарови асосида муайян муддатга ссуда бериши.

Ипотека кредити - жойларда тасдиқланган намунавий лойиҳалар бўйича яқка тартибдаги уй-жой қурилишига барпо этиладиган уй-жой гарови остида бериладиган узоқ муддатли кредит. Ипотека кредитлари тижорат банклари томонидан қайтаришлик, тўловлилик, таъминланганлик ва муддатлилик шартларида берилди.

Истеъмол – ижтимоий ишлаб чиқариш жараёнининг охириги фазаси, ижтимоий маҳсулотдан аҳолини иқтисодий талабларини қондириш жараёни.

Истеъмол кредити – марказий банк томонидан барқарорлик даврида қўлланиладиган пул сиёсати дастаги. У банklar ва бошқа махсус кредит институтлари томонидан аҳолининг узоқ муддатли истеъмол товарларини сотиб олиш учун бериладиган кредит.

Истеъмол товарлари – инсон эҳтиёжини қондиришга мўлжалланган истеъмол буюмларининг товар шакли; пулга сотиб олиб, истеъмол этиладиган моддий маҳсулотлар ва ҳар хил хизматлар.

Иш билан банд бўлган жами аҳоли – ишчи кучи (иқтисодий фаол аҳоли)нинг ижтимоий ишлаб чиқаришда банд бўлган қисми.

Иш ўрни – бу ишлаб чиқариш маконининг бир қисми бўлиб, унда барча асосий ва ёрдамчи технология ускуналари, мосламалар, иш мебеллари ва махсус қурилмалар жойлашган ва улар муайян турдаги ишларни бажариш учун мўлжалланган бўлади.

Иш ҳақи – бу, ёлланма ходим даромадининг элементи, унга тегишли ишчи кучига бўлган мулкчилик ҳуқуқини иқтисодий жиҳатдан рўёбга чиқариш шаклидир.

Ишлаб чиқариш – маълум даврда алоҳида хўжалик юритувчи субъектлар тармоқлар ва иқтисодий секторлар томонидан ишлаб чиқарилган товар ва хизматлар қиймати.

Ишлаб чиқариш инфратузилмаси – ишлаб чиқаришнинг ривожланиши учун ташқи шарт-шароитларни таъминловчи тармоқлар мажмуи бўлиб, ўз ичига темир ва автомобиль йўллари, электр, газ ва сув таъминоти, алоқа коммуникациялари, омбор хўжалиги ва бошқаларни олади.

Ишлаб чиқаришни модернизациялаш – ишлаб чиқаришни замонавий технологиялар билан жиҳозлаш, уни маънавий жиҳатдан янгилаш, таркибий жиҳатдан техник ва технологик қайта тузиш каби чора-тадбирларни ўз ичига олувчи жараён. Ишлаб чиқаришни модернизациялашнинг асосий йўналиш ва воситалари бўлиб қуйидагилар ҳисобланади: корхоналардан эскирган асбоб-ускуналарни чиқариб; замонавий техника ва технологиялар билан алмаштириш; маҳаллий ресурслар асосида ишлаб чиқаришга инновацион технологияларни жорий этиш; ишлаб чиқарилаётган маҳсулот ассортиментини кенгайтириш; ишлаб чиқариш харажатларини пасайтириш ва ресурсларни тежаш; сифатни бошқариш ва сертификатлаш тизимини жорий этиш; чиқитсиз ва экологик тоза технологияларни жорий этиш ва бошқалар.

Ишсизлик – иқтисодий жиҳатдан актив (фаол) аҳолининг бир қисми ўз кучини қўллай олмай «ортиқча» бўлиб, меҳнат захираси армияси бўлиб қолиш ҳодисаси.

Иқтисодий ночор корхона – кредиторларнинг товар (иш, хизмат)лар ҳақини тўлаш бўйича талабларини қондириш, шунингдек, бюджет ва нобюджет фондларига мажбурий тўловларни таъминлашга лаёқатсиз бўлган корхона.

Ички инвестиция – мамлакат ичида турли шаклдаги капиталлар қўйилишини ифодалайди.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастури – «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни 1997 йил 29 августда қабул қилинган. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури «Таълим тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни қоидаларига мувофиқ ҳолда тайёрланган бўлиб, миллий тажрибанинг таҳлили ва таълим тизимининг жаҳон миқёсидаги ютуқлари асосида тайёрланган ҳамда юксак умумий ва касб-хунар маданиятига, ижодий ва ижтимоий фаолликка, ижтимоий-сиёсий ҳаётда мустақил равишда мўлжални тўғри ола билиш маҳоратига эга бўлган, истиқбол вазифаларини илгари суриш ва ҳал этишга қодир кадрларнинг янги авлодини шакллантиришга йўналтирилган.

Капитал қурилиш - янги қурилиш, корхоналарни кенгайтириш, реконструкция қилиш, замонавийлаштириш ва техника билан қайта жиҳозлаш, асосий воситаларни мукамал таъмирлаш, шу жумладан лойиҳа-қидирув ишларини бажариш.

Капитал қўйилмалар - қувватларни такрор ишлаб чиқариш, ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш объектларини қуришга қаратилган ресурслар ва жами ижтимоий меҳнатнинг қийматини акс эттирувчи иқтисодий категория. Давлат томонидан (давлат буюртмаси), турли мулкчилик шаклларидаги корхоналар, ташкилотлар, банклар ҳамда хусусий шахслар томонидан ажратиладиган пул маблағлари капитал қўйилмаларнинг манбалари бўлиши мумкин. Капитал қўйилмалар янги корхоналар қуришга ёки амалдаги корхоналарни қайта таъмирлашга йўналтирилиши мумкин.

Капитал таъмирлаш – асосий воситаларни йирик қўламда буткул деталлари, қисмларини алмаштириш билан боғлиқ қайта таъмирлаш тушунилади.

Капитал харажатлар - асосий капиталга киритиладиган маблағлар ва захираларнинг ўсиши.

Касаначилик – йирик саноат корхоналари билан тузилган шартнома асосида уй шароитида маҳсулот ишлаб чиқариш ёки хизмат кўрсатиш.

«Катта йигирмалик» – 20 та йирик мамлакатлар гуруҳи бўлиб, унга жаҳондаги энг бой мамлакатлар ва йирик ривожланаётган давлатлар киради ва улар ҳиссасига жаҳон ялпи ички маҳсулотининг 90 фоиз улуши тўғри келади.

Кичик бизнес субъектлари – корхона қўлами, ишлаб чиқариш ҳажми, ишловчилар сони, молиявий маблағлари миқдори ва бошқалар жиҳатидан имкониятлари чекланган ишлаб чиқарувчи субъектлар. Республикада кичик бизнес субъектлари тоифасига яқка тартибдаги тадбиркорлар, микрофирмалар ва кичик корхоналар киради.

Кичик корхона – кичик бизнес субъектларининг бир тури бўлиб, мамлакатимизда амалдаги қонунчиликка кўра саноат ишлаб чиқаришнинг айрим тармоқларида (масалан, енгил ва озиқ-овқат саноати, металлга ишлов бериш ва асбобсозлик саноати ва ҳ.к.) 100 кишигача, айримларида (масалан, машинасозлик, металлургия, ёқилғи-энергетика саноати ва бошқаларда) 50 кишигача, хизмат кўрсатиш соҳасида 25 кишигача ишловчи корхоналар кичик корхона ҳисобланади.

Қисқа муддатли инвестицион лойиҳа – бундай лойиҳа бир йилгача муддатда амалга оширилиб, асосан, маълум турдаги янги дастгоҳларни сотиб олиш, инновацияларни инвестициялаш, моддий айланма активлар захираси ўсишини инвестициялаш билан боғлиқ.

Қонун – олий юридик кучга эга бўлган, давлатнинг қонун чиқарувчи муассасаси томонидан ёки аҳоли томонидан тўғридан-тўғри, референдум ўтказиш талабларига мувофиқ қабул қилинган ва ўзида қонуннинг амал қилиш ҳудуди, муддати ва шахслар доирасида ҳуқуқий муносабатлар субъектлари фаолиятининг умумий намунасини мужассамлаштирган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжат.

Қонун устуворлиги – ушбу тамойилнинг мазмуни шуни англатадики, қонун ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларида қатъий ҳукмрон бўлади. Яъни ҳеч ким, ҳеч бир давлат органи, мансабдор шахс, тадбиркор ёки бошқа бир фуқаро қонунга бўйсунмаслиги мумкин эмас, ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий муносабатлар фақат қонун билан тартибга солинади; унинг барча иштирокчилари эса, ҳеч бир истисносиз, ҳуқуқ нормаларини бузганлиги учун жавобгарликка тортилиши керак. Ҳуқуқий нормаларни татбиқ этишда конституция ва қонунларнинг нормалари бошқа ҳуқуқий нормалардан устун туради.

Қонунчилик – 1) давлат томонидан ўз функцияларини амалга ошириш-нинг асосий усулларида бири бўлиб, давлат ҳукумати органлари томонидан қонунлар чиқаришда ифодаланади; 2) ижтимоий муносабатларни тўла тартибга солувчи ҳуқуқий нормалар йиғиндиси ёки ижтимоий муносабатларнинг бир кўриниши.

Конъюнктура – бу бозорда маълум бир вақтда юзага келган иқтисодий ҳолатдир (асосан талаб ҳамда таклиф нисбати ва у билан боғлиқ бўлган нархлар даражаси орқали юзага келади).

Кооперация алоқалари – турли соҳа ишлаб чиқариш тармоқларида маълум маҳсулотни тайёрлаш бўйича узоқ муддатли алоқаларни ўрнатиш.

Корхоналарга преференция бериш – миллий иқтисодиётда фаолият кўрсатувчи корхоналарни молиявий қўллаб-қувватлаш мақсадида улар томонидан ишлаб чиқаришга чет элдан олиб кириладиган хомашё ва материаллар, ярим тайёр маҳсулотлар, шунингдек асбоб-ускуналарни олиб киришда бож тўловлари ва бошқа жараёнлар бўйича енгилликлар (имтиёзлар) берилиши.

Корхоналарни техник қайта қуролантириш – алоҳида ишлаб чиқариш турларини замонавий талабларга асосан янги техника ва технологияларни киритиш, ишлаб чиқариш жараёнларини механизациялаштириш ва автоматлаштириш, эскирган қурилма ва ускуналарни янгилаш ва алмаштириш, ишлаб чиқариш тузилмаси ва ташкил этилишини яхшилаш йўли билан, корхонанинг техник даражасини ошириш бўйича чора-тадбирлар мажмуаси. У ишлаб чиқариш интенсивлигини кучайтириш, ишлаб чиқариш қувватларини ошириш ва ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар сифатини яхшилашга йўналтирилган бўлади.

Корхонанинг инновацион салоҳияти – корхонанинг янгиликларни жорий қилиш ёрдамида бозор шароитларида фаолиятнинг самарадорлигини ошириш мақсадида корхонанинг ўзига хос хусусиятлари билан белгиланадиган ривожланиш қобилияти. Корхонанинг инновацион салоҳиятининг ички инновация жараёнидаги барча босқичларнинг (ижтимоий меҳнат ва ресурсларнинг сарф меъёрлари асосида) бир маромда кечишига имкон беради.

Кредит – жисмоний ва юридик шахсларнинг вақтинчалик бўш маблағларларини муайян тамойиллар асосида қайтариш шарти билан фойдаланишга бериш жараёнида вужудга келган иқтисодий муносабатлар мажмуи.

Кутилаётган инфляция даражаси – мавжуд ижтимоий-иқтисодий ахборотлар, маълумотлар асосида алоҳида шахс ва корхоналар томонидан кутиладиган бўлғуси даврдаги инфляция даражаси.

Кучли давлатдан кучли жамият сари – мустаҳкам иқтисодий асосга эга бўлган, демократик кадриятлар қарор топган, маънавий-маърифий юксакликка эришган ва бошқарувнинг демократик услублари шаклланган давлатдан жамоат ва нодавлат ташкилотлари ҳал қилувчи ўрин тутадиган жамоатчилик фикри, ташаббуси ва давлат идоралари устидан назорати устувор аҳамият касб этадиган, фуқаролар ўзини-ўзи бошқариш идораларининг роли муттасил ортиб борадиган жамиятга ўтиш концепцияси.

Лизинг – машина, асбоб-ускуна, транспорт воситалари, ишлаб чиқариш иншоатларини ижарага берувчида мулкий ҳуқуқ сақланишини кўзда тутувчи узоқ муддатли ижарага беришнинг янги махсус шакли бўлиб, капитал қўйилмаларини молиялаштириш банк кредитининг муқобил шаклидир.

Макроиқтисодий кўрсаткичлар – мамлакат яхлит иқтисодиёти даражасидаги ижтимоий-иқтисодий жараён ва ҳодисаларни ўлчаш ва баҳолаш имкониятини берувчи

кўрсаткичлар. Масалан, ялпи ички маҳсулот, миллий даромад, иқтисодий ўсиш, ишсизлик, инфляция даражаси ва бошқалар.

Мактаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастури – Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини муваффақиятли амалга оширишнинг муҳим шарти сифатида мактаб таълимининг орқада қолишига барҳам бериш ҳамда мактабларнинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш ва узлуксиз таълимнинг ягона тизимини шакллантириш билан боғлиқ мавжуд жиддий муаммоларни бартараф этиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2004 йил 21 майдаги «2004-2009 йилларда мактаб таълимини ривожлантириш давлат умуммиллий дастури тўғрисида»ги Фармонида мувофиқ кучга кирган. Мазкур Фармонга Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 20 сентябрда ПФ-3661-сон Фармонида мувофиқ ўзгартиришлар киритилган.

Мамлакат тўлов баланси – мамлакат резидентлари (уй хўжаликлари, корхоналар ва давлат) ва чет элликлар ўртасида маълум вақт (одатда бир йил) оралиғида амалга оширилган барча иқтисодий битимлар бўйича тўловлар суммасининг нисбати бўлиб, у ўз ичига савдо баланси, хизматлар баланси, ўтказмалар баланси ва капитал операцияларини олади.

Мелиорация – ернинг унумдорлигини тубдан яхшилашга қаратилган ташкилий-хўжалик, муҳандислик ва агротехник тадбирлар туркуми.

Меҳнат бозори – меҳнатга қобилиятли аҳолининг иш билан банд бўлган ва банд бўлмаган қисмлари ва иш берувчилар ўртасидаги муносабатларни ҳамда уларнинг шахсий манфаатларини ҳисобга олувчи шартномалар асосида ишчи кучи харид қилиш - сотишни амалга оширувчи, шунингдек, унга бўлган талаб ва таклиф ўртасидаги нисбатларни бевосита тартибга солувчи, бозор иқтисодиётининг мураккаб, кўп аспектли, ўсувчи ва очик ижтимоий-иқтисодий тизимчасидир.

Меҳнат ресурслари – бу ўзининг ақлий ва жисмоний меҳнати билан ижтимоий ишлаб чиқаришда иштирок этадиган меҳнатга қобилиятли кишилар тўпламидир.

Меҳнат унумдорлиги – бу, ходимлар меҳнат фаолиятининг иқтисодий самарадорлиги кўрсаткичидир. У ишлаб чиқарилган маҳсулот ёки кўрсатилган хизматлар миқдорининг меҳнат харажатларига нисбатан, яъни меҳнат харажатлари бирлиги ҳисобига ишлаб чиқарилган маҳсулот билан белгиланади.

Меҳнат ҳақи – жорий даврда иш берувчи томонидан ёлланган ходимга бажарган ишлари учун берилган пул ёки натура усулидаги тўловлар бўлиб, улар ҳисобланган суммалар йиғиндисидан ташкил топади ва икки қисмга бўлинади: иш ҳақи ва ижтимоий суғуртага ажратмалар.

Микрокредит – хусусий тадбиркорликни ривожлантириш ва бошланғич сармояни шакллантиришга бериладиган кредитлар. Микрокредитлар: а) юридик шахс мақомига эга бўлмаган тадбиркорлик фаолияти учун – энг кам иш ҳақининг 50 баробаригача; б) микрофирма ва деҳқон хўжаликларига энг кам иш ҳақининг 100 баробаригача; в) фермер хўжалигига энг кам иш ҳақининг 200 баробаригача берилади.

Микрофирма – кичик бизнес корхонасининг бир тури. Мамлакатимизда саноат ишлаб чиқаришнинг тармоқларида 20 кишигача, хизмат кўрсатиш соҳасида 10 кишигача, савдо ва умумий овқатланиш соҳасида 5 кишигача ишловчи корхоналар микрофирма ҳисобланади.

Модернизация – объектни такомиллаштириш, яхшилаш, янгилаш, уни янги талаб ва меъёрларга, техник шарт-шароитларга, сифат кўрсаткичларига мослаштириш.

Молия тизими – молиявий муносабатлар ва турли даражада уларга хизмат қилувчи молиявий муассасалар мажмуаси.

Молия-банк тизими – тарихан шаклланган ва белгиланган қонун қоидалар асосида фаолияти юритувчи мамлакатдаги молия-кредит муассасалари мажмуидир.

Молиявий «кўпиклар» – реал қийматга эга бўлмаган пул ва облигациялар ҳажмининг кўпайиши.

Молиявий инвестиция – даромад олиш мақсадида инвестицияларни турли қимматли қоғозларга (акциялар, облигациялар, банкларнинг депозит сертификатлари ва бошқалар) қўйилиши назарда тутилади.

Молиявий институтлар – белгиланган қонун-қоидалар доирасида фаолият юритувчи мамлакатдаги молия-кредит ташкилотлари.

Молиявий манбалар – иқтисодиётнинг турли даражасидаги чора-тадбирларни амалга ошириш учун тақозо этилувчи молиявий маблағларнинг келиб чиқиш манбалари. Масалан, молиявий манбалар аҳоли ва корхоналарнинг манбалари, давлат бюджети маблағлари, қарзга олинган маблағлар, хорижий инвесторларнинг маблағлари ва бошқа кўринишларда бўлиши мумкин.

«Навоий» эркин индустриал-иқтисодий зонаси – жаҳон стандартларига жавоб берадиган ва жаҳон бозорларида талаб қилинадиган маҳсулот ишлаб чиқаришни таъминлайдиган, замонавий юқори технологияли ишлаб чиқаришларни ташкил этиш учун хорижий инвестицияларни, биринчи галда тўғридан-тўғри инвестицияларни жалб этиш бўйича қулай шарт-шароитлар яратиш, шунингдек Навоий вилоятининг саноат салоҳистини, ишлаб чиқариш, транспорт-транзит ва ижтимоий инфратузилмасини ривожлантириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 3 декабрдаги «Навоий вилоятида эркин индустриал-иқтисодий зона ташкил этиш тўғрисида»ги қарори асосида ташкил этилган. «Навоий» эркин индустриал-иқтисодий зона ҳудудида хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг асосий йўналиши – замонавий хорижий юқори унумли асбоб-ускуналар ва техника, технологик линиялар ва модулар, инновация технологияларини жорий этиш ҳисобига юқори технологияли, жаҳон бозорларида рақобатбардош маҳсулотларни кенг қўламда ишлаб чиқаришдан иборат.

Нарх – товар қийматининг пулдаги ифодаси.

Нодавлат ва жамоат ташкилотлари – давлатга қаршли бўлмаган, аммо маълум қонунлар ёки меъёрий ҳужжатларга бўйсунган ҳолда фаолият кўрсатадиган тузилмалар нодавлат ва жамоат ташкилотлари ҳисобланади.

Преференция – иқтисодиётни мақсадга мувофиқ ривожлантириш ва тартибга солишда айрим соҳа ва тармоқлар, корхона ва ишлаб чиқариш турларига нисбатан берилувчи имтиёз, афзаллик ва устуворликлар.

Протекционизм – давлатнинг хориж рақобатидан ички бозорни ҳимоя қилиш сиёсати, мамлакатга олиб келинаётган товарларга юқори божлар белгилайди, айрим товарларни олиб келиш чекланади ёки умуман тақиқланади.

Пудрат – шартнома ёки хўжалик юритишнинг бир тури. Бир томоннинг иккинчи томон талабига кўра белгиланган ишни бажариши тўғрисидаги шартнома.

Пул - кредит сиёсати – давлат томонидан иқтисодий ўсишни таъминлаш мақсадида пул муомаласини ташкил этиш ва барқарорлигини таъминлаш учун амалга ошириладиган барча чора-тадбирлар мажмуи.

Пул – ҳамма товар ва хизматлар айирбошланадиган, умумий эквивалент сифатида фойдаланиладиган, бошқа барча товарлар қийматини ифодалайдиган маҳсус товар.

Реал инвестиция – асосий воситаларни вужудга келтириш, товар моддий бойликлари захирасини оширишга қўйиладиган капитал, яъни корхоналарини бунёд этиш ҳамда уларни бир маромда ишлашини таъминлаш учун етарли миқдорда хомашё захираларини барпо этишга йўналтирилиши.

Реинвестициялар – инвесторнинг фаолияти натижасида олинган фойдани (даромадни) муаомалага киритиш.

Реконструкция (қайта тиклаш) – фаолият юритаётган корхонани маънавий ва жисмоний эскирган қурилма ва асбоб-ускуналарни ишлаб чиқаришни механизациялаштириш ва автоматлаштириш, технологик бўғинлар ва ёрдамчи хизматдаги номутаносибликларни йўқотиш йўли билан алмаштириш ёрдамида тўлиқ ёки қисман ўзгартириш. Қайта тиклашда эски цехлар ўрнига янги цехларни қуришга рухсат берилади.

Рентабеллик – корхона фаолиятининг фойдалиқ даражаси. Унинг уч хил кўрсаткичи мавжуд: корхона активлари рентабеллиги, хусусий капитал рентабеллиги ва сотилган маҳсулот рентабеллиги. Бу кўрсаткичларни балансдаги (соф) фойда кўрсаткичини корхона активларининг ўртача йиллик қиймати, муомалага чиқарилган акциялар миқдори, хусусий капитал миқдори ва сотилган маҳсулот таннархига нисбати билан аниқланади.

Рентабеллик индекси – лойиҳа бўйича инвестицион харажатлар ҳажми билан кутилаётган соф пул оқими ўртасидаги боғланишни аниқлаш.

Референдум – лотинча сўз бўлиб, давлат ва жамият ҳаётининг энг муҳим масалаларини халқ маслаҳатига тақдим этиш, умумхалқ овозига қўйиш деган маънони билдиради.

Сайлов тизими – ҳуқуқий меъёрларда мустақамлаб қўйилган, шунингдек, давлат ва жамият институтлари фаолиятлари тажрибасида шаклланган, вакиллик органлари ёки айрим раҳбарлик лавозимига сайлашни ўтказиш ва ташкил этишга доир тартиботдир. Сайловлар тизими – сиёсий тизимнинг таркибий қисмидир.

Сайлов ҳуқуқи – икки хил маънода ишлатилади. Биринчиси, сайловни ташкил этиш ва ўтказишни тартибга солувчи ҳуқуқий меъёрлар йиғиндиси; иккинчи маъноси фуқароларнинг сайлов ҳуқуқи, яъни овоз бериш, сайланиш, сайлов даврида ва бошқа тадбирларда иштирок этишдир.

Сайловлар – муҳим демократик институт бўлиб, халқнинг хоҳиш-иродасини ифодалашнинг асосий шаклларида биридир. Халқнинг давлат ва жамиятни бошқаришдаги иштироки, асосан, сайловлар орқали амалга оширилади. Шу маънода, мамлакатнинг жаҳон майдонидаги обрў-эътибори, кўп жиҳатдан, сайлов тизимининг очиклиги ва демократиклиги билан белгиланади.

Сальдо - муайян вақт давомида молиявий тушумлар ва сарфлар, экспорт ва импорт қиймати (савдо баланси сальдоси), хорижий тўловлар ва тушумлар (тўлов баланси сальдоси) ўртасидаги фарқ.

Самарали иқтисодий сиёсат – давлатнинг иқтисодиётни барқарор ривожлантиришга қаратилган, ҳар томонлама асосланган, изчил ва ўзаро уйғунлаштирилган чора-тадбирлари мажмуи.

Сектор – институцион бирликлар йиғиндиси бўлиб, уларнинг мақсади, молиялаштириш манбалари ва функциялари бир хил бўлади, натижада уларнинг иқтисодий ҳуқуқи ҳам ўхшашиб кетади.

Сервис – жисмоний ва юридик шахсларга, умуман кенг аҳоли қатламига хизмат кўрсатиш; ишлаб чиқариш-техника мақсадларида маҳсулотларни, моддий-маиший, хўжалиқ ва бошқа саноат маҳсулотларини сотиш ҳамда уларни ишлатиш билан боғлиқ бўлган хизмат кўрсатиш соҳалари.

Солиқ имтиёзи – солиқ тўловчиларнинг айрим тоифаларига қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда солиқ тўлашдан тўлиқ, қисман ва вақтинча озод қилиш шакли.

Солиқ кредити – бюджетга тўланиши лозим бўлган солиқ суммасини маълум муддатга кечиктириш, бўлиб-бўлиб тўлаш ёки солиқни қайтариш шакли.

Солиқ солишнинг содалаштирилган тартиби – солиқ солишнинг айрим тоифадаги солиқ тўловчилар учун белгиланадиган ҳамда айрим турдаги солиқларни ҳисоблаб чиқариш ва тўлашнинг, шунингдек улар юзасидан солиқ ҳисоботини тақдим этишнинг махсус қоидалари қўлланилишини назарда тутувчи алоҳида тартиби.

Солиқ ставкаси – солиқларни ҳисоблашда солиқ базасининг ҳар бир бирлиги ҳисобига тўғри келадиган солиқ меъёри.

Солиқ юки – маблағларни бошқа фойдаланиш мумкин бўлган йўналишлардан олиб, солиқларни тўлаш учун йўналтириш орқали вужудга келадиган иқтисодий чекловлар даражаси бўлиб, одатда солиқ тўловчининг муайян даврда бюджетга тўланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг йиғиндиси сифатида намоён бўлади. Мамлакат миқёсида солиқ юки даражасини солиқларнинг ялпи ички маҳсулотдаги салмоғи орқали ифодаланади.

Солиқ юкени енгиллаштириш – солиқларнинг фоиз ставкалари камайтириш ва имтиёзлар яратиш.

Солиқлар – белгиланган ва муайян миқдорларда ундириладиган, мунтазам, қайтариб берилмайдиган ва беғараз хусусиятга эга бўлган, бюджетга йўналтириладиган мажбурий пул тўловлари тушунилади.

Солиқларни унификация қилиш – солиқ механизмини соддалаштириш мақсадида иқтисодий моҳияти, солиққа тортиш объекти ўхшаш бўлган солиқ турларини бирхиллаштириш.

Стратегик инвестиция – стратегик инвестицион лойиҳаларни амалга ошириш учун йўналтирилади.

Талаб – харидор, истеъмолчиларни бозорда муайян товарларни, неъматларни сотиб олиш истаги; бозорга олиб чиқилган ва пул имкониятлари билан таъминланган эҳтиёжлар.

Таннарх – маҳсулот ишлаб чиқариш ва уни сотиш билан боғлиқ барча харажатлар.

Таркибий ўзгаришлар – миллий иқтисодиётнинг самарали ва барқарор таркибий тузилишини таъминлаш мақсадида унинг тармоқ ва соҳаларини изчил равишда ўзгартириб бориш. Таркибий ўзгаришлар ўз ичига янги тармоқларни барпо этиш, баъзиларини кенгайтириш, айрим самарасиз, истикболга эга бўлмаган тармоқларни қисқартириш каби чора-тадбирларни олади.

Ташқи қарз – мамлакат ҳукумати, молия-кредит ташкилотлари, йирик корхоналарининг бошқа мамлакатлар молия-кредит муассасаларидан қарзга олган молиявий маблағларининг жами ҳажми.

Ташқи нодавлат қарзлар – мамлакатдаги хусусий шахслар (молия муассасалари, корхоналар ва аҳоли) томонидан бошқа мамлакатлар молия-кредит муассасаларидан қарзга олган молиявий маблағларининг жами ҳажми.

Ташқи савдо – бир мамлакатнинг бошқа мамлакатлар билан савдоси.

Ташқи савдо сиёсати – бир мамлакатни бошқа мамлакатлар билан олиб бораётган савдоси (экспорти ва импорти) борасидаги сиёсати. Бунга тенг ҳуқуқлилиқ ва икки томонлама манфаат олиш кўзда тутилади. Экспорт ва импортнинг товар таркиби ва географик ҳажмига асосан олиб борилади.

Телекоммуникацион инфратузилма – компаниянинг телекоммуникацион инфратузилмаси – бу турли ахборотларни: автоматлашган бошқарув тизимлари маълумотлари, электрон хабарлар, интернет-графика, турли файллар ҳамда «овоз» ва видео кўринишидаги ахборотларни узатиш вазифасини ҳал қилувчи ўзаро алоқадор тизимчалар мажмуасидир.

Телекоммуникация – симли, радио, оптик ёки бошқа электромагнит тизимлардан фойдаланиб сигнал, белги, матн, тасвир ва товушларни ёки бошқа кўринишдаги ахборотни узатиш, қабул қилиш ва унга ишлов бериш жараёни. Ахборот-коммуникация технологиялари асосида маълумотларни масофадан узатиш жараёни.

Тижорат банклари – саноат ва савдони қисқа муддатли кредитлар билан таъминлаш, шунингдек хусусий мижозларга турли турдаги банк хизматларини кўрсатишга ихтисослашган банклар.

Турмуш даражаси – аҳолининг зарурий, моддий ва номоддий неъматлар ҳамда хизматлар билан таъминланганлик ҳамда уларни истеъмол қилиш даражаси.

Тўғридан – тўғри инвестициялар – бевосита маҳсулот ишлаб чиқариш ёки хизмат кўрсатиш жараёнини ташкил этиш ёки янада кенгайтириш мақсадида хорижий шериклар томонидан узоқ муддатли капитал қўйилмалар киритиш. Тўғридан-тўғри инвестициялар инвесторларга мазкур ишлаб чиқариш жараёнлари устидан назорат қилиш имконини беради.

Тўлов баланси – муайян муддат давомида мамлакатнинг чет элларга тўлаган ва худди шу давр мобайнида мамлакатга чет элдан тушган тўловлар суммалари нисбатини тавсифлайди. Тўлов туркумига ташқи қарз, унинг фоизи, четдан олинган товарлар ва хизматлар ҳақи, хорижий инвестициялар, хорижда дипломатик ишларни, иқтисодий алоқаларни юритиш харажатлари, фуқаролар ва қўшма корхоналарнинг чет элга пул ўтказмалари ва бошқалар киради.

Узоқ муддатли депозитлар – жисмоний ва юридик шахсларнинг тижорат банкларига бир йилдан ортиқ муддатга қўйилган пул кўринишидаги жамғарма ва омонатлар.

Узоқ муддатли инвестицион лойиҳа – бу турдаги лойиҳани амалга ошириш муддати уч йилдан кўп бўлиб, бу даварда янги йирик қурилиш ишлари ёки корхонада таркибий ўзгаришларни амалга ошириш мақсадида тўла реконструкция ишлари бажарилади.

Унификация – турли хилдаги маҳсулотлар, деталлар, узеллар ва бошқа қўлланиладиган материаллар ва технологик жараёнларни рационал жиҳатдан бир хиллигини таъминлаш.

Ўзбекистон Республикаси Конституциявий суди – қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимиятларнинг ҳужжатлари Конституцияга қанчалик мослигига доир ишларни кўради.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Сенати – Ўзбекистон Республикаси Олий мажлисининг Сенати (юқори палатаси) ҳудудий вакиллик палатасидар.

Ўзбекистон Республикаси Олий Суди – фуқаролик, жиноий ва маъмурий судлов ишларини юргизиш борасида суд ҳокимиятининг олий органи ҳисобланади. Олий суд томонидан қабул қилинган ҳужжатлар қатъий ва республиканинг барча ҳудудида бажарилиши мажбурийдир.

Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди – хўжалик суд ишларини юритиш соҳасида суд ҳокимиятининг олий органидир.

Ўзбекистон Республикаси Тикланиш ва тараққиёт фонди – Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги молиявий муассаса бўлиб, фаолиятининг асосий мақсади иқтисодийнинг етакчи, энг аввало базавий тармоқларини модернизациялаш ва техникавий қайта қуроллантириш бўйича лойиҳаларнинг амалга оширилишини таъминлаш, шунингдек мамлакатни муттасил, барқарор ва мутаносиб равишда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришга эришиш ҳамда самарали таркибий ва инвестициявий сиёсатни амалга оширишдан иборат. Бугунги кунда мазкур фонднинг жамғармаси 3,7 миллиард долларни ташкил этади.

Фермер хўжалиги – ижарага берилган ер участкаларидан фойдаланган ҳолда қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқариши билан шуғулланувчи мустақил хўжалик юритувчи субъект.

«Фитч Рейтингс», «Мудис», «Стандарт энд Пурс» халқаро рейтинг компанияси – фаолияти банклар, молиявий институтлар, инвестиция ва акционерлик компанияларининг кредит лаёқатини ўз вақтида ва аниқ баҳолашга йўналтирилган халқаро рейтинг агентликлари.

Фонд бозори – қимматли қоғозлар ва бошқа молиявий воситаларнинг олди-сотди жараёнлари амалга оширилувчи махсус ташкиллаштирилган бозор.

Фуқаролик жамияти – Конституциявий ҳуқуқ назариясида ижтимоий ҳаётнинг ҳуқуқ ва демократияга асосланган зарурий ва оқилона усули, инсонга унинг иқтисодий ва сиёсий борлиқнинг шакллари эркин танлаш ҳуқуқи қафолатланадиган, инсон ҳуқуқлари қарор топадиган, мафкуравий плюрализм таъминланадиган ижтимоий тузум.

Фуқаролик жамияти институтлари – жамиятда қарор топган нодавлат ташкилотлари ҳисобланади. Улар муайян ижтимоий–иқтисодий, маънавий ва сиёсий фаолиятни амалга оширадилар.

Фуқаролик масъулияти – жамиятнинг демократик ривожланиши жараёнида эришган ютуқ ва муваффақиятига фуқароларнинг онгли муносабати, ютуқларни янада кўпайтириш ва улардан фойдаланишда фаол қатнашиши.

Халқаро валюта жамғармаси – халқаро савдо ва валюта ҳамкорлигини ривожлантиришга таъсир кўрсатиш мақсадида 1944 йилда ташкил этилган халқаро валюта-молия ташкилоти. Халқаро валюта жамғармаси – аъзо давлатлар ўртасида валюта-кредит муносабатларини тартибга солиб туриш ва уларга тўлов балансининг камомади билан боғлиқ валютавий қийинчиликлар пайтида чет эл валютасида қисқа ва узоқ муддатли кредитлар бериш йўли билан молиявий ёрдам кўрсатиш учун мўлжалланган ҳукуматлараро ташкилот. ХВЖ ўз амалий фаолиятини 1947 йил 1 мартдан бошлаган.

Халқаро ташкилотлар – уларнинг ҳар бири халқаро сиёсатда ўзларининг фаолият мақсадлари йўналишларига қараб, ер юзи тараққиётида эгаллаб турган мавқеларига қараб, умуман халқаро сиёсий-амалий муносабатлар жараёнида ҳаракатларга киришадиган бошқа халқаро ташкилотлар тизимидаги мақомларига қараб аҳамият касб этадилар.

Халқаро транзит - хорижий юкларни жўнатиш ва қабул қилиб олиш пунктлари берилган мамлакат ҳудудидан ташқарида бўлиши шартда ташилишидир. Агар товарлар божхона омборига жойлаштирилмасдан ташилса бевосита халқаро транзит, божхона омборидан фойдаланилса – билвосита халқаро транзит ҳисобланади.

Хизмат кўрсатиш соҳаси – ижтимоий ишлаб чиқаришнинг моддий-буюмлашган кўринишга эга бўлмаган истеъмол қийматларини яратишга йўналтирилган соҳалари. У ўз ичига моддий хизматлар кўрсатиш (транспорт, алоқа, савдо, маиший хизмат ва бошқалар) ҳамда номоддий хизматлар кўрсатиш (ҳуқуқий маслаҳатлар бериш, ўқитиш, малака ошириш ва бошқалар)ни олади.

Хорижий инвестиция – чет эллик инвесторлар фойда (даромад) олиш мақсадида тадбиркорлик фаолияти ва бошқа турдаги фаолият объектларига қўшаётган мулкый бойликларнинг ва уларга нисбатан ҳуқуқларнинг, шунингдек, интеллектуал мулкка нисбатан ҳуқуқларнинг барча турлари чет эл инвестициялари ҳисобланади.

Хусусий тадбиркорлик – бу фуқаролар (алоҳида фуқаролар) томонидан ўзларининг таваккалчиликлари ва мулкый жавобгарликлари остида, шахсий даромад (фойда) олиш мақсадида амалдаги қонунчилик доирасида амалга ошириладиган ташаббускор хўжалик фаолиятидир.

Шахсий даромад – жисмоний шахсларнинг солиқ тўлагунга қадар даромади.

Шахсни мунтазам камол топтириш – фуқаролик жамияти асосларини барпо этишнинг муҳим шarti ва таркибий қисми. Шахсни ривожлантириш жараёнлари инсоннинг салоҳият ва мақсадларини рўёбга чиқариш борасида нафақат давлат, жамият таъсири, балки шахснинг ўз саъй-ҳаракатларини фаоллаштиришни ҳам тақозо этади.

Экспорт – товарлар, хизматлар, инвестиция, қимматли қоғозлар, технологиялар ва бошқаларни ташқи бозорга чиқариш.

Эмиссия – қоғоз пулларнинг газнахонага ёки бошқа давлат молия органлари томонидан муомалага чиқарилиши; барча шаклдаги пул белгиларини муомалага чиқариш.

Эркин индустриал - иқтисодий зона – мамлакат ҳудудининг хорижий мамлакатлар томонидан турли шакллардаги ҳамкорликдаги тадбиркорлик билан шуғулланишлари учун рухсат этилган қисми. Мазкур зоналарда махсус имтиёзли шарт-шароитлар, жумладан, имтиёзли солиқлар, божхона тўловлари, ижара, виза олиш, валюта айирбошлаш, меҳнатга ёллашнинг қулай тартиблари белгиланган бўлади.

Эркин сайловлар – халққа ўз лидерларини танлаш ҳуқуқини ҳамда лидерлар ва халққа ўз фикрларини баҳсли масалаларда эркин билдириш ҳуқуқини беради. Сайловларда сайланган шахслар чиндан ҳам халқнинг вакиллари эканлигига ишонтириш учун вақти - вақти билан учрашувлар ўтказиб турадилар. Сайланиш имконияти бундай вакилларни халқ фикр иродасига эътибор беришларини кафолатлаш учун кўмак бўлади.

Ягона солиқ тўлови – кичик бизнес субъектларини қўллаб-қувватлаш мақсадида турли солиқ ва йиғимлар ўрнига соддалаштирилган тартибда тўланувчи солиқ тури.

Ялпи ички маҳсулот – мамлакатда бир йил давомида ишлаб чиқарилган жами пировард товар ва хизматларнинг бозор қиймати.

МУНДАРИЖА

Муқаддима.....

Ўқув дастури.....

(А. Бекмуродов, У. Ғафуров, Ш. Мустафакулов)

Ўқув қўлланма

Биринчи бўлим

2010 йилда амалга оширилган ижтимоий-иқтисодий ислохотлар

1-боб. Мамлакатимиз иқтисодиётининг юқори барқарор ўсиш суръатлари ва макроиқтисодий кўрсаткичлар таҳлили

(А. Бекмуродов, У. Ғафуров)

- 1.1. 2010 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунларини танқидий баҳолаш ва 2011 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларини аниқлаб олиш зарурлиги.....
- 1.2. Жаҳон иқтисодиётидаги бугунги аҳволни таҳлил қилиш асосида чиқарилган хулосалар.....
- 1.3. Иқтисодиётнинг юқори барқарор ўсиш суръатлари ва макроиқтисодий мутаносиблиги сақланиб қолганлиги.....
- 1.4. Молия-бюджет тизимининг ривожланиши.....
- 1.5. Ташқи савдо ва тўлов балансларининг мустаҳкамланганлиги.....

2-боб. Мамлакатимизда амалга оширилган таркибий ўзгаришлар

(З. Джумаев, Ғ. Зоҳидов)

- 2.1. Иқтисодиётда таркибий ўзгаришларни амалга оширишнинг моҳияти ва зарурати..
- 2.2. Иқтисодий ислохотлар даврида таркибий ўзгаришларни амалга оширишнинг устувор вазифалари.....
- 2.3. Мустақиллик йилларида мамлакатимиз иқтисодиётида амалга оширилган таркибий ислохотлар таҳлили.....

3-боб. Молия-банк тизими ликвидлигини янада мустаҳкамлаш, унинг барқарорлигини кучайтириш

(С. Худайқулов, И. Тоймухамедов)

- 3.1. Солиқ юкини камайтириб бориш бюджет солиқ сиёсатининг устувор йўналиши сифатида.....
- 3.2. Давлат бюджетининг харажатлари ва унинг устувор йўналишлари.....
- 3.3. Маҳаллий бюджетларнинг барқарорлигини таъминлаш ва уларни дотациядан чиқариш бўйича чора тадбирлар.....
- 3.4. Бюджет тақчиллиги ва давлат қарзларини бошқариш самарадорлиги.....
- 3.5. Иқтисодиётни модернизациялаш, техник ва технологик янгилаш бўйича йирик ва стратегик лойиҳаларни амалга оширишда бюджет ва бюджетдан ташқари фондларнинг аҳамияти.....
- 3.6. Иқтисодиётни модернизациялаш ва инвестицион фаолликни оширишда банкларнинг аҳамияти.....
- 3.7. Банкларнинг капиталлашув даражасини янада ошириш - уларнинг молиявий барқарорлиги ва иқтисодий ислохотлардаги аҳамиятини оширишнинг молиявий омили сифатида.....
- 3.8. Тижорат банклари кредитлари ва уларни кўпайтириш.....
- 3.9. Нобанк кредит ташкилотлари фаолиятини такомиллаштириш.....
- 3.10. Зарар кўриб ишлаётган ва иқтисодий ночор корхоналарни молиявий соғломлаштириш жараёнида банкларнинг аҳамияти ва уни янада ошириш.....

- 3.11. Тижорат банклари депозитларига аҳоли ва хўжалик субъектлари бўш пул маблағларини жалб этиш ва банк хизматлари турини ривожлантириш.....
- 3.12. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йилида тижорат банклари фаолиятига берилган имтиёзлар.....

4-боб. Қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш ва фермер хўжаликларига бириктирилган ер участкаларни оптималлаштириш орқали аграр секторда юз берган таркибий ўзгаришлар

(Б. Салимов, М. Юсупов)

- 4.1. Қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш шарт-шароитлари.....
- 4.2. Қишлоқ хўжалигида амалга оширилаётган ислоҳотларнинг устувор йўналишлари.
- 4.3. Фермер хўжаликларининг ер майдонларини оптималлаштириш.....
- 4.4. Фермер хўжаликларини қўллаб-қувватлаш тизими.....
- 4.5. Қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг истиқболли йўналишлари.....

5-боб. Хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасида амалга оширилган тизимий ишлар

(О. Хамодов, Ш. Сайфуддинов)

- 5.1. Ўзбекистон республикаси минтақалари бўйича хизматларнинг ривожланиши.....

6-боб. Мамлакатни модернизациялаш ва иқтисодий диверсификациялашда инвестициялар, унинг кўлами

(Ш. Мустафакулов, М. Исоқов)

- 6.1. Мамлакатни модернизациялашда инвестициялар ва уларнинг аҳамияти.....
- 6.2. Мамлакат иқтисодиётига киритилган хорижий инвестициялар таҳлили.....
- 6.3. Ялпи ички маҳсулотнинг ўсишида инвестицияларнинг ўрни ва роли.....
- 6.4. Худудий инвестиция дастурларига кирган лойиҳалар ва уларни молиялаштириш манбалари.....

7-боб. Транспорт ва коммуникация инфратузилмасини ривожлантириш бўйича амалга оширилган лойиҳалар

(Н. Каттаев, И. Неъматов)

- 7.1. Мамлакатимиз транспорт инфратузилмасини ривожлантириш бўйича амалга оширилган ишлар.....
- 7.2. 2010 йилда мамлакатимизда халқаро логистика марказларини ривожлантириш бўйича амалга оширилган чора-тадбирларнинг натижалари.....
- 7.3. Ўзбекистон Республикасида ахборот-коммуникация технологияларини амалиётга татбиқ этишнинг жорий ҳолати.....
- 7.4. Ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантириш борасида олиб борилган лойиҳалар кўлами ва уларнинг натижалари.....

8-боб. 2010 йилда касб-ҳунар коллежлари ва академик лицейларнинг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш бўйича якунига етказилган дастурлар

(Б. Алиев, А. Рахмонов)

- 8.1. Касб-ҳунар коллежлари ва академик лицейларни ривожлантиришнинг ҳуқуқий асослари.....
- 8.2. Академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларини қуриш ва қайта таъмирлаш бўйича амалга оширилган ишлар кўлами.....

9-боб. 2010 йилда соғлиқни сақлаш соҳасини ислоҳ қилиш ва ушбу тизимда амалга оширилган дастурлар

(М. Хошимова, Х. Баракаева)

- 9.1. Соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ қилиш учун қабул қилинган Давлат дастури ва унинг аҳамияти.....

9.2. Соғлиқни сақлаш тизимида халқаро ҳамкорлик муносабатлари.....

10-боб. Қишлоқ жойларида қулай ва барча коммунал хизмат шароитларига эга бўлган яқка тартибдаги турар жойларнинг қурилганлиги

(Б. Салимов, М. Юсупов)

10.1. Қишлоқда замонавий уй-жойлар қуриш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантиришнинг ижтимоий-иқтисодий аҳамияти.....

10.2. Қишлоқларни архитектура ва меъморий режалаштириш талабларига кўра лойиҳалаштириш ва қайта қуриш.....

10.3. Қишлоқ қурилишини молиялаштириш ва имтиёзли кредитлаш.....

11-боб. Меҳнатга лаёқатли аҳолини иш билан таъминлаш бўйича амалга оширилган ишлар

(Н. Шоюсупова, Х. Абдураманов)

11.1. Республикада меҳнатга лаёқатли аҳолининг иш билан бандлигини таъминлаш ва уни ошириш бўйича амалга оширилаётган чора-тадбирлар.....

11.2. Бандликка кўмаклашувчи марказлар томонидан банд бўлмаган аҳолига кўрсатилаётган хизматлар.....

12-боб. «Баркамол авлод йили» давлат дастури доирасида амалга оширилган ишлар кўлами

(А. Мухторов, Т. Султонов)

12.1. “Баркамол авлод йили” давлат дастури – юксак билимли ва соғлом авлодни тарбиялашнинг пойдевори.....

12.2. “Баркамол авлод йили” Давлат дастури доирасида эришилган ютуқлар ва натижалар.....

Иккинчи бўлим

2011 йилнинг муҳим устувор йўналишлари

1-боб. Таркибий ўзгаришлар ва юксак технологияларга асосланган замонавий тармоқлар ва ишлаб чиқариш соҳаларини жадал ривожлантириш

(З. Джумаев, Ф. Зоҳидов)

1.1. Ишлаб чиқариш жараёнига янги, самарали технологияларни татбиқ этиш зарурати ва истиқболлари.....

2-боб. Ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш, иқтисодиётнинг етакчи тармоқларини жадал янгилаш

(Ж. Қурбонов, М. Махмудов)

2.1. Мамлакатни модернизациялаш борасида амалга оширилиши режалаштирилаётган ишлар.....

3-боб. Чет эл инвестицияларини кенг жалб қилиш, хорижий инвесторлар учун янада қулай шароитлар яратиш

(М. Исоқов, Ш. Мустафакулов)

3.1. Иқтисодиётда таркибий ўзгаришларни амалга оширишда хорижий инвестицияларнинг ўрни.....

4-боб. Инфратузилма, транспорт ва коммуникация қурилишини комплекс ва жадал равишда ривожлантириш

(Н. Каттаев, И. Неъматов)

4.1. 2011 йилда мамлакатимизда транспорт коммуникацияларини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари.....

4.2. Электр энергетика, ахборот-коммуникация соҳаларини модернизациялаш бўйича амалга оширилиши кутулаётган лойиҳалар.....

5-боб. Таълим ва соғлиқни сақлаш соҳаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва уларни жиҳозлаш

(М. Хошимова, Х. Баракаева)

5.1. Таълим ва соғлиқни сақлаш соҳаларини ривожлантириш борасида эришилган

натижалар ва амалга оширилиши кутилаётган муҳим тадбирлар.....

**6-боб. “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили” давлат дастурини
ҳаётга татбиқ этиш**

(Ш. Эргашходжаева, А. Самадов, М. Юсупов)

- 6.1. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик мамлакатимизда янги иш ўринларини ташкил қилиш, аҳолининг даромадлари ва фаровонлигини оширишнинг муҳим омили сифатида.....

7-боб. Аҳоли бандлигини таъминлаш ва янги иш ўринларини ташкил қилиш

(Н. Шоюсупова, Х. Абдураманов)

- 7.1. Ўзбекистон Республикасида 2011 йилда янги иш ўринлари ташкил этиш ва аҳоли бандлигини таъминлаш Дастурининг аҳамияти.....

Таълим технологияси.....

(Ш. Мустафақулов, К. Ахметова, Д. Хашимова)

Тестлар.....

Назорат саволлари.....

Глоссарий.....

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати